

Szerkesztői előszó

Fiatalon, pályakezdőként az ember keresi a kihívásokat. Ilyen kihívásként jelöltük meg mindketten, amikor a Forráshoz kerültünk, hogy szeretnénk a műfordításoknak, különösen a versfordításoknak nagyobb hangsúlyt juttatni a folyóiratban. Ennek a tervnek egyenes folytatása lett a Versum szerkesztőinek, Krusovszky Dénesnek és Mohácsi Balázsnak a megkeresése, valamint első szerkesztői erőpróbaként ennek a dupla számnak az elkészítése.

Összeállításunkkal természetesen csak rövid ízelítőt, egyfajta étlapot kívánunk nyújtani az érdeklődőknek a kortárs világlíra egy-egy figyelemre méltó fejleményét, izgalmas és ismert, vagy idehaza kevésbé ismert alkotóját felvillantva, valamint bevallottan szeretnénk ráirányítani a figyelmet arra is, hogy mennyi kiváló műfordító foglalkozik az idegen nyelven született líra hazai tolmácsolásával.

Nem intenénk óva az olvasót attól, hogy elveszzen ebben a sokszínű kavargásban, sőt, inkább arra biztatjuk, hogy bátran vesse bele magát, szemezgesse, s izlelgesse ezt a kavargó, kimerítő, színes és sokrétű kínálatot. Az általunk felállított sorrend sem kötelező érvényű. Tisztában vagyunk azzal, hogy mindenfajta rend, rendszerezés csak egyfajta nézőpontot tükröz, ami bármelyik másik rendezési elvvel fölcserélhető. Épp ezért arra bátorítunk mindenkit, hogy a nyomtatott kiadvány kötöttségein túllépve többször is járja be különböző utakon a válogatást.

Szerteágazó és bőséges a merítés, amely a Forrás immár hagyományos nyári dupla számát betölti ezúttal, a szomszédos népek izgalmas, a közelmúltban elhunyt vagy éppen pályájuk elején járó szerzőitől egészen a török és japán alkotókig. Természetesen meg sem kísérelhettük azt, hogy bármiféle teljességre törekedjünk, még csak tendenciák, gócpontok felrajzolására is bajosan vállalkozhattunk volna. A lapszám a Versum, a nemzetközi líra online fórumának segítségével, velük együttműködésben jött létre, s ezen belül is ki kell emelnünk ehelyütt a már fentebb említett Mohácsi Balázst, aki amellet, hogy jó néhány kiváló műfordítással van jelen a lapszámban, számos egyéb módon is gazdagította és segítette a szám létrejöttét.

Azonban mi sem tudtuk kivonni magunkat a jelenlegi tendenciák alól. Az angol nyelv és kultúra olyan központi szerepet tölt be ma már a világban, hogy az erre való reflektálásnak két módját láttuk. Vagy kihagyjuk teljesen az angol ajkú irodalmat, elismerve, hogy ezzel a legkönnyebb érdemben találkozni, vagy pedig helyének és súlyának megfelelően kezeljük. Az első lehetőség mindenképpen szegényebbé tette volna a számot, így hosszas gondolkodás után a második úton indultunk el, még ha így a rengeteg, hirtelen ránk ömlő anyag előtt meghajolva kénytelenek voltunk a korábban említett egyenlőtlenséget újraalkotni magában a számban is. Ugyanakkor igyekeztünk olyan nyelvekről is fordíttatni, amelyek költészete itthon nagyrészt ismeretlen, és ugyanígy próbáltunk eljárni az angol nyelvű költők műveinek válogatása során is.

A számban szereplő műfordítók sokfelől érkeztek, de reméljük, a jövőben is lesz módunk együtt dolgozni valamennyiükkel. Sokfelől érkeztek, alapjában és elnagyoltan pedig kétfelől, így egyrészt a Versum körül csoportosulók (akik szerkesztői is, és/vagy szerzői is fordítóként a lapnak), másrészt az általunk egyen-egyenként felkeresettek (Babits-ösztöndíjasok, a középnemzedék és az idősebb generáció tagjai) munkái töltik meg ezt a lapszámot.

Bízunk benne, hogy e színes forgatagban orientálni tudják majd az olvasót az egyes szerzők versei után olvasható rövid életrajzok, melyek igyekeznek elhelyezni a költőket a világlíra és az egyes országok, nyelvtérületek irodalmának térképén. Ezenfelül olvasható a számban két interjú, az immár idősebb műfordító-generáció képviselőitében Várady Szabolccsal, valamint a már említett versumosok oldaláról Krusovszky Dénessel és Mohácsi Balázssal. Ben Lerner esszéje, Frank O'Hara kiáltványa és Krusovszky Dénes O'Hara verseiről szóló esszéje kapott még helyet a számban, ami nem költemény, mind-ezeken kívül viszont teljes egészében a líráé a főszerep és a szó.

Összeállításunk címét kölcsönöztük, utalás és tisztelegés ez az Európa Kiadó egykori, mára legendássá vált világlíra-sorozata előtt. Természetesen nem állítjuk, hogy csupán ez napjaink költészete, inkább maradjunk annyiban, hogy ez is az.

Anélkül, hogy hosszan taglalnánk ehelyütt a világlíra-fordítás jelenlegi, magyarországi helyzetét (megteszik ezt az interjúk is), szeretnénk megszögezni, hogy a Nagyvilág megszűnésével tátongó úr betölthetetlennek látszik, illetve éppen ezen s még ennél sokkalta többen ügyködik a Versum mint online, nonprofit lap. A Forrásnak nem célja, nem is feladata, hogy átvegye egy világirodalmi lap helyét, szerepét, hiszen profilja, hagyománya és működése elsősorban a kortárs magyar irodalomhoz, képzőművészetéhez és a bűvópatakszerűen újra fel-felbukkanó szociográfiához köti, mindenesetre ezzel a dupla számmal a magunk módján kicsit szeretnénk hozzátenni ahhoz, hogy napjaink költészetét, ami a határon túli, nem magyar vidékeket illeti, tehát éppenséggel a világ többi részét, valamilyen közelebb hozzuk az érdeklődő olvasóhoz, legalábbis egy 2019-es pillanatkép erejéig.

Jó olvasást kívánunk!

Füzi Péter – Pál-Kovács Sándor

Mihail Szemenko

Korok hívása

Vigyél az acélvázakhoz
a betonhidakhoz,
Lánchorgokhoz és kőbarikádokhoz,
Vegyél a fogaid közé, te indulattalan,
te közönyös düh,
És a sors igyekszik szétkapcsolni majd
az összeforrt kört, hiába.

És a fekete kémények pokollá
festették az eget,
Hullámzó erdővel kontúrozzák a tájat.
Ritnikus madarak
acélforgáccsal szórják meg a várost,
a metafizikától megfosztott étert
akarják elosztatni.

Hív a hatalmas tömegek vascsattogása
szüntelen zaja,
ahogy a beton védelme alatt haladnak.
Hívnak a versek, ahol a lélek közönyös
a múlttal szemben,
Ahol mérés és érdeklődés egymást keresztezi.

A peronon

A nedves ködben lámpák pislognak
A peronon, tele árnyékkal, felsejlő sziluettekkel
És akkor a középpontból – egyedül –
áradt a halvány hősugár
És a nyüzsgő estén
menüettet remegett a fény

A képzeletet felszította egy szürke utazóruha
Csiklandozta egy hóbertos kalap erotikája
És úgy mozogtak az árnyékok, mintha soha nem unnának bele
És mozogva válaszolt a meginduló peron

*Lökjétek ki a rejtélyt, nem tudok összpontosítani
Ajak, görbüljétek engedelmes sikolyba
Gyorsan eltűnik a vonat.*

*Nem mondunk búcsút majd Önnek.
Szeretem, az összes nőt szeretem a peronon!*

Mihail Szemenko (1882–1937) az ukrán futurizmus és a '20-as évek avantgárdjának egyik legfontosabb képviselője. Az NKVD megbízására végezték ki generációjának több száz más művészeivel együtt. A kortárs ukrán líra egyik jelentős inspirációs forrása, az elmúlt évtizedben különösen, főleg Ljuba Jakimcsuk lírájában.

Vonnák Diána fordításai

Gellu Naum

A megszelídített háromszög

*Néhány összegyűrt szó a jobb szemben
könny a szájbán hang a vállon*

*Nyilván ez csak egy általános utazás
jótól rosszig hidegtől melegig
ebben a szegekkel teli hajóban*

Valahányszor

*A fa lelke felsóhajtott
madár feküdt madárba*

*A fűrész emberhússal bemocskolódott
most pedig az ég akácfáját vágja ki
A tavon az asztalos szegeket ver
a vízbe szárcsák és drót közé*

*ó bumeráng-szemű kedvesem
valahányszor füttyül a vonat
mi a föld alatti havakat várjuk*

Az álmok elegye lábadozáskor

*Reggel összeszedik az ágyakat
erotikus álmaim anyagi üledékétől elundorodva
az ágynemű redőiben kutatnak majd nyomaid után
kirázzák a pulóverem mely megóv a fagytól
combjaid zsengeségéről ujjait kérdezik*

*A pulóver ujjai némák maradnak hallgatók mint a fényképek
sóhajodért feltúrják a matracok szénáját
szemük hiányodon kérődzik
elegáns láthatatlan csigadíszekben lebegsz körbe-körbe
ezek a tisztességes gazdák még a párnákat is felkutatják érted
és csalódottan felmerül bennük hogy ideje tejet kapnom.*

Egy szomszédság kezdete

*Mint a tenyésztés örömebe kábult vadállat
napközben káromkodtam a fiúkkal éjszaka fehérbe öltöztem
majd elsírtam magam*

*Mellszobromon az ereklyék közt még ráleltem
az aranytartalmú tüdőhálóra
Különböző hangnemekben szövegetem szobámba zárkózva*

*Gépies térdem volt meg könnyed bokavédőm
vakmerően vetődtem a lépek közé*

*Most pedig példás érettségetől
fűvé dermedtem mint megszeppent sáska*

Nem ismerte senki

*Nem ismerte senki
amint kartondobozában szunnyadt*

*A szobában mindent kimeszeltek az Öreg
tűz-papó ott dűnnyögött valahol
a Nap és a Hold borúsán ereszkedtek a gerendák alá
tormát tettem az asztalra
falaim fehér éhezésére
nyugodt volt minden kövek és
zoknik nyelték el a Szavakat*

Akkor én mellé feküdtem kartondobozában

*hét szalmaszálla
függőleges vízcsobogásába
befeküdtem magamba csontjaimba
fejszéimbe birsalmámba
a mindenségbe hetedik uralmamba
Ő szeretett és aludt tovább önmagában
szunnyadt bennem kartondobozában
Hűvös volt és tűz-papó
dűnnyögéseibe bugyolált*

Gellu Naum (Bukarest, 1915 – Bukarest, 2001) a kései román szürrealista költészet legjelentősebb alkotója. Egyetemistaként filozófiát hallgat Bukarestben, majd Párizsban, ahol megismerkedik a párizsi szürrealisták André Breton vezette csoportjával. 1941-ben Gherasim Luca, Dolfi Trost, Virgil Teodorescu és Paul Păun társaságában létrehozza a bukaresti szürrealisták csoportosulását. Számos verses-, próza-, esszé-, színdarab és gyermekirodalmi kötet szerzője. *Zenobia* (1985) című regénye Romániában és külföldön egyaránt nagy sikernek örvend. 2000-ben Nobel-díjra jelölték.

Mihók Tamás fordításai

Mircea Ivănescu

Igaz emlékek is léteznek ám

Én is andalogtam egyszer kezemben
egy emlékkal, gondosan szorítottam, nehogy leejtsem.
(bár egyszer kicsúszott – és a földre gurult.
finoman megtörölgettem a felsőm ujjával,
nem féltem. az én emlékeim labdák –
kipukkaszthatatlanok. csakhogy amikor kiejtem őket
a kezemből, olykor nagyon messzire elgurulnak –
én pedig lusta vagyok utánuk szaladni, vagy akár
széleimig kinyújtózni, egyre hosszabb karomat
leengedni, kergetni az emléket. inkább veszek
egy másikat. az is lehet hamis.) andalogtam egyszer
én is, tehát, egy emlékkal az ölemben –
(és azon merengtem gonosz vigyorral az arcomon,
hogy egy népszerű könyvben, nem emlékszem már
kicsoda cipelte saját fejét az alvilágban, ekképp világosítva
meg útját). végül is nem mindegy?

Avar

le szeretnék ülni a járdaszegélyre,
várni, míg az utca végén beesteledik –
a mostani magányom
megőrzött-e bármit is
a gyerekkori magányomból,
amikor még nem tudtam, hogy az idő
örökre elmúlik? lézetik egyáltalán valami,
amivel meg lehetne váltani az akkori időt? egyetlen
gesztus sem maradhat igaz, akkor sem
ha az utcán ülsz ölbe hajtott fejjel?
és a fény, mely a tárgyakra szóródik,
és a tárgyak avarrá válnak,
és avarrá válnak.

a halálról mint viszontlátásról

1.

*persze, hogy nem igaz, halál után
nem látsz viszont senkit – a halál egy hosszú hullám
mely behunyt szemmel magával sodor – és elringat –
és először csak egy álom, de mindjárt utána ott a feledés –
azután az idő értelmét veszti,
csupán egy csönd, mely egyetlen visszhangjával
saját maga ellen fordul – az pedig nimbusz,
mint a gyertyaláng – azután a fény is
értelmét veszti – aztán pedig a csönd
mellőzi értelmét – felfüggesztve
valamire aminek már nincs semmi értelme – azután
az értelmek megnyúzása, a lebegés a semmiben,
a nemlét csontváza is, száj a szájban,
mind megszűnnek létezni, azután nincs több azután,
de mostan sincs, és már a halál is a múlté.*

2.

*ám a halál mégiscsak viszontlátás – bár az,
aki ezen az oldalon marad, hirtelen nyitja
ki szemét – (és amit ő lát akkor,
ha majd valaha is elfelejti – egy láthatatlan hangyanép
a szemébe harap – azt szeme nem fogja többé látni,
csupán körvonalakat). az aki megtekinthette
a halál orcáját – látni fogja azt,
amit a világ kezdete óta nem látott senki,
amit mindig is lát – és bármilyen gyorsan
takarná el szemét – bármilyen hangosan
lihegne, hogy szeme és füle hallgatásának megsiketítő
fényét elnyomja – amit akkor ott látott
az az igaz megtestesülés volt, csak volt
– hisz itt már az igazság nem jelent semmit –
csak volt
az, ami legelőször tekinthető meg
és egyben következményektől mentes.*

Mircea Ivănescu (Bukarest, 1931 – Nagyszeben, 2011) író, költő, esszéista és műfordító. A Bukaresti Egyetem Bölcsészettudományi Karán végezte tanulmányait. Több irodalmi lap és könyvkiadó szerkesztőségében is megfordult. Debüt-kötete 1968-ban jelenik meg *Versuri* (*Versek*) címen. Olyan világhírű szerzők művéből fordított román nyelvre, mint például James Joyce, William Faulkner, Robert Musil, F. Scott Fitzgerald, Franz Kafka, Ezra Pound, T. S. Eliot vagy Sylvia Plath. Költészete, ami mintegy húsz kötetet tesz ki, nagy hatással bírt a hatvanas évek költészetének elbeszélő típusú nyelvezetére.

Mihók Tamás fordításai

Vujica Rešin Tučić

„Táncdal”

*Egy belgrádi lapba
azt írtam, hogy:*

Sötétség borult
az újvidéki kultúrára!

*Még aznap
Újvidékre visszajövet
egy nő a szemembe nézett,
majd felkiáltott:*

Ismerlek!
Te irkálod a
„táncdalok”-at!

Hamarosan munka nélkül maradtam.

Röhögnöm kell

*Egyedül az éjszakában,
a távoli csillagok alatt,
kisemmizve,
gyengén,
és halálra váltan –
röhögnöm kell.
Nem hallok jól,
nem látok.
A jövő zsilettel
tele.
Ideges vagyok,
és röhögnöm,
röhögnöm
kell!*

Miért kell üldözni a művészeket

*Mert művészek.
Mert anya szülte őket.
Mert gyereket nemzenek.
Mert vizet isznak.
Mert élnek.
Mert alszanak.
Mert nevetnek.
Mert moziba járnak.
Mert rádiót hallgatnak.
Mert nyaralnak.
Mert meghalnak.
Mert parkokban ücsörögnek.
Mert a saját szemükkel néznek.
Mert az utcán csavarognak.
Mert csikizhetőek.
Mert szeretjük őket.
Mert vastag gatyát hordanak.
Mert üldözni kell őket és pont!*

Nem volt idejük

*1944-ben
Melence kijáratánál
az út szélén
egy kislánnyal
játszottam.
Apa fogságba került.
Egyszer csak
motorrobajjal
kamionok bukkantak elő.
A németek Kikinda
felé menekültek.
Köveket hajigálok
rájuk.
Egy kő eltalálja
egy kocsi fémoldalát.
A kamion azonnal lefékez,
a kabinból egy német toppan elő,
fekete egyenruhában,
magas, mint a halál.*

*Lehajol,
farkasszemet néz velem,
majd elkurjantja
magát szerbül:*

Ki mondta, hogy követ dobjál?

Mérgesen visszaböktem:

Anya!

Ő pedig felegyenesedik:

És hol van anyád?

*A házra mutattam,
ahol éltünk.
Pusztta volt az utca.
A német felpattan a kamionra,
kihajol az ablakon:*

– Megbasznám az anyádat,
ha volna időm! –

*mondta, és eltűnt
a porban
és az időben.*

*Anyám másnap
korán reggel
magával vitt
a fényképészhez.*

Vujica Rešin Tučić 1941-ben született Melencében, 2009-ben halt meg Újvidéken. Íróként, irodalomtörténészként, szerkesztőként, performerként és képzőművészként tartják számon. A '60-as és '70-es években jelentkező jugoszláv avantgárd mozgalmak oszlopos tagja volt. Tizenkét könyve jelent meg. A fenti versfordításoknak a szerző életében megjelent utolsó és rangos szerb irodalmi díjjal kitüntetett *Gnezdo paranoje (A paranoia fészke, 2006)* című kötete szolgált alapul.

Orcsik Roland fordításai

Virgil Mazilescu

kérlek beatrice randizz velem

*kérlek beatrice randizz velem
kérlek bár pont ezt nem kellene
holnap este a vega csillagban*

*egy fehér egyszerű könnyed felsőben
nyakkendő nélkül és versek vagy más
születésüktől fogva szép dolgok felidézése nélkül
mint amilyen a felsőm oly egyszerűen
fogok leszállni a 709-es villamosról
gomblyukamra láng lesz tűzve
tenyeremben gyíkporonty
hogyan nyomban megismerhess*

*kérlek beatrice kérlek beatrice kérlek
amelyik emberi órában te akarod
holnap este a vega csillagban*

valakinek a világon szüksége van rám

*valakinek a világon szüksége van rám
szerelmem ha szükséged van rám
ó szerelmem ha szükséged van rám
gondolj rám
a legmegalázottabb térségben
én halott megcsókoltalak*

*mindenki rejtse angyalát
a zsebébe
mint a vásáron mint
némafilmes moziban
lehet hogy a lom és a fülek közül feltör a repülés
ejnye hagyjuk már nyamvadt jelkép leszünk
és minden közül a lehetetlen szög*

én halott megcsókoltalak

első mese stefánának

*a macska kinyitja az ablakot megint
a zöld és friss macska olyan mint a fű
és beoson az üres szobába
és a gazdája lábához simul*

*aludj csak az álom majd a világról elragad
megmosdat és megfésül és megoszt
a szegény gyerekeknek el is felejtettelek*

*és az eső kinyitja az ablakot megint
a zöld és friss eső olyan mint a fű
és beoson az üres szobába
és a gazdája lábához simul*

*aludj csak az álom majd a világról elragad
megmosdat és megfésül és megoszt
a szegény gyerekeknek el is felejtettelek*

*és a halál kinyitotta az ablakot finoman
a zöld és friss halál olyan mint a fű
és beosont az üres szobába
és a gazdája lábához simult*

hallani fogod újra: légy a szívem

*hallani fogod újra: légy a szívem
egyszerű: csupán felfedsz néhány csatornaaknát
amely megszokásból nem vezet már sehova
majd felgyújtod ruháidat*

*egy hevesen kigombolt bőr
ember még
de holnap holnapután már csak tanúskodó nyoma lehet hogy
emlék
és öccse a káosz: és mint kisebb óriás a szív és
tehát tehát te leszel a második szívem
húzódj közelebb*

*mindezekre mi lesz a válaszod? szó nélkül
fogod elhagyni a várost éjszaka
hiányod: heg egy légfalon
zsugorodik szüntelen*

Virgil Mazilescu (Corabia, 1942 – Bukarest, 1984) költő, esszéista, műfordító, az „esztétikai onirizmus” nevű román irodalmi irányzat jelentős képviselője. 1957-ben a fővárosba költözik, 1964-ben ott szerez alapszakos bölcsészdiplomát. Folyóiratban 1966-ban (a craiovai *Ramuriban*), kötetben pedig 1968-ban mutatkozik be. Munkássága, bár nem nevezhető mennyiséginek, minősége által hódított teret.

Mihók Tamás fordításai

Vaszil Holoborogyko

Százszorszépmagként elrepülni

*Tudom, hogy repülő innen nem repít el —
magadnak kell repülni tanulnod.
A házban macskák, nagyon sok macska,
összeszaladtak az egész környékről
(honnan tudtak a távozásomról?),
pedig vadak, nem a mi macskáink,
mondjuk, elvadult macskák nem is léteznek.*

*A macskák jelenléte jelzés és veszély,
ha esetleg madárként távoznék,
észreveszik a vörös foltot a mellkasomon,
mint egy kenderikén,
így kénytelen vagyok százszorszépmag
képében távozni:
nyílt teret keresve elhagyom
a házat,
otthon az udvarról ki az utcára,
ahol végre lélegzik a szél
és távol visz —
a szél lökései most
elbírnak, elbírnak.*

2015

[A madár, gyerekei anyja, nem akarja]

*A madár, gyerekei anyja, nem akarja
hogy valaki elvegye a tojásait,
hogy akár csak hozzájuk érjen,
hogy akár csak rájuk nézzen,
hogy akár csak tudja, hol rejtőznek,
hogy akár csak tudja, vannak egyáltalán.*

Én mégis tudok róla, hogy vannak,
megtudtam valahogy – rájöttem – szinte
véletlenül,
és már tudom, hogy ott rejtőznek épp abban a fészekben,
egy magas fészekben,
nem olyan, hogy egy fán a magasban van,
maga a fészek magas, fészek a fészken,
mintha minden évben a régire újat rakna a madár,
és én nem elég, hogy nézem, hogy csodálom
őket,
és nem elég, hogy hozzájuk érek,
hogy elcsábít a tökéletes forma,
hanem még kézbe is veszek egy tojást,
kettőt akartam, de meggondoltam később,
mert a madártojás szépségének teljességét
egyetlen tojástól is megkapod, egy második az első
benyomáshoz
egyáltalán nem tesz hozzá semmit,
kivéve talán azt a tudást, hogy ez a tökéletes
szépség megduplázódhat.

Nézem, nem tudom levenni a szemem ilyen
szépségről,
a madártojásról a tenyérben:
apró tojás, foltok borítják,
de nem fehér alapon,
halvány rozsdaszín a háttér,
nem találok semmit, amihez mérhetném,
csak hozzád,
és megdöbben, mennyire hasonlítotok egymáshoz:
kerekded tojás, az árnyalata
az arcodé, sőt,
nem elég, hogy az arcodé, azon át
a tiéd egészen.

Visszateszem a tojást az előző helyére, vissza abba
a magas fészekbe:
megszűnök tudni, hogy a madárnak tojása van,
megszűnök tudni, hogy hol rejtőznek,
megszűnök rájuk nézni,
megszűnök hozzájuk érni,
megszűnök a kezemben tartani azt a tojást.

Visszanézek majd, mikor a magas fészektől eljövök,
először –

*téged látlak majd az erdőszélen, levélnél alig vagy
nagyobb,
levélként zöldellve ülsz az ág hegyén,
visszanézek majd újra, és már nem látlak téged,
most visszanézek, nem is vagy,
mert nincs a kezemben az a valami,
amihez hasonlíthatnálak.*

Vaszil Holoborogyko (1945) a luhanszki régióból származó költő, a Kijevi Iskola egyik képviselője. Az egyetemről eltanácsolták egy tiltott politikai anyag terjesztése miatt, így évtizedekig bányászként, illetve egy kolhozban dolgozott. Mágikus, népi motívumok jellemzik a költészetét, a nem emberi világ fontossága. A 2014 óta tartó háborúban luhanszki otthona megsérült, azóta Irpinben, Kijevtől nem messze él.

Vonnák Diána fordításai

Jurij Andruhovics

Pályaudvar

*itt vagyunk igyekszünk a megfelelő vonatra szállni
a táblákat követve felgyorsítunk
szűk folyosókon át batyuk és bőröndök közt
nincs mikor felnézni oda ahol a kupola
gömbívén
porosan és unottan lóg
egy kristálycsillár
izzadt aprópénzt szorítunk mint egy rugót
rendezetlen sorokba szerveződünk
fölöttünk a falból úgy tízéves gipszputtó
kisfiú nyúl ki és
időnként aranyozott kürtjébe fúj
oldalra pillantunk egy unott szőke lány felé
aki az oszlopnak dől és almát eszik
végre kijutunk
a sör és rózsák szagától elnehezült peronhoz
megcsókolunk valakit kérünk ne felejtse el kételkedünk
benne hogy jó helyen ülünk
míg végre elválunk a földtől
puhán elindulunk
és megnyugodva nézzük az ablakból ahogy sárgulni
kezdenek az első külvárosi fák*

Éjféli távozás a Viszokij Zamokból

*biztos nem édenkert nem fénylenek narancsok
csak elhagyott ösvények elveszített nyomok
nincs nálunk más csak egy zseblámpa Pidzamcse
irányába indulunk*

*kirohanni a sötétbe ingatag öröm
de tűz gyúl-e majd
mikor apró csöndszikrák aranyozzák be
a két tenyered között kipergő homokot*

*szorosan vagyunk a fák közt a város sötét
eleven faágak nyúlnak ki utánunk
az éjszaka zöldje kiárad míg tud fennakad
a hegyről elrepülünk még mindig repülünk
egyetlen csillag sincs tüskék érintése
a zseblámpa hol van már fénylik-e még
finom karcolások a hulló vér megéri
még remény nélkül is*

még a sötétben is

*mert tényleg kik vagyunk
a világon ha hét lépéssel
szeretni keresünk mint az aranymosók
minden ház bezárva
szoknya a bogáncsban
egy szálka
az arcodban*

Jurij Andruhovics (1960) költő, prózaíró, esszéista, fordító. A '80-as években megjelenő szatirikus, neoavantgárd csoport, a Bu-Ba-Bu egyik alapítója, a '90-es évektől erősen proeurópai orientációjú, gyakran közéleti szövegeket, illetve a jerofejevi–bulgakovi hagyományhoz kapcsolódó, posztmodern prózát ír. *Moszkoviáda* című regénye magyarul is megjelent (Gondolat, 2007). Nyugat-Ukrajnában, Ivano-Frankivszkban él.

Vonnák Diána fordításai

Pavel Petr

[Kis kanos verebecske veszi el tőlem a morzsát...]

*Kis kanos verebecske veszi el tőlem a morzsát.
Szürke báján gyors mosoly.
Folyton-folyvást visszatér ez a kép.*

GYERE, GYERE, NAGYON SZÉP VAGYOK.
FELESLEGESEN MAGYARÁZGATOM, HOGY NINCS JOGSIM,
ÉS HOGY NEM IS AKAROM, HOGY LEGYEN, UTAZÁS ELŐTT
GÖRÖG
IDILLKÖLTŐKET OLVASOK, EGY VELKÁ NAD VELIČKOUBAN SZEDETT
SZÁRAZ VIRÁG HASAL
A ZSOLTÁROK KÖNYVÉNEK MAGYARÁZATAIN.

*Antik szobrok gipszmásolatairól készült rajzokat
küldtél Bécsbe.
Hol a te Nyulid, a mindig finom, a mindig kedélyes?
Mióta meghalt, újra írkoysz neki,
titkosírással, a görög ábécé betűivel.
Titkosírást találtál föl neki.
Minden nap kimentél a sírjához.
A szegény siheder szájában cigaretta.
Mintha a cigi csak úgy valahonnan odatévedt volna a zsen-
ge ajkakra.
Könnyen adtál oda bármit
a nélkülözőknek, a szegénynek, az elveszetteknek.
Lengyel arisztokrata, aki szinte túlzó szeretettel
hajlik alattvalóihoz.
És remekül rajzoltál is.
Nagyór ott ragyog a Poprád folyó kanyarulatánál.
A fiúkat szeretted,
sőt: a megkötözött kezű fiúkat.
Mindig csak órá, rá gondoltál – és olyan hamar elment,
olyan hamar itthagyt,
hol van most a te Bálintod?*

*Mindennek vége, tudjuk,
a modellekről halkan mállott le a gipsz,
egy csodás élet múlt el és zárult le.*

NÉHÁNY IDŐSEBB DIÁK MÁR HALLAT MAGÁRÓL,
SZALMASZŐKE HAJSZÁLAIK VANNAK,
SZERELMEINKET SOSE FELEDJÜK.
MÍG AZ ÉG VILÁGOSKÉK SÁVJAIBAN
TŐLÜNK TÁVOL
MEG NEM FEKETEDIK MINDEN.

*Miféle szakadékokra van itt utalás?
Egy vers, egy rajz, mesteri voltod.*

ANGYAL AZ, AKI ÉPP MOST ÉR HOZZÁD?
RÁD SE NÉZETT.
HAGYTA A FELVILLANYOZOTT FÉNYT.

*Meg akarlak ismerni, biztosan elmondod,
hogy lesz, mint lesz, mint van.
A halál utáni első pillanatok.
A hegyi környezet.
Élő illat, üde mozdulatok.*

CSAK A SÖTÉTEDES LÁTSZIK ÉS CSAK A SZIKLA
KÖRVONALA.

*Egy tizenöt éves zsidó fiút tanítottál festeni.
A késmárki Náthánt.
Napokig nem látott senki.
Bezárkóztál a műtermedbe.
Előtted a Tátra körvonalai, az éles bércekéi,
melyekbe én is annyira beleszerettem,
hogy évente fel kell hágnom a gerinceikre,
az alkony elkezdődött.
Pucér test.
Egy kocsis, egy pásztor vagy egy csavargó.
A rajzhoz odabiggyesztetted a lakcímét.
Fiatal cigány portréja, a szeme be volt hunyva.
Erdei séták, melyekre emlékeztél.
A délután szenvedélye belépett a fájdalomba.
Életed legvégén frontfestő lettél.
Az elszenderedett, sebesült katonáké.*

NÉZD, HOGY VESZ RAJTAM ERŐT A SZENDER.

*Michelangelo és a rabszolgái.
Caravaggio szeretői felét tűzzel
mártotta a sötétségbe?
Gondtalan szépségre, gyermeki naiivitásra
és kegyetlenkedésre vágytam?
Én egy angol festő strand-
és medencekultúrájára vágytam.
Bezzeg te a lovászfűekkel akartál aludni az istállóban,*

KISCSÓDÖR, CSÓDÖRKE.

*Kiscsődör, csődörke, tört szalmaszálak csodahalk éneke.
Közben tíztonnás nyomás a cimbalom
megfeszült húrjain.
Szerelmi trillád.
Morva tenyészállat egy keleti herceg birtokában.
Dara Monarch. NAGY DELTÁT használtál.
Tökéletesen kiélvezted a szarkazmust –
egyetlen óvszered volt a világgal szemben?
Mondd, mondd, szlovákul.
Ez a szerelem egyetlen nyelve.*

*Jeges szél a nyarak magaslatain.
És aztán a szeptemberi hó. AUGUSZTUSI HÓ.
A hidegtől remegő kéz.
A Poprád folyó partján álmot láttam.
Felriasztott a kiáltozás.
Hogy a folyó felszínén fekszem,
és sziklákat pakoltak rám.
Kezdek lemerülni.
Nem kapok levegőt.
Szívem riadtan ver.
A számba víz nyomul.
A sziklák fiúfejek.
Csodálatos fiúfejek pontosan kirajzolódó ajkakkal.
Vágyakozó szemek.
Sziklákat pakoltak rám és a sziklák fiúfejek
és a súlyuk alatt kezdek lemerülni.*

Rét

*Mindenki virágzó testének megvan a rétje.
Az enyémet lekaszálták.
Ma szerencsém van.
Abban, hogy a Szűz jegyében születtem.*

*Falusi fickó az ágyamban.
Szemét nem hunyja be.
Szemét nem süti le.*

[Márványfejtés]

*Márványfejtés.
Ahol mi ketten alszunk.
A fák között remegés.
Faunok mosolya.
Kis, pulzáló farkok.
Tejbediók.
Gumigerinc.
Sziklák és kövek.
A hely tagoltsága.
Kigombolt ing.*

[Védjegy – ma éjjel Berlin]

*Védjegy – ma éjjel Berlin. Védjegy – el se tudom
hinni. Liliomok a boxeralsón. Kinn már megint bealkonyult.
Nem adni jelét, hogy sietős. Lassú kortyonként. Jupiter
Ganymedes mellett. Halkan nyelnek. Egymást keresztező villámok.*

Pavel Petr (Zlín, 1969. 1. 3.) cseh költő, szerkesztő, képzőművész. Versei az *Ucítíš slanou chuť a potom vůni hermelínu (Sós ízt, aztán heremlinillatot érzel)* című kötetéből valók (Ostrava, Provimluv, 2014). Petr különös nyelvi megoldásokban bővelkedő, többszólamú identitásköltészetet művel. Egyszerre integrálja a költészeti hagyományt és újítja meg azt. Különös érzékenységgel fordul a test, az erotika, a másság, a szépségkultusz kérdései felé. Versei többek közt franciául, oroszul, németül, olaszul és portugálul is megjelentek. Hosszabb ideig szerkesztette a legendás *Host (Vendég)* című cseh irodalmi folyóiratot.

Csehy Zoltán fordításai

Ana Ristović

Arany lom

*Este ezer
hullócsillag fog lezuhanni
aranyeső ömlik majd ránk
negyvenévente egyszer*

*És tudod-e
hogy az amit szépnak látsz
amit csodálsz a derűs égen
valójában
meteorhulladék
a bőr korpája
az anyaméh vedlése
viszketés az ujj alatt
hajhullás*

*Valami ebből
az arany lomból
életet hozott
a Földre
valamikor*

Továbbra is létezem

*Körülbelül néhány évente megvadul,
kedves uram. Makacs betegség.
A gondolatok, váratlanul, mutálni kezdenek,
és az általuk átfogott világ valami
mássá változik.*

*Elveszi egy szervemet vagy egy testrészemet.
Nem hiányzik a vese, a máj, a tüdő,
a nyirokcsomók, az izmok és a szövetek,
hanem a vese, a máj, a tüdő, a nyirokcsomók,
az izmok és a szövetek metaforájává tűnnek át.
Mintha továbbra is léteznének, továbbra is léteznék.
Valahol, túl a versen.*

Az úgynevezett veséken
áthaladnak az úgynevezett zuhatagok.
Az úgynevezett májon
e világ minden naftája.
Az úgynevezett tüdőn a levegő,
amely többé nem levegő.
Üresség az ürességbe.
És így tovább. És mintha továbbra is léteznék.
Kedves uram.

E vers nemlétebe hősiezen,
megfeszült izmokkal kapaszkodom.

Még néhány könyv és eltűnik az ész is.
Mondhatni, végre, hálistennek.

Azzal az utolsóval egyedül a szív marad,
lebegnek és pörögnek majd körülötte a levegőben
a láthatatlan, metaforikus, lírai
test egykori részei, tagjai,
formától megfosztva, értelemmel felruházva.

A szív a fűben hever majd, egy tisztáson,
alig nagyobb, mint az erdei eper.
Mindenért dobogni fog, önért is dobogni fog.
Elolvas majd egy-két sort, és azt mondja: Ó, szeretem magát.

Akkor majd megszólítja egy kis madárka,
és elrepül, valóban,
nem metaforikusan,
azokba a magasságokba, ahol még
egyetlen egy vers sem járt.

Az ördög fodrászmester

A könyvesbolt félig leeresztett
szemhéja a fodrászüzlet
fénylő szemfehérjébe világít

A költők egymásnak és a polcok
elszunnyadt könyveinek olvasnak fel
közben a töredezett hajszálak nyesegetését figyelik
amelyek sorsáról Murakami, Bukowski, Pamuk

*és a bőrkötéses Gyűrűk ura olvas
egész nap, üvegen át*

*Három költőre átlagosan
egy új kuncsaft*
*Egy óra alatt tíz költőre
három kuncsaft*

*Az ördög fodrázmester
hosszú gyengéd keze fésűje van
mely ezer vékony kellemes hangú fogakból áll*

*Ha tudná, hogy ma este, mint láthatatlan
nesztelen korpa, mindenhol szál a költészet,
harmadik szemével is az utcát bámulná*

*Miután már mindenétől megfosztotta
most ollóval lenyisszanthatná
a fülét is
a szóért.*

Ana Ristović 1972-ben született Belgrádban, ahol jelenleg is él. Egyetemi tanulmányait szerb irodalom és nyelv szakon végezte el a szülővárosában. Verseskötetei: *Snovidna voda* (Álomlátó víz, 1994), *Uže od peska* (Homokkötél, 1997), *Zabava za dokone kéeri* (Szórakozás ráérős lányok számára, 1999), *Život na razglednici* (Élet képslapon, 2003), *Oko nule* (Nulla körül, 2006), *P. S. (P. S., 2009)*, *Meteorski otpad* (Meteorhulladék, 2013). Több rangos szerbiai és nemzetközi irodalmi díjat kapott. Műveit, könyveit számos nyelvre lefordították. Magyarul az *Élet és Irodalomban*, a *Korunkban* és a *zEtnán* publikálta az írásait. A gyűjteményes *P. S.* című kötete 2012-ben jelent meg magyarul a zentai zEtna kiadónál Bencsik Orsolya és Orcsik Roland műfordításában. A mostani versfordításoknak a szerző legutóbbi *Metorski otpad* című kötete szolgált alapul.

Orcsik Roland fordításai

Marijanna Kijanovszka

[amikor minden eltűnik és kezdődik]

amikor minden eltűnik és kezdődik

*az elmúlt ősz
jéggé gyűlik
a víz felszínén*

*de honnan gyűlnek
a levelek is*

mindenkinek megjósolták

éppen ma

pár csepp madárvérből

és az egyik a másik oldalon

megszáradt szétpergő penészből

az ősz ártatlan

mint minden halál

muszáj eljönni

és másként merül fel minden

mikor muszáj eltűnni

az alján

*mély hóveszély
mintha a szokásos veszély
megszűnne szokásosnak lenni*

*sül
pár csepp madárvérrel*

*és valaki elalszik
cukortól és hamutól
száraz keserű mézeskalács
levelek*

*minek az egyensúly
ha te fa vagy*

*te
a víz felszínén
nem az újszövetség nyomán*

Marijanna Kijanovszka (1973) költő, fordító, szerkesztő. A rendszerváltás után jelentőssé váló női líra és a feminista irodalom egyik markáns hangja, főleg erotikus lírája jelentős. Jellemzőes műformája a szabadvers, de a szonett műfajának megújítójaként is számon tartják. Az elmúlt években a közéleti költészet egyre nagyobb szerepet kap a munkájában, legutóbbi kötete a Babin Jari zsidó tömeggyilkosságot tematizálja. Lvivben él.

Vonnák Diána fordítása

Marcello Potocco

I–X.

∞

Mikor a billentyűzeten kopácsolsz, a billentyűzet hazudik. Mégis hinni próbálok neki. Hinni próbálok az egész késő augusztusi forróságnak, mikor a párás levegőtől képtelenség elaludni. Nem segít a számolás. Nem segít, ha a dolgok elmúlásán morfondírozom. Hogyan különbözik a valóságom a másik valóságától. Nem fontos, kicsoda. Micsoda. Nem fontos, ember vagyok-e vagy állat.

I.

Nem érzed a szükségét, hogy kimond – valaminek történnie kell.

*Nyál, gyorsan felszárad a vágytól. Számolás.
Minden, amit megszámoysz. Minden, amit teszel, (re)akció nélküli.*

II.

*Hogyan kövess minden állapotot és minden mozdulatot.
Mikor kinézel, vajon az eső kint zuhog
a szárítókötélre akasztott fehérneműre. Ruhaujjak, amelyek nem maradtak
a szárítón a fűrdőszobában.*

*Valaki (én, te) vigyázzállásban.
Odakint semmin sem változtat az eső. Mégis arról döntesz,
mi a jó, mi nem – és hogyan, ha egyáltalán,
változik meg bármi is gombnyomásra alváskor, ébredéskor.*

III.

*Pontot kéne tenned.
Akkor is, ha fogalmad sincs, a következtetlenségből
hogyan úszhatsz ki a másik kényelmetlenségébe.*

IV.

*Kicsit előrébb, a kötélén, amelyekre felkötve
a fehér és az írott rongyok, az óvatosan összerakott kövekkel*

*próbálsz határt húzni a fű és a sár között.
Határ, amelyet már évek és évek óta fenntartasz.
Ismerem azokat a fehér és fekete dolgokat. Amikor
nézem őket, az ablaknál lévő rendetlenségben, azt érzem,
az ajkam kellemesen, gyengéden összehúzódik.*

V.

Deformált száj: a túl nagy, eltorzult tükörben.

VI.

*Két kinőtt szemfog, nincs erejük
harapni. Két szem, nem mozdulnak
a lap szélére, a következő oldalra.*

VII.

*Az a száj, mint akármelyik száj,
eltorzul minden erőfeszítéstől, miközben pusztán azért, hogy
elrejtőzzön maga elől. Várakozik,
hogymondjon valamit. Hogy... igazából vajon
képesek arra, hogy a másik, hogy a szavakkal elmozdítsanak
valakit a helyéről? És ki ne hunyjon?*

VIII.

*Hogy azt mondjam... Hogy a városok ne hunyjanak ki az égő lámpák alatt?
A autópályás narancsfény nem éles,
megszurkálja a köd kutyáit, amelyek lustán vonszolódnak az esti utcákon.*

IX.

*Noha minden mindent átdöf. Te a fényel együtt – valami
üresség a szobámban. Izzó cérna nélküli keret.
Szálacska. Mintha hiányozna, mintha a fonál pusztán látszat lenne.*

X.

*Csupán ezért utazom elől – vagy csupán
azért, mert elől utazom – vagy
utána vissza az autópályás pillanatokon,
tehát a mozdulatokkal, amelyek behatolások – vagy
amelyek egymásba ömlesztik a világokat – vagy
mert az élet királyságai,*

*mert megállok, amikor újra lépek – vagy
az ajtóra pillantok – vagy tagadom,
hogy minden el volt döntve – hogy a döntés –*

Marcello Potocco 1974-ben született Ljubljánában (Szlovénia), jelenleg Koperben él. Irodalomtörténész, költő és műfordító. Eddig öt verseskötete jelent meg: *Lila (Lila)* (2002), *Pripovedi o ovcah, ljudeh in drugih živalih (Mesék birkákról, emberekről és más állatokról)* (2005), *Popravki pesniške zbirke (Egy verseskötet javításai)* (2007), *Via Francigena (Via Francigena)* (2011) és a *Poznam te črne stvari (Ismerem azokat a fekete dolgokat)* (2017). A fenti verseknek a legutóbbi kötete szolgált alapul.

Orcsik Roland fordításai

Osztap Szlivinszkij

1918

*Van, hogy a felrobbanó repesz
nyomán is csak egy apró folt marad.
Csak arra emlékszem a háborúból is,
ahogy az utolsó napok egyikén egy
ló
esett ki a vonatból a kanyarban,
a keskeny nyomtávú vágányra esett, és
nem volt senki, aki visszament volna,
hogy kiemelje a töltés mellől,
gyerekek jöttek, fűvel etették,
és ő csak feküdt
törött lábakkal, matt szemekkel,
feketén-feketén,
mint egy jel, amit a visszavonuló
éjszaka hagyott ott a
nyomában jövő éjszakának.*

Noé

*Az egész elmúlt élet olyan, mint az elázott újság. Más volt ott:
hírek, gasztronómia, szórakozás.
Valaki a sötétben érkezett, ázott hajjal.
Valaki messziről jött, azt mondta, mintha sosem látott felhőket látna.
Mi magunk közé ültettük le, bort melegítettünk neki.
Rossz hírek jöttek, húsva ecet.
Mi lassan keltünk fel a tánchoz, nyújtózkodva és hunyorogva,
lassan fordultunk csak körbe, lassan húztuk magunk közé.
Sosem fáradt el senki, csak a sietség fáraszt.
Én összekevertem a legidősebb gyerekeimet a legfiatalabbakkal, mert egyesek őszültek már,
mások meg fehérek voltak, mint a százsorszép.
Füstök jártak körbe minket, nem tudtuk, milyen az égő haj szaga.
Óriásokról néztünk egy vicces filmet. Áldozati bárányainkat könnyen emeltük fel, lendülettel
vágtuk le a fejüket és hittünk a pontos isteni ujjban.
Szelek jöttek, az angyalok keresztel jelölték meg a házunkat.
És most – olyan csönd van, hogy aludni sem lehet. Színház után alvás,
reggel elkezdem a műsort az erkélyen egyetlen nézőnek.*

Én jó tanuló vagyok, értelmes, olyan, aki mindig a teremben marad, amikor a többiek kirajzottak az udvarba. Az életemet egy századdal előre krétával írták rá a kapukra. Az én tavaszom soha nem lő ki.

Én csak a hosszas zajlását hallom, egyedül táncolok, utasítás szerint, körben, egyenletesen, addig, amíg az első tenyér összecsattan a sötétségtől éppen előttem.

(idegen, idegené)

*éjjel egy idegen gyerek horgászbótot fon a hajadból
idegen álmatlanság csörömpöl bennünk mint egy üres vödör a kútban
szorongva idegenül táncol a gyümölcs a méhedben
szorongó fantáziái füttyülnek akár az arany falevelek magasan fölöttünk
amikor a domb lábánál elcsöndesedünk a tizenötödik évfordulóján
és olyan lesz majd az első vágya a szemünkben mint egy olajlámpa tompa
a fénye csak tenyérynyi*

*fiaink bátorsággal telve tőlünk messze északra állnak
mint a szalmabábra lecsapó sólymok
tudd hogy abban a pillanatban mikor a szívedhez kapsz mintha idegen lenne
próbálni kezd körülöttünk egy lassú néma zenekar*

megszakítom félbeszakítom magam talán következetlen vagyok

*csúsznak
az emlékezet partjai
és hirtelen
a mélyülnek a kútjai*

*de tessék itt van egy idegen emléke:
vonat érkezik a városba katonát hozott és dögvészt
de a peronon csak egy zenekar áll tollal teli trombitákkal
és a lábuk alatt mint a sárga toll hirtelen idegen a haza*

Osztap Szlivinszkij (1978) költő, fordító, irodalomtörténész, bolgár és lengyel irodalommal foglalkozik. A fiatal generáció egyik meghatározó hangja, szürrealista képi világa és nyelvi minimalizmusa mellett az antik görög és biblikus motívumok használata is jellegzetessége lírájának. Nyugat-Ukrajnában, Lvivben él.

Vonnák Diána fordításai

Siniša Tucić

Anarchista sorok

*A rendszer elleni harcban verseket írtunk,
performanszokat adtunk elő, pamfletteket nyomtattunk,
történeteket és esszéket alkottunk,
slammeltünk...*

*Mi kell még?
Bombák!
Az a szimpatikus szó – a terrorizmus
hiányzik ebben a városban.*

*Legyek a kövön, patkányok a csatornában,
hajléktalanok a csatornában, ifjú dáma a pocsékul
összetákoltszobájában.
Kék autóbuszok a széles sugárutakon.*

*A költő
szívrohamot kapott
a városi járaton,
épp egy irodalmi estre iszkolt,
mint az orosz undergroundban.
Ő csupán egy közülünk,
a slamben, a költészetben, a reményben, a pamfletben...*

*Hiányzik a terrorizmus,
már csupán a bombák vannak hátra.*

*Ezek anarchista sorok,
nem valóak mindenkinek.*

*Énekeljük elvtársak, halkán,
a legyekért a köveken,
a patkányokért a csatornában,
az ifjú dámákért és a hontalanokért...*

Kolónia

*Ha tudom, hogy a gép megharapja az embert,
erdőbe vonultam volna,
és nem tekintenék nyugatra,
nem énekelnék urbánus kolóniában.*

*A patkányok a szalma maradványát rágcsálják
a hipermarket mögötti
szemétdombon,
a disznók pedig fertőzőek.*

*Hinni a társadalomban?
Vagy Rousseau-ra hallgatni?
Elképzelni a parkban
sétáló nőt,
olvaszt Austert, Tolkient, Murakamit...*

*A nők könyvtárba járnak,
a férfiak lemondtak róluk.*

*Ha a színpad stage
Mind a színen törjük magunkat
A lerakott behaton térköveken
Az urbanizált parkokban
Még mindig nyüzsgő a nyugat
felé áhítózó kolónia*

*A férfiak mindenről lemondanak
A nők rehabilitálják a kánont
A kolónia egyre zsugorodik,
A disznók pedig fertőzőek.*

Siniša Tucić 1978-ban született Újvidéken, ahol jelenleg is él. Eddig négy verseskötete jelent meg: *Betonska koma* (Betonkóma, 1996), *Krvava sisa* (Véres csőcs, 2001), *Nove domovine* (Új hazák, 2007), *Metak* (Golyó, 2012). A háborús kilencvenes években a rezsimellenes MAGNET nevű performer csoport tagja volt, emiatt a karhatalmak többször zaklatták, akárcsak a csoport többi tagját. Magyarul eddig a *Fosszília*, az *Ex Symposion*, a *Sikoly*, a *Tiszatáj*, illetve a *Versumonline* közölte az írásait. A mostani versfordításoknak a szerző legutóbbi kötete szolgált alapul.

Orcsik Roland fordításai

Derek Rebro

***

vérezz a tengerbe
folyóba
az áramlás irányába

az ásványvíz elsápad

üzenet várja
nincs szükség többre

feloldani

***

elérkezett az idő

szabadulj meg az égtől
engedd el a sárkányt

vízen
húgyon

forrásba gyűjtötte
tiltó táblákat helyeztek el

exportálta csomagolták

többet

kíván

kap
helyezd az ujjad a mixerbe

bízz

***

*vágd le ujjait a kesztyűnek
a benne lévőre ne gondolj*

*szárny alól
motor halkul*

*távolodnak a napernyők
nem csak a vászon feszül*

*visszatérsz
nem lesznek*

*protézisek
a körhinták alatt*

Derek Rebro (1979) szlovák költő, irodalomkritikus, szerkesztő. A pozsonyi Komenský Egyetem Bölcsészkarán szlovák nyelv és irodalom – esztétika szakon végzett, majd itt szerzett irodalomtudományi doktorátust. A *Glosolália* című genderfolyóirat főszerkesztője. Jelentősek női szerzőkről írott értelmezései, lásd például *Ženy píšu Poéziu, muži tiež* (*A nők Verseket írnak, a férfiak szintén*, 2011) című monográfiáját. Verseskötetei: *Okamih pred dopadom* (*A becsapódás előtti pillanat*, 2010), *Ako tieň na plúcach* (*Mint árny a tüdőn*, 2014), *Nie som svoj typ* (*Nem vagyok az esetem*, 2018). A fordítások ez utóbbi kötetből származnak.

Németh Zoltán fordításai

Cosmin Perta

Visszafordulni a saját testhez: létszükséglet

Harmadik altatódal
a nemzedékemnek

1.

*Alszol, egy dobozban vagy.
Sírsz, nem árt másoknak.
Alszol, egy dobozban vagy.*

*Sírsz, do not punish the other.
Alszol, egy dobozban vagy.
Sírsz, do not harm the other, do not blame.*

*Alszol, érzed, hogy a harag miatt
sírsz, kezed felmelegszik,
alszol, amitől elmúlhatna,*

*sírsz, gyomrodon keresztül,
alszol, az ágyban, amiben gyűlölettel telve pihensz.
Sírsz, egy dobozban vagy,*

*alszol, do not punish the other,
sírsz, do not harm the other, do not blame
egy örökkévalóságig.*

2.

*Köszönd meg a megértést,
ez egy jó este,
angyalokat rajzolsz a lépcsőházba.*

*Körülötted politikai játszmák,
gondolatban részletesen rendezed az életed,
nem szabadulhatsz.*

*Ölöd az időt, is there any time at all in Romania?,
nem bírsz szabadulni a megszokásaidtól,
13-15 éve ölsz-halsz.*

*Mint nyugtalanság,
terjed a testemben
ez az egész fulladás.*

3.

*Egy rovar lárvájának elszállítása
az ebédlőtől a Gyehennáig.*

A szelek éveken át döntögették a régi falakat

Negyedik altatódal
a nemzedékemnek

1.

*Itt vagyok, 29 évesen az út közepén.
29 év várakozás, az első 29 év
a Harmadik Világháború,*

*vagy bármely más apokalipszis előtt.
Próbálunk új, posztkibernetikai,
nanotechnikai nyelvezetet találni,*

*az elszemélytelenítés, a dehumanizálás megfelelő nyelvét,
a légnyomás, a kontinuitás-hiány, az intimitás-hiány,
a tömegmagány, az elektro-csonkítás, az elektro-autizmus nyelvét.*

*Figyelem, az artikulálatlanság terepére lépünk. Kudarcc.
Ahol már nem kell kifejeznünk semmit. Kudarcc.
Mindent tudunk, minden pontatlan és minden új az elejétől fogva.*

2.

*A megmagyarázhatatlan tökéletesen megmagyarázható rendszere
ugyanolyan tökéletes
kudarcc.*

3.

*Csak egy árnyék életünkből mások élete felett.
Sóhaj egy poros fénykép felett.
Rémülten állunk a kimerülésben*

*és nem tudunk védekezni.
Mindent elfelejtek.
Hatalmas szerelem halad el tőlem néhány centire.*

4.

*Volt idő, amikor minden tökéletes volt.
Amikor nem volt lelkiismeret, megbánás,
amikor nem gondolkodtunk.*

*Már
egyáltalán
nem érdekel.*

5.

*Valahol, szobád porában, már említettem,
egy krokodiltestű és orrszarvúfejű lény
figyel téged,*

*óvatosan lép a csempére, a lapokra, a szőnyegre, a padlóra
és ádázul, büszkén hintáztatja szarvát,
az ablakban nagy, fekete, bojtos madarak gyülekeznek.*

6.

*Egyedül kell menned
könnyű és rózsaszín szívvel,
halott feleségeddel kézen fogva.*

*Előre, múltból múltba,
életből életbe, céltalanul,
kézen fogva a halállal, a feleségeddel.*

7.

*Álltam és gondolkodtam a hóban.
Nem gondoltam semmire.
Belehempergőztem a hóba.*

*Nehéz, sokkal nehezebb, mint az előző években.
Valaha egy kanapém egy üres szobában.
Hülyeség azt is elveszíteni, amink tényleg van.*

8.

*Csak a hamu
maradt
ebből a szörnyű napsütésből.*

A lázalom közepére értem

Utolsó altatódal
nemzedékemhez

1.

*Ismerős és barátságos helyeken kellett volna maradnod,
itt minden lépésedet a sápadt őrület figyel
és a rend a fejben nem használ semmire.*

*Ismerős és barátságos környéken kellett volna maradnod,
itt minden elképesztően veszélyes
és megölhet bármi egy szempillantás alatt.*

*Maradnod kellett volna,
örülni a középszerű világnak,
itt semmi sem középszerű és semmi sem válik hasznodra,
csak a halál.*

2.

*Létrehozunk egy bizottságot, megköszönünk dolgokat,
lesz új házunk, zenészeket hívunk,
felkészületlenek vagyunk,*

*a vér szaga még nem részegített meg,
a fekete izzók még nem világítottak ránk.
Nyomozást indítunk, bizonyítani fogunk,
sírnunk fogunk ezért az egész századért,
amelyben annyira hideg van.*

3.

*Hosszas rágódás után térek haza,
felettem a hold fonnyadt és száraz, mint a túró.
Sietni fogok, új életet kezdeni, új gyengeségeimnek
köszönhetően.*

4.

Valaha itt volt a lázalom közepe.

Foglalj helyet.

Ebből a halott szögből láthatod legjobban a véged.

5.

Vvvvvvv

ég

e

Cosmin Perța román költő, prózaíró. 1982-ben született Felsővisóban (Vișeu de Sus), Máramaros megyében, a kolozsvári Babeș-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán végezte tanulmányait, majd a Bukaresti Egyetemen szerzett mesterfokozatot kortárs irodalomból. PhD-disszertációját a kelet-európai fantasy-irodalomból írta. Hat kötete és öt regénye jelent meg. 2014-ben a Legjobb Fiatal Romániai Prózaíró díjjal tüntették ki. Szövegei 13 nyelven jelentek meg. A fenti versek legújabb kötetében található, amelynek címe: *Cântec de leagăn pentru generația mea* (*Altatódal nemzedékemhez*, Paralela 45 kiadó, Pitești, 2018).

André Ferenc fordításai

Andrei Dósa

anyával voltam amikor elesett

*anyával voltam amikor elesett az úton
hallatszott a ruha harsanása mint egy görög amfiteátrumban
láttam a testét a levegőben
azt mondtam magamnak hogy a föld elhajlott
és vele együtt anya is
most már hozzá kell szoknom ehhez
az én testem is ugyanilyen természetellenesen fog mozogni
az új földön
de így is foghatjuk majd egymás kezét
és így is tudunk majd járni
anya
kicsavart végtagokkal
előreszaladt válllaival
és maga elé dobott karjaival
anyával voltam amikor hallottam a csattanásokat
puhábbak erősebbek csattanások és zuhanások keverékét
az aszfalton felhorzsolódó bőr miatt kifakadt káromkodásokat
fogak csatt csontok csatt csatt
mint amikor egy vak botja keresi a kijáratot
egy helyet ahol elkerülhető a fájdalom*

*csend lett
anya bal arca
az aszfaltnak ütődött
plaaahhh
kiszállt belőle minden levegő*

*mondom
anyával voltam akkor reggel
sajátos módon passzoltak egymáshoz
a nyári ruhájának színei
és néhol zöld néhol sárga szemei
anya lefedte az egész színskálát
az én nagy és fekete pupilláim
mindent magukba szívtak*

*egyik kéz irt
a másik táblát törölt*

*port nem
a ruhára nem
elterülve nem
mozdulatlanul nem
nyöszörögni nem
anya nem*

anya igen

*lábai ingerültek lettek
már nem anyáról volt szó
hanem a lábakról
nem a lábakról volt szó
hanem egy tárgyról
szégyellni kezdtem magam miatta
rá akartam kiabálni
kelj fel asszony mi a franc! lát az egész világ!
ha akkor izmaimra szirének lettek volna tetoválva
és hogy szeretlek maria
akkor durván felrántottam volna a földről*

*akkor hallottam meg a férfi hangját
hölgyem megütötte magát?
és minden annyira jellegtelennek és hamisnak tűnt
az a hölgyem
mint közalkalmazottak amikor épp bezárják a kasszát
túl késő hölgyem!
mint közalkalmazottak akiknek pont ott fájsz te
és a te szépséged a te problémád
kééérem hölgyem
azok az emberek akikhez szükség esetén fordulsz*

*és ez a férfi próbált tartani téged
összeszedett a földről
és jöttek mások is
odafordították a fejüket
vagy csak megálltak egy pillanatra
de te nem hagytad
gyorsabb voltál nála
és én sem akartam hagyni őt
csak kettesben szerettem volna lenni ott veled
hogy én szedjek össze mindent nagyon gyorsan
és hogy rád nézzek és letöröljem
arcodról a port nagyon gyorsan
és menjünk valahova máshová sírni*

anya
menjünk haza
keverjük össze a könnyeinket
olyan gyorsan menjünk
hogyan észre se vedd hogy elestél

de a férfi ott maradt a járda szélén
kezében a mocskos hálós szatyrával
hogyan a lábaid bámulja
amíg te átmentél velem együtt az úton

Rajongás

Elmondom anyának, hogy fáj ott lenni.
Kézen fog, az ablakhoz vezet.
Lehúzza a bugyim, megvizsgál.
A nap melegétől a herebőr
összegyűródik, forog,
mint egy darab papír az izzó parázson.
Egy gyökér előbukkan a földből,
egy levegőbe feszített függőhíd
remegni kezd.
Valaki vagy valami közeleg.
A transzformátorok zúgása erősödik.
Fekete sugárnyalábok söpörnek végig anyám arcán.
Meglepetten néz, térdre esik.
Arca túl közel van.
Félek, hogy eltörlöm a vonásait.

preview

amióta az eszemet tudom
alszom azalatt amíg anya
addig gyúrja a tésztát
amíg az egy kerek gyerekarc lesz
megkeveri a tűzön az ételt
a kés kapargatja a nyers zöldségek héját
hrs hrs hrs
narancssárga és fehér fény
ragyog
ez a fény bejön

*a szobám ajtaja alatt
a rádiójáték hangjaival együtt*

*és ha mindez nem számított
mostanáig
most egy preinfarktus erejével hatnak*

*amikor meghal
maximumra tekerem a rádiót
veszek majd egy konyharobotot
és hagyom hogy menjen üresben
nehogy kihallatszódjon
ahogy én a szobában*

Egy este a D. családdal

*Apa nem tudja, hogyan fejezze ki a haragját.
Bezárkózik egy elszigetelt szobába,
hevesen és kétségbeesetten káromkodik.
Anya nem tud táncolni, mert
nem tudja, hogyan hagyja magát vezetni,
és lassan-lassan nem engedi azt sem,
hogy saját lábai vezessék.
Mintha minden lépésnél megbotlana.*

(kicsit, nagyon kicsit, igazán kicsit. igen, nagyon kicsit)

*Nem tudom, ők ketten hogy találtak egymásra,
de látod, együtt eligazodnak:
anya gépel,
apa kezeli az egeret.
Anya azt írja:
a képeken, amiket küldtél,
van valami az amerikai
regények magányából.*

*Megkéri apát,
masszírozza meg a tarkóját. Egyik kezével
apa saját tarkóját masszírozza,
hogy lássa, jól csinálja-e.
Apa azt írja:
gyere haza, mert soha nem tudom,
mennyi kenyeret vegyek,
ha nem vagy itt.*

Hétezer kilométerre vagyok otthonról,
egy sziklás szigeten, a munkásbarakokban.
Kezeim és ruháim homárbelektől bűzlenek.
Otthon, anya leszedi a drótra teregetett
tisztá ágyneműt, mielőtt elkezdődne az eső.
Arcomat a napmeleg lepedőbe fúrom.

fogadj el mindent (bonus 1)

olyan mélyen sajtátították el a munka ritmusát
hogy tudatlan testük
elveszíti az egyensúlyt elfelejt járni
szétbomlanak eltűnnek
mint egy sci-fi jelenetben
amikor a földönkívüliek megtámadják a bolygót
amikor valakinek inszalagszakadása lesz
amikor valaki megszakítja a ritmust

fogadj el mindent
it's just a b movie
és te popcornrt eszel és nevensz
popcornrt eszel a sötétben és nevensz

fogadj el mindent
a marlboro cigireklámból a ló
patái alá kerültél

fogadd el az elmúlt két hónap
egyetlen ölelését
a kolumbuszt fogadó őslakosok naivitásával
akik neki ajándékozták minden aranyuk és ékszerük
néhány üvegdarabért

fogadj el mindent
éjszakánként azt álmodod hogy
egy transzatlanti hajó fedélzetén vagy
a szabadságszobor ragyog a napon
rozsdanyomok nélkül

és nem tudod
mit csinálj a zsebkendővel
hogy a parton várakozók felé lebegtesd
vagy letöröld a könnyeid
elsodor egy turistahullám

*felfegyverkeztek fényképezőgépekkel térképekkel és sok pénzzel
pözölni akarnak a szobor mellett
felmenni rá
és te vizet kell tölts a poharukba
mosogatnod kell utánuk
fogadj el mindent*

*néhány dollárért
már nem vagy biztos
hogy apád tényleg gazdag ember volt-e
vagy hogy a szentjánoskenyér az egyetlen gyümölcs
nem tudod biztosan
hogy most távozol apádtól
vagy most térsz vissza hozzá*

*fogadd el
pár hónap múlva elmész innen
(haza?)
pihenni fogsz
zsebedben lesz majd pár ezres
és amíg tartani fog
arra gondolsz
hogy ilyesmi nincs ahogy
veled megtörténjen
még száz év múlva sem*

Andrei Dósa költő, író, műfordító 1985-ben született Brassóban. Négy verseskötetet publikált: *Când va veni ceea ce este desăvârșit* (2011, Mihai Eminescu Nemzeti Díj a legjobb első könyvért), *American Experience* (2013), *Nada* (2015) és *adevăratul băiat de aur* (Casa de Editură Max Blecher, 2017). Magyar és angol nyelvről fordít, több regényt ültetett át román nyelvre, egy Kemény István-antológiát *O îndepărtată alarmă aeriană* címmel (Charmides könyvkiadó, 2014), a fiatal erdélyi magyar költők *liniște, pace, perversiuni, heppiend. tineri poezi maghiari din Transilvania* című versesgyűjteményét (Casa de Editură Max Blecher, 2016) és Borbély Szilárd *Berlin Hamlet* című kötetét kétnyelvű kiadásban (Casa de Editură Max Blecher, 2018). Ugyancsak 2018-ban jelent meg az első regénye (*Ierbar*, Polirom könyvkiadó). Az itt közölt szövegek az első két verseskötetéből valók.

André Ferenc fordításai

Michal Tallo

*

*a kép még rejtve marad más képek között,
nincs módszer arra
hogyan kapjanak arcot. olyan dolgok tanúja, amelyek
észrevétlenül jönnek, fogakra tapadnak, megfosztanak
téged az átharapás képességétől. ezt az egészet világosan
szeretnéd látni, olyan pontosan kimondani, ahogy csak azokról
a napokról lehet, amelyek még
meg sem történtek.
ma viszont tudod, hogy az, ami előtted
felületesen lett felvázolva, a szemedtől
éppúgy fél, mint te minden konkrétumtól, minden
foghatótól,
amely az érintésre
ugyanúgy válaszol,
érintéssel.*

*

*tizennégy milliárd éve alszol mellette
felébredsz
olyan természetességgel
mint amilyenl a gravitáció nem nyeli el az erősebbet
és nem ismeri el az absztrakt koncepciókat
makacsul elutasítom a lehetőséged
M., nem létezem, nem lett volna szabad lennem*

*

a járdára fektetheted a fejed
az illat   *amely ajándék lett volna*   *túl kis flakonban*
leesik   *az autók széthordták abroncsaikon*
a föld felszínén marad   *mint egy lokális explózió*
az egészet akarod   *egyszerre*   *belélegezni*
amíg
el nem párolog vagy   *megadja magát*   *más*   *külső körülménynek*
a kis flakon kép volt   *gondolod*   *a növekedés metaforája*
a folytonosságé   *a nagyobb helyettesítés lehetősége*   *beszélni*   *képekkel*
beszélni   *illatokkal*   *gondolod*
az eső lemossa az illatot a föld felszínéről   *az eső növeli a savasságot*
az eső befedi   *biztonságosan*   *befedi*
megadhatod magad   *de*
a járdára fektetheted a fejed   *lehetőséged van*
az explózió kinyomozására   *tartja magát*
a föld felszínén   *mint illat*
őt   *valakit*
savas   *befedi*
őt   *valakit*   *vagy senkit*

Michal Tallo (1993) szlovák költő, prózaíró. A pozsonyi Színházművészeti Egyetem Film és Televízió Karán dramaturgia és forgatókönyvírás szakon végzett. A fiatal szlovák költészet meghatározó alakja. Eddig két verseskötete jelent meg: *Antimita* (2016), *Delta* (2018). A fordítások ez utóbbi kötetből származnak.

Németh Zoltán fordításai

Anastasia Gavrilovici

milyen jó

*milyen jól ismerhető meg egy ember milyen veszélyes a jéghegy
víz alatti része milyen nagyon szeretnéd
hogyan erről most semmit se tudj hogy nyugodtan
bámmészködj a taxiban ami hazavisz egy etilben áztatott éjszaka
után és az egyetlen bánatod az legyen hogy nem vagy csiga és
messze a házad a hideg már nekikezdett
az akupunktúrának ha nő vagy
hajnali 5kor elhaladsz a percesek előtt kirakatok mögött
férfiak mosolyognak rád majd büszkén tépik
ketté a tésztableket hajnali 5kor magányuk
nyomasztó mint a bűnözőké
de hát kié nem az*

*arra gondolsz örület hány évszázadnyi tudományra volt szükség hogy meg tudjuk
mérni a vágy amplitúdóját a picsád előtt egy mikrofonnal
könnyebb volna erről beszélni a hajnal nyála csordogál az égen
szeretnéd hogy a napból kihabzó sör maradjon
az ablakok mögött egyszer egy pisivel áztatott szalvéta fejjel
lefelé fordította a világodat és kiszórta a club A fürdőjének csempéjére
a tengerparton szétszaggatott algák vagy ezek a hülye színapszisok teszik
most mindegy talán egyszerűen hajnali 5kor az itteni
érzelgős tájtól elfog a hányinger*

*a jelzőlámpánál a sofőr elindítja a zenét
és viszketni kezd a fantomvégtagod
milyen jóóó*

Kérdőív

Figyelmeztetés! A szervezetiünk által nyújtott szolgáltatások minőségének fejlesztése érdekében a beszélgetést rögzítjük. A sipszó után nyomd meg a # gombot és válaszolj határozottan.

Írd le magad tíz szóban. Vigyázz jól, mit választasz, szavaid fontosak, szavaid képeket hoznak létre, és a képek érzelmileg hathatnak a körötted levőkre.

Mit szeretsz a leginkább magadban? Mit gyűlölsz a leginkább magadban? Ki vagy te, amikor senki se figyel, ki borotvál le azokon a részeken, ahová te nem tudsz elérni? Nem akarjuk tudni, mi leszel, ha nagy leszel, csak azt áruld el, hogy az első munkád hosszú időre rá jött-e az első kézimunkázásod után és írd le röviden bármelyiket a kipipált élmények közül. Sorolj fel három európai értéket, amellyel azonosulsz és amelyek nevében bármikor készen vagy harakirit elkövetni a város legnagyobb plázájának a parkolójában. Mit gondolsz, mi tesz alkalmassá téged erre a nemzetközi fesztiválra, ami olyan 25 év alatti fiataloknak szól, akik nem tudnak kinyitni egy beragadt befőttesüveget?

Akik soha nem kötöttek sportfogadást és nincs semmi céljuk az életben. Élet a Marson, Élet falun, egy ország, mint odakint, tetszés szerint számozd meg a felsorolt válaszlehetőségeket. Mi a legutóbbi karitatív cselekedeted? Mikor vettél részt utoljára aktívan a közösséged életében?

Hiszel abban, hogy a nők, a homoszexuálisok és a kalácsfonók ugyanolyan jogokat élveznek, mint te, és együtt alkotják a társadalom szívéét?

Határozd meg a szív szót.

Határozd meg még egyszer és vedd össze a szomszédaid válaszaival vagy a végső megoldásokkal.

Melyik országban nem szeretnél lakni soha?

Melyik országban szeretted volna születni?

Hiszed, hogy ha Európában léteznének dohányültetvények, a gyerekeket odaküldenék dolgozni? Erkölcsös embernek tartod magad?

Meséld el néhány mondatban az utolsó erotikus álmod.

Ha egy filmben élhetnél, melyik volna az? Érveld öt sorban.

Gondolod, hogy a világ ugyanilyen jó hely volna nélküled is?

Hogyan járulsz hozzá az életszínvonal növekedéséhez? És a születési rátákhoz?

A vízszintes vagy a függőleges sírokat szereted inkább?

Temetés vagy hamvasztás?

Édes ketchup vagy csipős?

Kettős mércék szerint élő ember vagy?

Milyen adottságot vagy képességet szeretnél a leginkább birtokolni?

Hiszed, hogy a maszturbálás, akárcsak a költészet, magányos és alkalmazkodásra képtelen emberek foglalatossága?

Meddig vagy hajlandó várni, hogy megőrizd az elsőbbséged a hívás fogadásában? Az a fajta ember vagy, aki szívesebben látja viszont a nevét könyveken vagy képzőművészeti alkotáson, mint ételutalványokon?

Mondd meg, milyen promóciókban részesülsz, és megmondjuk, ki vagy.

Mondd, hogy téged nem érdekel a pénz, csak az élmény, ismerd be, hogy te az utána ivott prosecco miatt vagy ott,

mond, hogy te anélkül sohasem,

hogy te nem hazugságokkal és szerencsehozó kifogásokkal és hírnévvel,

hogy te mindebből semmit sem akarsz, te csak
make the world a better place.

Szilárdan hiszed, hogy a szépség meg fogja menteni a világot? Vagy legalább az Európai Uniót?

Válaszolj őszintén az összes fenti kérdésre, add meg az email címed, és a lehető legrövidebb időn belül felkeres az egyik ügyintézőnk, hogy tudassa az eredményeket.

Berlin

Emlékszel, amikor megérkeztél, az S-Bahn még a füledben zúgott, reggel volt, nagyon korán, a kimerült emberek mélyebbre nyomták a fülhallgatót, az úton munkába menet saját személyiségük torzulásainak tűntek, talán azok is voltak, az Alexanderplatzig minden sokkal tisztábbá vált.

Eszedbe jutott a sorozat a párhuzamos világokról, amiben a mi jobb kiadásaink hibákat javítanak ki és a transzszexuálisok, az orchideák, a nyelvészenguruk túlélési esélyeinek maximalizálásával törődnek, a sötétség és aztán újra a felszín fénye, a kiégett környezet, a néger, aki nyakig beleásta magát a berlini melegek életébe, a mi világunkba, boldogtalanságaink szigetvilágába.

Amikor leszálltál, nem tudtad, hogy jó helyen szálltál-e le, amikor beszívtad a Wannsee levegőjét, remélted, hogy más lesz, amikor a felszínre jöttél, nem érzékenyültél el, mint máskor, az utcán hangos gimisek özönlöttek végig, friss enzimekkel, drogokkal és Scheiße-kkal, nem kell sokat költsenek, hogy berúgjanak.

Ő várt rád a nap első cigijével, megijedt érintésedtől, a viszontlátás öröme tolakodó és esetlen, felapritották a képzelet hullámtörői, amikből ő apró, torz nyulakat húz elő. Beléptetek a szobába, a tusolóban a víz azt csorogta: Berlin Berlin, majd az ablak előtt, majd az ágyban Berlin Berlin, amíg belefáradtatok, mint két forgóajtó, amik közé beszorult egy csapat izgatott kínai.

Alvás után séta, gyaloglás, szinkronizálódás, területek meghódítása, Bradenburger Tor és Unter den Linden, Tempelhof és Friedrichstraße, a testek földrajzát hirtelen magába nyelte az „igazi” földrajz, és ugyanilyen hirtelen, a Tiergartennél, amikor megláttad az óriási fát, amiért 15 métert kellett hátrafelé lépkedned, hogy beférjen a képbe, jött a felfedezés, hogy még bírjátok.

Ott is működött az izommemória.
Voltak rossz kamionok, melyek genetikailag szétcsesztett gyümölcsöket exportálnak keleti országokba, ahonnan te is jöttél,

*és ahol az emberek elcseszték magukat is.
És voltak jó kamionok, amelyekben kaliforniai borokat
hoztak, hogy a vacsora puzzle-je teljes legyen.*

*A tóparton, alkonyatkor két pohár és két égő cigi a telehamuzott tálban,
olajbogyómagvak, zsírdarabkák a prosciuttóról
és apró, vörös
hajcsomók, szerves és szervetlen
maradékok, az ottani utolsó éjszaka, méltó egy közepes Van Gogh-festménynek.
A távolból éjjeli vonat hallatszott, a mi nyarunk robbanni készült,
meghibásodott gejzír, ami bűzlő iszapot és mutáns létformákat készült
ránk spriccelni, amikor szerettük a világot és köröttünk minden
a valutaárfolyam ritmusában nőtt és csökkent, a szerlemet*

*kivéve, csak ő burjánzott, mint szorgos daganat, határozottan, hogy
jól és gyorsan végezze dolgát, és a jövőbeli tervek egyesével tűntek el,
ahogy papírrepülők tűnnek el egy nagy teljesítményű ventilátorban,
és magukkal visznek mindent, rajtuk kaliforniai borok, földrajzok, apró és torz nyulak,
hullámtörők, az S-Bahn, Berlin Berlin.*

Anasztasia Gavrilovici 1995-ben született, a Bukaresti Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát, jelenleg a Center of Excellence in Image Study keretein belül folytatja tanulmányait a Társadalom, Multimédia és Spektákulum programon. Számos folyóiratban és antológiában közölt verseket, esszéket. A *Poesis International* világirodalmi lírafordítás folyóirat szerkesztőségi tagja, angol, francia és spanyol nyelvből fordít.

André Ferenc fordításai

Joszif Brodskij

Laguna

I

*A hall. Fotelekben három párka
köt, a megfeszítettről diskurálva,
míg az Accademia panzió
a Világegyetemmel úszik, irány a
karácsony, a tévé bömböl, a fránya.
A parancsnoki híd a recepció.*

II

*S feloson a kajütbe, mint egy macska
egy senki, zsebében grappás flaska,
emlékezetét, honát, fiát
vesztvén, a köpeny rajt szürke álca,
púpjáért sír mogyorófa pálca,
vagy az se talán, nemhogy család.*

III

*Velencei templomok csengnek százan –
véletlen életek dobozában
fajansz teakészlet. Bronz polip
nyalja moszattal szótt tükörből
könnytől, szótól, álomszennytől
ázott matracod ráncait.*

IV

*A szél az Adria sós vizével
a csatornát színig tölti éjjel,
csónakot ringat, bölcső gyanánt.
Nem ökör: hal ásít ágyad mellett,
sugarával tengeri csillag zörget
az ablakon, őrzi az éjszakád.*

V

*Így élsz ezután is. A grappalángot
kancsóád halott vizével oltod,
keszeget csipegetsz, és nem ludat,
hogy jóllakasson ünnep este
húros gerincű őszöd teste,
Meváltónk, nyirkos ég alatt.*

VI

*Se hó, se fenyő, különös karácsony,
a tengerben ázó csizmaszáron;
a víz fenekére kagylót ragaszt,
arcát takarja, de csábít a háta,
az Idő a habok közül kiszállva
mozdít mutatót a toronyban. Csak azt.*

VII

*Süllyedő város, a józan elme
itt átváltozhat nedves szemre,
s a szárnyas oroszlán, tudós fenevad,
északi szfinxek déli bátyja
nem ordít: „küzdj!”, könyvét beavágja,
s tükörcsobogásban kacajra fakad.*

VIII

*Csapódik a gondola korhadt fának.
A hang tagadja magát, akárcsak
a nagy birodalmat, hol perc alatt
karok erdeje lendül a magasba,
a kicsiny, gonosz ördögre szavazva,
és a szájba a nyál befagy.*

IX

*Helyezzük jobbunk, karmot bevonva,
könyökben megtört bal mancsunkra,
a gesztus, amelyet így kapunk,
sarló-kalapáczhoz lesz hasonló.
Neked mutatjuk hetykén, gyarló,
lidércnyomásos vad korunk.*

X

*A köpenyes test, oly szférák lakója,
hol Sophia, s három híres lánya,
a Hit, Remény, Szeretet se lát
jövőt, bezzeg jelent, hiába
fanyar sok ebré s goj csukácska
csókja, s a városé, hol a láb*

XI

*nem hagy nyomot – miként a sajka
a víz színén, bezárul tatja
mögött a tér, a hullámtarajú –
nem hagy nyomot, ilyen e város,
hol minden tér tág, mint az „áldás”,
s az utca szűk, akár a „bú”.*

XII

*Tornyok és kupolák, árkádok,
oszlopok, hidak, faragások.
Emeld a magasba tekintetedet
a kőoroszlán mosolyára,
a bástyán, melynek szél a ruhája,
időtől övezve, árok helyett.*

XIII

*A San Marco, éjjel. Férfi, gyűrött
az arca, mint az ujj, ha gyűrűd
lehúzod; látszik: tétova,
nyugalomtól ölelten, körmét rágva,
mereng a „seholve” távolába,
hol az ész elidőzhet, a szem soha.*

XIV

*Túl seholon, a véges végen
– a feketén, fakón, talán fehérén –
kell, hogy legyen egy tárgy, dolog,
vagy test. Horzsolt korunkban mentség:
a fénysebesség – a látássebesség,
akkor is, ha a fény halott.*

Karácsonyi csillag

*Vad téli hidegben, a tájon, ahol gyakoribb a nap,
a forró, a fagy hidegénél, és hegynél a sima lap,
barlangban Kisded született, aki lészen a Megváltó,
pustolt, ahogyan sivatagban pustol télen a hó.*

*Óriási volt neki minden: anyamell, ökör, számár,
s a három bölcsek: a Gáspár, Menyhárt és Boldizsár,
és mind az ajándék, amit neki hoztak azok,
Egy pont volt ő csupán. És a csillag is az volt: egy pont.*

*Figyelmesen, rebbenéstelenül, a ritka fellegen át,
a jászolra s a gyerekre vetette fénysugarát,
mélyéből a nagy Egyetemnek, a távoli Földre alá,
nézett a barlang ölére. Az Atya nézett Reá.*

Menekülés Egyiptomba (2)

*A barlangban (bármilyen is: fedél!
a négy szobafalnál többet ér!)
meleg volt hármuknak éjszaka,
körültük szalma és rongy szaga.*

*A fekhelyük zizegő szalma volt,
a vihar odakünn homokot sodort,
s felidézve, ahogyan a szél söpör,
mocorgott benn a számár s ökör.*

*A Mária csendben imádkozott,
és József nézte a lángokat.
A Kisded, mivelhogy cseppnyi volt,
nem csinált mást, csak szundított.*

*Mögöttük a nap a veszélyeivel,
A Heródes fenyegetésivel,
menekülve a hadtól, védtelen –
S közelebb egy nappal a végtelen.*

*Oly békésen telt el az éjszaka.
A füst az ajtón át szállt tova.
A barlangban mindenki csendbe' volt,
a számár (vagy ökör) néha fújta nagyot.*

*Csillag ragyogott a küszöb felett,
s hogy fényes tekintete mit jelent,
arról közülük senki nem tudott,
csak a kisdéd; csakhogy ő hallgatott.*

Joszif Brodskij (1940, Leningrád – 1996, New York) Nobel-díjas (1987) orosz és amerikai költő, esszéíró, műfordító. Az Anna Ahmatova által pártfogolt zsidó származású költőnek pályája oroszországi szakaszában mellőztetés, értetlenség, sőt hatósági zaklatás volt az osztályrésze: „munkakerülés” címen bíróság elé állították, száműzték, végül emigrációba kényszerítették. Előbb Bécsben él, majd New Yorkban telepedik le. A peresztrojka és a Nobel-díj eredményeként hazájában is megjelennek és elismerésben részesülnek művei, bár bonyolult gondolkodása és képalkotása következtében széles körű népszerűsége nem tesz szert.

Soproni András fordításai

Vjacseszlav Kuprijanov

Odüsszeusz éneke

Feleségemnek, Natasa Rumarcsuknak

*Midőn hajóm kiköt a partnál,
Velem együtt partra száll az énekem,
Melyet addig csak a tenger hallgatott,
Ahol versenyre kelt a szirének csábdalával.
Csak nedves magánhangzók lesznek benne,
Amelyek ekképp hangzanak, ha lefordítjuk
A hányattatások nyelvéről a kikötő nyelvére:*

*Szeretlek téged a tengeri sirályok rekedt kiáltásával,
A Prométheusz májának szagára repülő sasok vijjogásával,
A tengeri teknős ezeréves hallgatásával,
A polipcsápok pantomimjával,
Amelytől égnek állnak a vízínövények.*

*Szeretlek téged tengerből kiszállott egész testemmel,
Minden folyójával, az Amazonas és a Mississipi mellékágaival,
Minden sívótagjával, amelyek tengernek képzelik magukat.
Hallod, amint homokjuk lepereg kiszáradt torkomon.*

*Szeretlek téged teljes szívemmel, tudómmal és szemem bogarával,
Szeretlek földkérgemmel és csillagos égbolttal,
A vízések zuhogásával és az igék ígézetével,
Szeretlek a hunok európai hadjáratával,
A százéves háborúval és a tatár-mongol igával,
A Spartacus-felkeléssel és a Nagy Népvándorlással,
A Sándor-oszloppal és a pisai ferde toronnyal,
S a Golf-áramlat igyekezetével, hogy fölmelegítse az Északi-sarkot.*

*Szeretlek a gravitáció törvényének betűjével,
És a halálos ítélettel,
A halálos ítélettel, melynek módja: örök zuhanás
Feneketlen Bermuda-háromszögbe.*

Ez a nép

*Ki mondja, hogy ez a nép kihal
Amikor ez a nép eltart
Milliószor millió macskát
(köztük sziámiakat)
Milliószor millió kutyát
(köztük díszpéldányokat)
Tegyük hozzá az eltartottakhoz
A milliónyi galambot
(köztük békegalambot)
Kanárit és papagájt
(köztük igazat beszélőket)
Vegyük figyelembe
A tenyésztett aranyhalakat
(köztük kívánságokat teljesítőket)
Jussanak eszünkbe továbbá
Az ablakokban virágzó kaktuszok
És arra a következtetésre jutunk
Hogy e nép kipusztíthatatlan
Mivel megőrzi az egyensúlyt
A védtelen élővilág
És a tanácstalan növényvilág között
Mely reménykedően figyel a nép gyermekét
A virágok szemeivel és a levelek füleivel.*

Megélhetési minimum

*Állami elmék kiszámolták
Mennyi zsírt és szénhidrátot
Kell elfogyasztanom
Hogy átlépjem az éhezés vonalát
Amelyen túl kételkedni kezd az ember
Az állami elmékben*

*Állami elmék kiszámolják
Mekkora lelkitáplálék-minimum
Jár nekem gyermekkoromtól fogva
Hogy ne gyötörjön lelki szomjúság
És gyermekkoromtól kineveljem magamban
A lelkiismereti minimumot
És az állami elmét*

*Ha majd felnövök
Én is az leszek
Állami elme
Amelyik mindent számba vesz
És mindent kiszámol
És nem marad más hátra,
Mint hogy minimális lelkiismerettel és képességekkel
A maximumot hozzam ki az életemből*

Vjacseszlav Kuprijanov (Novoszibirszk, 1939) orosz költő, műfordító. A Moszkvai Idegen Nyelvek Főiskolájának fordítói karán gépi fordítási és matematikai nyelvészeti szakon tanult, több nyelvből közvetlenül, számos más nyelvből nyersfordításból készített átültetéseket. Költőként a szabadvers megújításával kísérletezett, ezek a munkái sokáig nem kerültek nyomtatásba, első kötetei csak a nyolcvanas évek elején jelentek meg. Verseit számos idegen nyelven, köztük magyarul is kiadták.

Soproni András fordításai

Adam Zagajewski

Többes szám első személyben

Julian Kornhausernek

*Idegen szájak rágta, elnyútt szavakat hordunk,
emelkedettség és kétségbeesés,
idegen rémület csapóajtói körül járkálunk,
a régiséget enciklopédiákban fedezzük fel,
este úgy teszünk, mintha kitört volna a háború,
Baczyńskivel beszélgetünk,
régí költőket szavalunk,
sietősen összecsomagolunk,
kimegyünk az állomásra, a fasizmust átkozzuk,
majd diadalittasan,
többes szám első személyben
egy első osztályú fülkében
adunk hangot ravaszágunknak,
mintha nem kaptuk volna áldásként
a csend abszolút hallását.*

Hogy néz ki az ember akinek igaza van

*Hogy néz ki az ember akinek igaza van
milyen nyakkendőt visel
egész mondatokban beszél
rongyos ruhákban jár
vajon a vér vagy a feledés
tengeréből sétált ki a ruháján
vannak-e még érdes sónyomok
melyik korból jött ez az ember
homokbarna az arca
sír miközben álmodik álmában
még mindig ugyanaz a szívetől
megfosztott szoba a falak magában
beszél egy öregember bérelt testében*

*lakik vajon milyen magas a szorongás bérleti díja
amit ezért a zugért fizet vajon melyik
városból űzték el a kíváncsiság
hajtja vajon kifizetődik-e ez neki
ki felel majd ezért honnan került az a folt
a kabátjára ki áll mögötte
meg tudnád neki mondani hogy minden viszonylagos
hogy minden attól függ honnan nézzük
és nem tudni milyen is valójában
nézd meg magad hogy ráismersz-e
amint agyveleje súlyától
görnyedt háttal átmegy az úton*

Adam Zagajewski (Lemberg 1945) lengyel költő, prózaíró, esszéista, műfordító. A krakkói Jagelló Egyetemen pszichológiát és filozófiát tanult. A '68-as költőnemzedék tagja. Egy 1975-ben aláírt petíció miatt betiltották a műveit. 1982-ben emigrált Párizsba, majd 2002-ben tért vissza Krakkóba. Számos lengyel és nemzetközi irodalmi díj tulajdonosa, évek óta Nobel-esélyes. Eddig megjelent kötetei: *Bármi is történt* (Orpheus, 2004), *A veled hallgatott zene* (Magyar PEN Club, 2016). A *Többes szám első személyben* című verse az 1972-es *Közlemény* (Komunikat) című debütáló kötetéből, a *Hogy néz ki az ember akinek igazán van* című verse pedig az 1975-ös *Sklepy Mięsne* (Húsboltok) című kötetéből való.

Sipos Tamás fordításai

A fordítások a SAMPLE TRANSLATIONS ©POLAND támogatásával valósultak meg.

Vlagyimir Sztrocskov

***

*Fáradt vagyok, fáradt, ha mondom, hagyj, eressz,
nem bírom, mondom, elfáradtam, hagyj, elég,
nem enged, nem hallgat, a tenyerébe vesz
megint, felkap, nevet, ugyan, nem is repültél még,
azt mondja, és nevet, felemel megint, feje fölött
szétnyitja ujjait, feldob a levegőbe, repülj,
de hát, azt hiszem, repülök, mondom, füvet köpök,
de hát repültem, azt hiszem, mondom, könnyörülj,
elfáradtam, ha mondom, eressz, de ő megint
feje fölé emel, de elfáradtam, hányszor mondjam még?
feldob, de elfáradtam, de ő nem érti, csak legyint,
nem érti, csak nevet, repülj, azt mondja, csak a bokrokig,
de hát elfáradtam, csapkodok, erőm nincs, ennyi, pont,
a képem összezúztam, próbáltam eleget,
na, jó, mondom, még egy utolsót, azt mondja, bolond,
hiszen repültél az előbb, na, jó, mondom, lehet,
de akkor még egyszer, nem, azt mondja, nem maradt
erőm, fáradt vagyok, kikészítettél teljesen, nevet,
csak még egyet, nem bírom, mondja, most repülj magad,
ördög vigyen, mondom, Istenem, de sok baj van veled,
én nevetek, ő néz rám, nevetek, veled nem vitatkozok,
azt mondja, jó, hát lódulj, fuss neki, és én futok*

Vlagyimir Sztrocskov (Moszkva, 1946) orosz költő. Műszaki végzettséggel rendelkezik, szolgált katonatisztként, dolgozott félvezető gyártásában. Saját állítása szerint versírással azóta foglalkozik, mióta csak az eszé tudja. Több verse megzenésítve vált ismertté.

Soproni András fordítása

Alesz Razanau

Trágya

Egyszer egy bizonyos papnövendék szó nélkül kiment a kolostor kerítésén túlra és letelepedett egy kupac trágyára.

Győzködték, hogy térjen vissza, de ő kitartott: „Itt van a világ magja és itt van az én helyem is.”

A trágya kétszeres hasznot hozott: egy valódi szerzetes sarjadt ki belőle, majd amikor a trágya szétterült a mezőn, krumpli nőtt ki belőle, amit mindenki dicsért.

(Jan Maksymiuk lengyel fordítása alapján)

Vendégek

Vendégek jöttek a házamhoz.

Megkérdzem, mit óhajtanak.

A vendégek azt válaszolják, a kincsedet akarjuk elvenni.

Megkérdzem, kik ők.

A vendégek válaszolnak: a ház urai.

Úgy látszik, eltévesztették és rossz házhoz jöttek.

Születésem óta itt élek, és mindent ismerek a legkisebb részletig: íme a mennyezet, a padló, a holmik, mert minden, ami itt van, az enyém.

A vendégek mégis felszedik a padlót és kiszednek alóla egy bőröndöt, kivesznek néhány téglát a falból, és már kezükben tartják az ékszerdobozt, felmásznak a tető alá – egy nyílásból valamiféle köteget húznak elő...

És így leszek vendég a saját házamban.

(Oleg Łatyszonek lengyel fordítása alapján)

Jelek

*Hogy elszigeteljük magunkat a véletlentől, kőfallal zártuk körül magunkat,
kiköveztük a talajt,
villámhárítót állítottunk,
törvényeket hoztunk létre,
messze előre elterveztük az életünket — évtizedekre, évszázadokra,
mégis...*

*Mégis sárga a téren lévő nyírfa a nyár kezdetekor,
mégis lehullt röptében egy halott madár a városháza mellé,
mégis keserű a víz a kutakban,
mégis megállnak az öregek út közben és azt mondják: „Halljuk, ahogy sírnak a szüleink...”*

(Oleg Łatyszzonek lengyel fordítása alapján)

Alesz Razanau (1947, Breszt) belorusz költő, műfordító, szerkesztő. A Breszti Állami Egyetem Bölcsészkarán tanult, de 1969-ben megszüntették a jogviszonyát, amiért aláírt egy felsőoktatásban belorusz nyelvet szorgalmazó petíciót. Tanulmányait a Breszti Pedagógiai Intézetben fejezte be 1970-ben, majd egy vidéki középiskolában tanított. 1972-ben belépett a Belorusz Költők Ligájába, és visszamehetett a fővárosba, ahol különböző irodalmi folyóiratok szerkesztőjeként dolgozott. 2000-ben a Német Írószövetség meghívta Németországba, azóta ott él. Eddig több mint 15 verseskötete jelent meg. Költészete filozofikus hangvételű, verseiben gyakran keverednek a keresztény példabeszédek és a keleti motívumok.

Sipos Tamás fordításai

Eugeniusz Tkaczyszyn-Dycki

V. A megyei kórház folyosóján

*nappaluk rettegéssel teli minden dolog
miatt amit a nap színével kell lefesteni
és éjszakájuk rettegéssel teli
a csók miatt mióta a halál közelít*

*„mi lesz majd velünk amikor újra megállapítják
egy csalfa masina kikapcsolásának vagy
beüzemelésének idejét a megyei kórházban ahol
a nővéreken kívül minden más csalfának bizonyul”*

*éjszakájuk rettegéssel teli minden dolog miatt
amit a nap színével kell előre lefesteni és gurul
gurítani kell velük együtt a kerekesszéken
rokkantan mert a nap úgy kel és nyugszik*

*hogy évek óta ugyanazokba a korlátokba kapaszkodik
a sötét folyosókon*

VI. Tumor linque

*anyám a szomszéd szobában haldoklik
újra és újra haldoklik amióta csak az eszemet tudom
egyszer egy kicsi alsószobában máskor egy nagyobb
felsőszobában éppen megkezdem benne szolgálatomat*

*hogy miből áll a szolgálatom hölgyeim és uraim
én verseket írok képzeletbeli papír lapja felett
görnyedek mintha saját magam felett és megszáll
az ihlet vibráló fény sorra felgyújtom őket*

*egyiket a másik után a sötét alsó- vagy felsőszobában
a helyzet fokozódásától függően amióta csak az eszemet
tudom nem volt kapcsolatom hölgyeim és uraim
íme a megírt és befejezett vers ég veled kedvesem*

IX. A hét kezdete

*a mi határ menti kisvárosunkban
(ami egy kis folyó és egy másik kis folyó
között terül el) a halál hétfőnként
megmutatta magát a piacon amikor hatalmas*

*volt a választék a kis folyó és a másik
kis folyó között (ami valószínűleg a világból folyik
hozzánk aztán valahol elnyeli a föld) a halál
minden csecsebecsét el akart adni és mindent*

*ingyért megvenni az anyókák trécseltek a halállal
ó és hogy milyen hangosan közönségeskedtek vele
a keresztneveiken szólították egymást kedveském
és mindezt fésűk kötények meg tükrök miatt*

Eugeniusz Tkaczyszyn-Dycki 1962-ben született Wólka Krowickában. Költő, szerkesztő. A lublini Maria Curie-Skłodowska Egyetemen végzett lengyel filológiát. 1989-ben debütált az *Akcent* nevű folyóiratban. 1990 és 2003 között a *Kresy* folyóirat munkatársa. Számos díj birtokosa, köztük Gdynia alkotói ösztöndíját, a Niké- és a Silesius-díjat is elnyerte. Eddig 17 verseskötete és egy prózakötete jelent meg. Varsóban él. Alábbi versei az *Útmutató hajléktalanoknak bárhol is éljenek* (*Przewodnik dla bezdomnych niezależnie od miejsca zamieszkania*) című kötetéből valók.

Sipos Tamás fordításai

A fordítások a SAMPLE TRANSLATIONS ©POLAND támogatásával valósultak meg.

Krzysztof Jarworski

Születési hely

*Járt már itt Ginsberg, Jaruzelski és a pápa.
Ginsberg homoszexuális, Jaruzelski generális, a pápa meg lengyel.
Az irodalom is kegyes, pár becsmérő vers
a címben Witkacy vagy Lenartowski nevével;
néhány emlékmű, néhány utca, ami még
nem viseli a nevemet.*

*A nap szorgosan dörzsölgeti tenyerét. Ihletet
az itteni terep púpjaiból kell meríteni,
házat kell ültetni, fát nemzeni, fiút építeni. Bolyongok,
mint egy villamos, és gondolkodom. Mekkora hülyeség az élet –
Witkacy megmérgezte magát, Lenartowski meg a harmadik
x-szel és a karcsóvkai kolostorral ijesztget.*

*Csak hadd vesszek el végleg, felmászom az emeletre,
kidugom a fejem az ablakon, ott meg
madarak ülnek az antennákon, de
valahogy olyan soványak, elnyűttek. Külföldön
egy bizonyos keleti kultúrák múzeumában láttam
ilyen madarat. Egy lábon állt egy sziklán és meditált.*

*Vagy öt percig figyeltem, hogy megmozdul-e.
Keleti teákkal kínáltak. Nem mozdult.
Meditált. Persze ez hazugság volt, mert amikor
kimentem, kiderült, hogy ki volt tömve.
Na igen. Andrzej Kudowába akar költözni.*

Vajon ott is kitömik a madarakat?

Minden rendben

*lényegtelen hogy egy délután
képtelen vagyok megmagyarázni
hogy miért éppen rivers és nem lautrec de
biztos hogy már túl régóta ülök itt
rendíthetetlenül
lautrec állítólag festett*

*a péniszével is ami még inkább mellette
szólna sajnos ezeknek a szegény franciáknak
ilyen idióta neveik vannak ez talán
a nyelvük hibája
nem nekem való és az a sok
öröm a művészetben a szeretők összezavar
az egész rohadtul titokzatos és szokatlan
mint a bolgár költészet
fáj a fejem
minden ilyen furcsaságtól
és figyelj bocsáss meg talán tényleg bele
akartam szeretni valakibe és talán
a mi egyre komplikáltabb életünk még
komplikáltabb lesz de ebben az esetben
csesszék meg a kételyek
és kész
rövid volt és tömör közben a figyelem
teljes mértékben a lírai énre terelődött*

Krzysztof Jaworski (1966, Kielce) lengyel költő, próza- és drámaíró, irodalomtörténész, a kielcei Jan Kochanowski Egyetem munkatársa. Eddig kilenc verseskötete, kettő novelláskötete, kettő regénye és kettő drámája jelent meg. Költészete erősen szatirikus és provokatív. A híres *Brulion* folyóiratban kezdett publikálni. Gyakran kritizálja és kérdőre vonja a lengyel kultúra közhelyeit, de a modern fogyasztói kultúra hatását is gyakran vizsgálja verseiben. Magyar fordításban eddig a *Szláv Textuson*, a *Műút* portálon és a *Vár Ucca Műhely*ben jelent meg.

Sipos Tamás fordításai

A fordítások a SAMPLE TRANSLATIONS ©POLAND támogatásával valósultak meg.

Viktar Zsibul

Játék

*Amikor már mindenki elaludt
felkelek
kinyitom a szekrényt
és benyúlok a felső polcra
ahol a Világegyetem van
oda tették el előlem a felnőttek
nem engedik hogy hozzáérjek
félnek
hogyan elrontom
vagy ő engem
És én csendben kiviszem
a feje tetejére állítom
előveszem a csavarhúzót
és kinyitom
és belesek
izgalmas ami benne van
hogyan áll össze
örömmel
temetkezem belé
De ne féljete
óvatos leszek
megmostam a kezem
csak játszom kicsit
aztán visszacsinállok mindent
és visszarakom a helyére*

A Vízalatti Nap Szentélye

*Almacsutkák vagyunk az Örökkévalóság Fáján.
Vajon mi sarjad ki belőlünk, amikor
a ringatózó ágakról egyenként a földre esünk?
Vajon mi történik, ha egymás torzsájába
eresztünk gyökeret?*

*Alighanem a végtelen
köt majd össze az eredendő káosszal,
alighanem zavarodott
civilizációnk izzadt tetemén
hatolunk majd át.*

*Jól tudom:
mindenkire, aki átéli
saját halhatatlanságát,
össz nemzeti amnézia vár.*

*A Vízalatti Nap Szentélyében
egy perc csönd
ezer évig tart.*

*Eljön a kövek és az üres üvegek
gyűjtögetésének ideje.*

*Egy új ókort építünk,
de ez valójában csak egy optikai
csalódás lesz.*

(Izabela Korybut-Daszkiewicz lengyel fordítása alapján)

Viktar Zsibul (1978–) belorusz költő, performer, kritikus és irodalomtörténész, a Minszki Egyetem docense. Eddig négy verseskötete jelent meg. Avantgárd és futurista ihletésű verseket ír. Minszkben él.

Sipos Tamás fordításai

„A legfőbb kérdés mindig az, hogy élő vers keletkezik-e”

Várady Szabolccsal Pál-Kovács Sándor beszélget

Várady Szabolcs hosszú évtizedekig volt az Európa Könyvkiadó, majd pedig a Holmi szerkesztője, s költői életműve mellett jelentős műfordítói munkássággal is rendelkezik. Beszélgettünk vele az Európánál töltött időszakról, a világlíra mára legendássá vált és pótolhatatlan könyvsorozatairól, a fordításról mint tevékenységről és a lírafordítás jelenlegi és egykori helyzetéről.

– Mennyire törvényszerű, hogy egy fiatal költő műfordítással is foglalkozzék? A költészet művelése és szeretete, valamint a nyelvtudás szükségképpen játszik így össze? Az Ön világirodalmi tájékozódása hogyan kezdődött?

– Törvényszerűnek nem lehet mondani, hiszen bőven akadnak kitűnő költők, akik sohasem fordítottak, de az biztos, hogy a fordítás minden költőnek javára válik. Van, akit főleg az sarkall nyelvtanulásra, hogy hozzáférhessen idegen költészetekhez, és amit így megszeretett, azt szeretné azzal is magáévá tenni, hogy kipróbálja rajta a költői eszközeit. Ez lehet éppen az egyik haszna a fordításnak: kipróbálni az eszközöket, és észrevenni, hogy mennyiben hiányosak, mit kell fejleszteni. A saját versemben nem érzem úgy a korlátot, abból dolgozom, amim van. Én is azt hittem, hogy már nagyon jól tudok verselni, a korlátaimra a fordítás ébresztett rá. A világirodalomban először csak olvasóként és csak magyarul tájékozódtam. Ez korábban kezdődött, mint a költői ambíció, vagy nagyjából azzal egy időben, kb. 15 éves koromban, amikor megjelent Szerb Antal világirodalom-története meg a *Száz vers*. Ehhez jött csakhamar Szabó Lőrinc *Örök barátainkja*, a *Hét tenger éneke* (Vas István), *A lélek idézése* (Weöres Sándor), ezek lettek a könyvtáram alapjai. Aztán megismerkedtem Vas Istvánnal, és ő erősen ajánlotta a fordítást, sőt nemsokára rám is akart bízni két olyan verset, amivel őt kínálták meg, de nem volt kedve vagy ideje hozzá. Nekem viszont még rutinom nem volt, egyikkel sem boldogultam. Egy Propertius-elégia volt, ha jól emlékszem, és egy terjedelemre is jókora Shelley-vers, az *Epipsychidion*. Jó néhány évnek kellett eltelni, amikor aztán egy másik, Vas Istvántól örökölt nagy verssel meg tudtam birkózni, ez Robert Browning *Andrea de Sartója* volt. Jártam korábban az egyetemen Kardos László műfordítás-szemináriumára, ez nagyon hasznos iskola volt. Különbéféle antológiákban keresgéltem angol verseket, és amit lefordítottam, azt elvittem a szemináriumra. És ami a tanár úrnak megtetszett, azt közölte a *Nagyvilágban*, ő volt a főszerkesztője abban az időben. Tőlem Charles Tomlinson két verse jelent meg először. Aztán jó kapcsolatba kerültem Kada Júliával, aki a versrovatot szerkesztette a lapnál.

– *Hogyan került az Európa Könyvkiadóhoz?*
– Ebben is Vas István segített. A korrektori, kézirat-előkészítői csoportba vettem fel, de azzal az ígérettel, hogy nemsokára szerkesztő leszek. A szerkesztőség nyelvi csoportokra oszlott, de azt tervezték, hogy lesz egy külön versszerkesztő, aki a nyelviellenőrzött versfordításokat már csak mint verseket vizsgálja meg. Ebből végül nem lett semmi, másfél év után azonban szerkesztő lettem az angolszász csoportban, pedig nem végeztem nyelv szakot. Ebben is Vas István volt a precedens, ő még egyetemre sem járt. Meg kellett ígérnem, hogy azért majd leteszem az angol nyelvvizsgát, de ez aztán feledésbe merült. Elkezdtem szerkeszteni, az első nagyobb munkám a Thackeray-életműsorozat volt. Nagy szerencsémre Vas Istvánnal és Réz Ádámmal kerültem egy szobába, és ott volt még Róna Ilus is, de ő csak ritkán járt be.

– *Maradéktalanul kielégítette a kiadónál folytatott munka? Több helyütt is említette, hogy talán azért is ír(t) keveset (mindez persze relatív), mert a fordítás, szerkesztés és egyéb teendők töltötték ki az ideje nagy részét. Hogyan emlékszik az Európánál eltöltött időre, a dolgos hétköznapokra?*

– Mivel csakugyan keveset írtam, szívesen okoltam érte a kiadói munkát, ami nekem elég sok volt, mert lassan dolgoztam, és normát kellett teljesíteni, viszont csak másnaponként kellett bejárni, sőt a vége felé már csak hetenként egyszer, és az az igazság, hogy amikor megpályáztam és meg is kaptam a Soros-ösztöndíjat, és egy fél évig otthon maradtam, akkor sem írtam többet. Amúgy pedig az Európánál nemcsak munka folyt, hanem társas élet is, különösen a Lator László vezette latin csoportban. Szerdán és pénteken járt be Vas István, és miután lediktált néhány lektori jelentést, esetleg fogadott egypár látogatót, 12 és 2 közt beült a Lator-szobába, ami ilyenkor kávéházzá alakult át. Katona Tamás főzte a kávé, és jöttek a fordítók, barátok, Orbán Ottó, Kálnoky, Kormos, Réz Pál, Vajda Miklós, Domokos Máttyás, Somlyó György, többek között, munkaügyben is, vagy csak beszélgetni. Megünnepeltük egymás születésnapjait, és munka után végtelen sakk- és pingpongbajnokságok folytak. Hátról, a könyvtárteremben volt pingpongasztal. A kiadó tényleg a második otthonunk volt.

– *Rába György egész könyvet szentelt a „szép hűtleneknek”, akik voltaképpen saját verseket faragtak az idegen nyelvű materiából. Mi az ön fordításkereső?*

– Amikor én kezdtem fordítani, akkor már az az elv uralkodott, hogy maradjunk olyan közel az eredetihez, amennyire csak lehetséges. A fordítói tevékenység szerkezete is megváltozott. Kosztolányi olvasott egy verset, megtetszett neki, sebtében lefordította, aztán keresett csak helyet neki valamelyik lapban. Tőlünk a kiadó rendelte meg a fordítást. Az elkészült munka pedig először a kontrollszerkesztőhöz került, aki sorról sorra összevetette az eredetivel, és részletes jelentést írt róla. A szerkesztő közvetített a kontrollszerkesztő és a fordító között, és a javított szöveget a maga szemével is átvizsgálta. A kész eredményt aztán még a csoportvezető is elolvasta, mielőtt a kézirat-előkészítő asztalára került. Tehát egy alapos munkafolyamat és szűrőrendszer működött. De nem csak erről van szó. A fordítók maguk is eleve a nagyobb hűség pártján álltak,

tulajdonképpen már a *Nyugat* második nemzedéke óta. Hogy aztán pontosan mihez is kell húnek lenni, az már izgalmas kérdés. Az sokáig evidencia volt, hogy húnek kell maradni a versformához. De a szóhasználat stílusrétegeitől a mondattani szerkezetek párhuzamosságain át a fonetikai jellegzetességekig sok minden tartozhat bele a formai hűség fogalmkörébe. Nem hiszem, hogy előre el lehet dönteni ezek fontossági sorrendjét. Ez mindig az adott verstől függ, és az adott fordítótól. Ugyanaz a fordító is tud kétféle vers esetében elfogadható és – számomra legalábbis – elfogadhatatlan eredményt produkálni. Nádasy Ádám például lefordította Keats versét, az *Óda egy görög vázáról* úgy, hogy elhagyta a rímeket annak érdekében, hogy a vers többi elemét pontosabban adhassa vissza. A vers olyan gazdag, annyi minden van benne, a váza képei, a költő hullámozó, kérdő és felkiáltó viszonyulása ezekhez a képekhez és a bennük megnyilatkozó antik világhoz, művészethez, hogy el tudok feledkezni a rímek hiányáról. Nem így azonban Verlaine *Őszi dalának* esetében: ott a forma elhagyásával a vers lelke illan el. A legfőbb kérdés mindig az, hogy élő vers keletkezik-e. Előfordulhat az is, hogy minden hűségi szempont teljesül, csak éppen a szöveg halott, a testben nem kering a vér. Most már elég régóta nem fordítok. Nem tudnám most megmondani pontosan, hogyan fognék neki, ha még egyszer megpróbálnám.

– Ön fordított többek között – *hogy csak a világlíránál maradjunk, s így is a teljesség igénye nélkül* – William Jay Smith-t, George Szirtest, Archibald MacLeisht, Audent, William Carlos Williamst, Ted Hughest, Derek Walcottot. *Hogyan zajlott egy-egy ilyen kötet összeállítása? Gondolva itt a szorosan vett fordítói és kiadói munkán túl például a szerzővel való kapcsolattartásra, amennyiben volt erre lehetőség?*

– A felsoroltak közül kettőt ismertem/ismerek személyesen, Smith-t és Szirtest. Az ő esetükben az is szempontja volt a magyar kiadásnak, hogy mindketten sokat tettek, kitűnő fordításokkal, a magyar költészet nemzetközi megismertetéséért, akárcsak Daniel Hoffman. Vajda Miklós szervezte be őket a *New Hungarian Quarterly*ba. Lett ebből egy fontos antológia is, a *Modern Hungarian Poetry*, a Corvina és a Columbia University közös kiadásában 1977-ben. Smithnek lefordítottam a válogatott verseit, Hoffmantól pedig egy kötet terjedelmű poémát, a Pennsylvania nevét adó kvéker William Pennről, aki szerződést kötött az indiánokkal. Smith verseit én válogattam. Ő persze látta és jóváhagyta a válogatást. Ha több fordító volt, akkor többnyire egyikük válogatta az anyagot, Walcottot például Ferencz Győző. MacLeish már öreg volt, de még lehetett írni neki, kérdeztem is tőle egy-két dolgot levélben. Ő még kézzel írt levelet, nem volt könnyű elolvasni.

– Az előző kérdésben említett kötetek közül számos az Európa Könyvkiadó azóta már legendássá vált sorozataiban, a Napjaink költészetében és az Új Pegazusban jelent meg, melyek a szorosan vett kortárs világlírárt szemlézték, s jelentettek meg fontos, kurrens költőktől köteteket. *Bízást mondhatom, hogy a mai, fiatalabb költőgenerációk körében kisebbségként van ezeknek a sorozatoknak. Hogyan emlékszik rájuk, hogyan látta fontosságukat, jelentőségüket egykoron, s hogyan látja ma?*

– *A Napjaink Költészetét*, amit a címlapján szereplő embléma nyomán csak Bika-sorozatnak hívtunk, Vas István találta ki. Kettős célja volt. Az egyik, hogy a huszadik század nagy költőit sorra bemutassuk magyarul, a másik – és ez ugyanolyan fontos volt –, hogy egy költőt lehetőleg egy vagy két ember fordítson, sőt ideális esetben a fordító válasszon magának költőt, akinek az életművében alaposan elmélyed, és magáévá teszi. Félő volt ugyanis, hogy a versfordítás iparrá válik, a kiadó megrendel X. költőtől néhány darab verset egy nagy antológiába, és a fordító esetleg úgy fordítja le, hogy csak azt a néhány darabot ismeri. Az állami könyvkiadás keretei közé azt az egyéni indíttatást akarta Vas István visszahozni, amivel a *Nyugat* költői fordultak egy-egy költőhöz, ő például az angol metafizikusokhoz vagy Radnótival közösen Apollinaire-hez. Még a könyv előállításában is ezt a régi korszakot próbálta felidézni: eleinte a könyvek nem voltak felvágva. De a közönség ezt már nem értette, és hamarosan fel kellett hagyni vele. Nekem személy szerint is sokat jelentett ez a sorozat, mondhatnám, a fordítói nagykorúvá válásomat jelentette, amikor Vas István a társával választott a MacLeish-kötet lefordításában. A Bika-sorozat az élő vagy nem régóta halott klasszikusokat mutatta be, az *Új Pegazus* az újabbakat, akiknek most alakult az életművük, de már látszott, hogy érdemes megismerni őket. Egy költőt többnyire egy fordító kapott meg: Tarkovszkijt Baka István, Heaney-t és több németet is Tandori, Volker Braunt Petri György. Az idegen költők mai, főként szórványos kiadásának idején tündöklőnek látszik a világlírának ez a magyarországi jelenléte.

– *Kiadói szempontból, anyagilag nemhogy világlírárt, magyar verseskönyveket sem rentábilis publikálni a piaci viszonyok között (vagy csak ritka sikerek esetében az). A rendszerváltás előtti időszak ebből a szempontból, minden féloldalassága ellenére, szinte valamiféle aranykornak látszik, mint ahogyan bizonyára akkoriban a korábbi évtizedek (a 20. század első fele) tűnhettek akként. Hogyan vélekedik az akkori helyzetről, az Európa kiadói tevékenységéről?*

– Erre már nagyjából feleltem is az előbb. A kiadó általános tevékenységéről pedig csak ismételni tudnám, amit Lator László elmondott önéletírásának, *A megmaradt világnak* az Európáról szóló fejezetében. Volt egy sokszor kiszámíthatatlanul, mert nem nyíltan működő cenzúra, de elég kevés dologra korlátozódott. Voltak kvóták, amiket teljesíteni kellett, és ezért a könyvek egy része jóformán egyenest a zúzdának készült, de rengeteg érték jelent meg, és nagyon alapos szakértelemmel megmunkálva. Sokkal több idő is volt rá, a számítógép előtti korban.

– *A Nagyvilág megszűnésével az egyetlen olyan folyóirat lett semmivé az egyébként elég színes magyar lappiacon, mely kizárólag a világirodalommal foglalkozott. Teljesen nonprofit, ám annál színvonalasabb online orgánunként a Versum próbálja valamelyest betölteni ezt a szerepet, de például a könyvkiadásban a lírafordítás elég mostohán áll, mint ahogy ezt már érintettük is. Hogyan látja a kortársi világlíra-fordítás helyzetét ma?*

– Botrány, hogy nincs többé *Nagyvilág*. Egy ilyen lapnak nagyon komoly állami dotációt kellene adni, hiszen nyilván sokkal drágább, mint a többi lap, a fordí-

tókat és a szerzőket egyaránt meg kell fizetni. Drága dolog, de égetően szükséges. Nagyon jó, hogy van a *Versum*, de a *Nagyvilág*ot nem pótolja. Jelennek meg olykor verseskötetek is, de csak nagyon elvétve. Szóval a helyzet korántsem rózsás.

– *Az irodalmi folyóiratok csak esetlegesen, egy-egy tematikus számban tudnak valamit tenni „az ügy érdekében”, mint ahogyan ezt tesszük mi is most, a Forrásban, vagy esetleg hónapról hónapra igyekeznek helyet szorítani a hasábjaikon egy-egy fordításnak. A Holminál nem vetődött fel annak idején, hogy rendszeresen közöljenek (líra)fordításokat?*

– Akkor még létezett a *Nagyvilág*, a *Holmi* nem akart konkurálni vele. Azt viszont nagyon is szeretttük volna, ha felbukkannak új fordítótehetségek, illetve a működő jó költők fordítókedve nem apadna el megrendelés hiányában. Ezért indítottunk két versfordító pályázatot is. Ezekre tömérdek használható fordítás érkezett, amelyeket folyamatosan közöltünk. És ha egy jó költőnek kedve támadt lefordítani valamit, és megkereste vele a *Holmit*, mindig szívesen fogadtuk.

– *Fentebb említette, hogy már jó ideje nem fordít. Pontosan mióta, s mi ennek az oka?*

– Az egyik oka nyilván az, hogy megszűnt az a kiadói igény, ami régebben fordításra készítetett. Emlékszem, mikor Barna Imre lett az Európa igazgatója, akkor megkérdezte Lator Lászlót meg engem, szerintünk mik a Lyra Mundi sorozat fontosabb adósságai. Össze is gyűjtöttünk egy névsort azokból, akiknek a kötetét még jó lenne megcsinálni. Én különösen egy jó Philip Larkin-kötetet szorgalmaztam, de egy új Baudelaire-t is, amihez, azt hiszem, most össze lehetne gyűjteni egy alkalmas fordítógárdát. Imre lelkesedett, aztán az anyagi realitások eltemették a szép terveket. Én meg azóta jóval öregebb lettem, és inkább saját verseket szeretnék írni, nagyobb fordítói fákba már biztosan nem vágnám bele a fejszémet. Csak úgy, a magam kedvére azért fordíthatnék ezt-azt, talán kellene is, talán fogok is.

Nils-Øivind Haagensen

(07:25)

*felé fordul a nő az ágyban
hány óra van?
látod?*

*nincs még ébren
de felébred
a szobában sötét van
csak egy földgömb világít
és a rádiós ébresztőóra*

mit is mondott?

*nincs még ébren
de felébred
és megpróbálja végiggondolni
hányszor
ébredhet még így
fog így ébredni
egy kérdéssel
a hangjával
talán negyven évig
talán minden nap
mennyi az?
húszezer?
körülbelül ilyesmi*

*felemeli fejét a párnáról
öt perc múlva fél nyolc*

*egy osztályteremben találkozott vele először
aztán egy kereszteződésben találkozott vele
aztán egy moziban találkozott vele
aztán otthon találkoztak
és most itt élnek*

*a nő ránéz
akkor még fekszünk picit*

(8:12)

szinte nem is csinálunk mást
mint hogy felébredünk
felkelünk
elfoglaljuk magunkat
pl. leülünk a kanapéra
gyere leülünk
gyere felállunk és kicsit arrébb tesszük
aztán leülünk megint
aztán elkezd kint esni
aztán úgy teszünk mintha az ágyunk papírlap lenne
mi pedig két tubus olajfesték
(ugyanaz a szín? nem más nem ugyanaz nem mégis)
és bent is esne
esne ránk az eső
és lefolynánk az ágyról
aztán dolgokat mondunk egymásnak amiket nem szabad
elfelejtenünk
aztán két léggömb vagyunk
aztán elvágod a zsinórom
aztán elvágom a zsinórod
aztán emelkedünk a plafon felé
aztán a plafonhoz tapadunk
aztán finoman egymásnak ütközzünk
aztán ki kell lyukadnunk, hogy újra leszálljunk
az elkenődött ágyra
és a kanapéra
amit nyugodtan visszarakhatunk, ha akarod
nem olyan régen vettük
de már sokkal régebben meg kellett volna vennünk

Nils-Øivind Haagenen (1971, Ålesund) norvég költő, író, szerkesztő. Az irodalomtudomány mellett politika- és vallástudományt is tanult a Bergeni Egyetemen. 1998-ban debütált, azóta három regénye és számos verseskötete jelent meg, mára pedig a kortárs norvég líra egyik meghatározó alakjává vált. Verseiben gyakran a hétköznapok líraiságát kutatja, egyszerű nyelven, de a kliséket kerülve. A 2012-es *God morgen og god natt* (*Jó reggelt és jó éjszakát*) című kötetét jelölték a legfontosabb skandináv könyves díjra, az Északi Tanács Irodalmi Díjára. A fentebbi két vers ebből a könyvből való.

Vajna Ádám fordításai

Steinar Opstad

Vérkötelék

*Ne feledd, hogy mi jöttmentek vagyunk,
mondja apám, majd felsorolja a parasztok
nevét, akiké a tanya volt,
és én próbálok elképzelni,
mi az a vérkötelék*

*Egy fél étellel később felnézek a zacskó vére,
ami egy állványról lóg apám ágya mellett
Kint a kórház körül esik a hó
Sosem lesz a vörös ennél vörösebb, gondolom,
és mi más lenne a vérkötelék, mint egy szomorú zsoltár,
amire csak az öregek emlékeznek*

*Apám kint hagyta a csizmát és az ásót
mielőtt a folyosókon át belebegett
a fehér lepedős ágyig,
a fényes acéllábakig,
amik úgy ragyogtak, mint egy vidéki templom
orgonájának öreg sípjai*

Gyászmise

*A buszom minden nap a tömbház előtt megy el,
ahol Jont holtan találták,
de ez ma nem jut eszembe,
és a templom melletti megállóban
egy piszkos ostyát veszek észre az aszfalton,
felveszem és zsebre teszem*

*Aznap, amikor Jont megtalálták, annyit esett,
hogy a vizet nem tudták elnyelni a lefolyók,
a csatornafedelek felemelkedtek, a forgalom megállt,
és egy kislány sárga viharkalapban összetévesztett
az apjával, utánam futott, megfogta a kezem,
de megijedt, amikor rájött, hogy más vagyok*

*Aztán láttam őt sírni az apja ölelésében,
és ahogy továbbmentem, arra gondoltam, hogy
mindenütt gyászmisét tartanak,
és hogy az, hogyan halunk meg,
nem tükrözi a természetünket,
ahogy az sem, hogyan gyászolunk, vagy hogyan nem*

*Otthon a konyhában leöblítem az ostyát,
mielőtt a fehér korongot nyelvemre teszem,
és miközben lenyelem,
Jonra gondolok, és arra, hogy talán úgy választotta a halált,
ahogy egy kislány az utcán egy tetszőleges férfi után
szalad, és biztos benne, hogy az az apja*

Steinar Opstad (1971, Stokke) norvég költő. Irodalomtudományt, németet és vallástörténetet tanult az Oslói Egyetemen, de járt a Hordalandi Íróakadémiára is. 1996-ban debütált *Tavler og bud (Táblák és üzenetek)* című kötetével, amiért megkapta a legjobb norvég elsőkönyvesnek járó Tarjei Vesaas' debutantpris-t. Verseiben gyakoriak a bibliai allúziók, a metapoézis, de visszatérő téma a család, az egyedüllét és a valahová tartozás igénye is. A számos irodalmi díjjal kitüntetett, nyolc kötettel rendelkező Opstadnak már 2006-ban, 35 éves korában jelent meg válogatáskötete.

Vajna Ádám fordításai

Sascha Kokot

[az ágynemű kint marad]

*az ágynemű kint marad
pár napig
mozgásom fodorzódó
nyoma ebben
a konfliktusban két méterrel
a padló fölött újra a magasban
tombolnak a gyerekek a tieid
és az enyémekek alatta
várat vagy barlangot
építenek belőle
oly vastagon tömött nem fáj
nekik ezen a csatamezőn
nem lesznek sebesültek*

Sascha Kokot (1982) német író, költő, fotográfus. Informatikai tanulmányait Hamburgban végezte, hosszabb ideig Ausztráliában is élt, majd a Deutsche Literaturinstitut Leipzig (Lipcsei Irodalmi Intézet) hallgatója lett. Számos antológiában, valamint például az *Akzente*, a *BELLA triste* és a *Kolik* folyóiratokban jelentek meg írásai. Első kötete *Rodung (Irtás)* címmel 2013-ban jelent meg az edition AZUR kiadónál, a második pedig 2017-ben *Ferner (Gleccser)* címmel. Jelenleg Lipcsében él.

Bordás Máté fordítása

Anja Kampmann

Minszk

*Sosem láttam még ilyen sok havat
ennyi földszóvat vastagon a jég alatt
hidegen és fagyos csöndben mint az ország mely elfordult tőlünk
a távolság a messzeséggel
belső párbeszédbe merül
néhányan rohannak halnak döglenek ezek
ásnak és drótból vonalakat húznak
a fagyott levegőbe bele. Az erdők mélyek
senki sem járja őket
ok nélkül
csak fokról fokra a történelmet fellapozva
a gépek propellerei
a fagy
szüntelen ismétlődései
nem akarat nem földcsontok mégis
milyen messzire futhat az ember
ha az ég visszahajlik jégeső markolja
az égen a csillagok statikáját
idegen kikötőkben rakodják
szén csont remény valamiben
ami távoli
a legbensőtől megérintve
fiatal bükkös
világos vagy friss vagy szél.*

határvidék

*a világosabb órákban enyhe időnk van
nem ismertük a hideget csak a létrák
vezettek egyre magasabbra a fán ahol fűrtökben
gyümölcsök lógtak a lomb illatozott a vékonyabb ágak
csak ennyi maradt meg a kilátásból fáradtság érzés
a csontjaidban az órákat mérleglen
mérték a nap mindenhová vöröslő héjakat dobált*

*szüreteltünk a határvidéken csak a kongó
vödörök teltek amelyekben az emlékezés lakott
a fák mellett vöröslő talaj ordítás
amint a nap végül nyugovóra tér*

Anja Kampmann (1983) német költő, író. Versei többek között az *Akzente*, a *Neue Rundschau* és a *Wespennest* folyóiratokban jelentek meg. 2013-ban elnyerte az MDR (Mitteldeutschen Rundfunk) irodalmi díját, 2015-ben pedig a Wolfgang Weyrauch Díj Literarischer März című irodalmi pályázatán lett első helyezett. *Proben von Stein und Licht (Kő és fény próbái)* című első verseskötete 2016-ban jelent meg. A *Wie hoch die Wasser steigen (Meddig emelkedhet a víz)* című első regénye, mely a Lipcsei Könyvvásár Díjára is jelölve lett, valamint a Német Könyvdíj longlistjén is szerepelt, 2018-ban jelent meg. A szerző jelenleg Lipcsében él.

Bordás Máté fordításai

Audun Mortensen

**ezt a cikket korrektúrázni
kellene, és stilisztikailag
rendbe tenni,
hogy magasabb
nyelvi szintet érjen el**

*csináltam egy lejátszási listát
amit versírás mellé fogok hallgatni
az a neve „poetry writing mix”
nem tudom mért angolul írtam
valójában egyik dalt sem szeretem
kéne csinálnom egy újat mielőtt a figyelmem elkalandozik*

**csináltam egy új
lejátszási listát
„naomi chomsky” névvel**

*mike tyson-t nézem youtube-on
ahelyett hogy befejezném a versem
„a fiatal tyson” kb. 1984–91 között inspiráló volt
sokat edzett*

egy háborús filmre emlékeztetsz, amiben nincsenek női karakterek, leszámítva egy véletlenszerű levelet, amitől az egyik férfi elsírja magát

amikor ahelyett hogy megírtam volna, megpróbáltam elképzelni, hogyan is kel-
lene ennek a versnek kinéznie, feladtam

by the time you read this i'll be gone

*egy macska
a youtube-on
valami szokatlant csinál
és az apád
csetelni akar
erről*

Audun Mortensen (1985, Szöul) norvég költő és képzőművész. Kísérletezés, humor, depoetizált nyelv, popkulturális utalások jellemzik a verseit, és szinte minden gesztusával a hagyományos irodalomfelfogást kezdi ki. Mortensen lírája radikálisan új perspektívákat nyitott a kortárs norvég költészetben: első két verseskötetét, a 2009-es *Alle forteller meg hvor bra jeg er i tilfelle jeg blir det-t* (*Mindenki elmondja milyen remek vagyok, ha az leszek*) és a két évvel későbbi *Aaliyah-t* 2016-ban az elmúlt ötven év legfontosabb norvég verseskötetei közé választották. Az itt megjelent szövegek ezekből a kötetekből valók.

Vajna Ádám fordításai

Casper André Lugg

*a halál a fák
között
hajózik*

*és egyetlen gally
sem hajlik meg*

*a szem lámpája mögött
a szeretet
finoman vibrál*

mint egy rovarszárny

*

*titkos kezek
minden
elbeszélés előtt*

*azt kérem hogy befogadhassam
amire nincs
szavam*

*mint a meleg
kövekre*

egy kialudt tábortűz körül

*

*téged látlak
ahányszor csak egy üzenet
levetkőzik*

*mintha valaki óvatosan
gondolatokat fújna*

*be egy koponyába
a szemgödörkөн át*

*vagy egy madár
megállítaná röptét*

félúton a mocsár fölött

Casper André Lugg (1985, Manstad) norvég költő. 2011-ben debütált, azóta öt verseskötete jelent meg, de másodmagával írt receptkönyvet a kovászról is. Verseinek gerincét legtöbb esetben a metafora adja, kevés szóval és erős képekkel operál, gyakran kerül nála párhuzamba ember és természet.

Vajna Ádám fordításai

David Krause

emlékek egy folyóról

L-nek

színek

bögrét meríték a folyóba
amelynek partján te és én
a sodrásról beszélgettünk. úgy
festem meg magunkat ahogy
az ezt követő években éltünk:
az üres szobában csak mi
és egy eső áztatta ablak
mögötte a város.
iszap lesz belőlünk: két
világos színnel kevert
test. ujjunk
hegyét összeérintjük
én egy figura a háttérből
te aki a képet nézi.
szemed fehérje marad
az utolsó üres folt
és hullámos lesz a papír
amin száradunk

hullámok

amikor ezen az utolsó napon
minden szeizmográf aludt
a víz felszínére irtál
és hullámaid elérték az ujjam.

minden hullámként
végzi; a szívverésed is
ezen az ágy
melletti képernyőn
minket meg sem
érintve

*itt várok és
emlékszem szavaidra:
„csak a fény a tenger játéka
láttat de sosem beszél
mikor a partra levegőért kiér
talán a tajték sistereg.”*

*néha a vihar
a rég partra sodródott
dolgok között talál rám
néha nem látok mást
csak a hullámokat
kacsintást
szívverést*

nádas

*és valamikor a szél
még csak a folyó
átírata.
és valamikor a folyó
még csak a nyelvéd
átírata,
mikor a szélről
vagy a folyóról
mesélsz.*

*ki vagy te, és ki én,
amikor minden mindenben elsüllyed?
amikor a vers nádas,
amely a folyóból nőtt
a szélbe beleírva.*

David Krause (1988) kölni születésű német költő, író. 2008 vége óta foglalkozik írással és költészettel. Német-, angol- és latintanári szakon végzett 2014-ben. Első és eddig egyetlen önálló kötete *Die Umschreibung des Flusses (A folyó átírása)* címen jelent meg 2016-ban. 2015-ben elnyerte Darmstadt városának Leonce és Lenadíját, melyet 1968 óta két évente ítélnek oda egy tehetséges fiatal szerzőnek. 2017-ben a Lyrikpreis München (Müncheni Költészeti Díj) első helyezettje lett. Líráját első kötete alapján a szubjektum és az emlékezet tereinek összefonódása jellemzi. A személyes, vallomásos hangot gyakorta töri meg a természet beszüremkedése, így a személyesség és a személytelenség játéka mentén mozog Krause költői hangja.

Bordás Máté fordításai

João Luís Barreto Guimarães

Közeledsz

I.

*Bezuhansz
A fájdalomba
Meztelen*

*Szavakat
Varrsz be a kudarc
Sebébe. Az arc
Túl kevés hogy érezze*

*Azt ami bennünk túléli
A pillanatot, melyben a hang
Alábukik a sötétbe*

*És nem írunk már többet
Dagályfélelemmel, hogy visszatérjünk.
De most még elindulhatsz felfelé:
Olyan mint (újra) a fényen*

II.

*elérni oda hol a nap leszáll s kihuny a fény
anélkül hogy tudnánk miért az ég egyik színévé
válni és/vagy beolvadni az alkonyi izzásba
érezni hogy ez a pillanat*

*soha nem tér vissza már. Aztán:
elengedni a szemeket, hogy
mint tengeri madarak spirális repüléssel*

*zuhanjanak bele a víz hullámzó ígéretébe hinni a gondolkodás
törvényeiben úgy mint aki nem tehet mást csak
elfogadja az elfogadást mert az ember kevés ahhoz*

*hogy megértse magát. És így fordul át valóságba
minden mi álom s minden mi átmeneti most történik meg
magába emészelve az esetleges miérteket a dolgok valódi formája előtt*

João Luís Barreto Guimarães (1967) portói születésű portugál költő és sebész-professzor. A '80-as évek óta összesen 12 verseskötete jelent meg. Legismertebb *Mediterrâneo* című könyve olasz, spanyol és lengyel fordításban is kiadásra került. Életútjának 100 legjelentősebb versét idén gyűjtötte össze egy reprezentatív válogatáskötetben.

Urbán Bálint fordítása

Luís Quintais

Leviatán

*A világegyetem egy ordítással
kezdődött, és most jössz,
hogy begyűjtsd az ordítás
nyomait: itt az idő
bejelenteni a bizonytalan
eredetet, ami a katasztrófába
vezet.
Hálónkban ott vergődik a rothadó
Leviatán*

Modern költészet

Gustão Cruznak

*Bemocskolódott a világ összes nyelve
Győzedelmes dadogásra lettünk ítéltetve
És még így is próbáljuk kimondani azt, amit mindnyájunktól megtagadtak*

*Az apró fájdalom közepén ott egy kert bőtermő fákkal
S mi szedjük egyre csak a ragyogó gyümölcsöt,
Mely dúsítja bennünk a nyirkot és a vért.
Az eredet nélküli áradást,
Ami a tomboló halálhoz köt.*

*A lélek metaforája lesz majd ennek
Az oly hatékony és oly szegény testnek
A legjobb adománya*

Hogy végre megelégedjünk

Luís Quintais (1968) angolai születésű portugál költő, esszéíró, fordító, a Coimbrai Egyetem antropológiaprofesszora. Munkásságát számos irodalmi díjjal ismerték el (Barcelonai Költészeti Nagydíj, Portugál Pen Club Díja), több kötete jelent meg Németországban, Franciaországban, valamint Latin-Amerikában. Wallace Stevens verseinek portugál fordítója. Összegyűjtött verseit 2015-ben adták ki egy közel ezeroldalas, monumentális kötetben.

Urbán Bálint fordításai

Gonçalo M. Tavares

Elkezdeni a szobrot, befejezni a túloldalon

A kezdet szobor.

*Aztán egyszer csak ott a halk morajlás a szobor mélyén,
hogy kinyilvánítsa a Folyadék hipotézisét.
az energia az ANYAG morajlása, ami az ott lévő ANYAG
belsejéből jön.*

A kezdetben a szobor.

*Tettetni a testtel a mozdulatlanságot, azaz tettetni
a NEM-TESTTEL a TESTET.*

A szobor után elképzelni még több morajlást.

*Mintha a vírus Zajt terjesztene és a hivatalosan TERJESZTETT
Zaj, mint a MAGASBÓL hulló folyadék,
területeket foglalna el addig amíg a légység meghatározóvá nem válik
a kemény területeken.*

*A szobor az egyre gyarapodó morajlásoknak köszönhetően
cseppfolyóssá válik, megisszák. Táplálék lesz, IGEN, de békés: aki
még nem alszik már nem fog elaludni, és aki még nem kelt fel már nem fog
felkelni.*

*A Testnek tehát botanikává kell válnia a víz felszínén,
csak EGY KICSIT feljebb.*

*Szomjat kell kiváltania, de nem hagyhatja, hogy megiggyák (A test).
általános botanika TAXONÓMIÁK nélkül egy méterrel
a víz felett (a test).*

A technika

A technika a GÉP.

Lekapcsolni a Gépet, leállítani az Ipart.

A GERINCES ÁLLATBAN A TECHNIKA

MAGA A GERINC.

Az EGYETLEN LEHETSÉGES TECHNIKAKÉNT használni az emberben a lelket.

A lélek a TECHNIKA.

A test arányai

Húst vinni a táncba.

a hús Nőnemben és Hímnemben egy és ugyanaz.

Felfedezni a Nőnem előtti testet és felfedezni

a Hímnem előtti testet.

A hús a nemiség előtti test.

Húst vinni a táncba.

Hagyni, hogy a tánc megelőzze a testet.

Lehetetlen bármi újat is hozzátenni a Nőnem előtti testhez

és a Hímnem előtti testhez.

Nem nyitni fel a test felszínét, ahhoz hogy a hús bele tudjon hatolni. Nem

nyitni fel a test felszínét, ahhoz hogy a HÚS ki tudjon törni belőle.

Nem vinni HÚST a Táncba. Nem vonni ki HÚST a

táncból.

Hagyni, hogy a tánc magától Hús legyen.

a csontok és a Holtak poétikája egy és ugyanaz: HÚS.

A Poétika anyaga az arány eszközeinek engedelmeskedik.

Megmutatni a Lélek Arányait.

A hús, amikor test-előtti jelenésként jelenik meg, megmutatja

a lélek Arányait.

A hús, amikor test-előtti jelenésként jelenik meg, megmutatja

a lélek Arányait.

Gonçalo M. Tavares (1970–) luandai születésű, portugál író, költő, filozófus. A XXI. századi portugál irodalom legmeghatározóbb, világirodalmi jelentőségű figurája. *Jeruzsálem* című, magyarul is olvasható regényét beválasztották a világirodalom történetének legfontosabb prózai szövegei közé. Kiterjedt életművét, mely az aforizmaszerű versektől a saját kezűleg készített bizzar grafikákkal illusztrált novellákon, regényeken, színdarabokon, esszéeken, filozófiai munkákon keresztül egészen a posztmodern nemzeti eposzig terjed, közel egy tucat díjjal ismerték el.

Urbán Bálint fordításai

José Luís Peixoto

a legszebb nő a világon

*te olyan szép vagy ma. mikor arról beszélek, hogy
a kert földjéből virágok születnek, arra gondolok,
milyen szép vagy.*

*befelé a házba, befelé a szobába, nyitom a szekrényt,
nyitok egy fiókot, nyitok egy kis dobozt, amiben fekszik a te
finom aranyláncod.*

*befelé az ujjak között, vigyázom a szálra, mintha
a te nyakadon érintené meg a bőrt.*

a kék ég, a ház, a szoba, és vagy te, bennem laksz valahol.

te olyan szép vagy ma.

aranyló hajad, a homlok, a szem, az orr, az ajkak.

*benne laksz valamiben, ami belesorgott a világba,
a hangom felruház téged, hogy eztán a te neveddel írják
a szépség szót.*

aranyló hajad, a homlok, a szem, az orr, az ajkak.

*szembetalálkozom a csenddel, a világ közepén,
te olyan szép vagy ma; csak ennyit szeretnék mondani.*

Fotó San Franciscóról

*San Francisco te vagy, meg a kanapén töltött
délutánok, ülve vagy fekvő, minden pózban,
összevissza. Nem neheztelek egyáltalán
San Franciscóra, sőt talán eljön még újra az idő,
hogy képesek leszünk együtt eltölteni hétvégéket
napernyők erdeje között. Kalifornia nem örök,
de van egy bizonyos fajta csendje, amire folyton*

*törekedni kell, és csak nagy ritkán köszönt be.
Ettől vagy vonzó, San Francisco. Meglásd, ríktó
virágos ingekben járunk, és mindenem nevetünk
majd. És, hiába volt más a régi fotókon, amikor
egyikünk meghal, a másik is ott lesz majd vele.*

Fotó Madridról

*Madrid újra és újra visszajön. Hosszú évek kellenek
ahhoz, hogy megtanuljuk, mi minden zajlik le
az idő múlásával. Ezért mondhatom biztosan,
hogy Madrid újra és újra visszajön. Nem tudom, hogyan
egyeztünk ki a helyzettel. Madrid és én nem
ismerjük egymást igazán. A lényegét tudjuk, és
a többit majd kitaláljuk. Ahogyan nekem, úgy
Madridnak is sok arca volt már ebben az életben.
Mégis, bármikor találkozunk, a nevünk
mindig a régi marad. Kiértékeljük egymáson
a hegeket és az öregedés apró jeleit.
Nem állítunk fel célokat, elfáradtunk.
Madrid és én csak egy ágyra vágyunk, de,
ha nincs ágy, megelégszünk a padlóval, és
ha nincs padló, megelégszünk egy öleléssel.*

José Luís Peixoto (Galveias, 1974) portugál író, költő, irodalmár, a lisszaboni Új Egyetemen doktorált angol és német nyelvű irodalomból. Hazájában „az irodalom rocksztrájaként” aposztrofálják. Regényeit, versesköteteit és drámáit számtalan rangos díjjal jutalmazták (Oceanos-prêmio a portugál nyelvű irodalomért, Otra Miranda-díj, Daniel Faria költői díj), 27 évesen ő volt a legfiatalabb Saramago-díjjal kitüntetett szerző, a legrangosabb portugál irodalmi díjat *Nenhum olhar* (Egyetlen pillantás nélkül, fordította Bense Mónika) című első regényéért kapta 2001-ben. Műveit eddig 14 nyelvre fordították.

Gál Soma fordításai

João Miguel Henriques

Szatta

*vadászni nem tudok és bevallom
kezemben az íj remeg
lassan hajítom a dárdát
gyom helyett csak virágot
vagy vörös bogyókat gyűjtök
aranyló mohás csontokat
és gallyakat a tűzhöz*

*Szatta – egy világló falu tiszta neve
melyre egy sötét erdő sűrűjében
bukkan rá az ember, vagy veszít el.
ott a Szatta körüli erdőben próbálgattam
a fatörzsnek ütött ágak
és a tomboló napok elé vetett szív
ellenállását*

Hotel Sarajevo

*tartoztál egy tragédiával
és én tűzvészeket hajtottam be cserébe.*

*jogi kar
a lovas szobor mellett.
minket keres a rendőrség
és a délután
ki akarja szolgáltatni testünk*

*minden határt lezártak.
a nép a fejünk követeli*

*el akarlak bújtatni egy sikátorban
a kocsmáros titkos barlangjában
de a te testednek nincsenek már utcák
alig férsz el a világban*

*ezért fizetted vissza tűzzel a tragédiát
az ujjbegyeiden izzó lánggal*

*mindezt persze egy másik városban
nem a szétdúlt kolónián*

João Miguel Henriques (1978) portugál költő, műfordító, egyetemi tanár. Összesen hat önálló verseskötete jelent meg Portugáliában és Brazíliában. Fordítóként elsősorban angol és német nyelvből fordít prózát és verset. Élt többek között Németországban, Skóciában és Szlovéniában is. Jelenleg az ELTE BTK Portugál Tanszékén oktat portugál nyelvet és irodalmat, valamint a Budapesti Camões Intézet Portugál Nyelvi Központot vezeti.

Urbán Bálint fordításai

Lígia Reyes

Másodlagos hatások

*A fehér lap elnyeli a környező valóságot,
megfestve így a világ tiszta sivárságát: nincs semmi,
nincs, amit szavaknak neveztünk, kialudtak,
mint a tűz a vízsugár alatt.*

*Legalább a mellkasban zajló szakadatlan verseny véget ért,
nincs konkrét forma az érzés pontos leírására:
gondolataim mint egy csupasz
és teljesen dísztelen szoba*

*Dohányzom, remélve, hogy beszívom a receptre írt, napi méregadagot,
és hogy visszatérek a szenvedélyes költészethez: kevés maradt
számomra azokból a napokból, mikor a lelkem kész
megcsókolni egy papírlapot.*

A szerelem nem hal meg

*Nincs találmány, nincs mód arra, hogy helyreálljon
a tavasz illata, amikor még együtt voltunk,
a virágot lepréseltem egy könyv lapjai közt,
de már ez sem jelent nekem semmit, mert
megfakult az emlék, és évek teltek el.*

*Megpróbálom dekódolni az érzést,
A megdöbbentő tragédiát, ha nem voltunk erősek,
ha nem énekeltük a hajnal hangját:
ezer ember csiripel
és megzavarodunk, ahogy repülési útjaink keresztezik egymást.*

*Hogyan foghatnánk így fel, hogy a szerelem nem hal meg,
de a fészke igen, hogy a szerelem nem hal meg,
de a régi álmaink elfonnyadnak,
hogy a szerelem nem hal meg, hanem a testek
távolodnak el a lélektől, mikor eljön a vég.*

Lígia Reyes (Baptista Reyes Lígia Cristina, Lisszabon, 1990) chilei származású portugál költő. Copywriterként és egy terápiai színház produkciós asszisztensként dolgozik Lisszabonban, ahol spanyol-művészettörténet szakon végzett a Lisszaboni Egyetemen.

Gál Soma fordításai

Edip Cansever

Azt mondaná erre kékség

*Amikor éppen felébreszt
A világ összes szokása közül
Egyet szeretek a legjobban
Amikor a természet egy gránátalmát szel és ad neked
Darabonként fognám kezemben
A boldogság könnyei mondanám erre*

*Egy darabig nézzük egymást
Miután éppen felébredek
Olyan ez velem mint a költészet
Éppen előttem megíratlanul
Folyamatosan élesedik agyamban.*

*Mikor úgy nézlek hogy mindent elfelejtek
Akkor is a világ összes útján haladsz
Elterjedsz a tömegben
Nem egyszerűen elterjedsz
A legnagyobb, legellenállhatatlanabb szerelemnek kell mondani.*

*Hiányt gerjesztesz, annyi vagy amennyit élérsz
De még inkább létezővé válsz naponta
Érett gyümölcsként nevensz idővel
Nem egy asszony vagy, nem is egy személy
Egy madár azt mondaná erre kékség.*

Edip Cansever (1928–1986) isztambuli költő, író; a gimnázium elvégzése után a Nagy Bazár egy szőnyegboltjában dolgozott egészen 1976-ig, ami után már csak írással foglalkozott. Az összeállításban szintén szereplő Cemal Süreýával együtt a török irodalomtörténeti meghatározás szerint a „Második Új” generációjához tartozik, amely az Orhan Veli fémjelezte Első Újból táplálkozva, részben annak ellenében jött létre. Ezt a generációt a (neo)avantgárd és a szimbólumok felé való közeledés jellemzi, mintegy szakítva a korábbi generáció direkt köznyelvi és világosságra törekvő nyelvviségével a nyelv mélyebb rétegeinek feltárására vállalkozik, az értelmetlenséget is védve, amennyiben a vers egysége nem csorbul és utat nyit új értelmek felé.

Szőllőssy Balázs fordítása

Cemal Süreya

Kedvesem én most

*kedvesem én most egy nagy városban gondolkodok rád
kezemben kopott kék ceruza zsebemben két doboz cigi
ahogy kimentünk vizet ittunk ahogy csókolóztunk
„ahogy nevettünk, mikor eszembe jutottak hálói”
a virágok a virágok ma reggel vizet adtam a virágoknak
az a rózsza nem nevet nélküled
a filodendron amit az ablakba raktál hogy gyökeret hajtson
mostanában folyton szomorkás
életerős napfény költözött az ablakba
az asztalon a tányérok életunottak
a folyosó kihalt
a fürdőszoba medencéi magányosak
a konyha rendetlen és koszos
a felmosó csak áll magában, a kenyértartó üres
a ventilátor nem kap levegőt
a szőnyegek koszosak
a ruháim a szekrényben meg itt meg ott
memo játékos kosara alszik
a kék éjszakai lámpa vágytalan
a kapu csak annyit mond „nyissatok, csukjatok”
a függönyök mint inget cserélő kígyók
a rádió néma
a kisasztal szégyell a székekhez közelíteni
a kisszoba sötét és kihalt
minden valami újra vár, minden arra hogy megérkezz
belépj
megérintsd ujaddal
hozzáérj tekinteteddel
és minden azt ismétli folyton
hogy mennyire szeretlek.*

Cemal Süreya (1931–1990) költő, író, szerkesztő, műfordító a kelet-törökországi Erzincanban született kurd alavita családba, ahonnan a politikai helyzet miatt menekülni kényszerültek – iskoláit már Isztambulban és Ankarában végezte. Katonai szolgálata után mintegy tíz évig hivatalnokként szolgált, aminek részeként egy évig Párizsban élt – közel negyven kötetet fordított le franciából élete során, emellett számos lexikon lektoraként is dolgozott. Verseinek többsége szabadvers, amely azonban bizonyos korábbi oszmán-török kötött formákat is felhasznál – témavilágában az egyén társadalmi létére összpontosít. Élete során hét verseskötete jelent meg, verseinek többségét folyóiratban soha nem publikálta.

Szóllóssy Balázs fordítása

Haydar Ergülen

Kék fölött fekete

*Beszéljünk kéken, írjunk kéken
a levelek amint a borítékba érnek kéken
kék legyen a szó ahogy kiér a szádból
két különválás közti út kék
a lány és a fiú közelsége kék legyen ahogy egymás szemébe néznek
az idő mint kék emlék a fényben
felejtjük el a kéket, vegyük elő a közből a feketét
a kék a nem-feledés leghosszabb verse legyen.*

Haydar Ergülen (1956–) költő, szerkesztő, szociológus, irodalomszervező Eskişehirben született, jelenleg Isztambulban él. Számos nemzetközi irodalmi fesztivál meghívottja és törökországi irodalmi fesztiválok és rendezvények szervezője. Poétikájában a korábban bemutatott modernista hagyományok követője és megújítója az itt szintén bemutatott kortársával, Metin Celallal együtt. Szabadversek mellett kötött formákban is ír, erősen fogalmi költészetében izgalmasan keveredik melankólia és életöröm.

Szóllóssy Balázs fordítása

Metin Celal

Testnyelv

*tudni akartad mi az életünkben betöltött szereped
látszott tekinteteden hogy valakiben bízni akartál
egyedül, dísztelen, kicsit magabiztosan
kérdeszgetted, cinkosan mint a szomszéd gyerekek;
– az első ismeretségeknél felfakad-e minden seb*

*a túl sok használatától megfáradt szavak mászkáltak közöttünk
éltünk a jövő idő jelében, felejtve múltat és jelent
tudtad hogy nincs más rajtam kívül ki meghallgasson
sosem fogsz megszabadulni családi kötelekeidtől*

*pedig mennyi minden tört el, kopott el a közelségekben
egy ablakban felejtett cserép
rokonok nevei, mik szájad sarkában várták a kimondást...
elérted, hogy higgy, és megnyugodtál, mint minden ember;
– a családon belül nincs megbocsátható bűn*

Metin Celal (1961–) ankarai születésű költő, író, műfordító, újságíró, irodalomtörténész, jelenleg Isztambulban él. Számos nagy hatású folyóirat és kiadó alapítója, szerkesztője, a Török Könyvkiadók Egyesületének korábbi főtítkára; mind irodalmi, mind irodalomszervezői munkásságukat tekintve Haydar Ergülennel együtt az 1980-as években induló török irodalmi generáció legfontosabb alakjai között vannak. Az avantgárd és posztmodern irányokat egyszerre hasznosító költészetében a mindennapi élet eseményeire koncentrálnak, az utcai és mindennapi nyelvezet kifejezéseit is szívesen emeli be szövegeibe, melyek így egyszerre válnak „életszagúvá” és eltávolítóvá.

Szóllóssy Balázs fordítása

Selahattin Yolgiden

Thesszaloniki

mikis theodorakisnak

*egy tavaszi napon vesztettelek el
akárhová néztem folyton vérzett minden
„a képeket” mondtam „egyenként kéne leszedni a falról,
hogy aztán a szívünkbe ültessük őket, hadd nőjenek”*

*éjfélkor a thesszalonikiban eszünk,
a kisváros egyetlen éttermében
egy autó megy el mellettünk
három árnyék ül benne,
az éjszakánál is sötétebbek.
„prágában felakasztották az embereket” mondd,
„vékony embereket, akasztófára, hatvankilencben”
megállás nélkül mesélsz nekem ilyeneket,
miközben a hajadon több szótagosan
növekszik az éjszaka*

*karod akár egy folyó
nyáron a tengert szomjazza*

*„ezt a jázmint” mondd, „úgy szeretem
mintha a saját lányom lenne,
miatta hófehér a kezem
miatta sírok éjszakáról éjszakára
a lugasban”*

*„egyforma minden nap” mondd
de valójában különböző
minden lélegzet új ajtót nyit meg
és minden ajtó feltétlenül a szeretethez vezet.*

Selahattin Yolgiden 1977-ben született Isztambulban. Költő. Verseit eddig angol, német, olasz, holland, horvát, hindi és bolgár nyelvre fordították. Tagja a Çevrimdişi İstanbul nevű irodalmi folyóirat szerkesztőségének, illetve a Çevrimdişi İstanbul Nemzetközi Költészeti Fesztivál szervezőbizottságának. Eddig hét könyve jelent meg, a legutóbbi 2017-ben, *Herkes Ayrıldı Kendinden* címmel. Isztambulban él és dolgozik.

Terék Anna fordítása

Efe Duyan

Egymáshoz

*mint tengerészcsomóval, amit igazából egészen könnyű
kioldani*

*ha az ember a zsinór megfelelő végét húzza
vagy mint cikázó csírák, talán úgy*

*néha egy lehangolt zongora hangján
allegro ma non troppo
néha egy sziklaszirt széléről a mélybe
tiszta erőből*

*száradó ruhák színes sávjaival
anélkül, hogy elhagynánk a környéket
mint kontinensek, mik apró lépésekkel
mozdulnak el, egyazon időben*

*ahogy egy iskolai egyenruha legfelső gombja
mennyi ideje —
mint két vedlő kígyó:
minden évszakban, újra*

*kíváncsian, sötétjében
egy mély óceánnak
de úgy is, mint a reggeli kávé
mint egy megszokás*

*jó erősen, hála a Japán Ragasztónak
mely ujjadra csöppent,
vagy épp a vasárnap reggel
nyugalmával*

*ünnepnapok alumíniumfóliájával
melyet a virágárus
a csokor alja köré teker
ha nem akad más*

*együtt a hidrogén- és oxigénatomok
szerény mozgásával,
miközben csodálattal tölt el, hogy lehet mégis van élet
egy nemrég felfedezett bolygón*

*a mérleg két karjának
egyensúlyával
nem is gondolván arra,
hogy nem vágyunk semmilyen egyensúlyt elérni*

*olyan állatok szarvával
melyeket nem lehet megszelídíteni,
kabócák álmában,
melyek nem hagynak nyugodni*

*mint a mókus illata
a róka orrában
mint a róka lépteinek hangja
a mókus fülében*

*felkavarva a félelmet, hogy bármelyik pillanatban
felrobbanhat egy bomba
mint mikor aggódsz, hogy nem lesz
elég tej a kávéba*

*mint egy sírkő,
s az az ember, ki ezt a sírkövet mindig lemossa,
történjék bármi is*

*ki tudja, talán azért, mert együtt láttuk ahogy egy forradalom
átcsapott ellenforradalomba*

*őrizve hitünket
hogy ne haljunk szomjan*

*félve attól, hogy
összekapcsolódunk*

*azzal a hanggal
ahogy a bőröm a bőrödön súrlódik*

*a türelmünkben felhalmozódott tejsavat
szárítva a napon*

*bábok zsinórján lógva
melyen önmagunkat tartjuk*

*egymáshoz
te meg én*

Efe Duyan 1981-ben született Isztambulban. Költő, műfordító, építész. Az isztambuli Mimar Sinan Egyetem Szépművészeti Karán architektúratörténetet tanít. Verseit eddig több mint harminc nyelvre fordították le. Műfordítóként is tevékenykedik, számos verseskötet fordítása jelent már meg Törökországban. Társalapítója az Offline Istanbul Nemzetközi Költészeti Fesztiválnak, a Törökországi Amerikai Költészeti Napoknak és a Gaziantep Nemzetközi Költészeti Fesztiválnak. Legutóbbi kötete 2016-ban jelent meg, melynek címe *Sıkça Sorulan Sorular* (*Gyakran ismételt kérdések*).

Terék Anna fordítása

Tamura Rjúicsi

Hazatérés

*Egyetlen szót sem lett volna szabad megjegyezniem
Egy szavak nélküli világban
A jelentés nélküli jelentések világában élni
Vajon milyen lett volna?*

*Ha gyönyörű szavak állnak rajtad bosszút
Azzal nekem semmi dolgom
Ha csendes jelentés szívárog belőled, mint a vér
Nekem ahhoz sincs közöm*

*Kedves szemeidben a könny
A kín, ami néma nyelvedről csöpög
Ha a világunkban nem lennének szavak
Egyszerűen csak bámulnám ezeket és elsétálnék, azt hiszem*

*Könnyeidben, mint a gyümölcs magjában, ott van a jelen-
tés?
Egy csepp véredben ott visszhangzik remegve
e világ fénylő alkonya?*

*Egyetlen szót sem lett volna szabad megjegyezniem
De beszélek japánul és egy egészen kicsit más nyelveken is
Hát itt állok megkövülve a könnyeidben
És a véred törölgetem, egyedül*

Távoli ország

*Az én szenvedésem
Egyszerű valami
Mint egy távoli országból érkezett állat gondozásához
Nincs hozzá pontos módszer*

*Az én versem
Egyszerű valami
Mint egy távoli országból érkezett levélhez
Nincsenek hozzá passzoló könnyek*

*Az én örömöm és gyászom
Még ezeknél is egyszerűbbek
Mint a távoli országból érkezett emberek megölésére
Nincsenek rájuk valódi szavak*

Tamura Rjúicsi (田村隆一, 1923–1998) a második világháború utáni japán irodalom meghatározó szerzője: költő, esszéista és műfordító. Felsőfokú tanulmányait a rangos Meidzsi Egyetemen folytatja, itt szerez diplomát irodalomból és itt ismerkedik meg az (európai) modernizmussal is, ami később egész életművére nagy hatással lesz. 1947-ben alapítják meg fiatal költőbarátaival – többek között Ajukava Nobuóval – saját folyóiratukat, amit T. S. Eliot verse után *Arecsinek* (荒地), vagyis *Átokföldjének* neveznek el. Első önálló kötete 1956-ban jelenik meg *Négyezer nap és éj* (四千の日と夜) címmel, a háború utáni évtizedben íródott verseiből válogatva. Második kötete, az 1962-es *Szavak nélküli világ* (言葉のない世界) megjelenésétől a 20. század második felének egyik legfontosabb japán költőjeként tartják számon. Élete során huszonöttnél több verseskötetet, két novelláskötetet, számtalan esszét és tekintélyes mennyiségű fordítást publikált – egyebek mellett Agatha Christie tucatnyi könyvét ültette át japánra. 1998-ban hunyt el, utolsó, posztumusz kötete szintén ebben az évben jelent meg *A megtért utazó* (帰ってきた旅人) címmel.

Simon Márton fordításai

Tanikava Suntaró

Ó

*Hogy őt szerettem, már csak azzal is
Véget érhetett volna életem,
S gondolatai között azután
Élhettem volna holtomban tovább*

*A feje fölött nyújtózkodó ég
az is enyém volt, csakis, egyedül,
S mi beragyogta arcát, a Napot,
Nem, nem adom már másnak soha én*

*Hegyi ösvényen túl, mit hó borít,
Ott van a falu, ahol máig él,
Hol gyermeket szült, és ahol talán
rég unokái veszik már körül*

*A boldogság, mint álom tűnik el
De megkövülve mélyen ott pihen
Egy perc és újra látom, ott vagyok,
csönddel teli szelíd szemeiben*

30. szonett

*Nem engedem a szavakat pihenni.
Néha még ők is szégyellik maguk
és meg akarnak halni bennem.
Amikor ez történik, szerelmes leszek.*

*A hallgató dolgokkal teli világban
Csak az emberek fecsegnek
Ráadásul a Nap, a fák, a felhők
Nem is tudják, milyen gyönyörűek*

*A sebesen száguldó gép egy ember lelkesedését formázva repül
Az ég úgy viselkedik, mintha háttér lenne
De valójában ott semmi sincs*

*Ha gyenge hangomon hívni kezdem
A világ nem válaszol
Szavaim nem különböznek a kismadarak csivitelésétől*

Madártollak 1.

*Nincs miről írnom
Testem a napra kitéve
A feleségem gyönyörű
A gyerekeim egészségesek*

*Hadd legyek őszinte
Én nem vagyok költő
Csak annak tettetem magam*

*Megalkottak és itt hagytak
Nézd, a Nap a sziklák közt bukik alá
Még sötétebbé változtatva a tengert*

*Ennél a déli verőfénynél egyebet mondani
Értsd meg, én nem tudok neked,
Még akkor sem, ha te egy másik országban hullajtod a véred.
Ó, ez az örökös ragyogás!*

Bemutakozás

*Én egy alacsony, kopasz öregember vagyok
Nem kevesebb, mint fél évszázada, hogy
Főneveket és igéket és kötőszókat és jelzőket és kérdőjeleket,
Hogy szavakat nyüstölve élek, és ezalatt arra jutottam,
Ha muszáj lenne őszinte legyek: a csendet jobban kedvelem.*

*Semmi gondom a kétkezi munkával
És rajongok a fákért és bokrokért,
Azokért, amiknek a neve sosem jut eszembe,
Az elmúlt idő dátumai ritkán se foglalkoztatnak,
A hatalomnak nevezett valamit mélyen megvetem*

*Kissé kancsal vagyok és egyszerre távol- és rövidlátó
Házamban se Buddhát, se Sintó oltárt nem találsz
Szobámból óriási postaláda nyílik,
Egyetlen élvezetem az alvás
Almaim mind elfelejtem, mire fölbredek*

*Amiket itt felsoroltam, mind igazak
Így is, hogy valami mindig hazugság
Két gyermekem él, messze, négy unokám, háziállatom nincs,
A nyarakat többnyire egy pólóban töltöm,
A szavaknak, miket leírok, ára van.*

Tanikava Suntaró (谷川 俊太郎, 1931. december 5. –) a kortárs japán irodalom vitán felül leghíresebb és legfontosabb költője. Sokoldalú alkotó, a versek mellett a kezdetektől foglalkozik dalszövegek, drámák és esszék írásával is. Első kötete 1952-ben jelent meg *Kétmilliárd fényévnyi magány* (二十億光年の孤独) címmel, amivel mind a szakmán belül, mind az olvasóközönség körében komoly sikert aratott. Nemcsak kiemelkedően termékeny szerző – csak versesköteteinek száma 60 fölött jár –, de fáradhatatlan kísérletező kedve is közismert, azon kevés japán költők közé tartozik, akik írtak szonettet, ő ráadásul egy egész kötetnyit (*62 szonett // 六十二のソネット*; 1953). Többek között írt még gyerekverseket, „dalokat” (うた), epikus/narratív szövegeket, kísérleti verseket, satirikus „mondókákat” is, ezek közül nem egy régóta részét képezi az irodalomoktatásnak is. Bár szinte minden kötetében új formát keres a megszólaláshoz, szövegeinek hangvétele a legelejétől fogva jellegzetes, jól felismerhető – a fordíthatóság határán gyakran túleső nyelvi finomságok kombinációja a lehető legegyszerűbb, közérthető megfogalmazással vegyítve.

Simon Márton fordításai

Ben Lerner

A költészet utálata

Kilencedik osztályban angolórán X tanárnő egy vers megtanulását és felmondását adta feladatul, úgyhogy elmentem és megkérdeztem a Topeka Gimnázium könyvtárosát, melyik a legrövidebb vers. Marianne Moore *Költészet* című versét javasolta, amely 1967-es verziójában így szól:

I, too, dislike it.

Reading it, however, with a perfect contempt for it, one discovers in it, after all, a place for genuine.

Én sem vagyok oda érte.

Mégis, ha mély megvetéssel olvassa az ember, fölfedez benne végtére valamit, ami valódi.¹

Emlékszem, nagyon bénának gondoltam az osztálytársaimat, akik Shakespeare tizennyolcadik szonettjét tanulták meg, miközben nekem csupán huszonnégy szót kellett elszavalnom. Ne okozzon gondot, hogy a rímképlet és a jambikus pentameterok miatt Shakespeare tizennégy sorának megtanulása könnyebb, mint Moore három sorának memorizálása, melyeket egy-egy kötött határozó szakít meg² – a kellemetlenség párhuzamaként, lényegében ezek adják a szöveg formáját. Emiatt, illetve mivel csak utal rá, Moore verse úgy szólal meg, ahogyan pap vallja be kelleetlenül, hogy van funkciója a szexualitásnak, miközben magát a kifejezést igyekszik kerülni, s ezt csak felerősíti a szándékosan esetlen soráthajlás a második sor végén. Ami azt illeti, a *Költészet* című verset elég nehéz memorizálni, ahogyan azt be is mutattam, mikor harmadszorra sem sikerült helyesen elmondanom X tanárnőnek, aki előtt ott volt a szöveg, osztálytársaim pedig kinevettek.

Megvetésem a feladat iránt végül is nem volt kellően mély. Még most is félreidézem rutinból a második mondatot; rá kellett keresnem a Google-ban és kijavítanom, amit feljebb már legépeltem, de ki felejtene el az elsőt? *Én sem vagyok oda érte* – 1993 óta forog a fejemben; ha kinyitom a laptopom írni vagy egy könyvet olvasni: *Én sem vagyok oda érte*, ez visszhangzik a fülemben. Mikor egy költőt

---

¹ A vers hosszabb változatát, melyet felhasználtam, Rakovszky Zsuzsa fordította magyarra (in: *Amerikai költők antológiája* [vál. és szerk. Ferencz Győző], Európa, Bp., 1990, 350.).

A lábjegyzetek mindvégig a fordító megjegyzései és hivatkozásai.

² Lerner itt az eredetiben háromszor előforduló „it” határozóra utal.

(akár engem) mutatnak be egy felolvasáson, annyi más mellett azt is hallom: *Én sem vagyok oda érte*. Mikor tanítok, voltaképpen ezt mormogom magamban. Ha valaki azt mondja, ahogyan annyian mondták már, hogy nem értik általában véve a költészetet, vagy kifejezetten az enyémet, és/vagy úgy hiszik, a költészet halott: *Én sem vagyok oda érte*. Ez a refrén néha negatív kérdőzség csupán, máskor mániákus, mantrikus megerősítés, mint egy végtelen ima.

„Költészet”: milyen művészet vállalja magára közönségének ellenszenvét, és milyen művész vallja, sőt támogatja ezt az ellenszenvet? Egy műnem, melyet kint és bent is utálnak. Milyen műnem egyik lehetséges létállapota a mély megvetés? És aztán, hogy megvetéssel olvastad, nem jutsz el a valódihoz. Előkészítheted neki a *helyet* – mégsem találkozol az igazi költeménnyel, a valódi szöveggel. Néhány évente esszében számol be a mainstream sajtó a költészet hanyatlásáról, vagy éppen a haláláról, általában az éppen élő költőket hibáztatják a műnem marginalizálódásáért, aztán védőbeszédnek parázs vitába szállnak ezzel a blogoszférában, mielőtt a kultúra, ha kultúrának nevezhetjük, figyelmét, ha figyelemnek nevezhetjük, ismét a jövőre szegezné. De miért nem tesszük fel a kérdést: milyen műnemet határoz meg – évezredek óta – az ilyen vád- és védőbeszéd sormintája? Többen értenek abban egyet, hogy utálják a költészetet, mint ahányan abban meg tudnának állapodni, mi is a költészet. Én sem vagyok oda érte, és nagyrészt köré szerveztem az életem (jóllehet nem akkora fegyvellemmel és képességgel, mint Marianne Moore), és nem élem ezt meg ellentmondásként, mivel a költészet és a költészet utálata számomra – talán más számára is – szétbogarthatatlan.

Caedmon, az első angol nyelvű költő, akinek ismerjük a nevét, álmában sajátította el az éneklés művészetét. Béda *Historiája*³ szerint Caedmon írástudatlan tehénpásztor volt, aki nem tudott énekelni. Mikor valamilyen örömnépen úgy döntöttek, hogy mindenkinek éneket kell mondania, Caedmon szegyenében elvonult, talán azt állítva, hogy az állatokat kell felügyelnie. Egyik este valaki tovább akarja adni Caedmonnak a hárfát, de ő kimenekül az istállóba. Ott aztán, a patások között rejtélyes alak látogatja meg, talán Isten. „Énekelned kell nekem”, mondja Isten. „Nem tudok”, válaszolja Caedmon, talán épp e szavakkal. „Ezért alszom az istállóban ahelyett, hogy mézsört innék a tűz körül a barátaimmal.” De Isten (vagy az angyal, vagy a démon – a szöveg bizonytalan) követeli az éneket. „De miről énekeljek?”, kérdezi Caedmon, aki, gondolom, kétségbeesett, és rémálmában, hideg verejtékben úszik. „Énekelj a teremtett dolgok kezdetét”, utasítja a látogató. Caedmon kinyitja száját és – csodálatára – gyönyörűen áradó strófákban magasztalja az Istent.

Caedmon költőként ébred, aztán szerzetes lesz belőle. De a költemény, amit ébredés után énekel, állítja Béda, nem olyan jó, mint amit álmában énekel, „*a dalok, legyenek is a legtökéletesebben megmunkáltak, nem tehetők egyik nyelvről a másikra át, szóról szóra, anélkül, hogy elveszítenék méltóságukat és érté-*

3 Beda Venerabilis: *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* [Angol egyháztörténet]. Az angolszász történetírás egyik legfontosabb, latin nyelvű forrása. Feltehetőleg 731-ben készült el.

küket”.⁴ Hogyha igaz ez az ébrenlét világában, mégúgy igaz az áloméra. A költemény, amelyet Caedmon visszahoz az emberi közösségnek, szükségszerűen pusztá visszhangja csupán az eredetinek.

Allen Grossman, akinek a Caedmon-olvasatával kalózkodom itt, ebből a történetből (és sok változata van e történetnek) durva következtetést von le: a Költészetet a véges és a történelmi – az erőszak és a különbözőség emberi világának – túlszárnyalása és a transzcendens és az isteni elérése iránti vágy szüli. A transzcendens ihlete indít a versírásra, az készlet az énekmondásra. De amint a konkrét vershez nyúlsz, s távolodsz az ihlettől, a végtelen dalát befolyásolják a végesség körülményei. Álmodban a strófaid elpusztíthatják az időt, szavaid lerázhatják magukról használatuk történetét, ábrázolhatod, ami nem ábrázolható (pl. az ábrázolás megteremtéséről magáról), de mikor felébredsz, mikor visszatérsz barátaidhoz a tűz köré, ismét az emberi világban vagy, annak rugalmatlan törvényeivel és logikájával.

Ezért a költő tragikus figura. A költemény mindig a kudarc lenyomata. „Eldönthetetlen konfliktus” van aközött, hogy a költő egy másik világot vágyik megénekelni, és – ahogyan Grossman fogalmaz – „a bármely világ felépítéséhez szükséges anyagokban benne foglalt másikkal szembeni ellenállás” között. Egy Hart Crane-ről szóló esszéjében alkalmazza Grossman a „virtuális költemény” fogalmát – amit mi nagybetűvel talán Költészetnek hívhatunk, ez a médium absztrakt potenciálja, amit a költő érez, mikor hívja az ének –, s ezzel állítja szembe az „aktuális költemény”-t, amely szükség szerint cserben hagyja ezt az ihletet, amikor belép az ábrázolás világába.⁵

Itt megspórolom a gyönyörű kacifántok kifejtését, Grossman miként jut keveset olvasott, ám örületesen briliáns esszéiben arra a belátásra, hogy a verseket „keserű logika” predesztinálja strukturálisan, s ezt semmilyen fokú virtuozitás nem győzheti le: a Költészet nem nehéz, hanem lehetetlen. (Ebből talán megérthetjük Moore-t: legyen a legmélyebb megvetésünk az egyes vers iránt, mivel csak az aktuális és a virtuális közötti szakadékot lemérhetővé tevő könyörtelen olvasás által tapasztalhatjuk meg, ha nem is a valódi költeményt – nincs olyan –, a valódi helyét, bármit is jelentsen ez.) Grossman azért szólít meg, mert – mint annyi más költő – a cselekvésvágyam és a cselekvőképességem között tátongó űrben élek, és ebben a szétválasztottságban nemcsak saját korlátaimmal találok szembe magam (noha természetesen azokat is érzem), hanem a műnem szerkezetével is, amiként én felfogom. Újra és újra szembetalálok magam ezzel az imp-

4 Lerner Szent Béda munkájának modern angol fordításából veszi az idézetet. Beda: Ecclestial History of the English Nation.

5 Lerner mindvégig alkalmazza a virtuális–aktuális (virtual–actual) fogalompárt. Ezek magyarra talán úgy volnának legmegfelelőbben lefordíthatók, hogy valódi és tényleges/megvalósult, ám érzésem szerint így a szövegben sokszor elveszne-elmosódna terminusjellegük. Végül is úgy döntöttem, hogy a lehetőségek szerint következetesen megtartom ezt a fülnek elsősre talán idegen fogalomhasználatot. Természetesen vannak szöveghelyek, ahol Lerner maga is játszik a szavak jelentésével: ott én is engedtem a szöveg és a nyelv akaratának, és igyekeztem a fent említett jelentéseket variálva magyar megfelelőt találni.

licit struktúrával bármely kijelentésben, legyen szó a költészet ellen fogalmazott vádbeszédről vagy a költészet segítségére siető védőbeszédről.

A költői logika keserősége azért különösen fanyar, mert már fiatalunkban azt tanították, hogy pusztán emberségünkől kifolyólag mindannyian költők vagyunk. Képességünk, hogy verset tudunk írni, tehát bizonyos értelemben emberségünk mércéje. Ezt tanították legalábbis nekünk Topekában: mindannyian érzéseket hordozunk magunkban (pontosan hol is?); a költészet ennek a benső terepnek a legtisztább feltárulkozása (ahogy egy narancs levedzve feltárul?). Mivel a nyelv a közösség anyaga, és a költészet a csonkíthatatlan individualitásunk nyelvének feltárulkozása, személyiségünk szorosan kötődik a költőségünkhöz. „Költők vagytok, és nem is tudtok róla”, szokta mondani X tanár úr második osztályban; akárhányszor mondanunk sikerült valamit, ami véletlenül rímelt, ezzel a kis refrénnel válaszolt nekünk. Úgy gondolom, ez a vicces klisé a költészet univerzalizálásába vetett igaz hitről árulkodik: sok gyerek tanul zongorázni, mások szteptáncolni, mégse mondjuk, hogy minden gyerek zongorista vagy táncos. Te viszont költő vagy minden körülmények között, ha tudsz róla, ha nem, mivel egy nyelvi közösség része vagy – akár csak azáltal, hogy valaki megszólít: „te” –, költői képességekkel vagy felruházva.

Ha felnőttként elég ostoba vagy más felnőtteknek elmondani, hogy (még mindig!) költő vagy, ők válaszként gyakran azt mesélik el, miként távolodtak el a költészettől: *Gimiben írtam; Főiskolán firkálgattam*. Általában mostanra már egyikük sem ír. Azt mondják, van egy unokahúguk vagy unokaöccsük, aki ír verseket. Ezeknek a túl jól ismert találkozásoknak – legutóbb a fogorvosnál, szám szétfeszítve, míg X doktor egy kis tükröt tolt a torkomba, mintha legbensőbb érzéseim után kutatna – nehezen leírható a hangneme. Szégyellni való a költőnek – nem tudtál valami rendes munkát találni, magad mögött hagyni ezt a gyerekes játékot? – és szégyellni való a nem költőnek, mivel el kell ismernie a költészettől való teljes körű elidegenedését, ami felsérti a vers és az én közötti köteleket. E romantikus kapocs szellemében az eltávolodás a költészettől a tiszta emberi létezés lehetőségétől való távolodássá válik, s aki így jár, annak a konkrét történelmi helyzetben való tényleges létezés viszontagságaival kell szembenéznie, két kezével a számban. Az volt az érzésem, hogy X doktor, miközben a kis tükrével zápfogaimat kocogtatta, megvetette a gondolatot, hogy valódi költészet születhet az ilyenfajta feltárulkozásból. És X doktornak igaza volt: nincs valódi költészet; végső soron és legjobb esetben csupán helye van neki.

A kínos és feszült társalgás költő és nem költő között – ezek leggyakrabban repülőn, orvosi rendelőben vagy napjaink valamelyik másik nem helyén történnek – apró személyközi hasadék, ami megmutatja, a költészet mennyire szétbogarozhatatlan a közösségi életről alkotott képzetünktől. Bármit is gondolunk egyes versekről, a „költészet” szavunk a személyes és a közösségi, a benső és a külső találkozási helyét jelenti: képességem, hogy költőileg fejezzem ki magam, és hogy értelmezzek ilyen önkifejezéseket, alapvető követelménye a társadalmi elismerésnek. Ha nem érdekel a költészet, vagy eltaszítva érzem magam valamelyik vers-től, akkor vagy én hagyom cserben a társadalmat, vagy a társadalom hagy cserben engem. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy X doktor vagy bárki más így

gondolkozik, vagy hogy ezek a költészetről szóló feltevések mindenki számára és ugyanolyan mértékben jelen volnának, vagy hogy ez lenne az egyetlen és legjobb módja a költészetről való gondolkodásnak, de meggyőződésem, hogy a szégyen, a gyanakvás, a düh, ami az ilyen találkozások során gyakran érezhető, abból a gondolatból ered, hogy a költészetnek döbbenetes társadalmi tétjei vannak (együtt azzal a gondolattal, hogy döbbenetesen a szélre van szorítva). Ezek a tétetek teszik az egyes verseket sértővé: ha a mellettem ülő, miközben Denver felett körözünk a leszállási engedélyre várva, dalt kér, verset követel, amely egyetlen közösségben egyesíti az első- és másodosztályt, nem vagyok rá képes. Talán mert nem tudok dalt költeni, vagy mert a közönség nem képes meghallgatni, de az is lehet, hogy a Költészet érzékeli a követelés képtelenségét. Ez lehet az egyik alapvető oka annak, hogy a költészet gyakran a lenézés falába ütközik nézetkülönbség helyett, emiatt pellengérezik ki rendszeresen, ahelyett, hogy egyszerűen békén hagynák: a legtöbbször magában hordozza annak a legalábbis halvány gondolatát, hogy kapcsolat van a költészet és a versek által megvalósíthatatlan emberi lehetőségek között. Költőnek lenni, annak tehát, aki saját bevallása szerint verseket csinál, éppen ezért szégyen és vád.

És hogyha elég ostoba vagy ahhoz, hogy költőként határozd meg magad, mindenkor beszélgetőtársad valószínűleg megkérdezi: *közölt* költő? És ha azt válaszolod, az vagy, valóban, egy közölt költő, akkor legalábbis kissé bizonytalanul, de mégiscsak le van nyűgözve. Miért? Nem arról van szó, hogy akár ő, akár bárki, akit ismer, olvasná a költészeti folyóiratokat. És mégis van valami mély igazság, azt gondolom, abban, hogy reflexből a nyilvánosság iránt érdeklődik. Mintha azt kérdeznék: „Mindenkinek tud verset írni, de a te költészetedet, legbensőbb lényed lepárlását mások is autentikusnak és érthetőnek találták? Köröz az emberek között, olvasókra talál, bármilyen kevésre is, Emberekre?” Ez magyarázza az egyébként zavarba ejtően tartósnak bizonyuló összefüggést költészet és hírnév között – zavarba ejtő, mivel nincs költő, aki az átlagember számára híres volna. A hírnév bizonyítékát követelni annyi, mint bizonyítékot követelni arról, hogy az istállóbeli álom dalai változatlanul visszatáltak a táború társadalmi világába, hogy a dalod egészen egyénien rád szabott és egyszerre példaértékű mások számára.

(Az ezredforduló táján, amikor egy apró költészeti és művészeti folyóirat szerkesztője voltam, számíthattam a beküldött szövegek feltartóztathatatlan folyamára – a címünk elérhető volt online – olyan emberektől, akik egészen egyértelműen soha nem olvasták a kiadványunkat, de kísérőlevelükből sütött az elszántság, hogy *bárhol* nyomtatásban láthassák a verseiket. Néhány – több tíz – ezek közül azt magyarázta, hogy a szóban forgó költő halálos betegségben szenved, és nyomtatásban akarja, muszáj látnia a verseit, mielőtt meghal. Itt van előttem három, amiben szerepelt az a mondat, hogy „Nem tudom, mennyi időm van még hátra”. Szintén számos levelet kaptam raboktól, akik úgy érezték, a verspublikálás a számukra adott legjobb lehetőség, hogy bizonyítsák, emberi lények, többek pusztán bűnözőknél. Nem kívánom gúnyolni ezeket a költőket; annak példaként kívánom őket megmutatni, mennyire erős az implicit kapcsolat a költészet és a költő emberségének társadalmi elismerése között. Olyannyira erős ez a képzet,

hogy a szóban forgó írók nem látják ellentmondásosnak azt sem, hogy személyiségüket egy olyan folyóiratban kísérlik megőrizni, amelyet egyetlen ismerősük sem fog látni. Mintha az adott vers és a megjelenése nem is számítana; az számít, hogy a költő maga tudni fogja, s azt mondhatja másoknak, hogy ő közölt költő: ezt a megkülönböztető jelet senki – sem a halál, sem a jogfosztás általi társadalmi halál – nem veheti el tőle. A költészet közönség nélkül tesz híressé, ám ez egyfajta absztrakt vagy protohírnév: nem több annál, mint hogy ismernek a tágabb közösségben, mert tudom, hogy ismerhetnek, nem több annál, mint hogy tudják a nevem, hiszen van nevem: *Költő vagyok / és ti tudjátok.*)

És hogyha elég ostoba vagy ahhoz, hogy költőként határozd meg magad, mindenkor beszélgetőtársad valószínűleg megkér, hogy nevezd meg a kedvenc költőidet. Ha azt mondom, „Cyrus Console”, elréved, mintha emlékei közt kutatna, és bólint, mintha majdnem sikerült volna felidéznie munkásságát és nevét, még ha természetesen ez nincs is így (a több száz nem költő ismerősöd közül, aki feltette ezt a kérdést, soha egyik se tudta még). De úgy döntöttem – úgy döntök, miközben írok –, hogy elfogadom ezt a tekintetet, és értékelem. Imádom, hogy a nem költő úgy kondicionált, hogy azt higgye, a név és a munkásság majdnem elérhető távolságon belül vannak, noha az utóbbi évtizedekben csak esküvőn és temetésen találkozott verssel. Imádom, amikor úgy tesz, mindjárt eszébe jut egy bizonyos sor, de aztán lassan megrázza fejét és bevallja: soha nem hallott róla; nem rémlik. Más dolgok mellett ez is a költészet követelményeinek egyik (alig több mint félig tudatos) megjelenési módja, ezen a ponton jóformán izomemlék: a vers az én és az embertársaim közötti közvetítés technológiája; a versnek magában kell foglalnia engem, fel kell ismernie engem és felismerhetőnek kell lennie – olyannyira felismerhetőnek, hogy fel kell tudnom idézni akár anélkül, hogy valaha láttam volna, akár Isten arcát.

Ezeket a találkozásokat azért tartom fontosnak, mert napjainkban azoknak a költészetről szóló alapvető dialógusok halvány leszármazottjainak tartom őket, amelyek bármily bizonytalanul, de meghatározták, milyen módon kárhóztatható vagy védhető a Nyugat. Platón a történelem legnagyobb hatású, a költészet ellen intézett kirohanásában arra következtet, hogy a köztársaságban nincs szükség költészetre, mivel a költők rétorok, akik képzeletük kivételéseit igazságként adják elő, ami az igaz város polgárainak, különösen a könnyen befolyásolható fiatalságnak a korrumpálódásával fenyeget. (Szókratész *Az állambeli kérdései* annyira irányítottak és teli vannak csapdákkal, mintha beszélgetőtársainak szájában matatna a keze.) Az egyetlen különbség Platón Szókratésza és X doktor között, hogy Szókratész féli és zokon veszi a tényleges költői beszéd bomlasztó erejét – míg X doktor valószínűleg azt féli és veszi zokon, hogy nem képes meghatódni a költészettől, vagy felérni ésszel, mi a költemény. Mégis, ahogyan Szókratész a költőket faggatja – mit tudnak valójában, miben vannak valójában hasznunkra –, sok kortársam számára ismerős lehet. Platón/Szókratész a nyelvet a filozófia médiumaként igyekszik megvédeni a költők oktalanságától, akik csak kitalálnak dolgokat, ahelyett, hogy eredeti igazságokat fedeznének fel. A Platón-dialógusok gyakran emlegetett ironiája ugyanakkor, hogy azok maguk költőiek – formájuk szerint nagy képzelőerőről tanúskodó dramatizált gondolat-

kísérletek. Azt mondhatjuk, Szókratész („ő, aki nem ír”, ahogy Nietzsche mondta róla) újfajta költő, aki rájött, hogyan szabaduljon meg a költeményektől. Amellett érvel, hogy nem létezik olyan költészet, amely kifejezhetné a világ igazságát, míg az ő dialógusai legalább közelítik ezt az igazságot azáltal, hogy megsemmisítik azokat az állításokat, melyek birtokolni hiszik. Szókratész a legbölcsebb mindenki közül, mivel tudja, hogy semmit sem tud; Platón költő, aki a költészet legközelében marad, mivel megvet minden aktuális költeményt. Minden létező költemény hazugság, és Platón a mellettük szóló érveket „olvassa”, és cáfolja, hogy a vég nélküli dialogikus eszmecsere tüntesse ki mint értelmet, az aktuális költemény hamis ábrázolásával szemben. Szókratikus ironia: mély megvetés. Platón híres támadását a költők ellen éppen ezért olvashatjuk a költészet védelmeként – a költemények ellenében. Szókratész: „Az égbolt fölötti tájat még nem énekelte meg földi költő és méltóan nem is fogja megénekelni soha.”⁶

Emlékszem, mikor először olvastam Platón a topekai Shawnee Megyei Könyvtárban, és azt éreztem, a költészet bizonyára nagy erejű művészeti forma, ha az igaz város sorsa azon múlott, hogy sikerül-e elnyomni. Hány költő saját művészetének politikai hatásába vetett túlzó hite és hány kritikus az aktuális költemények elmaradó társadalmi hatása feletti csalódása gyökerezik abban, hogy Platón ránk, a költőkre ruházta a száműzetés megtiszteltetését. Természetesen volt számos költő, akiket írásaik miatt a totalitárius rendszerek száműztek, vagy még rosszabbat tettek velük; tisztelnünk kell azokat, akik – ahogy Szókratész maga is – a nyelvükért haltak meg. De *Az állam* költők ellen intézett támadása több ezer évre megtámogatta azt a bizonytalan elképzelést, hogy a költészet komoly politikai tétekkel bír, még olyan kontextusokban is, amikor senki nem tud egy költőt mondani vagy idézni egy versből. Bárki olvassa el *Az államot* (akár csak kivonatolva), arról győződik meg, hogy a költészet égető társadalmi kérdés. Mikor először neveztem magam költőnek, tudtam, ez fontos lépés volt, nem azért, mert az aktuális költemények hatása akkora lett volna, hanem mert a nyugati hagyomány egyik alapító atyja meg volt arról győződve, hogy a költőktől meg kell szabadulni. (Hogy milyen különbséggel értette Szókratész és értettem én a „költő” és a „költemény” fogalmakat, sosem jutott eszembe; a lényeg, hogy a munkásságomat forradalminak képzeltem; mint annyi más költő és kritikus, idealizmusom a platonikus megvetésből nyertem.)

Nem álltam le természetesen a görögöknél. Mikor a reneszánsz körében olvastam, még többen támadták a költészetet, érvelésüket gyakran Platónéra alapozva – a költészet haszontalan és/vagy bomlasztó (valamiképp egyszerre erőtlen és veszélyes); értéktelenebb, mint a történelem vagy a filozófia; és ami a legfontosabb, bármely más alkotásmódnál kevésbé valódi. Philip Sidney híres és szép és zavarba ejtő munkája, *A költészet védelmében* – ami segített a költőknek és költészetkritikusoknak megszervezni védelmüket – nem az aktuális költemények magasztalása, mint inkább az imaginatív irodalom ideáljának felállítására. A költészet, írja Sidney gyönyörű prózanyelvén, felsőbbrendű mind a történelemhez, mind a filozófiához képest; meg tud minket hatni, nem csak tényeket tanítani; a

6 Platón: *Phaidrosz*, 247c (ford. Kövendi Dénes–Simon Attila), Atlantisz, Bp., 2005, 45.

költő olyan teremtő, aki a természetten felül tud emelkedni; ezáltal a költészet a bennünk lévő fenségessel képes kapcsolatba léptetni minket; és így tovább. De Sidney nem foglalkozik a gyakran elég gyatra egyes versekkel: nem azt kellene mondanunk, hogy „a költészet visszaél az emberi elmésséggel, hanem az ember elméssége él vissza a költészettel” – nem kellene a költészetet a rossz versek miatt kárhozható. Védőbeszéde végén ahelyett, hogy jelentős versekből hozna példákat, Sidney csupán lekicsinylően beszél azokról, akik „nem hallják a költészet éteri muzsikáját”. (Én sem hallom.)

Még a költészet legszenvedélyesebb romantikus védelmezői is újraírják a költemények elégtelenségének gondolatát. Shelley szerint: „bizonyára csak halovány árnyéka a legdicsőbb költemény is, mit valaha a világ elé tártak, a költő eredeti elgondolásának”.⁷ Az eredeti halovány árnyékának koncepciója platónosan hangzik, noha Platón ennyire sem tartotta a költőket. Platón idejében a költészet az őáltala művelni kívánt új filozófia nagytestvére volt; a 19. században a költészet védelmezőinek a művészet fontosságáról kellett állításokat tenniük a saját anyagiasságába belevesző (regényolvasó) középosztály számára, amit Shelley úgy minősített, „mértéktelen haszonlesés és önérdék”.⁸ A költészetet mint az anyagiasság alternatíváját védeni, egyszerre folytatása és kifordítása a platóni kritikának. Annyi, mint elfogadni, hogy a költemények kevésbé igaziak – Platón szerint kevésbé őszinték –, mint más alkotásmódok, s ugyanakkor az anyagiasság valóságától való távolságtartást a csillapíthatatlan pénzhűségünk és birtoklászvágyunk nagyvonalú alternatívájaként állítani be. Ez lehetővé teszi a költők és védelmezők számára, hogy a költői nyelv képességeit ünnepejék – az „eredeti koncepciókat” – az igazi költemények „halovány árnyéka” felett és azok ellenére.

Ahogy – bevallottan rendszertelenül – átrágtam magam az évszázadok vonatkozó írásain, az kezdett el motoszkálni bennem, hogy a védőbeszéd műfajának vonzereje nagyrészt abban áll, hogy maga is egyfajta virtuális költészet – lehetővé teszi a költészet éréneinek ábrázolását anélkül, hogy olyan verseket kellene írnod, amelyek behódolnak a keserű aktualitásnak. Arról nem beszélve, hogy a védőbeszéd soha nem idéznek az adott versekből, hanem prózai átiratban őrzik meg a verssorok ragyogó valótlanágát. Hogy első regényem⁹ narrátorát idézzem, aki itt saját tapasztalatomat ábrázolja sarkítva: „Többnyire akkor találtam szépnek a verssorokat, ha prózai idézetben olvastam őket, az egyetemi oktatóim által feladott tanulmányokban, amikor a sortöréseket perjelek helyettesítik, ami által az olvasottak nem annyira egy bizonyos versnek, mint inkább a költészet lehetőségeinek visszhangjaként hatottak.”

A költészet végzetes problémáját maguk a költemények jelentik. Ez azt is magyarázza, hogy a költők maguk miért azokat a költőket ünneplik, akik lemondanak az írásról. Az ezredfordulón az egyetem legmenőbb költői Rimbaud-t és Oppent olvastak – két jelentős és nagyon különböző író, akikben közös, hogy

7 Shelley, Percy Bysshe: *A költészet védelme* (ford. Bart István), in: *Hagyomány és egyéniség. Az angol esszé klasszikusai*, Európa, Bp., 1967, 233–267., 262.

8 Shelley, i. m., 261.

9 Lerner, Ben: *Leaving the Atocha Station*, Coffee House Press, Minneapolis, 2011.

feladták a művészetet (igaz, Oppen csak ideiglenesen). Rimbaud húszéves kora körül hagyta abba az írást, és fegyverkereskedő lett; Oppen hírhedt hallgatása huszonöt évig tartott, amíg Mexikóban élt, ahova a munkásmozgalmi tevékenysége miatt őt vezáló FBI elől menekült. Rimbaud *enfant terrible*, aki átégeti a mondhatót; Oppen a baloldal költője, akinek hallgatása elkötelezettségét jelzi. „*Mivel nem hallgatók*” – írta egy versében Oppen –, „*rosszak a verseim*”.¹⁰ Hallgatásuk, akárcsak alkotásaik – vagy hallgatásuk mint konceptuális alkotások –, hőssé tette őket az általam ismert feltörekvő költők szemében. Úgy tűnt, mintha az írás olyan stádium volna, amin át lehet esni, mintha a költemények azért volnának fontosak, mivel feláldozhatók a költészet oltárán, hogy aztán hallgatásunkat feltöltsék költői virtualitással. (És a költészet feladása mindenütt ott van a költeményekben – konvenció: a dal elégtelenségéről lamentálsz, szét-töröd furulyádat. A fikció, hogy egy vers talán a költő utolsó verse, az aktuális szavaknak a virtuális ígérését kínálja. Ez a technika legalább Vergilius óta létezik.) Így mind a költő, mind a nem költő eléri a költeménynélküliséget, habár előbbi meghaladja a költeményeket, míg utóbbi eltávolodik tőlük.

Rimbaud-t olvastam a gyepen, jól látható helyen, de közben a legrosszabb angol nyelvű költőket is olvastam. Az egyik első könyv, amit Providence-ben Keith és Rosmarie Waldrop-tól – az ismerőseim közül a két legtanultabb embertől – kaptam, egy antológia volt, ami kis kiadójuknál jelent meg *Pegasus alászáll* címmel, „*a legjobb rossz versek könyve*”, egy könyv, amely James Wright szerint nem tartalmaz „*semmi közepszerű*”-t!¹¹ Ez a tényleg pokoli versekből álló antológia persze sokszor nevetséges, de ezzel idealizmus is keveredik: a legrosszabb verseket olvasva megérezhetjük, igaz, negatívumként, a költői lehetőségek visszhangját. Gondoljunk Platón érvére a *Phaidón*-ból, amit „*a tökéletlenség érve*”-ként ismerünk: ahhoz, hogy valamilyen dolgot tökéletlenként fogjunk fel, a tökéletesség valamifajta ideájával kell rendelkezünk. Ha egy almát tökéletlennek látunk, kell lennie egy tökéletes Almának, ami különb bármely almánál. (Mások mellett Descartes ennek az érvelésnek egy verzióját használja később, amikor Isten létezéséről gondolkodik: tudom magamról, hogy tökéletlen lény vagyok, tehát birtokában vagyok a tökéletes Lény ideájának, amihez magamat mérem.) Amikor egy költemény radikális kudarcát tapasztaljuk, bizonyára valamilyen ideához mérjük, a Költeményhez.

Mi van akkor, ha „*a költészet éteri muzsikájának*” meghallásához akkor kerülünk a legközelebb, ha a legrosszabb földi muzsikáját hallgatjuk, és a kettő közötti távolság mértékét tapasztaljuk meg? Emlékszem, Waldropék felolvasásaik során olykor elővették William Topaz McGonagall szövegeit is, a 19. századi skót költőről a Wikipédia azt állítja, „*minden idők legrosszabb költőjeként tartják számon*”, és *A Tay hídi katasztrófa* című verse pedig a valaha komponált egyik legrosszabb költemény. 1879 telén Dundee városában leszakadt a híd a vonat alatt, minden

10 „*Because I am not silent the poems are bad.*” A mondat Oppen naplójából származik, melyet a 25 éves hallgatása után, a '60-as években vezetett.

11 *Pegasus Descending. A Book of the Best Bad Verse*, szerk. James Camp–X. J. Kennedy–Keith Waldrop, Burning Deck, 2003.

utas belehalt a szerencsétlenségbe. McGonagall verse (mely egy trilógia középső darabja; az első a frissen átadott hidat, a harmadik a baleset után újraképzett hidat magasztalja) így kezdődik:

*Beautiful Railway Bridge of the Silv'ry Tay!
Alas! I am very sorry to say
That ninety lives have been taken away
On the last Sabbath day of 1879,
Which will be remember'd for a very long time.¹²*

*Ezüst Tay folyón gyönyörű vasúti híd!
Jaj, fájdalom! Sajnálattal mondom a hírt,
Kihunyt kilencven élet pislá lángja itt
1879 legutolsó szombatán este,
Igen sokáig emlékeznek majd még erre.*

Számomra az a megejtő ebben a költeményben, hogy mikor egy hibás hídról akar megemlékezni, McGonagall maga is tökéletlenül teszi. A cél, hogy a jelen katasztrófáját és a jövőt összekösse, hogy az időn átívelő közösséget alkosson, de technikája látványosan kudarcot vall. Mint bármely rosszul megmunkált alkotás, rosszak a mértékei, ritmusa suta és egyenetlen. Az világos, hogy McGonagall minden erejét összegyűjti, hogy a metrikus hagyományhoz illeszkedjék, nem akarja felforgatni, de az első sorban szerencsétlenül találkozó kettes és hármas ütemek azt mutatják, hogy noha bevett elemekből (felismerhető verslábakból) építkezik a szerző, a sorokon mégsem érezni, hogy azok határozott (jambikus, trochaikus, daktilikus, anapestikus stb.) sorfajhoz vagy (bukolikus, elégikus, balladai) beszédmóddhoz tartoznának. Azt hiszem, az első sor felütését daktilusnak olvasom (egy hangsúlyos szótagot két hangsúlytalan követ – BEAUtiful), és ugyanezt a hangsúlymintát próbálom aztán ráerőltetni a „railway bridge”-re is.¹³ De a „bridge” szót hangsúlytalanul olvasni (kiváltképp úgy, hogy annak milyen fontos tematikai szerepe van a versben) furcsa, úgyhogy inkább mégis úgy döntök, hogy a természetes hangsúly szerint olvasom, RAILway, és a hármas ütemeket visszabontom kettesekre. Ez az összevissza versmérték (és a versritmus emelkedése és ereszkedő lejtése) a „silv'ry” szó középső magánhangzójának látszólag szükségszerű eliminálását nevetségessé teszi. Ennek csak akkor volna értelme, ha a „silvery” szó egyébként nem férne bele a tökéletesen szerkesztett metrikai rendszerbe – amilyenről itt szó sincs.

A „silv'ry” rövidítésének gyászos megoldása jól jelzi, mennyire szerencsétlenül integrálja a tragédiát egy hagyományba, vagy a halálhírt egy emberi közösségbe. Millió módon volna támadható McGonagall elégiakísérlete, de fontosabb

¹² A következő verselemzésben meghagytam az eredeti szöveghelyeket – máshogy nem volna értelme –, de fordításban közlöm a versrészletet.

¹³ Az angolban – ellentétben a magyarral – nincsen az egyes szótagoknak hosszú vagy rövid értéke, időmértékes verselés helyett náluk hangsúlyváltó versrendszerről beszélhetünk.

most számomra az, hogy – amiként képtelen a versprozódia hangsúlyainak kiszámítására – valami zavaróan (és komikusan) nem stimmel azzal, ahogyan az életeket és az időt szemléli. „I am very sorry to say” – „Sajnálattal mondom a hírt” –, ez igencsak elszomorító kifejezése a szomorúságnak, de talán még kegyetlenebb, ahogyan édeskésen elénk tárja az elhunytak számát – egy üres statisztikai absztrakciót, vaskos és számító, pontosan akkor, amikor azt várom a költőtől, hogy javaslatot tegyen valamilyen értékmércére, vagy legalább jelezze ez iránti vágyát. (Egyébként állítólag McGonagall téved az elhunytak számában: újabb kutatások szerint csak hetvenötön haltak meg a balesetben.) A szombat napjának említése alighanem a hívőket kívánja megszólítani, bevezetni az óramű helyett egy messianisztikus időszámítást, de bármilyen megváltást hordoz is ez a részlet, azt visszavonja az „1879”, ami épp annyira hideg és absztrakt, mint a „kilencven”. És mivel a numerikusan írt évszám a maga elsőre összeszámolhatatlan hat¹⁴ szótagjával nagy falat, a sorvég végül prozódiai vonatbaleset. Aztán az „1879”-re rímelő „time” – összerímelni egy puszta számot a nyelv legáltalánosabb [idő]tartamra vonatkozó szavával – garantálja, hogy a bizonyos dátum, amelyet a költemény az emlékezetben megőrizni hivatott, naptári absztrakcióvá silányul. A „very long time” a szerencsétlenség szerencsétlen leírása után egészen nevetséges, úgy hangzik, mintha birka módra azt a közhelyet kérődné vissza, hogy a költemény szavatossága generációkon át kitart. Mintha McGonagall azt mondaná: erre a dátumra még az 1890-es években is emlékezni fognak. Vagy legalább 1883-ig – hiszen négy év végül is igen sok idő. És csak ront ezen a rémes sorpáron, hogy refrén: még háromszor visszatér a versben.

És ahogyan elkalapálom itt McGonagall versét kirívó hibáiért, azon kapom magam, hogy mondandómból az következik, a versnek a következőket kellene teljesítenie: felismerhető ritmusképletet kell alkotnia a közösség számára (mivel átveszi az örökölt prozódiai mintázatokat) és elvitathatatlanul egyedinek is kellene lennie (mivel úgy az átvett mintázatban kifejeződne McGonagall saját költői hangja), egy olyan ritmusképletet tehát, amely kiteljesíti azt, amit a vers ábrázolni igyekszik – az elhunytak integrációját a közösségi emlékezetbe, ahol még sokáig élhetnek. Azt sugallom, hogy van olyan mértéke – a mértéket költői és nem költői értelmében véve – az életeknek és az időtartamnak, mely ellenáll a numerikus felválthatóságnak, és mind szó szerint, mind átvitt értelemben összerímeli a múltat és a jelent. McGonagall-bírálatom azt sugallja, elképzelhető olyan költemény, mely felülemelkedik a reprezentáción és legyőzi az időt. A McGonagallal szemben támasztott elvárásaim lehetetlenek.

Figyelemre méltónak találok, hogy McGonagall csapnivalósága azok számára is evidens, akik egyébként nem olvasnak költészetet. Szavald el ezt a verset egy barátodnak, akit nem érdekelnek a versek, vagy nincs jelentős tapasztalata a költészet terén, aki azt állítja, nem tud róla semmit, és lefogadom, azt fogja mondani – ha rá tud mutatni a hibákra, ha nem –, hogy ez a vers legalábbis nagyon, *nagyon* rossz. McGonagall legalább kudarcában sikeres, hiszen az általánosan felismerhető, ilyenként tehát közösséget teremt. „Felismerem, ha látom”, szól Stewart bíró

14 A magyarban nyolc.

híres mondása a hardcore pornográfiáról, és Louis Malle *Les Amantes* című filmje, amelyet Ohio állam be akart tiltatni, nem felelt meg a kategóriának.¹⁵ Jóval nehezebb megegyezni abban, hogy mi teszi a sikeres verset, ha látjuk (például nagyra becsüljük Tolsztojt, pedig utálta Shakespeare-t), mint megegyezni abban, hogy éppen egy szörnyű darabban van dolgunk. Azt hiszem azért, mert érezzük az olyan versben, mint McGonagallé, az óriási ambíciót, sokkal intenzívebben érezzük, mivel ambíciója alaposan meghaladja a költői képességeit. Egy kevésbé rossz költő keze alatt nem válna ennyire tapinthatóvá, ennyire közvetlenné a virtuális és az aktuális költemény közötti távolság. *Semmi középszerű*: minél pokolibb élmény az aktuális, annál magasabb elvárásokat sejthetünk a virtuálisban.

(Épp most beszéltem telefonon egy barátommal, a költő és kritikus Aaron Kuninnal – szintén, nem véletlenül, Grossman-tanítvány –, és megemlítettem neki, miként olvasom *A Tay hídi katasztrófát*, amire ő elmondta, hogy Grossman székfoglalója a Johns Hopkins Egyetemen McGonagallról és a Tay hídról szóló költeményekről szolt.)

Alig ötven évvel azelőtt, hogy McGonagall megírta *A Tay hídi katasztrófát*, és nagyjából ötszáz mérföldre Dundee-től, John Keats azt a hat darab ódáját írta, amelyeket sokan a költészet éteri zenéjéhez legközelebbi dolognak tartanak angol nyelven. Nem kezdek el példálózni, hogy Keatsnek (vagy éppenséggel bárki másnak) mennyivel jobb füle volt, mint McGonagallnek, de azon megütköztem, hogy még Keats legmézesebb ódái is arról az ideális verszenéről szólnak, amelyet maguk nem képesek megszólaltatni. Az *Óda egy görög vázához* részlete:

*Édes a hallott dal, de mit a fül
meg sem hall, még szebb: halk sípocska, zengd!
Ne testi fülnek! gyöngyözd remekül
lelkembe ritmusát, mely csupa csend!*¹⁶

Számos irodalmár elemezte már Keats írásművészetének technikai erejét: ahogyan költeményei felfüggesztik az időt, vagy másállapotokba repítik az olvasót, ahogyan verssorainak zenéje transzba ejt. Michael Clune-ra – egy másik Grossman-tanítványra – támaszkodva hangsúlyozom, hogy (1) minden Keats iránti nagybecsülés ellenére sem tapasztalom a transz állapotát, amelyről annyian beszélnek (és azt is nehezemre esik elhinni, hogy ők megtapasztalták, mivel nem láttam még transzszerű állapotban egyetlen irodalmárt sem); és (2) Keats költészetének magva az, amit Clune „a virtuális zene képei”-nek nevez – olyan zene, amelyet Keats le tud írni, de nem tud megvalósítani (senki sem tudja: nem nehéz, hanem lehetetlen). Az irodalmi formák nem képesek létrehozni azt az emelkedettebb zenét, amit Keats elképzelt, csupán jelképezni tudják, ami tulajdonképpen nem különbözik attól, ami McGonagallnek is sikerül azáltal, hogy olyan rettenetes. Keats rendkívüli képességei, összefonódó hangzói csábítanak,

¹⁵ Malle 1958-as filmje, a *Szeretők* a francia újhullám egyik úttörője, Ohio-ban 1964-ben akarták betiltatni, melyet Potter Stewart bíró elutasított.

¹⁶ Tóth Árpád fordítása.

hogy elhiggyük, a lehetetlen zene elérhető közelségben van, míg McGonagall főben járó együgyűsége lehetővé teszi, hogy a zene lehetőségeit annak ellentétével találkozva sejtjük meg. Egyikük sem képes felmutatni az eredetit, és a mesteri Keats nem is tesz úgy, mintha képes lenne. A *Hyperion* következő soraira gondolok: „*A living death was in each gush of sounds, / Each family of rapturous hurried notes, / That fell, one after one, yet all at once*” [„Egy-egy halál / Élt minden ömlő hangban, áradó / Futamban, ahogyan egymás után / És mégis mind egyszerre kiszakadt”¹⁷] – gyönyörű ekphrasztikus verssorok, de amit leírnak, nem megvalósítható emberi számítás szerint.

Személy szerint sosem találtam a keatsi eufóniát olyan erőteljesnek, mint Emily Dickinson disszonanciáját. Talán mivel Dickinson csüggedt metrumbaiban és kancsal rímeiben egyszerre tapasztalhatom meg mind a hangzavart (habár ez Dickinsonnál hátborzongatóan baljós és irányított, egyáltalán nem olyan, mint McGonagallnál), mind a virtuóz rugaszkodást a szférák zenéje felé. Mindjárt bemutatom egy vers példáján, mire gondolok, de mielőtt Dickinson virtualitásának részleteire koncentrálnánk, érdemes megjegyezni, hogy kéziratainak szokatlan természete megnehezíti a Dickinson-kompozíciók értelmezését: költemény vagy valamilyen más műalkotás? Képzőművészeti munka? Például miként értelmezzük a „boríték-írásait” – óvatosan szétszedett borítékok, amelyeknek alakja, érvelnek egyesek, számottevően befolyásolja a dickinsoni nyelvet? Levelei költemények? És mihez kezdünk a szórólapokra írt szövegeivel? És ezek a szövegek, amelyeket összekötegetl – kézzel összevarrt – mind-mind szövegváltozatok (melyek, ahogyan az úttörő irodalmár és költő, Susan Howe érvelt, a munkásság nagyobb szerkezetének részei, éppúgy, mint a kereszték, melyekkel Dickinson megjelölte őket). Aztán ott vannak a híres gondolatjelek, amelyekre én szeretek úgy gondolni, mint az aktuális határjeleire, a szavakkal kifejezhetetlen sugallatok vektoraira. Dickinson munkássága minden (főleg férfi) szerkesztői standardizálás ellenére, különösen, ha facsimilében látjuk, megakasztja a költői alapelvek keserű logikáját, mivel a befogadásmódok között oda-vissza kell váltogatnunk – olvasunk, aztán nézünk, a műalkotás pedig nem válik tipikus költeménnyé, és nem is különbözik el tőle. Ez következik abból, ahogy műveiben a lehetségesre helyezi a nagyobb hangsúlyt az aktuálissal szemben:

*I dwell in Possibility –
A fairer House than Prose –
More numerous of Windows –
Superior – for Doors –*

*Of Chambers as the Cedars –
Impregnable of eye –
And for an everlasting Roof
The Gambrels of the Sky –*

---

17 Vas István fordítása. (In: *Hét tenger éneke 1.*, Szépirodalmi, Bp., 1982, 260.)

*Of Visitors – the fairest –
For Occupation – This –
The spreading wide my narrow Hands
To gather Paradise –*

*A Lehetségesben lakom –
Szebb Otthon mint a Próza –
Jóval több ott az Ablak –
Magasra nyit – Ajtója –*

*Cédruserdő Termei –
Szem nem látja a végét –
Örökké állnak a Tetők –
Tág keretük a kék Ég –*

*A legjobb – Látogatók –
Mást nem is kell – tenni –
Kitárni mind a két Karom –
A Paradicsom – ennyi –
(ford. G. István László)*

*A Lehetőségben lakom –
Jobb otthon, mint a Próza –
Számos rajta az Ablak –
Ajtókbán – szintén győzne –*

*Szobái, mint a Cédrusok –
Tekintet be nem fogja –
S örök Tetőnek ott van
A vápaárkos Égbolt rajta –*

*Látogatói – a legjobbak –
Birtokba venni – Itt –
És tágra nyíló szűk marokkal
Kaparintanám meg a Paradicsomot –
(ford. MB)¹⁸*

Ahelyett, hogy – amiként várnánk – a költészet és a próza állnának szemben, előbbit a Lehetőség helyettesíti – egy immateriális lakóhely, csupa küszöb és ég. A költemény drámája a Paradicsom elérésének lehetetlensége; költői birtokba

¹⁸ A verset igyekeztem Lerner elemzési szempontjai szerint lefordítani. Később találtam meg G. István László fordítását.

vétele, a versszerkezet kiköveteli, nyitja markát, nincs benne semmi (mert ilyen a lehetőségek düledező házában lakni). A költemény mindent megtesz, hogy hangsúlyossá tegye a „This” rövid [ɪ] és a „Paradise” hosszú [aɪ] i-jei közötti távolságot – ez a versmintázatból következő rímpár –, és ebben megérezzük a távolságot az *itt*, a földön megírható vers és a mennyekben lehetséges Költészet között. A hosszú i-k [aɪ] a ház minden szakaszában megtalálhatók – épp egy ilyenrel indít a vers – és az „eye”, illetve a „sky” hangzását megőrzi a „wide” szó is, mely éppen a „Paradise” fölött van mind a kéz-, mind a gépiratban, ami felhívja a figyelmünk a két fogalom párhuzamosságára, óriási méreteikre. De ez nem képes ellensúlyozni a „This” és a „Paradise” rontott rímpárját, mivel a metrum és a ríminőség feszültségbe kerül a zárlatban, ami miatt az én fülemnek inkább a „Sky” szóra rimel igazából a „Paradise”. A „Paradise” szó normális esetben daktilikus (PARadise), de itt a rím és a skandalható ritmus kikényszeríti az utolsó szótag megnyomását (paraDISE vagy PARaDISE). Versben ez nem szokatlan dolog, ezt leszögezhetjük, de Dickinson általában olyannyira precíz, hogy aggódni kezdek: talán túlságosan megnyújtom a „Paradise” szót, elferdítem picit, hogy kijöjjön a rím, vagy éppen elengedem a rímet, mivel a kiejtést részesítem előnyben; választanom kell: „egyik a másik után” – a szó fokozatosan bomlik ki a maga ideje szerint –, vagy „mindent egyszerre” – a rímek vertikálitása dominál. Mindez virtualizálja a házat, ami a költemény, a virtuozitás és a szándékolt disszonancia kevercsével egyszerre ragad meg valamit Keats zenéjéből és McGonagall összerogyó hídjából.

McGonagall, Keats, Dickinson – úgy teremtik meg a valódi helyét, hogy az emberi számítás szerint megírhatatlan ideális Költemény negatív képét alkotják meg. A borzalmasnak és a kiválónak (és a némának) több köze van egymáshoz, mint a közepszerűnek, a jónak vagy az egész jónak, mivel ők a pusztá aktuális ellen lázadnak, mélyen megvetik azt (vagy mint azt a fájdalomosan komolykodó McGonagall esete mutatja, maguk váltják ki a megvetést), hogy aztán *via negativa* közelítsenek képzeletbeli művükhöz, mely összebékítené a végest a végtelennel, az egyénit a közösséggel, ami új világot teremtene a most rendelkezésünkre álló nyelvi anyagból. *Én sem vagyok oda érte*: ez a „sem” fontos Moore-nál – a költő és a költészet olvasója egyesül a „földi költők” bármely énekével szemben támasztott gyanúban, és ez a gyanú szolgál alapul, amelyből kiindulva megsejthetjük az ideálist. A költészet utálat a művészetben benne foglaltatik, mivel a költőnek és a költészet olvasójának egyaránt feladata, hogy utálatának tüzével eloszlassa a virtuális körül az aktuális kódét.

A kiváló költők, legyenek bár annyira különbözők, mint Keats és Dickinson, a pusztá aktuális iránti megvetésüket úgy fejezik ki, hogy olyan technikákat fejlesztenek, amelyekkel virtualizálni tudják saját kompozícióikat – az aktuális költeményt feloldják a Költemény képzetében, erre az irodalmi forma önmagában nem képes. De van a költészet utálóinak egy fontos osztálya, akik valószínűleg utálnák, hogy a költészetet úgy írom le, mint ami a költői potenciálnak csupán fordított, szükségszerűen korlátozott, visszafogott, pislákoló fényét tudja visszaadni: ők az avantgárdok. Az „avantgárd” eredetileg (francia) katonai szakszó volt azokra az elitalakulatokra, akiket a hadtestek elé küldtek, hogy felderítsék

útjukat. Legelőször többé-kevésbé mai, művészi értelmében 1596-ban Étienne Pasquier használta a fogalmat: „*Dicsőséges háborút folytattak annak idején a tudatlanság ellen, háborút, melyben [három olyan költő, akiről soha nem hallottál] volt az avantgárd; vagy, hogy másként fogalmazzak, ezek az emberek voltak a következő költők előfutárai*”. És az avantgárd olyan felfogása, miszerint művészek egy csoportja képes forradalmasítani nemcsak a szót, de a világot is, legkorábban 1825-re datálható, amikor a társadalmi reformok pártján álló Olinde Rodrigues azt állította, a művészek az emberek avantgárdja, mivel „*a művészetek ereje [...] a legközvetlenebb és leggyorsabb módja*” a társadalompolitikai reformok elérésének. Az idea, miszerint a költemények (vagy más műalkotások) képesek közvetlenül befolyásolni a történelem folyását, itt létfontosságú. Nagy hatású *Az avantgárd elmélete*¹⁹ című könyvében a német irodalmár, Peter Bürger azt írta, a történeti avantgárd legfőbb jellegzetessége, hogy el akarta törölni az intézményes művészetet, és helyette azt a „mindennapi élet gyakorlatának” részévé akarta tenni – felszámolni a különbségtételt a művészi és a többi tapasztalás között. Az avantgárd szemében a költemény képzeletbeli bomba igazi repeszekkel: szétrobbantja a költészet kategóriáját és behatol a történelembe. A költemény fegyver – fegyver a műalkotás készen kapott ideáival szemben, persze, de ugyanakkor a tényleg hősi, forradalmi küzdelmeknek is harci eszközei, legyen szó a szélsőjobbról (pl. olasz futuristák) vagy a szélsőbalról (pl. orosz futuristák).

Voltak, és természetesen vannak is, akik avantgárdoknak vallják magukat, és minden általánosítás szükségszerűen reduktív – a fogalmat gyakran alkalmazzák a formája szerint kísérletező alkotások leírására –, de célunknak megfelelően azt mondhatjuk: az avantgárd utálja a költeményeket. Utálja a létező költeményeket, mert egy csődöt vallott társadalom részei – az irodalom „*a megfontolt mozdulatlanságot, a révületet és az álmat magasztalta. Mi a kihívó mozgást, a lázas álmatlanságot, a futólépést, a halálugrást, a pofont és az ökölcspást magasztaljuk*”.²⁰ Éppen ezért az olasz futuristákat gyakran az első fontos újító mozgalomként tartják számon. Az élet hazugság, és a költemények ennek a hazugságnak a virágai, amelyek dicsőítik vagy kompenzálják azokat a fennálló viszonyokat, amelyeket fel kellene számolni. A létező költészettel szembeni utálat elhozza az avantgárd költemény felemelkedését, amelynek formai kísérletei kizsigerelnek majd minden akkori ízléskánont, és elősegítik a forradalmi ügyet. Úgyhogy Marinetti, hogy az olaszokkal maradjon, a szintakszis börtönéből megszabadított nyelvet hirdeti („*Parole in Libertà*” – „szabadjára engedett szavak”) és a tipográfiai kísérletezést („*Immaginazione Senza Fili*” – „vezetékek nélküli képzelet”; „*Analogia Disegnata*” – „vizuális analógiák”) és a tiszta hangot (lásd: *Zang Tumb Tumb*), és ezek az alkotások eltörlik azt, ami korábban kultúrának számított, eltörlik magát a művészet kategóriáját is. (Futólag meg kell jegyezni, hogy Marinetti *Futurista kiáltványát* sokkal szélesebb körben olvassák, mint a költeményeit; a kiáltvány műfaja, éppúgy, mint a védőbeszédé, lehetővé teszi, hogy állításokat

19 Bürger, Peter: *Az avantgárd elmélete* (ford. Seregi Tamás), Universitas Szeged, 2010.

20 Marinetti, F. T.: *A futurizmus megalapítása és kiáltványa*, in: *A futurizmus* (bev., vál. és ford. Szabó György), Gondolat, Bp., 1967, 129–138.

tegyél a Költészetről és a Költészetért úgy, hogy mindeközben nem vonatkoznak rád a költemények korlátai.) A probléma ezekkel a műalkotásokkal az, hogy bármennyire is találékonyak formailag, mégiscsak megmaradnak műalkotásoknak. Talán átrajzolják a művészet határvonalait, de nem törlik el a határokat; a bomba sohasem robban fel, a költemény költemény marad. És utálják ezt. Az avantgárd katonai metafora, amely elfeledkezik saját metaforaságáról. A futuristák – az egykor volt jövő szellemei – beköltöznek a múzeumokba, amelyeket egykor áradásukkal el akartak mosni.

Azért vagyok ilyen vulgárisan felületes az avantgárd utálatát illetően – ami ugyancsak elég keserű költői logika –, mivel úgy gondolom, a költészet megvetésének létfontosságú mozzanatához érünk el vele. Még azok az írók és irodalmárok is, akik allergiásak bármire, ami kicsit is az avantgárd retorikájára emlékeztet, mérgüknek adnak hangot azt illetően, hogy a költészet nem képes igazi politikai hatással bírni, mérgüknek, mely talán visszavezethető Platón meggyőzéséhez, miszerint a költők veszélyt jelentenek az állam számára. Az avantgárd magát úgy képzei el, mint ami abból a jövőből származik, amelyet el kíván hozni, de sokak csalódottságukat fejezik ki, mivel a költészet nem képes kamatoztatni politikai erejét, mellyel korábban állítólag bírt. A költészet politikai gyengesége felett érzett csalódásban osztoznak a futuristák és a nosztalgizálók, és ez csak úgy egyesíti a költészet becsmérőinek javát.

Csak egyetlen példa, mire gondolok. Mikor Barack Obama bejelentette, hogy feltámasztja 2009-es beiktatásán a beiktatási vers hagyományát – Clinton kétszer tett így; Kennedy 1961-ben szintén –, George Packer így tűnődött a *New Yorker* blogján: „Késő már meggyőzni a megválasztott elnököt, hogy ne írasson és olvastasson fel magának verset a beiktatásán?” Így érvelt:

„Az amerikai költészet évtizedeken át privát tevékenység volt, néhányan írták és néhányan olvasták, de hiányzik a nyelve, a ritmusa, az emocionális ereje és a gondolata, hogy megmozgathasson nagyobb tömegeket.”

Az „évtizedeken át” félreérthetősége árulkodó; volt talán, mondjuk, az ötvenes években olyan költő, aki – „nyelvével, ritmusával, emocionális erejével és gondolatával” – megmozgatta volna a bevásárlóközpontban összegyűlt sokszínű tömeget? Vagy Martin Luther King szónoklataira ácsingózik Packer, de akkor hogyan kerül ide a költészet? És a „megmozgat” csupán emocionálisan értendő itt, vagy a tömegek tényleges elindításaként – tehát mélyebb értelmű polgári egységként, valamilyen határozott cselekvésként? Míg Packer azt sejteti, hogy Derek Walcott „talán meg tudta volna csinálni” (hogyan, nem tudom), kétségei vannak Elizabeth Alexanderrel szemben, akit Obama választott a vers megírására. Packer, miután megnézte Alexander honlapját, így ír:

„Alexander kifinomult, maró iróniával ír, élénk és határozott képeket használ, de költészetére jellemző, ami a kortárs amerikai költészet nagy részére – határozottan személyes és egyáltalán nem ösztönző, ahol nyit az általános felé, ott gondolkodása tudatosan akadémikus. Ezek nem olyan költemények, amelyek milliós közönség előtt jól szerepelnének.”

A probléma Alexanderrel az, ami a legtöbb amerikai költővel: túl specifikus és túl általános – és ahol általános, ott tudatosan az (talán, mint annyian, ő is osztozik a hezitációban, hogy van-e joga *mindannyiunk* nevében szólni, és Packer jól ismert húzással egyetemes üzenetének hiányát éppen az egyetemi képzésnek rója föl). Akárcsak az én McGonagall-bírálatom esetében, Packer kritikája is sugall, habár negatív értelemben, egyfajta költői ideált – egy költőt, aki képes minket egyesíteni különbözőségünkben, aki képes kollektív szubjektumot alkotni a nyelv és a prozódia mágiájának segítségével, aki miközben magáról beszél, mindenkiről beszél: egy ént, akiben sokaságok vannak. És egy ilyen költemény, sugallja Packer, megszűnne költemény lenni, és a történelem részévé válna. Nem úgy, mint az avantgárdok, akik olyan elitről fantáziáltak, akik magukkal rántanak minket a jövőbe, Packer ezt a tömegeket egyesítő bárdot a múltba vetíti vissza. Az avantgárd formális – a forradalmi cselekvés szolgálatában a burzsoá ízlést megbotránkoztatni és rövidre zárni kívánó – nehézségei helyett Packer a költészet korábban állítólag létező egyesítő erejét siratja. Nem kell több egy pillantásnál a honlapra, hogy lássa, Alexander nem megfelelő a feladatra: elvégre aktuális költeményeket ír.

„Én nagy vagyok, sokaságok vannak bennem”, írja Walt Whitman az *Ének magamról* című költeményében,²¹ és Packer nosztalgiáját, ahogyan számos más amerikai nosztalgiázóét, világosan formálta az a Whitman, aki azt szerette volna, ha könyve, a *Fűszálak* az amerikai demokrácia egyfajta szekuláris bibliájává válik. Az amerikai kísérlethez – újdonságával, földrajzi nagyságával, intézményeinek relatív nyitottságával, egalitarianizmusával, a múlttól a jövő felé fordulásával – Whitman szerint szükségeltett egy hasonlóan új és nagy levegőjű költészet: szókimondó, az örökölt versformák szerkezeteitől szabad, amiként az ország is megszabadul a monarchikus hagyományoktól, és így tovább. „Hamarosan nem lesznek már papok”, írja Whitman, „munkájuk bevégeztetett”.²² Olyan költőre volt szükség, a közös hagyomány vagy a metafizikus rendszer hiányában, aki képes volt dicsénekeivel életre kelteni az amerikai embereket, aki segíteni tudott egyben tartani a nemzetet minden belső különbözősége ellenére, pusztán énekével. *Ének a nemzetközi vásárról* című versében²³ ezt olvassuk:

*„Te, Unió, mindent egybetartasz, ötvözöl, befogadsz, tolerálsz mindent
Téged, örökkön téged énekellek.*

*Te, még mindig te, egy egész világ
Mind a széles földrajzod, hektográfiád, különbözősége, távolságod
Kikerekedik eggyé – egyetlen egyszerű földgömbnyi nyelvvé,
Egyetlen közös láthatatlan végzetté Mindannyiunk számára.”*

21 „*I am large, I contain multitudes*”. Az idézet a költemény 51. szakaszából származik, melyet magyarrá Gáspár Endre fordított. A költeményt a Magyar Elektronikus Könyvtár oldaláról idézem (<http://mek.oszk.hu/00500/00535/00535.htm>); Gáspár mellett a vers különböző szakaszait még Füst Milán és Raáb György fordították.

22 Az idézet a *Fűszálak*hoz írt előszóból származik: *Preface to „Leaves of Grass”*.

23 *Song of the Exposition*. A vers eredetileg az 1871-es Negyvenedik Éves Kiállítás megnyitóján hangzott el New Yorkban. (<http://www.bartleby.com/142/1024.html#245.189>)

Hogy Whitman az idealizált amerikai politikai törekvések költői megfelelőjét kutatja, munkásságának (legalább) két formai jellemzőjében is tetten érhető: az egyik a sorainak hosszúsága és befogadóképessége, a másik pedig névmásainak tágassága. Whitman híres katalógusai – hosszú listái – pontosan képezik le a föderalizmus szerkezetét, egyetlen kiterjesztett szintaktikai egységben egyesít különbözőségeket (társadalmi osztályokat, fajokat, nemeket, földrajzi helyeket stb.), melyek „az emberek” egységét fenyegetik; sorai mindig igyekeznek „mindent egybetartani”, mindig sortörés, soráthajlás nélkül. Ami azt illeti, Whitman sorainak szokatlan megnyújtása és a hagyományos sorfajták ritmusának elhagyása a prózához közelíti a szövegeket, mintha az Egyesült Államok költészeti ideáját kergető Whitman a folyamat közben megszabadulna a költeményektől – és helyükre valami olyasmit helyezne, ami inkább zszurnalisztikus vagy szónokias. (Talán gondolhatunk erre Whitman taktikájaként, mellyel virtualizálja a költészetet, ahogyan Dickinson különös szövegei is azzal fenyegetnek, hogy talán nem is költemények. Ráadásul nincs olyan laptükör, melyen elférnének Whitman sorai; mindig túlmennék a margón, és behúzással folytatódnak a következő sorban, hogy látszódjék, a sortörés a hely objektív korlátoltsága miatt történt, nem a költő saját elhatározásából. Úgy gondolom, a sorok ilyenfajta „magára hagyása” a virtualizáció egy másik formája: egy egység gesztusa a hosszú sorokban, amely – legalábbis szokásos méretű – könyvben nem aktualizálható.)

Whitman demokratizálja a névmásait, hogy az én-ben vagy a te-ben bármelyik olvasója helyet találjon, így az előbbi dicsőítése egyben az utóbbi dicsőítése is, ahogyan az amerikai költészet három leghíresebb sorában, az *Ének magamról* nyitányában: „Magamat ünneplem és énekelem / S amit én elfogadok, te is elfogadod majd, / Mert minden atom, mely enyém, éppúgy a tiéd is.”²⁴ „Walt Whitman”: sok tekintetben nem is történelmi személyiség, hanem a demokratizmus megtestesült jelölője. A *Fűszálak* 1855-ös kiadásában nem szerepel a címnegyedben a szerzői név. Csupán az *Ének magamról*ban szembesül vele az olvasó: „Walt Whitman, kozmosz, Manhattan fia.”²⁵ Mindez jelzi, hogy Walt Whitman csupán bátorító fikció, melyet a költemények hoznak létre – egy figura, akivel az olvasók azonosulhatnak, legyen 1855 vagy a jövő. És Whitman, ami azt illeti, alig közöl személyes információt, részleteket, melyek aztán útjába állnának annak, hogy osztozzunk egymás atomjain. Alig hallunk valamit számtalan személyes tapasztalatából; ha személyisége túlságosan elkülönbözne, nem hinnénk el, hogy osztozhatunk egymással. Ezzel szemben Whitman énje ellentmondások sorozatából tevődik össze („Ellentmondok magamnak? / Jól van hát, ellentmondok magamnak”²⁶). Ő (ezt gondolja legalábbis) egy személyben költője férfinak és nőnek, jónak és gonosznak, egyként erősíti meg az úr és a rabszolga emberségét stb. És a dolgok, amiket lát és elősorol a költeményeiben, olyan dolgok, amelyeket alighanem bárki láthat. Az *Átkelés a brooklyni réven* című költeményében, mely egyike a számos jövőhöz címzett szövegének, a vízen csillámló fényt, a hajókat, épületeket, zászlókat említi –

24 Gáspár Endre fordítása.

25 Az *Ének magamról* 24. szakaszából. Gáspár Endre fordítása.

26 Az *Ének magamról* 51. szakaszából. Gáspár Endre fordítása.

olyan köznapi részleteket, melyeket szinte mindenki észrevehet. „Száz év múlva, vagy akár sok száz év múlva mások látják majd.” Walt Whitman maga a valóság helye, nyitott hely, textuális csomópont, ahol a jövő amerikai olvasói kikovácsolhatják és megújíthatják közös lehetőségeiket és kötelekeiket. Nem vitás, részben azért szól Whitman rendíthetetlenül a jövőhöz, mivel a tényleges történelmi személy – a címlap Walt Whitmanje – nem lesz már, meghal, ami által lehetővé válik, hogy verseiben messianisztikus figuraként tűnjön föl.

De a whitmani program soha nem valósult meg a történelem során, és nem hiszem, hogy egyáltalán valaha megvalósulhatna: Whitman a demokratikus ellentétek megtestesülésévé válik, amely nem lehet aktuális anélkül, hogy ne lenne kirekesztő. Hogy Grossman briliáns Whitman-esszéjét idézzem – ahogyan ezen az íráson dolgozom, egyre világosabbá válik, mennyire fontos számomra Grossman gondolkodása –, Whitman „minden karakterisztikum előtt a személy jelenlétét” hirdeti. Aligha nekem kell elárulnom, hogy a Whitman által megálmodott unió soha nem jött el, de azt hiszem, víziója ettől függetlenül meghatározza Packer beavatási nosztalgiáját egy olyan költészetről, amely képes volna összebékíteni az individuálist a társadalmival, hogy aztán a milliányi individuumot az autentikus Néppé transzformálja. Whitman ennek a költői megvalósítását a jövőbe halasztotta („Valahol megállok, és várok reád”²⁷), de sokan úgy tesznek a költészet utálói közül, mintha megvalósult volna a whitmani projekt a múlt egy meghatározhatatlan pillanatában, csak aztán tönkrement, mivel a művészet és/vagy annak közönsége elillant. Ebből kifolyólag utasítják el a jelen verseit, miközben újra megerősítik a költészet erejébe vetett whitmani hitet (még akkor is, ha ezzel elárulják Whitman a jövő tökéletesíthetőségébe vetett hitét, s helyette a múlt után epedeznek).

Az egyik dolog, ami mindig izgatott Whitmanben, hogy állítása szerint egyfelől a lehető legfontosabb munkát végzi annak érdekében, hogy alakuljon és folyton megújuljon a bolygó legnagyobb népe, és másfelől nem csinál semmit: mindig csak „lófrál”, pihen. Whitman rendkívül csodálja Amerika minden munkását (lásd például a *Hallom Amerika dalát* című verset), de ő nem akar egy lenni közülük; úgy tűnik, felfogásában a kikapcsolódás a költői fogékonyság állapota. „Henyélek és lelkemet vendégelem, / Hátradőlök, kedvemre henyélek és egy nyári fűszálat figyelek.”²⁸ Azt hiszem, ennek részben oka az én kiüresítése: ha Whitman cipész vagy kalapos volna, úgy csupán a cipészek vagy a kalaposok dalát tudná énekelni („Dalol a cipész, miközben a munkaszékén ül, a kalapos, miközben áll”²⁹), nem pedig általában a munkáról („Mindegyik azt dalolja, ha férfi, ha nő, amihez köze van, és nem egyebet”³⁰). Whitman meg tudja énekelni a különbségeket, de nem tudja magát elkülöníteni anélkül, hogy munkáját ne kompromittálná – részint ezért kell, hogy munkája egyfajta kikapcsolódás legyen, egy hivatás, mely felülemel-

27 Az *Ének magamról* utolsó sora. Gáspár Endre fordítása.

28 Az *Ének magamról* első szakaszából, Gáspár Endre fordítása. Eredetiben: „I loafe and invite my soul, / I lean and loafe at my ease observing a spear of summer grass.”

29 *Hallom Amerika dalát*, Szabó Lőrinc fordítása.

30 *Hallom Amerika dalát*, Szabó Lőrinc fordítása.

kedik minden hivatáson; Whitman nem köteleződhet el egyik vagy másik oldal mellett. E tekintetben fontos, hogy a polgárháború során ápolóként dolgozott: ápolja a betegeket, felismeri a(z északi, de csakúgy a déli) katonák emberségét, és imádja ezeket a történelmi alakokat, akik feláldozzák magukat a jövő uniójáért. De harcolni nem képes.

A kérdést, hogy a költészet munka-e vagy kikapcsolódás (vagy valamiképpen mindkettő, vagy egyik sem), felteszik mind a költészet támadói, mind a védelmezői. Sidney szerint a költőké magas rangú munka, mivel a felséges eszményképeit alkotják meg – a költő ne az udvarnak dolgozzon, hanem arra tegyen javaslatot, mire törekedjen az udvar. A romantikusok számára, mint Shelley, a költészet akadályt gördít a materialista társadalom „számító” kapzsisága elé, alternatívát kínál a durva, elvakult haszonelvűség helyett; a költészet használata éppen ezért összefonódik saját haszontalanságával. (Shelley írása válasz Thomas Love Peacock *A költészet négy korszaka* című esszéjének állítására, miszerint ahogyan a civilizáció fejlődött, a költészetet joggal szorította ki a tudomány.) Éppen a költői mesterség ellentmondásosságából fakad – mert egyszerre több és kevesebb az a munkánál, hasznossága aszerint változik, mennyire nélkülözi a praktikus használhatóságot –, hogy szégyelljük és megvetjük a költői munkát. A „költészet”-nek alternatívát kell jelentenie avval a gazdasági értékrendszerrel szemben, melyben napról napra élünk, de az aktuális költemények nem képesek megképezni ezt az alternatívát. Ezért van az, hogyha egy költőnek azt mondják, „szerezz valami rendes munkát”, ismerős felszólítás a költészet utalóitól, az erőteljes és nagy hagyományra visszatekintő parancs: végezz végre tényleges munkát a virtuális helyett. (Ide kapcsolható az is, ahogyan a költők és nem költők egyaránt támadni szokták azokat a költőket, akik belépnek az akadémia világába, és tanárok lesznek: egyfelől ezzel már kiárusítod magad, túl közel van az igazi munkához – kapsz fizetést, van irodád [ha szerencséd van]; másfelől a kikapcsolódás vádjá ismétlődik – az egyetlen nem az „igazi világ”, ezek nem „igazi” munkaórák, lehetetlen lemérni, hogy valóban átadsz-e bármilyen képességet, és így tovább. A költőtanárra egyszerre neheztelnek azért, mert túl aktuális és túl virtuális a munkája.)

A „költészet” szavunk olyan értéket jelöl, amelyet egyetlen vers nem képes felmutatni: az emberek értékét, a munka versus kikapcsolódás ellentétén túllépő emberi cselekvés értékét, a beárazás előtti vagy utáni értéket. Ebből következően azért utálják a költeményeket, mert a költészet eszményképét negatív megközelítéssel fejezik ki – melyben a képzeletünk olyan fokú uralásának vágya fejeződik ki, mellyel újraalkotható volna a társadalom –, vagy mert a pusztá elgondolás is heves védekezésre készíti őket, hogy a sajátjukon kívül létezhet egy másik világ, egy másik értékrendszer. Az utóbbi esetében a költészet utálata némiképp reakciós képződmény: kifakadsz annak szimbóluma ellen, amit elnyomsz, úgy, mint a kreativitást, a közösséget, a nem „számító” értékrendszer iránti vágyat. A „költészet” egy olyan külső terepnek jelölőjévé válik, ahova a versek nem vihetnek el, de megéreztetetik, igaz, hiányként, igaz, kudarcosan. A kortárs költészetet érő támadásokat tehát a költészet keserű logikája részének kell tekintenünk, nem pedig elutasításnak. Ezért van az, hogy kulturális újságírók néhány évente hátborzongató vidámsággal jelentik be, hogy „a költészet halott”: képzelőerőnk,

attól tartok, elsovadt; a nyelv kommercializálódása, úgy tűnik, beteljesült. Hogy pontosan hány verset írnak vagy olvasnak, irrelevánsnak tűnik, mikor a költészet halotti bizonyítványát állítják ki – egy évtizeddel ezelőtt James Longenbach arról tudósított, hogy több mint háromszázezer költéssel foglalkozó weblap működik –, mivel a bejelentés valójában nem a költemények empirikusan megítélhető állapotát tükrözi, sokkal inkább az afeletti kulturális aggodalmat, hogy képesek vagyunk-e „alternatívát kínálni”.

Sok, az amerikai költészet jelen állapota miatt időről időre aggódó esszében – kinyilatkoztatott demokratikus törekvéseik ellenére – impliciten olyan politika foglaltatik, ami nyugtalanít. Az egyik legutóbbi nivós jeremiát Mark Edmundson jegyzi a 2013. júliusi *Harper's*-ben, *Slam poetry avagy az amerikai vers hanyatlása* címmel. Edmundson esszéjének állítása, hogy a kortárs költők, noha tehetségesek, politikailag már nem ambiciózusak. Az elsődleges gondja, hogy bár sok vers „jó a maga módján”, azok „egyszerűen mégsem elég jók”; mivel „nem oltják az olvasóknak a költő egyéni tapasztalatain túltevő jelentésszomját, ami lángba borítja közösen birtokolt világunkat”. Ismét az a baj a költőkkel, hogy nem univerzálisak, hogy nem képesek egyszerre mindenki számára és nevében szólni, mint Whitman, akit természetesen Edmundson megidéző. (Hogy Whitmant miért kéne ebben sikeresnek és nem kudarcosnak tekintenünk, arról sosem esik szó; mintha Whitman álma megvalósult volna valahol a homályos múltban, amire a nosztalgizálók nem tudnak pontosan rámutatni.)

Van Edmundsonnak néhány buta állítása, például hogy a kortárs írók nem reagáltak a populáris kultúra befolyására vagy nyelvére (talán nem olvasta Ashberyt, akit kritizál?), vagy a kipécézett költők – közismert, ünnepezt költők, mint Jorie Graham és Frank Bidart – sosem igyekeztek nemzeti jelentőségű témákkal foglalkozni. Bármit is gondolunk e költőkről, ezek az állítások egyszerűen hamisak. Tegyük ezeket félre: Edmundson szerint az a baj a kortárs költőkkel, hogy csupán egyéni hangjuk foglalkoztatja őket.

„A kortárs amerikai költőket látszólag egyetlen feladat foglalkoztatja: egy hang megalakítása. Azon igyekeznek, hogy senki máshoz ne hasonlítsanak. Ez gyakran azt jelenti, hogy a költők végül saját különlegességüket és egyediségüket helyezik előtérbe mind magukban, mind a nyelvükben, és figyelmen kívül hagyják azt, ami bennük másokkal közös.”

Seamus Heaney-t azért kritizálják, mert Seamus Heaney-ként szól, nem más-ként; „John Ashbery határozottan John Ashbery-sen szól”; stb. Ezek a tautológiák Packer (és sokan mások) aggodalmait visszhangozzák: az egyének túl egyéniek, hogy mindenki nevében beszéljenek. Kinek a hibája? Az egyetemé, mivel az egyetem megtanított minket, hogy – Packer szóhasználatát idézve – tudatosak legyünk az általánosítások ügyében.

„Hogy merészel egy fehér női költő többes szám első személyben megszólalni és azt feltételezni, hogy színes bőrű társai nevében is beszél? Hogy merészel egy fehér férfi költő saját magán kívül bárki nevében szólni? És még akkor is, ismerve fajtájának bűneit és vétségeit, hogy meri hangját az önmarcangoló suttogáson túl is felemelni?”

Nos, valóban, hogy is meri? Edmundson úgy teszi fel a kérdést, mintha politikai korrektségből fakadó gyávaság volna nem élni a mindenki nevében szólás jogával. De aztán az esszéje azt sugallja, hogy szerinte mások nevében beszélni kizárólag a fehér férfiak feladata. Magasztalja Sylvia Plath-t, de vegyük észre, hogyan derül ki – hogy az ambiciózus, ám maga után kívánnivalót hagyó írásnak csak egyetlen példáját emelem ki –, ő is csak a nők nevében beszél:

„Ízlésünknek talán túlzó, és talán áthágja a metafora határait, mikor Sylvia Plath előkelő professzor apját egy náci állathoz hasonlítja (»a nőknek fasiszta kell«³¹). De arra készlet minden nőt, hogy gondolja újra az apa–lány-viszonyokat.”

Edmundson láthatóan nem tudja elképzelni, hogy egy apa olvassa a verset, és ő érezze magát kihívás elé állítva. De ha Robert Lowell ír, akkor ő „nevén nevezi a dolgokat, nemcsak a maga, hanem mindenki számára”. Valamiképp Edmundson szerint az *Ébredés vasárnap hajnalán*³² – Lowell egyik leghíresebb háborúellenes verse – mindenkire szól: „Lowell kifejezetten a mi fiainkról, a mi unt gőgünkről beszél: kevés bátor költőnk van manapság, aki ennek a »mi«-nek a területére merészkedne.”³³ Plath segít, hogy a lányok újragondolhassák kapcsolatukat az apjukkal; Lowell mindenki apja. Specifikus kulturális utalásai – a cím Wallace Stevenst, a versszerkezet Andrew Marvellt idézi –, úgy tűnik, univerzálissá teszik Lowellt (egyébként Whitman elutasította volna ezeket a technikákat, mivel kirekesztők és lagymata-gok, méltatlanok az amerikai kísérlethez).

Az esszé leghátborzongatóbb momentumja valószínűleg az, amikor Edmundson, talán mert példáját szeretné adni annak, hogy egy nem fehér ember is képes a kollektív megszólalásra, Amiri Baraka, általa „bátor és energikus politikai vers”-ként jellemzett *Valaki felrobbantotta Amerikát* című költeményét elemzi. A vers széles körű figyelmet kapott, mivel Baraka – aki akkor New Jersey koszos-rús költője volt – ezt a négy sort is beleírta:

*Who knew the World Trade Center was gonna get bombed
Who told 4000 Israeli workers at the Twin Towers
To stay home that day
Why did Sharon stay away?*

*Ki tudta, hogy fel fogják robbantani a World Trade Centert
Ki szólt az ikertornyok 4000 izraeli dolgozójának
Hogy aznap maradjon otthon
Sharon miért maradt távol?*

31 Plath, Sylvia: *Apu* (ford. Gergely Ágnes), https://www.magyarulbabelben.net/works/en/Plath%2C_Sylvia-1932/Daddy/hu/8202-Apu

32 Lowell, Robert: *Ébredés vasárnap hajnalán*, in: *Közel az óceán* (ford. Orbán Ottó), Európa, Bp., 1972, 97.

33 Edmundson itt a Lowell-vers utolsó szakaszára utal, az idézetet részben az Orbán Ottó-fordítást figyelembe véve ültettem magyarrá. Az említett versszak így hangzik: „*Szánd meg bolygónkat, gyászba borult / ez az édes vulkáni kúp; / béke fiúnkra, ha földre veri / helyi háborút követő helyi / háboru – míg, kémleni a földet a lét / végnapjáig, valami szellem / köröz a végtelenben / únt gőgünk kárhözöttjaként.*”

A vers „bátor” volt abban az értelemben, hogy hatására New Jersey megszüntette a koszorús költő pozícióját – Baraka nem volt hajlandó leköszönni, és mint kiderült, nem volt alkotmányos módja az eltávolításának –, és a vers helyet kapott a Rágalmazásellenes Liga³⁴ archívumában. El tudok képzelni meggyőző érveket, melyekkel magasztalják vagy mentegetik, vagy elpüfölik Baraka költeményét, de megriaszt, hogy Edmundson állítása szerint ez a vers legalábbis „kísérlet arra, hogy ne kizárólag Baraka érzéseiről, hanem mindenkiéről beszéljen”. Az való igaz, hogy Baraka verse nem az egyén saját tapasztalatainak részleteivel foglalkozik, de az nem igaz, hogy nem félreismerhetetlenül Baraka hangján szólal meg; egyébként pedig hogyan is szólhatnak „mindenki” nevében a következő sorok:

*They say it's some terrorist,
some barbaric
A Rab,
in Afghanistan
It wasn't our American terrorists
It wasn't the Klan or the Skin heads
Or the them that blows up nigger
Churches, or reincarnates us on Death Row
It wasn't Trent Lott
Or David Duke or Giuliani
Or Schundler, Helms retiring*

*Azt mondják valami terrorista volt,
Egy barbár
Arab
Afganisztánból
Nem az amerikai terroristáink
Nem a Klán vagy a szkinhedek
Vagy azok, akik fel szokták robbantani a niggerek
Tempломait, akik a halálsoron reinkarnálnak minket
Nem Trent Lott volt
Vagy David Duke, vagy Giuliani,
Vagy Schundler, vagy a visszavonuló Helms³⁵*

34 Anti-Defamation League: nemzetközi antiszemitizmus-ellenes civil szervezet.

35 Trent Lott: Mississippi korábbi republikánus szenátora. Nem kifejezetten nagy barátja az emberi jogoknak. Politikai karrierjében is ez vezetett bukáshoz: 2002-ben a '40-es, '50-es évek szegregációs politikáját élte. Miután ezt számon kérték rajta, lemondott szenátusi tisztségéről.

David Duke: szuprematista, antiszemita összeesküvéseket koholó, holokauszt-tagadó közéleti személyiség, a '80-as évek végén rövid ideig republikánus politikus Louisiana államban. A Ku Klux Klan birodalmi varázslója (ami a szervezet legmagasabb tisztsége).

Rudy Giuliani: New York City republikánus főpolgármestere 1994-től 2001 végéig, tehát az ő ciklusának végén történt a szeptember 11-i terrortámadás. Bűnüldözési direktívái nem tették túl népszerűvé.

Bret Schundler: Jersey City republikánus polgármestere 1992 és 2001 között.

A vers nagy része a fehér amerikaiak színesbőrűek ellen elkövetett erőszakosságait katalogizálja. Mivel Edmundson is tárgyalja Baraka intencióit, mi is idézhetjük Baraka saját értelmezését:

„A vers vezérgondolata arra összpontosít, miként szenvedtek a fekete amerikaiak a hazai terrorizmustól, attól kezdve, hogy az Államokba hurcolták őket rabszolgának, így például a rabszolgatartóktól, az állami törvényektől, a Ku Klux Klántól, a szkinhedektől, az itthoni náciaktól, a lincselésektől, a jogfosztástól, a nemzeti elnyomástól, a rasszizmustól, a merényletektől, egykor és a mai napig szerte az államokban. Azért releváns ez akkor, amikor Bush meghirdeti a terrorizmus elleni háborút, mert mi, fekete emberek úgy érezzük, mindig is a kormányzati és a hétköznapi terror áldozatai voltunk, így mi nem tudunk olyan hisztérikus lázba jönni, mint azok, akik most azt kéri tőlünk, hogy történelmünk és mindennapjaink valóságát félrerakva csatlakozzunk hozzájuk holmi »hazafiság« nevében, és támadjunk rá a világ nagyobbik részére, különösen a harmadik világban élő színesbőrűekre.”

Ez a „mi” szándékosan nem jelenti azt, „mindenki”; Baraka éppen hogy elutasítja a politikusok által ránk erőltetni kívánt hamis „mi”-t – azt, amelyik taktikusan elfelejtkezik a fekete-ellenes erőszak történetéről, amikor egységfrontot igyekszik létrehozni a terrorizmus ellen hirdetett háború nevében, ami cserébe éppen más színesbőrűek meggyilkolásáról szólna. Azt állítani tehát, hogy Baraka mindenki nevében beszélne, ismét a „mi [a színesbőrűek] történelmének és mindennapi valóságának” figyelmen kívül hagyása.

Meg tudok bocsátani Edmundsonnak rossz példáiért abban az értelemben, hogy nincs jó példa olyan „kiváló lírai költészetre”, amely egyszerre „bír mondanivalóval”, ami kifejezetten a költő saját „tapasztalatából” táplálkozik, és mindenki nevében tudna szólni. (Edmundson mondhatná erre azt, hogy ő azt várja a költőtől, kísérelje meg a lehetetlent, és bukjon el, de elemzéseiből arra kell gyanakodnunk, hogy úgy hiszi, a fehér emberek bukásai jobbak volnának.) A líra – úgy, mint fokozottan szubjektív, személyes költemény –, ami autentikusan érint mindenkit, megalkothatatlan egy olyan világban, amit a különbségek és az erőszak jellemeznek. Ezzel nem kívánom vádolni az ilyen költemény iránti vágyat – hiszen e vágyat legtöbbször költészetnek nevezzük –, de vádolom azt, amikor valamely verset úgy ünnepelnek, mintha elérte volna ezt az elérhetetlen célt, mivel ez szükségképpen odavezet, hogy a partikulárist univerzálisnak állítják be. Edmundsonból éppen az hiányzik, hogy lenézze a példaként idézett verseket; összetéveszti az álomban énekelt Költeményt a tábornút mellett énekelt költeménnyel.

A történelmen való felülemelkedés képessége történetileg egy meghatározott osztályhoz tartozó fehér férfiak számára van előírva, s meg van tagadva a tőlük (bőrszín vagy gender szerint) különböző egyénektől. Edmundson (vicceskedő?) megállapítása, amivel rámutat a kollektíven beszélni megkísérlő fehér férfiak „bűneire és vétségeire”, aligha tekinthető ennek az egyenlőtenségnek a kikezdéseként. Ahogy Beth Loffreda és Claudia Rankine fogalmazott egy újabb keletű esszében:

Jesse Helms: Észak-Karolina republikánus szenátora 1973-tól 2003-ig. A polgári jogok kiterjesztésének hangos szavú ellenzője.

„Amit mindenképpen el kívánunk kerülni [...], az a fajiságról szóló írások [...] és az »univerzális« írások szembeállítás. Ha továbbra is azt gondoljuk, hogy az »univerzális« a jobb, a csúcs, akkor mindig is alá fogjuk becsülni a nem általánost, ami a fajjal vagy más alantastnak gondolt témával foglalkozik. Az univerzális csupán a fantázia terméke. De még mindig rabjai vagyunk a képzetnek, ami kitünteti az univerzálíst, egyszersmind még mindig fehéreként határozva meg azt. Még mindig rabjai vagyunk annak a beszédmódnak, ami azt mondja, a színes bőrű író akkor sikeres, ha egy fehéret is megérint – akkor felül-emelkedik önmagán.”

Ami Walt Whitmant az amerikai költészet rendkívüli erejű és rendkívül kínos alapító atyjává teszi, éppen az, hogy szókimondó a „belakni mindent” eszméjében eleve benne foglalt ellentmondásokkal kapcsolatban. Ezért butaság azt állítani, hogy Whitman költészeti ideálja valaha is megvalósult, s azóta – identitáspolitikánk miatt – csupán belesüppedtünk rosszkedvűségünkbe, mely egyébként elkerülhető lett volna. „A rabszolgák költője vagyok és a rabszolgaartatóké”, írta Whitman a naplójába, ezzel jelezve lehetetlen vágyát, egyszerre felmutatni és felfüggeszteni a különbözőséget a verseiben, senkivé válni, hogy mindenkit képviselhesen. Utálhatják a kortárs költészetet – bármely korban –, amiért az nem képes megvalósítani az univerzalitás fantáziáját, de az utálkozók ne tegyenek úgy, mintha valaha sikerült volna már olyan verset írni, ami képes volt mindenki nevében szólni.

Claudia Rankine saját írásaiban számos, a költészettel szemben támasztott politikai elvárás tükröződik, miközben kortársi példával szolgál, miként térképezheti föl egy költő stratégiaileg az aktuális határait. Rankine két legutóbbi könyvének – *Ne hagyd, hogy magányos legyek. Egy amerikai költemény* [*Don't Let Me Be Lonely: An American Lyric*]³⁶ és *Polgártárs. Egy amerikai költemény* [*Citizen: An American Lyric*]³⁷ – közös alcíme a nemzeti és a személyes projekt közötti feszültséget jelenti be. Pontosabban Rankine – afroamerikai nőként – konfrontálódik annak a lehetetlenségével (és lehetetlen komplexitásával), hogy megpróbáljon megbékélni egy rasszista társadalommal, amelyben feketének lenni láthatatlanságot (az univerzálisból való kirekesztést) jelent, vagy éppen túlzó láthatóságot (a rasszista figyelem és agresszió áldozataként). Az ajánlat, hogy e két kötetet lírai költeményként olvassuk, azok legfeltűnőbb formai jegyével kerül feszültségbe: a könyvek nagy része prózában íródott. És ennek a prózának a „mértéke” nem a nyelv költői prozódiaja, hanem az önuralma, s ettől sokszor közelíti a laposságot, a kimerülést, a felbomlást. Hosszabban idézek a *Ne hagyd, hogy magányos legyek*ből, hogy legyen valami fogalmunk arról, milyen is a hangja:

Or one begins asking oneself that same question differently. Am I dead? Though this question at no time explicitly translates into Should I be dead, eventually the suicide hotline is called. You are, as usual, watching

36 Graywolf Press, 2004.

37 Graywolf Press, 2014.

television, the eight-o'clock movie, when a number flashes on the screen: I-800-SUICIDE. You dial the number. Do you feel like killing yourself? the man on the other end of the receiver asks. You tell him, I feel like I am already dead. When he makes no response you add, I am in death's position. He finally says, Don't believe what you are thinking and feeling. Then he asks, Where do you live?

Fifteen minutes later the doorbell rings. You explain to the ambulance attendant that you had a momentary lapse of happiness. The noun, happiness, is a static state of some Platonic ideal you know better than to pursue. Your modifying process had happily or unhappily experienced a momentary pause. This kind of thing happens, perhaps is still happening. He shrugs and in turn explains that you need to come quietly or he will have to restrain you. If he is forced to restrain you, he will have to report that he is forced to restrain you. It is this simple: Resistance will only make matters more difficult. Any resistance will only make matters worse. By law, I will have to restrain you. His tone suggests that you should try to understand the difficulty in which he finds himself. This is further disorienting. I am fine! Can't you see that! You climb into the ambulance unassisted.

Vagy másként teszi fel magának ugyanazt a kérdést. Meghaltam? Habár ez a kérdés egy pillanat alatt átváltozik azzá: Halottnak kellene lennem, kisértőként társcsázza a lelki segély vonalát. Te, szokás szerint, tévét nézel, a nyolcórás filmet, amikor a képernyőn elkezd villogni a lelki segély forródrót száma. Társcsázod a számot. Úgy érzed, meg akarod ölni magad?, kérdezi a férfi a vonal másik végén. Azt válaszolod, úgy érzem, már halott vagyok. Mikor erre nem mond semmit, hozzáteszed, a halál állapotában vagyok. Végül azt mondja: Ne higgy annak, amit gondolsz és érzel. Aztán megkérdezi: Hol laksz?

Tizenöt perccel később csöngetnek. Elmagyarázod a mentősnek, hogy egy pillanatra elhagyott a boldogságod. A főnév, a boldogság, csupán valami platonikus idea statikus állapota, amit jobban ismersz, mint hogy fússz utána. Alkalmazkodó készséged boldogan vagy boldogtalanul egy pillanatra leállt. Történik ilyen, talán éppen most is történik. Megrántja vállát és elmagyarázza, hogy vele kell tartanod, nyugodtan, különben kényszerítenie kell. Ha kényszerítenie kell, jelentenie kell, hogy kényszerítenie kell téged. Ilyen egyszerű: az ellenállás bonyolítja a helyzetet. Bármilyen ellenállás csak rontana a helyzetet. A törvény szerint kényszerítenem kell önt. Hanghordozása érezteti, hogy meg kell próbálnod megérteni a bonyolult helyzetet, amiben találta magát. Ez még inkább zavarba ejt. Jól vagyok! Nem látja?! Segítség nélkül szállsz be a mentőbe.

A lírai költemény hagyományosan rövid terjedelmet, intenzív emóciókat és rendkívül zenei verselést asszociál; Rankine írásai szándékosan nem ilyenek; hogy ezeket lírai költeményeknek mondják, zavarba ejtené Keatsset. Rankine műve rendkívül személyes, de abban az értelemben, hogy nyíltan feltárja az

elszemélytelenedés tapasztalatát – fásultság, érzéketlenedés, médiahabzsolás (és amilyen társadalmi válasz illik ezekhez: egy forródrót, törvényes fizikai korlátozás stb.). Rankine írásaiban a hagyományos költészeti kategóriák hozzáférhetetlenségével szembesülök; az utasítás, hogy írásait költészetként – kiváltképp lírai költészetként – olvassuk, katalizálja e kategóriák elvesztésének tapasztalatát, olyan élmény, amilyen egy hiányzó végtag lehet. (Jóval tompább hatást érne el, ha elérne egyáltalán bármilyen hatást, ha az írásokat esszékként, és nem költeményekként tálná.) „*Elvesztik az érzések az érzésüket, ha az érzés hiányáról beszélnek?*”, teszi fel a kérdést Rankine a *Polgártárs* egy pontján. Azt hiszem, munkássága negatív választ ad a kérdésre, amennyiben vágyat ébreszt bennünk a sztereotip és látványos érzéseken túlmutató érzések iránt. A „költészet” annak a lehetőségnek a jelölőjévé válik, amelynek hiányát érzékeljük e költeményekben – kivéve talán azokban az esetekben, amikor Rankine más versekből idéz saját szövegtesteiben, mint ahogyan azt a *Ne hagyd, hogy magányos legyekben* gyakran teszi. Ott azokban a versekben a virtuális csillan meg pusztán azáltal, hogy Rankine prózájának keretében mutatkoznak meg: nem csupán önmagukban olvasom a beidézett verseket, de afféle próbakőként vagy talizmánként is, mivel Rankine megkísérel megalkotni, bármilyen kis léptékben is, egy „mi”-t az idézet által, amely kiemelheti őt a „halál állapotából”.

Hadd idézzek egy oldalnyit a *Polgártársból*, hogy tovább szemléltethessem, Rankine miként virtualizálja nagy hatással költeményét:

The new therapist specializes in trauma counseling. You have only ever spoken on the phone. Her house has a side gate that leads to a back entrance she uses for patients. You walk down a path bordered on both sides with deer grass and rosemary to the gate, which turns out to be locked.

At the front door the bell is a small round disc that you press firmly. When the door finally opens, the woman standing there yells, at the top of her lungs, Get away from my house! What are you doing in my yard?

It's as if a wounded Doberman pinscher or a German shepherd has gained the power of speech. And though you back up a few steps, you manage to tell her you have an appointment. You have an appointment? she spits back. Then she pauses. Everything pauses. Oh, she says, followed by, oh, yes, that's right. I am sorry.

I am so sorry, so, so sorry.

Az új terapeuta szakterülete a traumakezelés. Eddig csak telefonon beszéltek egymással. Egy oldalsó kapu vezet a ház pácienseknek fenntartott bejáratához. Kétoldalt díszfüvekkel és rozmaringgal szegélyezett, kövezett járdán érsz a kapuig, amelyről kiderül, zárva van.

Az elülső bejáratnál a csengő egy kis, kerek lemez, azt nyomod meg határozottan. Mikor az ajtó végre kinyílik, a nő rád ordít teli torokból: Takarodjon a házamtól! Mit keres az udvaromban?

Olyan, mintha egy sebesült dobermann vagy egy németjuhász megtanult volna beszélni. És noha hátrálsz néhány lépést, sikerül tudtára adnod,

hogy időpontra jöttél hozzá. Időpontra jött?, köpi vissza. Aztán elhallgat. Minden elhallgat. Ó, mondja, s aztán, ó, igen, valóban. Sajnálom. Anyyira, de annyira sajnálom, bocsánat.

A *Polgártárs* játéka a névmásokkal kényelmetlen és lenyűgöző cáfolata a nosztalgiazók feljebb érintett univerzalitás-fantáziájának. Itt a „te” valószínűleg Rankine, de természetesen én vagyok, ahogy olvasom, a megszólított. Ez legelőször is kényelmetlen, pusztán azért, ami történik veled – a terapeuta vad kirohanása az „én” megjelenésemre. De aztán egy pillanat alatt, netalán kis szünet után, megtagadom, hogy azonosuljak a „te”-vel, hiszen tisztában vagyok azzal, hogy én, egy fehér férfi, valójában nem tudok viszonyulni ehhez a tapasztalathoz; nem lehetek ilyenfajta rasszizmus áldozata; e tekintetben sokkal inkább a versbeli „én”-hez vagyok közelebb. Az én pillanatnyi kényelmetlenségem, amiért nem tudok azonosulni az áldozattal, természetesen aligha összemérhető Rankine áldozati helyzetével, mellyel csakúgy nem lehet azonosulni („te”, mivel fekete vagy, tilosban jársz). Az én kiváltságaim kizárnak – vagyis megvédenek – attól, hogy „te” legyek, méghozzá olyan módon, hogy figyelmem a színesbőrűek sokkal komolyabb (és mondénabb) „te”-ből való kirekesztettségére irányul, amit a jelenet elmond (hogy is lehetne *neked* időpontod). Ahogyan a *Polgártárs*ban láthatjuk, miként determinálja a rassz, mikor és milyen névmásokhoz férünk hozzá, megannyi más dolog mellett egyértelmű válasz a whitmani felfogásra (és a nosztalgiazókéra), miszerint „én” és „te” gond nélkül felcserélhető, s ezzel minden különbség felfüggeszthető. Bárki vagy is, a *Polgártárs*at olvasva arra kényszerülsz, hogy a névmások viszonylatában állapítsd meg saját helyedet, ahelyett, hogy egyszerűen azt gondolnád, téged is magukba foglalnak. Ez egyszerre kritika és vágy – konfrontálódik a hamis univerzalitással, és egy másik személy lehetőségeit próbálgatja, aki nem hagyja, legyek bárki is, hogy magányos legyek: „*hogy hívjon téged, hogy téged hívjon ki*”.³⁸

A *Polgártárs* kiadása előtt a folyóiratokban megjelent részleteket gyakran megelőzték, zárták, vagy darabolták föl perjelek. A „/” – szakszóval: törtvonal – konvencionálisan a sortöréseket jelzi, ha a verset prózában idézik. Azt gondolom, megjegyzendő, hogy a törtvonalak gyakran a bekezdések után vagy között álltak, ahol a vers el nem érhetőségének tipografikus megjelenítéseként voltak olvashatók – vagy ha másként fogalmazok: a vers kísérteties jelenléteként. Dickinson gondolatjeleit a sugallatok vektorainak neveztem, a nyelvvel kifejezhetetlen valamifajta gesztikulációjának, és ebben az értelemben a virtuális jelölőinek; a *Polgártárs* első verziójában azzal szembesültem, hogy a törtjelek a száműzött lehetőség jeleiként ólálkodnak a szövegekben. (A *Polgártárs* más virtualizációs technikákkal is él; például a könyv egy része a John Lucas videóihoz készült forgatókönyvekből áll; szembesülünk a forgatókönyvvel, de nem a mozgóképpel, a szövegeket olyan performanszhoz készített jegyzettként olvassuk, amelyet a könyv valójában nem jelenít meg, mert nem képes rá.) A törtvonal a költői virtualitás mással nem helyettesíthető jele – egy vers teréből és idejéből absztrahált

38 Részlet a *Polgártárs* VII. fejezetéből. „*to call you out, to call out you*” (145.)

sortörés. Rankine a *Polgártárs* végső változatából eltüntette a törtvonalakat, mint-ha ezzel jelezne az elmozdulást is, amely a megjelentetett részletek virtualitása és a könyv végleges formája között végbemegy. Mivel azt gondolom, hogy Rankine alkotásának ereje a költészet hiányként való megtapasztalásában rejlik, személy szerint azt kívánom, bárcsak meghagyta volna a törtjeleket.

Nem Rankine az egyetlen törtjelet használó költő. Visszafogott bár, de azt gondolom, fontos szerepe van a törtjelnek az elmúlt hozzávetőlegesen félszáz év amerikai költészetében. A Donald Allen szerkesztésében megjelent *A legújabb amerikai költészet, 1945–1960* című antológia, mely több költőgenerációra is felbecsülhetetlen hatással volt, Charles Olson *A jégmadarak* [*The Kingfishers*] című versével kezdődik, a verssel, amely sokak számára és különböző szempontok szerint is a háború utáni amerikai költészet korszakküszöbét is jelzi. A vers címe és központi alakja megidézi és kifordítja T. S. Eliot *Átokföldjének* egyik fő motívumát (a Halászkirályt [the Fisher King], soráthajlásai pedig, szerkesztése, és szándéka, hogy élő hagyományt alkosson különböző anyagokból, egyértelműen Ezra Pound *Cantóinak* adósa. És mégis, azáltal, hogy elutasítja a valamifajta közös tapasztalat elvesztett egysége utáni modernista nosztalgiát, és annak a totalitárius ideológiákkal szembeni elutasítását, arra vállalkozik, hogy a modernitás katasztrófáiból költészeti kísérletet teremtsen a maga számára. Ez az első sora:

What does not change / is the will to change

Nem változó / az akarat változtató (ford. Nagy László)

[Nyersfordításban: Ami nem változik / az a változni akarás – MB]

Nem tudom, hogy ez egy vagy két verssor, vagy egy sem – vagyis ez egy vers egyetlen sora, vagy két beidézett verssor? Poundnál is van perjel; Olson a *Pisai cantókból* másol („*Férgek falják / fel a halott ökröt*” [*„That maggots shd / eat the dead Bullock*]),³⁹ és Pound is másolja, Guy Davenport szerint John Adams leveleiből, amelyekben az ilyen rövidítések rendszeresek voltak. Tehát a törtjel is idézet, a virtualitás újabb szintje. Arra szeretnék kilyukadni, hogy ami sokak számára a háború utáni amerikai költészet kezdetét testesíti meg, az nem is egészen költemény: olvashatom így is, úgy is – és ne feledjük, olyan költő alkotásáról beszélünk, aki előbb volt irodalmár –, ha akarom, idézet, ha akarom a vers szerves része. Annak ellenére, hogy esszéiben Olson hangsúlyozza a „nyitott terek költészetének” technikai vívmányait, azt gondolom, híres kezdősora bizonyos tekintetben azt jelenti be, hogy ez a költemény egy virtuális tér, még nem, vagy nem csak aktuális vers. („*Többnyire akkor találtam szépnek a verssorokat, ha prózai idézetben olvastam őket, [...] ami által az olvasottak nem annyira egy bizonyos versnek, [...] hatottak.*”⁴⁰)

39 Ezra Pound *Pisai cantók*: tíz verset jelent az összesen 116 darab elkészült cantóból, ezek a LXXIV-től a LXXXIV-ig számozott darabok. Az idézet a LXXIV-ből származik, és az 1945-ben kivégzett Mussolinire vonatkozik, ő volna a halott ökr.

40 Lerner itt kissé megtévesztően nem Charles Olson valamelyik esszéjéből idéz, hanem visszaul az előző regénye (*Leaving the Atocha Station*) narrátori szövegének korábbi már utalt részére.

Virgule [törtjel]: a latin *virgulából* – kicsi pálca, a *virgából*: vessző, pálca.⁴¹ Ráismerhetünk benne a *Virgula Divinára* – a varázsvesszőre, amellyel vizet vagy más értékes föld alatti anyagokat lehet találni, a pálcára, amely közvetít, vagy úgy tesz, mintha közvetítene a földi és az égi között. Ráismerhetünk benne (habár az etimológiai közösség vitatott) az antik költő, Vergilius [angolul Virgil – MB] nevére, Dante pokolbéli kalauzára. És ráismerhetünk egy különleges meteorológiai jelenség nevére, a „virga” felhőére, kedvenc időjárástípusom: csapadékfoszlányok lógnak a felhőről, de elpárolognak, mielőtt földet érnének. Eső, amely sosem képes átfogni az ég és a föld, az álom és a tábornász között tátongó szakadékot; olyan verset jelöl, amely még vagy már nincs, vagy nem csupán aktuális; olyan jelenségek, melyek kudarca, hogy teljesen valódiak maradjanak, vagy azzá váljanak, lehetővé teszi, hogy a jelenségen túlából mutassanak meg valamit.

A kiváló költők az aktuális költemény korlátait feszegetik, taktikusan lerombolják, vagy legalább felfüggesztik az aktualitást, olykor teljesen abbahagyják az írást, hogy hallgatóságukért ünnepeljék őket; az igazán rettenetes költők rendkívüli kudarcuk által akaratlanul is megcsillantják a virtuálisban lakozó lehetőséget; az avantgárdok azért utálják a verseket, mert verseik nem válnak bombákká; a nosztalgizálók pedig azért utálják a költeményeket, mert nem képesek beteljesíteni, amit tétova, helytelen állításuk szerint korábban sikerült nekik. Különböző, egymással összefüggő igények összpontosulnak a „költészet” szavunkban – felfüggeszteni az időt, kimerevíteni gyönyörűen; kifejezni kisebbségetlen individualitásunkat oly módon, hogy az a közösség számára is jelentéssé legyen, vagy, à la Whitman, a kisebbségetlen közösségiség jegyében az univerzalitás szintjét elérni, ami kevésbé személyes, inkább nemzeti technológiája; hogy a pénznél magasabb minőségű értékmérőre tegyen javaslatot. De ezekben az igényekben mind közös, hogy nincs olyan költemény, amely valaha is eleget tenne bármelyiknek. Az egyes költemények utálata ebből kifolyólag a Költészet ideájához való ragaszkodás gyakran ironikus, vagy éppen öntudatlan kifejezésévé válik, és e tekintetben a jeremiádok maguk is védőbeszéddé avanzsálnak.

Bízom benne, hogy magától értetődik: összefoglalásom nem átfogó – a költemények számtalan ambíciónak képesek eleget tenni, kivéve az általam leírtaknak. *Tényleg* lehetnek viccesek, szeretetteliek, vagy vigasztalhatnak, bátoríthatnak, inspirálhatnak adott hallgatóságot, adott időben; szerepük lehet egy közösség összekovácsolódásában; és így tovább. A Költésze-tről itt előadott történetemnek bevalótt gyenge pontja, hogy kevés köze van a jó versek garmadájához; de annál többet foglalkozik a művészet igazán kitűnő, vagy igazán csapnivaló példáival. (És nem szeretnék úgy tenni, mintha tudnám, hol kezdődik vagy hol ér véget a művészet: egy másik esszében könnyedén megvizsgálható, hogy a hip-hop, a spoken word vagy más kreatív nyelvi képződmények miként problematizálják vagy kerülnek meg az általam leírt ellentmondásokat.) De a történetem rávilágíthat arra a kitartó és talán elnémíthatatlan érzésre, hogy a jelen pillanatunk költeményei cserbenhagynak minket – legyen az a jelen időszámításunk előtt 380-ban, vagy

---

41 A magyar nyelvben a *virga* latin szóból a virgács szavunk honosodott meg. Értelemszerűen az eredeti szöveg etimologizálását magyarra átültetni nem lehet.

időszámításunk szerint 731-ben, 1579-ben, 1819-ben vagy 2016-ban. Ha a versek hozzáférhetetlenek, akkor elitisták, csak néhány eszes kiválasztottat engednek be a személyiségek közösségébe, hiszen ahogy mind érzékeljük, a személyiség fontos kitevője, hogy a költészet segítségével saját tudatunkat képesek vagyunk másokkal megosztani; ha a versek klisések, szégyent hoznak ránk, bensőnk csak kiüresedett, a közérthetőségtől személytelenné vált nyelven kommunikálható; és ha egy forradalmi törekvés fegyvere a vers, úgy tűnik, csak vaktölténnyel tüzel. A költők nem azért hazugok, mert – ahogy Szókratész mondja – képesek megteveszteni utánczataik erejével, hanem mert azáltal, hogy valaki költőként határozza meg magát, azt sugallja, hogy képes lebírni a költészet alapelvének keserű logikáját, pedig ez nem igaz. Nem tehetünk többet annál, mint hogy olyan költeményt komponálunk, amely – ha a legteljesebb megvetéssel olvassuk – helyet teremt a valódi Költeménynek, amely sohasem mutatja meg magát.

*

Ma, 2014. június 27-én meghalt Allen Grossman.

*After a long time, the voice of the man
Stops. It was good to talk on and on.
He rises. And the sea or forest becomes
A level way reaching to night and the thunder.
But, in fact, there is not night. There is
No thunder.*

*Hosszú idő után a férfi hangja
Elhallgat. Jó volt egyre csak beszélni.
Felkel. S a tó vagy az erdő sima
Úttá válik az éjszakába, a viharba.
De igazából nincsen éjszaka. És nincsen
Vihar.⁴²*

*

Emlékszem egy szóra, aminek nem tudtam a jelentését, de volt róla sejtésem, intuícióm, beraktam egy mondatba, hogy megfigyeljem, illeszkedik-e vagy ellenáll a kontextusnak és a szintakszisnak, a nyelvemen forgattam a szót, ahogy volt. Emlékszem az érzésre, hogy a szó jelentésének csak egy részét birtoklom, mint egy félbetört barátságmedálnak, és meg kell találnom a másik felét a beszéd társas világában. Emlékszem, ahogy gyerekként ide-oda mászkálok, és a szót ismételve, amit valahogyan a felnőttektől elhallottam, vadul használom bármikor, és figyelem, ahogy – csodás módon – csupán nagy ritkán hibázom. Ha öt éves vagy, és rámutatsz egy platánfára, vagy egy tétlen markológépre, vagy a kertjében görnyedő szomszédra, vagy ezek képére a tévében, és azt mondod, „eltűnik”, vagy azt mondod, „feltűnik”,⁴³ sosem ejthetsz hibát; ha szülőd, vagy aki vigyáz rád, kíváncsi, találhat bennük értelmet, ami téged háborzongatóan előrelátóvá tesz –

42 Az idézett részlet Grossman *The Lecture (Az előadás)* című versének zárata.

43 Az eredetiben a „vanish” (eltűnik) és „varnish” (fényez) fogalompár szerepel.

a szomszéd haldoklik, fogyott, vagy a markoló eltüntetett valamilyen építményt, vagy az esővíz csillog rajta, vagy a ragyogó képernyő látványa különös véget kölcsönöz a látottaknak. Abból eredeztetni egy szó jelentését, ahogy mások alkalmazkodnak ahhoz, ahogyan te használod a szót: emlékszünk az érzésre, ahogy a jelentés átmenetileg megszilárdul, és két ember minden megszólalás köré világot építhet, amelyben bármely használatnak jelentése volt? Szerintem ez költészet. És mikor azt éreztem, végre teljesen elsajátítottam a szót, amikor kielégítő kattánással illeszkedett a mondatba, már nem volt többé költészet – valami más volt, valami funkcionális a világban, nem pedig a világ határainak elmosása.

Emlékszünk, játékaink milyen könnyen romboltak le, alkották vagy írták újra a valóságunkat? A varázslat alapja mindenekelőtt az ismétlés volt: minden gyerekek ismeri azt a jelenséget, amelyet a pszichológusok úgy hívnak, „szemantikus szaturáció”, tehát egy szót addig ismételve, amíg úgy érezzük, elvesztette jelentését, és csupán hangsorként működik – „*addig ismételve egyhangúan egy köznapi szót, amíg a sűrű hajtogatástól kiürül belőle minden értelem*”,⁴⁴ ahogyan Poe írja *Berenice* című novellájában. Szüleid lefektetnek aludni, nincs mese, ágyban kell maradnod, te azt kiabálsz újra és újra „alvás”, míg ami értelme volt is a szónak, elillan a szimbolikus renddel együtt, és apró vadállattá válsz a foszforreszkáló műanyag csillagok alatt. Nyelvi ismétlődés, tanulod meg már egészen fiatalon, formát adhat vagy megszüntetheti azt, mivel a nyelv alakíthatóságával kerül feszültségbe, és a világgal, amelyet a nyelv által, a nyelvre építünk. A legrettenetesebb az volt, ha a neveddel tetted, hát még ha egy falanxnyi kántáló gyerek tette ezt a játszótéren – emlékeztetőül, milyen könnyen kizárható valaki az emberi közösségből, te kis névtelen, taknyos vadállat, aki ahhoz is ideges vagy, hogy beárudd őket. És egyébként is, mit mondanál? „Elrontották a nevemet.” A tanár azt fogja mondani, válaszolj nekik a következő mondókéval: „*Sticks and stones may break my bones, but words will never break me.*”⁴⁵

Gyerekjátékoknak nevezzük ezeket, nem pedig alkotásoknak, de nem éppen egy gyermek az, aki még nem képes különbséget tenni munka és szórakozás között? E tekintetben minden gyerek költő. Azt kérem, keressük meg ennek a korai nyelvi bizonytalanságnak az emlékét, a kreatív és tisztító erejű nyelv emlékét. Utánajártam, és kutatásom, olvasmányaim arra engednek következtetni, hogy ezt az erőt örökké olyanként tapasztaljuk meg, mint ami elhagy minket, vagy amelytől mi távolodunk – ha nem távolodnánk el ettől a képességünktől, az a kudarcunkat jelezné: nem voltunk képesek beilleszkedni a tényleges, felnőtt világba, vagyis örültek vagyunk. Sértettségünk, amiért elesünk a költészettől, megannyi lehetséges mód mellett a felnőtt költők és a költeményeik iránti megvetésben ölt alakot; a költők iránt, akik pusztán természetüknél fogva felhívják e távolságra a figyelmet, éreztetik azt, de képtelenek csökkenteni.

Emlékszem, amikor megnyitott Topekában a hipermarket, hatalmas, 20 000 négyzetméteres doboz, a tornyosuló polcsorokkal, rajtuk fényes áruk fényes sora,

44 Sóvágó Katalin fordítása. In: *Az Usher-ház vége*, Lazi, 2008.

45 Gyerekmondóka, mellyel a csúfolódásra szoktak válaszolni. Hasonló funkcióval bír, mint magyarul a „nem fáj, nem fáj, köszönöm a lekvárt” rigmusa.

emlékszem a gabonapelyhes sorra, családi kiszerezésű Cap'n Crunch-ok ameddig a szem ellátott. És ott görkorcsolyáztak – nem viccelek – az édességtől roskadozó sorok között ezek a fiatal egyenruhás dolgozók, egyenruhások két értelemben is: az üzletlanc mezeit viselték mindannyian és a tizenévesek „szépségének” minden konvencionális jegyét is magukon hordták – ami nem szépség volt, de a tökéletes felcserélhetőség fenségessége, a görkorcsolya pedig – igaz, idejétmúlt – jelképe a tőke simaságának. Minden szírom vagy darabka puffasztott kukoricám épp olyan jó, mint a tied – Warhol az aktuális Whitmanje: „A kóla az kóla, és nincs az a pénz, amin jobb kólát vehetnél, mint amit a sarki csöves iszik. Minden kóla ugyanolyan és minden kóla jó.” Azonos jóság, jó azonosság: az energia, ami átjárt, ami megrontott a hipermarketben – a boltban, ami a taknyos kis énemnek olyan volt, mint Shelley-nek a Mont Blanc –, az az energia, úgy gondolom, a költészethez tartozik. „A költészet egyfajta pénz”, mondta Wallace Stevens;⁴⁶ akárcsak a pénz, az egyén és a közösség között mediál, feloldja az előbbit az utóbbiban, vagy hagyja újra kialakulni az utóbbiból az előbbit, hogy az ismét feloldódhasson. Emlékszünk még arra (vagy érezzük még most is), milyen az értékek és hibák határtalan hálózatában kísérleti csomónak lenni? Mert az is költészet, igaz, egy pervertált formája, hiszen az emberi kapcsolatok tárgyakként jelennek meg. Az elvont felcserélhetőség hatása, hogy minden helyettesíthető – mi annak az éneke? Fiatalságom tényleges dala alighanem a nyolcvanas évek szintipopjának szerzeménye, de ami hatásossá teszi, fenntartom, az a Költészet.

Vagy emlékszem a nyárra, amikor a Gage Parkban voltam, a „Vissza a természethez” táborban, de nagy kánikula volt, és a zavarba jött diákvezetők, hogy óvjának minket a napszúrástól, öt egymás utáni nap elvittek minket a Gage 4 Theater dolláros matinéjára. Emlékszem *A majmok bolygójára* – a kisebb táborozók bógtek félelmükben. Emlékszem minden alkalomra, ahogyan a fények elhalványultak – ezek volt azok filmek, amelyeket a családom érzelmi szűrője nélkül láttam –, azt éreztem, lehetségesek más világok, azt éreztem, minden érzékem újraindult és kiélesedett, hogy némelyik egybeolvadt a sötétben mellettem ülő és hatalmas kólákat szürcsölő gyerekek érzékeivel. Ez aztán hamar elmúlt, ahogy tényleg elindult a film, és egy bizonyos alternatív világ képei megjelentek a képernyőn; és nyoma sem volt az érzésnek, mire ismét kiengedtek minket a természetfeletti fényű napra, de minden alkalommal, ahogy lehúzták a fényeket, és a vásznon peregni kezdtek a bevezető képkockák, azt éreztem, hogy előnt valami elvont képesség, amit a Költészethez kötök. Nem a műalkotást – legyen bár kitűnő az a műalkotás –, hanem azt a kis tisztást előtte. (Pár évvel ezelőtt nyáron részese voltam egy bántóan közép-szerű opera-előadásnak egy gyönyörű Santa Fé-i szabadtéri színházban; ahogyan távoli üléseinken ülve elhatalmasodott rajtam az unalom, valamiféle transzba estem, még messziről is láttam, ahogyan egyetlen szentjánosbogár körözött lassú fénnel a zenekar körül, aztán a színpadon, aztán az előszínpadon is túl: előbb itt fénylett, Új-Mexikóban, aztán három mérföldre

---

46 Ami azt illeti, Stevens fordítva mondta: „*Money is a kind of poetry.*” Vagyis a pénz egyfajta költészet. Az idézet forrása Stevensnek az 1930-as évek második felében keletkezett *Adagia* című aforizmagyűjteménye.

Sevillától, itt az órák szerint, ott a művészet mindenkor folyamatos jelenében. Azóta, ha csak tudok, elmegyek a szabadtéri előadásokra, nem annyira a konkrét darabok érdekelnek, sokkal inkább az, ahogyan például egy rendőrhelikopter a Central Park felől berepül az ardennei erdő fölé – míg, ismét a történeti jelenben, szeretem azt hinni, hogy a gyanúsított megmenekül.)

Ez egyfelől egészen evilági, hétköznapi tapasztalat, míg másfelől az evilágin túli struktúrák megtapasztalása, ahogy a nyers lenvászonon, itt-ott, átlátunk a valóságon. És – miért ne beszéljünk erről is – elbaszni vagy elbaszódni ennek csakúgy része, ahogyan a szex és a szerek képesek a forma megtapasztalásává oldani a részletek percepcióját. Ahogyan a dadogást képes feloldani az ének.

Szükségtelen tovább példázni egy olyan ihletést, amely maga sem képes adekvát példákat teremteni – példázni egy képességet, amelyet nem lehet objektívizálni anélkül, hogy ne csorbítanánk meg. A védelmében írtam és a becsmérlőinek a védelmében, mert ennek a lehetetlen hivatásnak ez a maga dialektikája. Csupán annyit kérek az utálkozóktól – és én magam is egy vagyok közülük –, hogy igyekezzenek tökéletesíteni megvetésüket, sőt, próbálják azokat versekbe foglalni, ahol megvetésük elmélyül, nem pedig szertefoszlik, és ahol – azáltal, hogy megteremtődik a lehetőség helye és a jelen felfüggesztődik (mint a hallhatatlan dallamok) – megvetésük talán végül inkább szeretetre fog emlékeztetni.

Ben Lerner (1979) amerikai költő, író, irodalmár, a Brooklyn College oktatója. Három verseskötet szerzője: *The Lichtenberg Figures* (2004 – *Lichtenberg-ábrák*), *Angle of Yaw* (2006 – *A forgás iránya*), *Mean Free Path* (2010 – *Közepes szabad úthossz*), amelyek összegyűjtve is megjelentek *No Art* (2016 – *Semmi művészet*) címmel. Regényei: *Leaving the Atocha Station* (2011 – *Elhagyni az Atochaállomást*); *10:04* (2014), illetve előkészületben van a *The Topeka School* (2019 – *A topeikai iskola*) című könyve is.

Költői világának alapját az Ashbery-féle szubszürrealizmus képezi, ugyanakkor a korra, az aktualitásokra mintha határozottabban reflektálna, mint az a New York Schoolhoz kötődő költőknél szokás. Prozájának jellegzetessége az oszcilláció referencialitás és fikció között, illetve ennek metarefektív, esszéyszerű gondolatfutamokba hajló kommentálása, amelyből végül szellemes, gazdagon rétegzett elbeszélésmód kerekedik ki.

Mohácsi Balázs fordítása

Patrick Kavanagh

Inniskeeni út: július este¹

*Tekernek kettesével, hármásával –
Billy Brennan csűrjében lesz ma tánc:
A félszavak rejtélyes kódolása,
Boldog nyelv: csipkedés, kacsingatás.
Senki nincs az úton, hogy fél kilenc múlt,
Nincs kósza árnyék, meddig a szem ellát,
Nincs egy ember; üres mér földnyi kőút –
Léptével senki nem faggatja titkát.
Rám maradt, mit minden költő utál,
Bár így kedvemre meditálhatok.
Egyedül lenni nép, kormány, király:
Ez ám a robinsoni állapot.
Mér földnyi királyság, kőút. Virágok,
Király vagyok, enyém a kő, az árok.*

Patrick Kavanagh (1904–1967) ír költő, író. Paraszti sorból származik – jellemzők is a rurális témák írásaiban –, ami miatt a harmincas években sokáig nem találta helyét a dublini művészkörökben. Későbbi sorsa is hányatott volt. Az írás mellett volt, hogy napilap pletykarovatát írta, volt, hogy csaposként dolgozott. 1942-ben publikálta leghíresebb, *The Great Hunger* (A nagy éhség) című versét, ami miatt állítólag visszavonták és bezúzták a *Horizon* folyóirat vonatkozó lapszámát. 1948-ban megjelent önéletrajzi ihletésű regénye, a *Tarry Flynn* szintén tiltólistán volt egy ideig. A megérdemelt megbecsülésből csak az ötvenes-hatvanas évek fordulóján jutott neki: ekkoriban a dublini egyetemre hívták előadást tartani, az USA-ban ő képviselte Írországot egy költészeti szimpóziumon, és beválasztották a Guinness Költészeti Díj zsűrijébe is. Kavanagh jelentős hatást gyakorolt a Nobel-díjas Seamus Heaney-re: mindketten hisznek abban, hogy a lokálisban és a hétköznapiiban megpillantható az egyetemes és a fennkölt. De talán az is beszédes, hogy az *On Raglan Road* (A raglani úton) című versének megzenésítését mások mellett például Van Morrison, a Dire Straits vagy Sinéad O'Connor is előadta már.

Mohácsi Balázs fordítása

1 A fordítás a Független Mentorhálózat kötelékében jött létre, Imreh András segítségével.

Dudley Randall

A költő nem zenegép

*A költő nem zenegép, szóval ne akard megmondani, miről írjak.
Egy kedves barátnőmnnek felolvastam egy verset a szerelemről, amire azt mondta,
„Most már úgysem úszod meg, bármit is jelentsen ez,
Miért nem írsz a miami forrongásokról?”*

*Azért nem írtam Miamiról, mert nem tudtam Miamiról.
Nem értem rá, mert a Népszámlálási Hivatalnak dolgoztam, esténként zenét hallgattam
és új verseket írtam,
Ami miatt nem néztem tévét és nem olvastam újságot.
Szóval nem a Fekete Öntudat hiánya miatt nem írtam Miamiról,
Hanem pusztá tudatlanságból.*

*Ha egy fekete költőnek meg akarod mondani, miről írjon,
Az olyan, mintha Oroszországban a kultúrkomisszár megmondaná a költőnek,
Jó lesz, ha ír Novobigorszk tartomány új vaskohóiról,
Vagy a hős szovjetmunkásokról, akik a transzkaukázusi csatornát ássák,
Vagy a cukorrépa-feldolgozó üzem munkásainak páratlan teljesítményéről,
Akik 400%-kal túlteljesítették a tervet (később kiderült, hogy csupán elgépelés volt).*

*Az orosz költő talán rákban haldokló anyját figyeli,
Boldogtalan afférban vérzik ki lassan,
Vagy kicsattan a boldogságtól, és borról, rózsákról és fülemülékről akar dalolni.*

*Le merném fogadni, hogy száz év múlva az oroszok az olyan verseket fogják olvasni,
[dalolni, szeretni,
Amelyek az anya haláláról, a hűtlen szeretőről vagy a borról, rózsáról és a fülemülékről
[szólnak,
Nem pedig azokat, amelyek a vaskohókról, a transzkaukázusi csatornáról vagy a cukoripari
[dolgozókról.*

*A költő arról ír, amit érez, ami szívét agitálja, tollát megmozdítja.
Nem arról, amit valami pártfunkci diktál, hogy az ő tevékenységét vagy eszméit reklámozza.*

*Igen, talán írok majd Miamiról, ahogy írtam Birminghamról is,
De Miamiról azért fogok írni, mert akarok, nem pedig azért, mert valaki azt mondta,
[írnom kell róla.*

Igen, a szerelemről írok. Mi a gond a szerelemmel?

*Ha több volna a szeretet, még több fekete babánk születne, akik aztán fekete testvéreinkké
lennének, és együtt építenénk fel a nagy fekete családot.*

*Amikor az emberek szeretnek, édes illatú szappannal fürdenek, parfümmel, kölnivel
[fújják be testüket,*

*Megborotválkoznak, fésülködnek, fényes selyemruhát húznak,
Lágyan, kedvesen beszélnek, és csak arra figyelnek, hogy előre felismerjék és kielégítsék
[a kedves minden vágyát.*

*A szerelem után kipihentek és boldogok, és barátai az egész világnak.
Mi a gond a szerelemmel, a szépséggel, a boldogsággal és a békével?*

*Ha Jozefina többször szerette volna Napóleont, nem volna most telehintve Európa
[koponyákkal.*

*Ha Hitler boldog lett volna a szerelemben, nem süttött volna meg annyi embert a
[kályhákban.*

*Úgyhogy ne mondd nekem, hogy ez triviális, és hogy kibúvó valami komolyabb téma,
[például Miami elől.*

A költő nem zenegép.

A költő nem zenegép.

*Ismételtem, a költő nem zenegép, hogy valaki aprót dobjon a fülébe, aztán a kért dalt
[hallgassa,*

*vagy hogy valaki megsimogassa a buksiját, hogy „ügyes kis forradalmár”,
vagy hogy odaadományozzák neki a Kuumba Fekete Felszabadítási Díjat.*

A költő nem zenegép.

A költő nem zenegép.

A költő nem zenegép.

Szóval ne akard megmondani, miről írjak.

Dudley Randall (1914–2000) amerikai költő. Első versét tizenhárom éves korában közölte a *Detroit Free Press*. Előbb autógyári munkás volt, később postásként dolgozott. Szolgált a második világháborúban. A háború után a postai munkája mellett szerzett diplomát angol nyelv és irodalom szakon. Később könyvtárosként dolgozott és képezte tovább magát.

Költészete változatos, kísérletező, ám egyszerűség és realizmus jellemzi. Leghíresebb verse a *Ballad of Birmingham* (*Birminghami ballada*), melyet az Alabama állambeli Birmingham baptista templománál történt 1963-as rasszista indítékú robbantásra írt válaszul. 1965-ben létrehozta Broadside Press nevű kiadó-ját, melyet kifejezetten az afroamerikai írók és politikai gondolkodók publikálására alapított. Munkájáért 1973-ban mások mellett neki adományozták a Kuumba Fekete Felszabadítási Díjat.

Mohácsi Balázs fordítása

Frank O'Hara

Perszonizmus: Egy kiáltvány

Minden benne van a versekben, de azzal a kockázattal együtt, hogy úgy fog hangozni, amit mondok, mintha a szegény ember Allen Ginsbergje lennék, mégis írok neked, mert most hallottam, hogy az egyik költőtársam azt gondolja, azért nem lehetett érteni egy felolvasáson az egyik versemet, mert én magam is zavarodott voltam. Nos, ne már. Nem hiszek Istenben, tehát nem kell, hogy választékosan csengő szerkezeteket hozzak létre. Utálok Vachel Lindsay-t, mindig is utáltam; nem szeretem a ritmust sem, az asszonáncot, és az összes hasonlót. Tiszta idegbeteg leszel tőlük. Ha valaki az utcán késsel a kezében üldözni kezd, egyszerűen elfutsz, és nem állsz meg azt üvöltözve, hogy „Add fel! A Mineola gimi futóbajnoka voltam.”

Ennyit a versek írásáról. Ami a befogadásukat illeti, tegyük fel, hogy szerelmes vagy, és valaki csúnyán bánik (*mal aimé*) veled, nem azt mondd, hogy „Hé, nem bánhatsz velem így, nem ezt érdemlem!”, inkább hagyod, hogy minden test megtalálja a maga helyét, és mind meg is fogja néhány hónap után. De hát eleve nem is ezért lettél szerelmes, csak, hogy éld az életed, szóval jobb, ha megragadod a lehetőségeket, és nem próbálsz logikusan gondolkodni. A fájdalom mindig logikát szül, és ez egyáltalán nem jó neked.

Nem azt mondom, hogy ne neked lennének a legfellengzősebb gondolataim az összes mai író közül, de hát min változtat ez? Ezek csak gondolatok. Az egyetlen jó a dologban, hogy amikor már eléggé magasröptű vagyok, megállnak a gondolataim, és ez az a pont, ahol a felfrissülés érkezik.

De hogyan is érdekelhetne igazán, hogy bárki is felfogja-e vagy megérti-e, hogy mit jelent, vagy hogy ettől fejlődnek-e. Fejlődnek merrefelé? A halál irányába? Minek sürgetni őket? Túl sok költő viselkedik úgy, akár egy középkorú anya, aki túl sok sült húst próbál a gyerekeivel megetetni, meg krumplit szósszal (könnyekkel). Engem aztán nem érdekel, hogy esznek-e vagy sem. Az erőszakos etetés kóros soványsághoz vezet (kiegés). Senkinek sem kellene átélnie olyasmit, amire nincsen szüksége, és ha nem kell nekik költészet, hát annyi baj legyen. Én a mozit is szeretem. Végül is az amerikai költők közül csak Whitman és Crane és Williams jobb, mint a mozi. Ami pedig a versmértéket és a többi technikai dolgot illeti, fő a józan ész: ha nadrágot akarsz venni, olyat keresel, ami eléggé feszes ahhoz, hogy mindenki veled akarjon lefeküdni. Semmi metafizikus nincs ebben. Kivéve, persze, ha elhitetted magaddal, hogy amit érzel, az maga a „sóvárgás”.

Az absztrakció a költészetben, amiről nemrég Allen [Ginsberg] írt az *It Is*-ben, valóban érdekfeszítő. Azt gondolom, hogy azokban az apró részletekben jelenik meg leginkább, amikor döntést kell hozni. Az absztrakció (a költészetben, nem a festészetben) a személyesség visszavonásával jár. Például a „végtelen *nosztalgia*-

ja" és a „végtelen *utáni* nosztalgia" közötti választásban megmutatkozik egyfajta törekvés az absztrakció bizonyos szintje felé. A végtelen nosztalgiája egy magasabb fokú absztrakciót jelez, elvonást, és negatív képességet (mint Keatsnél vagy Mallarménál).

A perszonizmus, ez a mozgalom, amit nemrég alapítottam, és amiről senki sem tud, engem nagyon érdekel, hiszen totálisan szembemegy ezzel az absztrakt elvonással, olyannyira, hogy azzal már a valódi absztrakció határára jut, tulajdonképpen először a költészet történetében. A perszonizmus az Wallace Stevensnek, ami a *la poésie pure* volt Béranger-nak. A perszonizmusnak semmi köze a filozófiához, ez mindenestől művészet. És a személyiséghez vagy az intimitáshoz sincs köze, éppen ellenkezőleg! De hogy nagy vonalakban érzékeltessem, az egyik alapvető szempont benne az, hogy megszólítson egy bizonyos személyt (aki nem azonos a költővel), így megidézve a szerelem felhangjait anélkül, hogy tönkretenné közben a szerelem életadó nyersségét, és fenntartsa a költő érzéseit a vers iránt, miközben meggátolja, hogy a szerelem belekeresse a költőt a másik iránti érzelembe. Ez is a perszonizmus része. Én alapítottam, miután LeRoi Jones-szal ebédeltem 1959. augusztus 27-én, egy olyan napon, amikor szerelmes voltam valakibe (nem Roiba, hanem egy szőkébe, ha már itt tartunk). Visszamentem a munkahelyemre, és írtam egy verset ennek a valakinek. Miközben írtam, eszembe jutott, hogy fel is hívhatnám telefonon a vers helyett, és ezzel megszületett a perszonizmus. Nagyon izgalmas mozgalom, és kétségtelen, hogy számos követője lesz hamarosan. Egyenesen a költő és a másik személy közé helyezi a verset, amolyan Lucky Pierre-ként, amit ennek megfelelően meg is szolgál. A vers végre két személy, és nem két lap között van. Szerénytelenség nélkül be kell vallanom, elképzelhető, hogy az irodalomnak, ahogy ismerjük, ez lesz a halála. Miközben bizonyos dolgokat bánok, annak így is örülök, hogy hamarabb jutottam ide, mint Alain Robbe-Grillet. Mivel a költészet gyorsabb és pontosabb, mint a próza, szükség szerű, hogy a költészet végezze ki az irodalmat. Egy darabig úgy gondolták, hogy Artaud fogja ezt végrehajtani, csak hogy, minden nagyszerűségükkel együtt is vitairatai épp annyira kívül vannak az irodalmon, amennyire a Bear Mountain kívül esik New York államon. Az ő kapcsolódása az irodalomhoz semmivel sem mehökkentőbb, mint Debuffet-é a festészethez.

Mit is várhatunk tehát a perszonizmustól? (Kezd egyre érdekesebb lenni, nem igaz?) Mindent, de nem fogjuk megkapni. Túlságosan új, túlságosan életteli mozgalom ez ahhoz, hogy bármit is ígérjen. Ám ez is, akár Afrika, úton van. Egyrészt a technika, másrészt a tartalom legújabb propagandistái is jobban teszik, ha vigyáznak.

1959. szeptember 3.

Krusovszky Dénes fordítása

Frank O'Hara

A válságban lévő filmgyártáshoz

*Nem ti, vézna folyóiratok és megbarnult magazinok,
tudálékosságtól hemzsegó öntelt irományaitokkal,
és te sem, kísérleti színház, ahol az Érzelmi Beteljesülés
a Költői Intuícióval lép állandóan frigyre, de nem is te,
bájos Nagyopera, mi sem nyilvánvalóbb a fülnek (habár
közel állsz a szívemhez), hanem te, Filmművészet,
te vagy az én szerelmem!*

*Válság idején újra meg újra el kell döntenünk, kit szeretünk.
És arra hallgassunk, akire kell: ne az én kimért dajkámra, aki arra tanított,
hogyan legyek rossz és nem rossz, s nem arra, hogyan legyek jó (később a maga
előnyére fordította ezt a tudást), nem is a katolikus egyházra,
ami a legjobb esetben is egy komor felvezetés csupán a kozmikus szórakozáshoz,
és az Amerikai Légión se, ami mindenkit gyűlöl, ellenben rád,
tündökletes Mozivászson, tragikus Technicolor, szerelmes Cinemascope,
nyújtózkodó Vistavision és elképesztő sztereó hangzás, minden
mennyei dimenzióddal és visszhangoddal és képrombolásoddal együtt!
A Dávidot alakító mezítlábas, bő gatyás Richard Barthelmessre,
a lángoló hajú és ajkú, hattyúnyakú Jeanette MacDonaldra,
Sue Carrollra, aki a végtelenségig tud mosolyogva egy autó horpadt
lökharítóján ülni, Ginger Rogersre, akinek apródfrizurája úgy bukik
reszkető vállaira, akár egy kolbász, a barackfagyalt hangú Fred Astaire lábára,
a ziháló hegymászófeleségeket elcsábító Erich von Stroheimre,
minden egyes Tarzanra külön-külön (képtelen vagyok Johnny Weissmullert
választani Lex Barker helyett, egyszerűen nem megy!), Mae Westre egy prémes szánban,
bordélyházi ragyogással és nyájas szavakkal, a holdbéli Rudolph Valentinora,
a szenvedélyeket zúzó, és szintén holdszerűen gyöngéd Norma Shearerró,
Miriam Hopkinsra, aki kiejti pezsgőspoharát Joel McCrea jachtjából,
majd könnyeit hullatja a gyűrűző vízbe, Clark Gable-re, miközben kimentí Gene Tierney-t
Oroszországból, Allan Jonesra, aki Kitty Carlisle-t menti meg Harpo Marxtól,
Cornel Wilde-ra, aki vért köhög a zongora billentyűire, miközben Merle Oberon sértegeti,
Marilyn Monroe-ra, ahogy túsarkúban átvánszorog Niagara Falls-on,
a rejtélyes Joseph Cottenre és a tanácstalan Orson Wellesre, meg Dolores del Rióra,
aki orchideákat ebédel és tükröket tör össze, Gloria Swansonra, ahogyan hever,
és a heverve tekergőző Jean Harlow-ra, meg Alice Faye-re, aki heverve
tekergőzik és énekel, Myrna Loyra, amiért nyugodt és bölcs, William Powellre
a lenyűgöző modoráért, és Elizabeth Taylorra, aki egészen kivirult, igen, rád*

és rátok is, többiek, nagyok és majdnem nagyok, főszereplők és statiszták, akik gyorsan eltűntök, aztán álmainkban tértek vissza néhány mondattal, szerelmeim!

Csodás alakításaitok sokáig ragyogjanak még, késlettetésekkel és kinyilatkoztatásokkal, a világ minden pénze csillogjon nektek, míg megpihentek a reflektorfényben töltött hosszú nap után, dobozba zárt arcotok tanulsága a miénk, hiába sűrűsödnek a felhők éjszaka, az égbolt irányítja a csillagok útját. Az istenekkel együtt vagytok örökkévalók! Forogjanak a celluloidtekercek, ahogy a föld is forog tovább!

Tömbök

1

Jippí! a nő a kikötőben forgat! a férfi beleveti magát az örvénybe! a nő áthajol az óriás könnyel teli talicskája fölött, s az zuhanni kezd, akár egy lávatölcsér a hisztérikusan reszkető kancsal nyolcadikos kitárt tenyeréből, míg a hideg betonon meg nem áll! mennyei kétségbeeséssel veti föl karjait a férfi, lármás szerelmi idegei egy tágas Y-ban csapkodnak, akár a mikulásvirág a maga viharában, ahogy a gomolyfelhők üvegajtájához veri magát, mely visszatartja a nőt ezektől az isteni legelőktől, aniket, mintha kővel, férfiak húsával szórt tele! Ó halálos vágyakozás!

2

Hát öregem, olyan volt a gyerekkoruk, mint egy halom zabkeksz. Kellesz nekem, én is neked, nyam-nyam. Névtelenné lett az egész hamar

3

mintha valaki folyton elhagyna valamit, anélkül, hogy tudná, mi az. Mindig ugyanígy. Hogy szerettek kenyeret és vaját és cukrot enni, tunyák voltak, az egerek nyalták fel a padlót, miután aludni tértek, könnyű farkukat kaparászva forgatták a szemcsék között. Vívó! a dextróz amit a gyerekek faltak, nyeltek, szippantottak azokból a bütykös csokiszeletekből. Micsoda pattanások! micsoda merevedések! micsoda szomorkás szerelmek. És úgy nőttek, akár a vihogó fenyők.

Aus einem April

Leporoljuk a falakat.

*És természetesen sivítózó pacsirták vagyunk,
összehúzott vállal zuhanunk az egeken át, szorosan,
mintha a hóna alá vett volna valaki! és tele van a torkunk.*

Hát nem zuhantál alá még karácsonykor,

és nem hatott meg mindenkit, aki csak látta?

nem erről szól a fa is? a puszta élvezet,

hogy felsikolt az is, akit röptöd nem hatott meg soha!

Épp elég most ahhoz, hogy eldobja életét.

És úgy hullanak szét a tetők, akár a taps

*ami durva, körmös, ismerős, csókoktól érdes kezekről csattan.
Az ujjak még kifűltabbak, mint egy napsütéses, kora reggeli
órán az ajkak közé kidugott nyelv, mielőtt a köd beszállna
a nyílt tenger felől; míg odakint minden zölden kavargó.*

Koldusopera

Sokat gondolok

Peachumékra: Polly

és a többiek

jól megvannak mind.

Polly ékszerein még ott az ár,

ha gazdát akarnának

cserélni, kutyusai mint

a ragadozók. De még

a madarai is.

Ha a mi ragyogó

hősünk, Bicska Maxi, micsoda

őszinte férfi! bármikor is

lopna vagy ölne, annak

bizony jelentése lesz! Ó,

Maxi késén rossz a markolat,

szóval a jelentése épp

annyira lehet a sajátja,

mint a Maxié. Ám ő nem olyan,

aki a magáét erőltetné. Hiszen

ki birtokol itt bármit is?

*De Polly, te valóban árnyék
vagy? Maxi vetített ki egy
megvilágított filmszalagon át?
Ha Berlinben járok
1930-ban, láthattalak volna,
ahogy az utcákat rovod
mint Krazy Kat?*

*Ő igen. De miért
van az, ha Maxi beszél,
csak néha értjük,
mit akar. Mondatai
leképezik az időt.
Mindannyiunkat láttál már
álruhában. Mozgolódtunk; de
rendezetlenül. Öreg
pudlikat és háború előtti
szórméket lengettünk, szűk cipőkben,
kristályíjjal a kézben.
Halkan, erős parfümködben.
Monoklival a szemünk körül.
Habár te azt se tudtad, ki
kicsoda. Bonyolult
napok voltak azok.*

Töprengések vészhelyzetben

Vajon fesletté válok, mintha szőke lennék? Vagy vallásossá, mintha francia?

Mindig, amikor összetörök a szívemet, még több kalandra vágyom (bár ugyan-azok a nevek térnek vissza azon a végtelen listán!), de eljön a nap, amikor nem marad semmim, amit kockára tehetnék.

Miért is osztoznék rajtad? Miért nem szabadulsz meg inkább valaki mástól, a változatosság kedvéért?

Nincs nálam kevésbé bonyolult férfi. A határtalan szerelmen kívül semmire sem vágyom.

Még a fák is megértenek engem! Jó ég, hiszen alájuk is lefekszem, nem igaz? Épp olyan vagyok, mint egy halom levél.

Akárhogy is, soha nem áltattam magam sem a pásztori élet dicséretével, sem a legelőkön elkövetett perverz aktusok ártatlan múltja iránti nosztalgiával. Nem.

Nem vágyom olyan zöldre, amit New York határain belül meg ne lelnék – egy árva fűszál sem okoz örömet, hacsak nem tudom, hogy van a közelben metráló-lomás vagy lemezbolt, vagy bármi egyéb, ami arra utal, hogy az emberek nem *bánják* mindenestől az életet. Minél kevésbé feltűnő valami, annál fontosabb elismerni; a felhők magukban is elég figyelmet kapnak, és még ők is továbbmennek. Vajon tudják, miről maradnak le? Aha.

Halványkék a szemem, akár az ég, és folyton változik; felelőtlen, de mulandó, teljesen egyedi és hűtlen, nem is bízik bennem senki. Folyton félrenézek. Majd ismét valamire, miután lemondott rólam. Nyugtalan leszek tőle, és ettől meg rosszkedvű, de képtelen vagyok uralkodni rajta. Bárcsak inkább szürke, zöld, fekete, barna, sárga szemem lenne; akkor otthon maradnék és elfoglalnám magam. Nem mintha kíváncsi lennék. Éppen ellenkezőleg, unatkozom, de muszáj figyelmesnek lennem, a dolgoknak szükségük van rám, ahogy az égnek a föld fölött kell lebegnie. Újabban annyit aggódnak, aludni is alig marad időm.

Szóval egyetlen férfi van, akit borotvátlanul is szeretek megcsókolni. Heteroszexualitás! kérlelhetetlenül közelítesz. (Hogyan lehetne elijeszteni vajon?)

Szent Szerapion, fehérséged köpenyét öltöm magamra, olyan, akár az éjfél Dosztojevszkijnál. Hogyan lesz belőlem legenda, drágám? A szerelmet már próbáltam, de az elrejt a másik mellkasába, én viszont folyton előugrom onnan, mint egy lótuszvirág – milyen extatikus folyton előugrani! (de nem szabad, hogy ez bárkit megzavarjon!) vagy mint egy jácint, hogy „az élet szennyét távol tartsam”, igen, ott, még a szívben is, ahová a szennyet bepumpálják, s az odabent megsért, bemocskol, és nem enged. Így fogok tenni, habár lehet, hogy közben már híres leszek az üvegházban egy rejtélyes eltűnés miatt.

Pusztítsd el magad, ha nem tudod!

Gyönyörűnek lenni könnyű; de annak is látszani már nehezebb. Csodállak szerelmem, a csapdáért, amit állítottál. Mintha egy utolsó fejezet volna, amit senki nem olvas már el, mert a cselekmény előbb véget ért.

„Fanny Brown elmenekült – lelépett egy lovassági zászlóssal; tényleg szeretem ezt a csajt, & remélem, boldog lesz, bár kicsit az agyamra ment ezzel a hőstettével. – Szegény butus Cecchina! vagy F: B., ahogy régebben szólítottuk. Remélem kapott egy nagy fenekelését és 10 000 fontot.” – Mrs. Thrale.

Ki kell jutnom innen. Magamra kapok egy sálat, és a legmocskosabb napfoltjaimat. Vissza fogok térni, előbukkanok újra, legyőzötten, a völgyből; nem akarod, hogy oda menjek, ahová te indulsz, úgyhogy oda megyek, ahová nem akarsz küldeni. Még csak délután van, annyi minden vár még rám. A földszinten nem lesz egy levél sem. Megfordulok, beleköpök a zárba, és mozdul a kilincs.

Rádió

*Miért játszol ilyen szomorú zenét
szombat délután, amikor fáradtan,
halálisan fáradtan arra vágyom,
hogy a halhatatlan erőre emlékeztess?*

Egész

*héten, amíg a múzeumban
vánszorogtam asztaltól asztalig,
te Grieg és Honegger csodáit
ontottad az otthon levőkre.*

De hát én is

*otthon vagyok már, és egy végigdolgozott
hét után nem érdelek egy kis Prokofjevet?*

*Nos, legalább van egy gyönyörű de Kooningom,
ami után vágyakozhatok. Azt hiszem, van rajta
egy narancsszín ágy, több ez, mint ami hallható.*

Miután megnéztem Larry Rivers Washington átkel a Delaware-on című képét a Modern Művészeti Múzeumban

*Most, hogy fehér nadrágos hősünk
visszatért hozzánk, miközben tudjuk, orra
úgy reszket, akár egy zászló a sortűzben,
látjuk, hogy a nyugodt, hideg folyó a mi
katonáinkat segíti, s a szépséges történelmet.*

*Hogy forradalmibbak legyünk, mint egy apáca,
ez a vágyunk, hogy világiak legyünk és meghittek,
ahogy te mosolyogsz egy vöröskabátos láttán,
és meghúzod a ravaszt. Szorongás
és gyűlölet lángját táplálják*

*az elméleti megfontolások,
és az elvontság féltékeny spiritualitása,
akár egy robot? füst ez csupán a fizikai
esemény fölött. Ők pedig elégték.
Milyen szabad az egyénekből álló nemzet!*

*Kedves alapító apánk, életed bizonyára
egy szüntelen hazugság lehetett, hogy
folyton jelen legyél, itt vannak csontjaid mellemen
keresztbe vetve, akár egy rozsdás flinta,
egy kalózzászló, bátor és határozott,*

*és oly világos a téli átkelés
ragyogó homályában, egy olyan part
felé, ahová nem nyújtózik híd.
Ne lőj, míg a szabadság fénye meg nem csillan
a puskád csövén, s az egyetemes félelmet nem látod még.*

Janice-nek és Kenneth-nek utazáshoz

*Szerelem, szerelem, szerelem,
a nászút nem valami népszerű téma manapság a költészetben*

*és ha adnék nektek
egy Palmolive szappant
az elég ügyetlen
volna, nem igaz?*

*Meg fog fürdetni titeket a szél, drágáim.
S a szenvedélyetekből tornyok épülnek majd.*

*Ha nem lesztek itt,
úgy fogok félni.
A nagy város egyben
nagy fenyegetés is,*

*mégis, ha ti neveltetek a közelemben,
a szörnyek elkerültek akár egy lemezjátaszt*

*és olyan csodálatosan
magabiztosnak éreztem magam,
hogy attól a birnámi fák
is visszatértek volna az erdőbe.*

*Mindezt miattatok, a ti könnyed, fehér mosolyotok miatt,
akár egy francia szó, egyrészt bölcső, másrészt tengervíz.*

Krusovszky Dénes fordításai

Krusovszky Dénes

Versek a hétköznapoknak

Frank O'Hara költészetéről

Amikor 1966. július 25-én, egy nappal azt követően, hogy a New Yorkhoz közeli Fire Island homokos tengerpartján egy úgynevezett „beach taxi” elgázolta a mindössze negyvenéves Frank O'Harát, s ő a sérüléseibe belehalt, kevesen tudták még, hogy nem pusztán a New York-i mondén művészvilág egyik jellegzetes figurája ment el, de egyben a háború utáni amerikai líra egyik legnagyobb hatású költője is. O'Hara váratlan halála nemcsak egy felívelőben lévő karriert tört derékba, de egyben egy korszak – a második világháború után megújuló amerikai költészet aranykorának – végét is jelentette.

Persze rögtön hozzátehetjük, hogy – különösen egy olyan méretű irodalmi közegben, mint az amerikai – földrajzi elhelyezkedés, irodalmi ízlés és csoportdinamika, valamint generációs nézőpont szerint is igencsak nehéz egységes korszakokról, pláne úgynevezett aranykorról beszélni. Az azonban kétségtelen, hogy a háború lezárultával, és a katonai szolgálatból gyakran rögtön az egyetemi pad-sorokba visszatérő, a frontszolgálat miatt néhány évvel megcsúszott, de annál tettekeszebb új generáció felbukkanásával valami gyökeresen más kezdődött el az amerikai költészetben, mint ami a háború kirobbanásával időlegesen megszakadt. A '40-es évek második felében az egyetemeken összeverődött pályakezdő költőtársaságok az '50-es évekre paradigmaváltó generációvá nőttek ki magukat.

Az 1926. március 27-én a Maryland állambeli Baltimore-ban született Frank O'Hara is ezt az utat járta be. A massachusettsi Graftonban töltött gyerekkora után, mint tehetséges zongoraművész-jelölt, a bostoni konzervatóriumba nyert felvételt, ahol 1941-től '44-es behívásáig tanult. A háborúban a csendes-óceáni hadszíntéren szolgált, a USS Nicholas nevű romboló szonárkezelőjeként. Leszerelése után, egy veteránokat segítő alapnak köszönhetően, tanulmányait a Harvardon tudta folytatni, először itt is zenét tanult, de hamarosan átjelentkezett az irodalmi képzésre, immár azzal az elhatározással, hogy költő legyen. Életrajzaiban általában meg szokták említeni, hogy harvardi szobatársa a később kultikus népszerűsége szert tevő, morbid fantáziavilágáról ismert grafikus-író Edward Gorey volt. De ami költészeti szempontból ennél jóval fontosabb, hogy abban az időben, amikor O'Hara első verseit megírta, olyan költők bukkantak fel ugyanazokban az egyetemi terekben, mint Kenneth Koch, Barbara Epstein, Robert Creeley, Robert Bly, illetve a talán legfontosabb későbbi „harcostárs”, John Ashbery. Habár közvetlenül nem találkozott mindannyiukkal a Harvardon, a közeg húzóereje kétségtelenül az irodalom felé terelte a zongoristakarrierjével

leszámoló fiatal O’Harát. Korai írásai nagy része az egyetem irodalmi lapjában, a *Harvard Advocate*-ben jelent meg, mely a háborús évek kihagyása után, 1947 áprilisában indult újra. Az előbb említett fiatal költők mellett az idősebb generáció olyan szerzői is publikáltak az *Advocate*-ben ezekben az években, mint Ezra Pound, William Carlos Williams vagy Archibald MacLeish.

A ’40-es évek végétől O’Hara egyre gyakrabban utazott New Yorkba, ahol akkoriban valóságos művészeti forradalom kezdett kibontakozni, ráadásul úgy, hogy a különböző területek (festészet, irodalom, zene) között korábban nem látott átjárók nyíltak meg. Az absztrakt expresszionizmus képzőművészetben és irodalomban egymást megtermékenyítő hatással jelent meg egy időben, miközben a kortárs zenében is új jelenségek ütötték fel a fejüket (John Cage éppen 1950-ben tartott New Yorkban előadásokat *Lecture on Nothing* címmel), hogy a free jazz olyan alakjait, mint Miles Davis vagy John Coltrane, akik a belvárosi klubokban estéről estére játszottak, ne is említsük. Nem csoda, ha a New York-i költészeti iskola monográfusa, David Lehmann összefoglaló munkájában az utolsó avantgárdnak nevezi ezt az időszakot (*The Last Avant-Garde: The Making of the New York School of Poets*, 1999).

Egy évnyi Ann Arbor-i tartózkodás után (a Michigani Egyetemen szerzett mesterfokozatot) O’Hara 1951 őszén végleg New Yorkba költözött, s a város pezsgő Village negyedében bérelt lakást. Néhány hónappal ezután találkozott O’Hara először a festő Joe LeSueurral, aki ezt követően hosszú időre lakótársa, művészpартnere és szerelme lett. Marjorie Perloff, O’Hara első monográfusa (*Poet Among Painters*, 1977) LeSeur memoárját idézve azt írja, hogy találkozásuk körülményei dióhéjban megmutatják az egész korszak hangulatát: a John Ashbery egyszobás lakásában rendezett partin, a tömegben egymás mellé keveredő költő és festő a teljes hangerőn üvöltő Csajkovszkij zongoraversenyt hallgatva azonnal neki-látnak egy frivol balett-koreográfia tervezésének, majd kisvártatva hazaszöknek a buliról. O’Hara másik közeli festő-költő barátja, Larry Rivers pedig azt írja ugyanerről az időszakról: „Mind húszas éveink elején jártunk. John Ashbery, Barbara Guest, Kenneth Koch és én, költők voltunk, időnket az irodalmi bárként ismert San Remo és a képzőművész bárként ismert Cedar Tavern között osztottuk meg. A San Remóban vitáztunk és pletykálgottunk: a Cedarben általában verset írtunk, miközben azt hallgattuk, a festők hogyan vitáznak és pletykálgodnak.”

O’Hara ennek a színes, bohém művészvilágnak lett az ünnepelt figurája, és az említettekén kívül olyan művészek körében kezdett mozogni, mint Willem de Kooning vagy Jackson Pollock (akiről később monográfiát is írt). A költők közül ő lett a legszorgalmasabb műkritikus (az *Art News*-ban jelentek meg cikkei), és megélhetési munkát is a képzőművészeti világ irányában keresett: a nagyhírű MoMA (Museum of Modern Arts) dolgozója lett, előbb jegypénztárosként, majd 1960-tól segédkurátorként, végül társkurátorként a haláláig.

A versírás is ebben az időben vált komoly, mindennapi tevékenységgé O’Hara számára (ahogy a költőtárs James Schuyler felidézi: első alkalommal, amikor meglátogatta barátját a MoMA-ban, az a recepciósnál ült, és két jegykiadás között, egy sárga, vonalas papírra írt egy verset lázasan), habár a lényegesebb kifejezés nem annyira a komoly ebben az esetben, mint inkább a mindennapi.

O'Hara ekkor már tulajdonképpen egyfolytában verseket írt, ha utazott, ha dolgozott, ha ebédszünetet tartott, jegyzetlapokra, fecnikre, újság szélére körmölt, ha otthon volt, az írógépet verte, vagy ahogy maga mondta, talán zongoristaműltjára is utalva: játszott rajta. A költészet alkalmiságát, ünnepélyességét felváltotta számára (és kortársai nagy része számára is) a vers hétköznapi jelenvalósága. Nem kitüntetett pillanat többé a versírás, hanem még valami annál is zsigeribb: a mindennapi élet elidegeníthetetlen része, épp olyan életfunkció, mint a lélegzés vagy a táplálkozás (nem is véletlen, hogy O'Hara 1964-ben megjelent kötetének a címe *Lunch Poems* lett).

Mindez egyfajta lírai hagyománytól, lényegében a veretes, jól megmunkált, intellektuálisan elmélyült, magaskulturális utalásokkal teletűzdelt verstől való eltávolodást is jelentette az improvizatív, személyes hangú, az aktuális környezetre (és a kortárs kultúrára) fókuszáló költészet irányába. Jellemző anekdota ebből a szempontból, amit Perloff idéz fel: 1962-ben O'Harát és Robert Lowellt közös felolvasásra hívták a Staten Island-i Wagner College-ba, ahol O'Hara egy olyan verset olvasott fel, amit a szigetre tartó kompúton írt egy friss újsághír alapján (*Lana Turner has Collapsed!*), mire Lowell ironizálva elnézést kért a közönségtől, hogy ő semmit sem írt a felolvasásra jövet.

A két attitűd, Lowell komolykodó fricskája és O'Hara rögtönzése, a hagyományhoz való eltérő viszonyt is megmutatja. O'Hara és költőtársai számára mindaz az ünnepélyesség, amit Lowell eszményképének tartott, s amiben mestert, T. S. Eliotot követte, avítottak számított, s ami még fontosabb, ahhoz a meghatározó élményhez és állandóan jelen lévő kontextushoz, amit a metropolisz New York jelentett számukra, nem nyújtott átjárást. O'Hara nem tudatos lázadó volt, nem egy ellenkulturális igény irányította lírai tájékozódását, hanem a nagyvárosi élet mint ihletforrás és mint esztétikai élmény. Brad Gooch 1993-ban megjelent, és mind ez idáig legátfogóbb monográfiája O'Haráról innen nézve nagyon is érthető címválasztással élt: *City Poet: The Life and Times of Frank O'Hara*.

A nagyváros meghatározó közege mellett a másik fontos hatást az európai líra jelentette a fiatal New York-i költőknek. Habár voltak helyi mestereik is, azok vagy meghaladottnak tűntek (mint Eliot), vagy elvonultan éltek (mint William Carlos Williams), vagy totálisan parkoló pályára voltak helyezve éppen (mint a náci kollaboránsként megbélyegzett és 1958-ig egy elmeegógyintézetben tengődő Ezra Pound). És mindezekén túl még az az összművészeti közege is, ami New Yorkban megjelent, az európai avantgárd felé terelte O'Harát és társait. André Breton, Pierre Reverdy, Rilke vagy Majakovszkij jelentették a költészeti forrást számukra, kiegészülve Rimbaud-val és Baudelaire-rel, illetve – és O'Hara számára mindenekelőtt – Apollinaire-rel. Festő és költő barátai ez utóbbival azonosították őt is félig-meddig tréfásan: Frank O'Hara lett az időközben összeállt New York-i költészeti iskola (az iskola elnevezés is ironikus jelzőnek volt szánva eredetileg, aztán rajtuk maradt) Apollinaire-je. Egy költő a festők között – ahogy Perloff monográfiájának címe is mutatja.

A klasszikus avantgárd hatások, a nagyvárosi közege és az összművészeti tájékozódás ugyanakkor nemcsak a megelőző generációk költőitől választották el részben a New York-i költőket, de bizonyos értelemben a társ irányzatoktól

is, mint amilyen a Black Mountain College köre, a San Francisco Renaissance, a beat-költészet, vagy a középnyugati deep image poetry volt. S ha már az elején aranykorról beszéltünk, a tény, hogy ezek az irányzatok egy időben működtek a kontinensnyi országban, önmagában is figyelemre méltó.

O'Hara tehát nem formabontó költő volt, hanem improvizatív, érzékeny és mindenre nyitott művész elsősorban. Vagyis ha bármifajta pozíciót betöltött ebben az átalakuló költészeti szcénában, az inkább egyfajta összekötő szerep volt. Az ellenkulturális építkezés nem vált nála olyan céllá, mint mondjuk Ginsbergnél (akivel kifejezetten közeli kapcsolatban állt), de a formalizmust is idegenkedve figyelte. Éppen ezért, amíg élt, amíg aktívan írt, kissé besorolhatatlannak is tűnt – vagy ahogy Ashbery írta róla később: „*he was too hip for the squares and too square for the hips*”. Nagyjából: túl menő a kockáknak és túl kocka a menőknek.

Hozzá kell tenni, hogy besorolhatóságát az is tovább nehezítette, hogy teljesen kiszámíthatatlanul publikált. Egyfolytában írt, ahogy mondtuk, de ezeket a szövegeket aztán rögtön félre is tette, fiókokba, kekszes dobozokba, szekrények aljába dugta, és gyakran megfeledkezett róluk. Életében megjelent két legfontosabb kötetét, az 1957-es *Töprengések vészhelyzetben* (*Meditations in an Emergency*) és a '64-es *Lunch Poems*-et sem ő „rakta össze”, hanem az előbbit James Schuyler és Kenneth Koch, az utóbbit – hosszas várakozás után végül is – Lawrence Ferlinghetti.

És ez a hétköznapi attitűd nemcsak a kéziratok kezelésére, de a versek írására is ugyanúgy vonatkozik. Azt a jellegzetesen o'harai verstípust, amit, mint említettük, kompon, recepciós pultban vagy ebédszünetben egy-egy szendvicsezőben dolgozott ki, a saját kifejezését kölcsönvéve: „I do this, I do that”, tehát „ezt csinálom-azt csinálom” versnek nevezi a kritika. A főbb jellemzői – megírásuk ad hoc jellege mellett – a rendhagyó költői képek használata, a hétköznapi nyelven való megszólalás és a költői fordulatok keverése, a kétértelmű mondatszerkezetek gyakori megjelenése, egyedi szóalkotások, valós nevek és személyes kiszólások gyakori felbukkanása, illetve az értelmezhetőséggel való olykor már-már dadaista jellegű játék. Mint Perloff megjegyzi, az arányok gyakran ide-oda billegnek az O'Hara-szövegekben, de amikor egyensúlyba kerülnek, egészen egyedi lírai minőség jön létre a különös keverékből. Mindez természetesen a versekből is kiolvasható, de mivel O'Hara maga írt egy félig-meddig komoly kiáltványt a saját költészetéről, így az, mint összefoglaló szöveg, a költői munkásság értelmezésének egyik alapköve lett.

A visszaemlékezések szerint a *Perszonizmus: Egy kiáltvány* (*Personism: A Manifesto*) épp ugyanúgy született meg, ahogy az O'Hara-versek is. Donald Allen, aki épp a később legendássá vált költészeti antológiája (*The New American Poetry 1945–1960*) szerkesztésén dolgozott, megkérte O'Harát, hogy írjon a verseihez valamifajta magyarázó szöveget, amit a költő el is vállalt, és nagyjából másfél óra alatt – amíg Allen átkelt érte tömegközlekedéssel New Yorkon – meg is írt. Ám a szöveg mégsem került be az antológiába (Allen nem érezte odaillőnek), s helyette LeRoi Jones (a későbbi Amiri Baraka) folyóiratában, a *Yugen*ben jött le. De miről is szól a perszonizmus, O'Hara egyszemélyes mozgalomalapító szövege? Egyfelől egy csipkelődő gúnykiáltvány, ami – barátságosan ugyan, de

mégis – tréfát űz részben a harciasabb Allen Ginsberg hasonló szövegeiből, részben Charles Olson elhíresült *Projective Verse*-kiáltványából, másrészt azonban, az ironikus felhangon túl, mégiscsak mond pár dolgot, amit O’Hara költészetével kapcsolatban akár komolyan is vehetünk. *„Túl sok költő viselkedik úgy – írja O’Hara –, akár egy középkorú anya, aki túl sok sült húst próbál a gyerekeivel megetetni, meg krumplit szószsal (könnyekkel). Engem aztán nem érdekel, hogy esznek-e vagy sem. Az erőszakos etetés kóros soványsághoz vezet (kiégés). Senkinek sem kellene átélnie olyasmit, amire nincsen szüksége, és ha nem kell nekik költészet, hát annyi baj legyen. Én a mozit is szeretem.”* Könnyű lenne ezt elitizmusellenes szövegnek venni, ám ha jobban odafigyelünk rá, épp, hogy nem a magaskultúrától zárkózik el (egy ilyen mélyen a kortárs művészetbe ágyazott lírikus nem is igen tudna), hanem a kultúra, mint olyan, akadémikus megközelítésétől, ami azáltal, hogy túlerőlteti a művészet befogadását, épphogy az átélhetősége ellen dolgozik.

Hasonlóképp kétértelmű a költészet érvényességéről szóló passzusa is: *„Én alapítottam [a perszonizmust], miután LeRoi Jones-szal ebédeltem 1959. augusztus 27-én, egy olyan napon, amikor szerelmes voltam valakibe (nem Roiba, hanem egy szökebe, ha már itt tartunk). Visszamentem a munkahelyemre és írtam egy verset ennek a valakinek. Miközben írtam, eszembe jutott, hogy fel is hívhatnám telefonon a vers helyett, és ezzel megszületett a perszonizmus.”* Első olvasásra mintha azt mondaná, hogy a telefonálás lényegében kiválthatja a versírást, holott lényegében azt állítja: a líra épp annyira lehet hatékony eszköze az érzelmek kommunikálásának, mint a modern technika nyújtotta csatornák – s ebből a felszabadító felismerésből születik meg a *mozgalom*. Egészen egyszerűen a hétköznapi életben találja meg a megfelelő pozíciót a sokszor már-már életidegennek látott költészet számára.

1966 nyarán, miután tehát halálra gázolták a Fire Island-i tengerparton, a New York-i művészközösség ha nem is a vezérét (ilyen szerepre nem aspirált O’Hara), de összekötő alakját, egyfajta katalizátorfiguráját veszítette el. Jellemző, hogy a *New York Times* O’Hara halálakor elsősorban kurátorként emlékezett meg róla: *„Exhibitions Aide at Modern Art Dies – Also a Poet”* – írták. Mint ahogy az is, hogy sokan annyira nehezen tudták elfogadni a baleset tényét, hogy évekig inkább makacsul hittek abban, O’Hara tulajdonképpen öngyilkosságot követett el. De még azok is, akik az öngyilkosságot kizártnak gondolták, egyfajta mártíralakként látták és láttatták O’Harát (számos festmény készült a költő halálát feldolgozandó). Az érzéketlen, kapitalizmusba belezsongult társadalom áldozataként gondoltak rá, amely perifériára szorította és alkoholizmusba (utolsó éveiben egyre elhatalmasodott rajta ez a függőség) taszította a fiatal és életimádó meleg férfit. Később, ahogy a melegjogi mozgalmak erősödtek, az elnyomott homoszexuális férfi képe is felértékelődött az O’Hara-olvasatokban, a ’80-as évek AIDS-korszakából visszapillantva pedig mintegy a korai, naiv meleg-éra első áldozataként próbálták fölmutatni. Ez a fajta, jobbára leegyszerűsítő, nézőpont megjelenik Brad Gooch nagymonográfiájában is, de Lehmann, vagy a monográfiája újabb kiadásaihoz friss előszót író Perloff igyekeztek megszabadítani az efféle ballasztoktól a szerző életművét.

A művészeti színteret az avantgárdtól a hatvanas évek végére egyfelől az ellenkultúra különféle mozgalmai vették át, másfelől a belőle (és mellette) kibon-

takozó posztmodernre helyeződött át az útkeresés hangsúlya. Amikor 1971-ben megjelent a Donald Allen szerkesztette összegyűjtött kötet (*The Collected Poems of Frank O'Hara*) Ashbery kanonizáló erejű előszavával, általános meglepetés fogadta, hogy ettől a folyton izgó-mozgó, elvéve publikálgató szerzőtől egy több mint 600 oldalas monstre kiadás jött össze. Hol voltak a versek idáig? Kérdezték sokan, hiszen O'Harából a kortársai többsége elsősorban a bohém figurát, a társasági embert, a művészbárról művészbárra járó fáradhatatlan beszélgetőpartnert látta. Az összegyűjtött kötet a maga terjedelmével is bizonyította, hogy itt jóval többről, egy egészen nagyszabású életműről van szó, s ezt a befogadhatóra karcsúsított 1974-es kiadás (*The Selected Poems of Frank O'Hara*) húzta alá igazán. A New York-i avantgárd fénykora tehát bizonyos értelemben végképp lezárult O'Hara halálával, de költészetének nagy évtizedei paradox módon éppen ezután következtek el. A gyors reagálású, de a maga felszíni könnyedsége mögött nagyon is összetett költői hang, az életigenlés, mely még a legsötétebb hangulatain is átüt, és a felszabadultság, ahogy a kultúra egészét bejárja, ma is, fél évszázaddal a halála után is vonzóvá és inspirálóvá teszi O'Hara költészetét. Az „ezt csinálom-azt csinálom” vers úgy tűnik, sokkal tartósabb anyagból készült, mint azt bárki hitte volna.

Adrienne Rich

Hagymapucolás

*Mintha lenne bánatom,
mi e könnyeknek megfelel!*

*Nem feszíti sírás mellkasom.
Kőszívű vagyok, mint Peer Gynt,
pengém dolgozik, nem vagyok hős,
épp csak szakács.*

*Munka volt a sírás, egykor
volt rá jó okom.
Utamon úgy éreztem, fejemen nyílt
sebek szemem vágata
bizonyára ezért bámulnak meg a postán.
Egy kutya, egy macska tekintete elmémbe égett –
ami ezenkívül megmaradt,
szmogként ülte meg tudómet.*

Réges-régi könnyek gyűlnek a tálban.

Novella

*Ketten veszekednek a szobában.
Az egyik feláll, elmegy sétálni.
(Ez a férfi.)
A másik átmegy a szomszéd helyiségbe,
és mosogatni kezd, eltör egy tányért.
(Ez a nő.)
Besötétedik.
A gyerekek civakodnak a tetőtérben.
A nőnek nincs már vér a szívében.
A férfi sötét házhoz tér vissza.
Lámpa csak a tetőtérben ég.
Nincs nála a kulcsa.
Saját ajtajánál csönget,
zokogást hall a lépcső felől.*

*Felkapcsolódnak a lámpák a házban.
Becsukja maga után az ajtót.
Kint, mint az elmék, külön-külön
kigyúlnak a csillagok.*

Adrienne Rich (1929–2012) amerikai költő, esszéíró. A huszadik század második felének egyik legnagyobb hatású költőjeként tartják számon, aki költészetével hangot adott az elnyomott nőknek és a leszbikusoknak. Első kötetét 1951-ben W. H. Auden jelentette meg a Yale Series of Younger Poets sorozatban, ami alighanem a létező egyik legnagyobb megtiszteltetés és a lehető legrangosabb indulás egy pályakezdő számára (Rich kortársai közül ekkoriban John Ashbery, W. S. Merwin és James Wright kapták még meg ezt a kitüntetést). A hatvanas években ő is azok között a művészek között volt, akik elleneztek a vietnami háborút, férjével, Alfred Haskell Conraddal lakásukon háborúellenes gyűléseket és a Black Panther mozgalmat támogató gyűjtéseket szerveztek, ám ez idő alatt el is hidegültek egymástól, 1970 derekán Rich elköltözött otthonról, nemsokára Conrad pedig öngyilkos lett. Rich 1976-ban jött össze a jamaikai születésű Michelle Cliff-fel, akivel haláláig együtt élt. A nyolcvanas évektől a nőiség és a leszbikusság mellett saját zsidó származása is a korábbinál hangsúlyosabb témájává válik, elsősorban az esszéiben. Emlékezetes tette volt, amikor 1997-ben visszautasította a legnagyobb állami művészeti kitüntetést, a National Medal of Arts-ot, mivel ezzel akart tüntetni a Clinton-kormány cinikus kultúrpolitikája ellen. A kétezres években az iraki háborút ellenzők között is felemelte hangját. Legfontosabb kötteiként talán az 1973-as *Diving into the Wreck* (*Lemerülni a roncsba*), a '76-os *Twenty-one Love Poems* (*Huszonegy szerelmes vers*) és a '78-as *The Dream of a Common Language* (*Álom egy közös nyelvről*) említhetők. Híres verse a Marie Curie-ről írott *Power* (*Erő*), amely Fenyvesi Orsolya fordításában magyarul is olvasható.

Mohácsi Balázs fordításai

John Montague

Az utolsó utazás

In memoriam James Montague

Együtt állunk
a szeles peronon;
milyen fagyosan fut ki
a láthatár nedves
mezőiből a sínpár!

Carney, az állomásfőnök
jégvirágos ablakán
át kémlel kifelé:
lefelé mutat
a jelzőkar.

Kannákkal koronázott
kézikocsi csikorog föl
a Fő utca emelkedőjén,
egészen föl a szövetkezet
tolóajtájáig.

A szén szaga,
jön a vonat...
lassan mászol fel,
egy üléshez támogatlak
menetiránynak háttal,

és elindulunk fekete
füstpamacsokkal integetve
az iramodó rétek, dombok
& eldugott falvak felett –
Beragh, Carrickmore,

Pomeroy, Fintona –
a helynevek úgy sóhajtanak,
mint a betolt harmonika
itt, az elfelejtett
északi táj felett.

John Montague (1929–2016) ír költő. New Yorkban született, de négyéves korától írországi rokonai nevelték két bátyjával együtt, mivel a szesztilalom idején nem ment jól az emigráns család sora. Amíg gimnáziumi éveiben az ír költészeti hagyomány volt számára meghatározó, addig egyetemi évei alatt az amerikai lírai tradícióval ismerkedett meg behatóan – miután a dublini egyetemről ösztöndíjjal a Yale-re került, később, az ötvenes évek közepén pedig az Iowa-i Írószemináriumban is dolgozott. Kötetei a hatvanas évektől néhány éves rendszerrel jelentek meg. 1972-ben jelent meg hosszúverse, a *The Rough Field* (*A goromba mezők*), melyet az észak-írországi hányattatott történelem és sors egyik legjelentősebb irodalmi feldolgozásaként tartanak számon. Az ír történelem mellett jellemző témái a családi és párkapcsolati viszonyok, a gyermekkor, az iskolás évek.

Mohácsi Balázs fordítása

John Peck

Fatemetés

*A zúgónál apa és fia bedobnak egy tél kidöntötte
fiatal nyírfát.*

*Sáros utak és felajzott szívek márciusa van.
A fiú ugrik egyet, mikor a holt törzs
lezúdul a vízmosáson, apja markába nevet.*

*Ha igazán tudnák, mi a történelem,
még úgy is, hogy nyakig benne vannak,
éreznék azt, a vonzást, a hideg lejtést. Állnának, borzongva.*

*De attól okosabbak lennének? És én több?
Azzá a rönkké kell lennem,
leterítve, elszakítva a parttól,
zúdul fa-önmagam a fehér habzáson át,
hányódik haza.*

A figyelő

*Egy síkság messzi peremén,
Mint Kirgízia fehér síkjain,
Zavarosszürke férfiak sávja.*

*Az én irányomba mozog
A metsző szélben.
Régi aggodalom
Enyhül, és én várok.*

*Fehér csizmásan és fehér kabátosan
Közelednek a hóban,
Mely behorpad alattuk.
Lábuk emelkedik és elmerül.*

*Nem vesznek észre, ahogy közelednek –
Egyikük társához beszél,*

*Magabiztosan, precízen,
Fehér, prémmel bélelt fülvédőben –
Nyelve idegen
De látom rajta, hogy
Magabiztos, pontos.
Észrevétlenségemben,
Mozdulatlanságomban,
Csodálom ezt.*

*Majd gyakorlott tekintetét
Elfordítja, átpillantva rajtam,
Bele a fenyőkebe a vállam fölött –
Molyhos határfal
Erdő mélye fölött.*

*Puskája levegőbe lendül –
Követem célját:
Madár az, mely gubbaszt, viaszosan,
Fekete bogószemekkel.*

*Mint korábban, surrog a szél.
Mint korábban, érthetetlen
Nyugalom, beteljesedő
Pillanat.*

*Nem kérdem, véget ér-e;
De tudok az égről és
A szélfújta ködről a kikötők fölött –
Beborítva és kifeszítve
Ott, az ágon nyugvó hó fölött.*

És nevezé azt a helyet Thaberának

mert felgyulladt vala ellenök az Úrnak tüze

– Mózes 11

*Garyt elhagyván, Chicago felé a vonaton,
a vágóhidak búze kelet felé áramlik,
fekete billenőhidak lengenek a sav fölött, az agy
kiegyensúlyozatlanságai, mint kicsorduló
élesztő, kinyújtják az eső rejtett arcát*

*egy roppant firkálmányban a mérföld-széles front mentén,
mérlegelik az egész kifejező leltárt:
reggeli serpenyők vágya, hogy tompuljék a sötét,*

*az egyszerű hús történetéből
a szomorúság, hirtelen háborúk és hosszú nélkülözés,*

*szalonna lóg a nagyszülők kamrájában,
és egy erőmű zakatolása éjjel –
életút sötétülése a gyermekkor fekete*

*temetőkápolnájában, és látnoki pillantás
a salakban magma- napjaival, derengő állványok alatt.*

John Peck (Pittsburgh, 1941) amerikai költő, jungiánus pszichológus, szerkesztő, fordító. A Stanford Egyetemen Yvor Wintersnél tanult, disszertációját Ezra Poundról és a modern amerikai költészetéről írta. Oktatott a Princetoni Egyetemen (1972–75) és a Mount Holyoke College-ban (1977–82). Ezután Zürichbe költözött, ahol a C. G. Jung Institute-ban kutatott, valamint a zürichi egyetem vendégprofesszora volt (1985–92). Költészete elismeréseként számos díjat kapott, 2006-ban költészeti Pulitzer-díjra jelölték. A Philemon Foundation szerkesztője, fordítója.

Fülöp József fordításai

James Tate

Kedves Olvasó

*Próbálom felfeszíteni burkodat
ezzel az izzó hópehellyel.*

*Lemondok érted az alvásról.
Egyre csak esik ez a hideg havas eső,
és alig látok.*

*Ha bejön ez a trükk, összedörzsölhetjük
tenyerünket, talán*

*kis tüzet gyűjthetünk
személyazonosító igazolványainkból.
Nem tudom, de egyre csak dolgozom, dolgozom*

*félíg utálva téged,
félíg a holdtól felfalva.*

Menekülés

K.-nak

*Mint komor tücsök,
dalol a hűtőgép, és épp
amikor meg vagyok róla győződve,*

*hogy az egész házban nincs
ezenkívül semmi zaj, egy lábas
leesik a 2B-ben. Szomszédaim*

*mindkét oldalt rájönnek
hirtelen, hogy feleségükkel
nem szeretkeztek már*

*1947 óta. Hatványozódik
a lárma. A folyosó végi férfi
a kutyáját tanítja repülni.*

*A halak undorodnak,
és kékiülésig verik fejüket
a hideg akvárium falába. Én is*

*elvesztem az eszem, és a sarokban
kuporgó port béketűrésemet
fenyegető veszélynek hiszem.*

*Ha itt volnál, nem tolerálnánk
ezt a korcs levegőt,
sem a por konspirációját.*

*Utaznánk egész éjjel,
te vállamra hajtánád fejed.
Hajnalban izgatott ujjammal*

*böködnélek, és azt mondanám,
Már Idahóban járunk.*

James Tate (1943–2015) amerikai költő, a Missouri állambeli Kansas Cityben született. Tate mindössze egyéves volt, amikor pilóta édesapja egy bevetés során életét vesztette. Irodalommal főiskolás korában kezdett el foglalkozni, első verseit is ekkor írta, ebben az időben Wallace Stevens és William Carlos Williams gyakoroltak rá nagy hatást. Egyetemi diplomáját a University of Iowa híres írói műhelyében szerezte meg. Ekkoriban elsősorban az európai szürrealista líra – Max Jacob, Robert Desnos és André Breton – hatottak rá. Első verseskötete, a *The Lost Pilot* (1967) rögtön nagy feltűnést keltett, s kéziratát beválogatták a Yale Egyetem fiatal költőket bemutató exkluzív sorozatába. 1991-ben megjelent válogatott verseskötete elnyerte a Pulitzer- és a William Carlos Williams-díjat is. 1994-es *Worshipful Company of Fletchers* című kötete National Book Awardot kapott. Tate költőként és professzorként is nagy hatással volt a fiatalabb amerikai költőgenerációkra. 2015. július 8-án, 71 éves korában érte a halál a massachusettsbeli Springfieldben.

Mohácsi Balázs fordításai

Jorie Graham

Ember utáni

Állok a tested mellett még csak most mentél el.

Mennyi ment el belőled minden elment

egyszerre.

Csak egy perce. Nem akarom, hogy ilyen irányba menjen az idő – így megy.

Most már kettő. Máshol. Máshol valaki épp vonatra száll –

mindjárt ott vagyunk, mondja a férfi a gyerekeknek,

készülj, leszállunk, sietnek felénk a mezők,

kezdődhet a piknik, az erdő messze, de az egész nap a miénk...

Állok melletted, fogom a kezéd, ami egyre merevebb, vajon

kívülebb vagyok-e rajta, mint eddig, nem vagy odabent?

Fénylik az alumínium az ágyad szélén, ahol rásüt a nap. Megérinti.

A nap és az ágy széle – vajon jobban megérintik egymást, mint most te meg én.

Most. Hely-e a most. Van-e neked most.

A mai nap kint áll mindent körbevéve, mintha egy teremtmény lenne. Természetes.

Természetesnek kellene

most

gondolnom téged? Korábban, talán egy órája, felültél, röviden

kinéztél. Nem mondtál semmit, de a szemedre pillantottam, és látni láttam. Láttad

az áfonyát, a díszes rózsabokrot, az ezüst reggelt nőni, mintha nyúzná az éjszakát,

az állatot, míg a nap csupaszon és véresen elő nem jött.

A pirkadat ezt még befoltozta. Láttalak látni a szajkó zuhanását

a derengő fénybe, a fény érkezését, az irányt megmutatkozni – miért is – de igen,

az ott Kelet, a maga lassú dicsőségével. A repülő jóval fölöttünk ment el.

Még egy árny a szeretett fád alatt. Árnyék, majd árny.

Teste, mint egy beszéd, melyet a fa végül elmondhatott, megszabadulva az éjszakától.

Állásfoglalás. Mely lassan bontakozott ki, miközben

megismerte – [itt mentél el][elmentél][„te” – mit tett a te, a tiéd] – a bokrot,

a madarat, a dombokat, a kígyószerű ágak százait, fenti és lenti

történéseiket – a fehéritetlenséget, hajnaltól egészen addig, amíg gazdagon összefonódó

tudást nem szerzünk

a tudás összeomlásáról,

ami a nappal.

Láttalak felülni és kinézni. Épp így. Az információ a mindennapi kenyерünk,

ahogy mondani szeretted. Mindannyiunknak megvan

a kedvenc mondása, azt hiszem. Most hány perc telt el. Beértük már,

ahol az előbb

voltunk? Oly sok másolata van ennek a percnak.

*Nem végtelen számú, de bizonyosan sok
azóta, hogy belekezdtem, az indítékaimon, a történet
egy részén átmenve – vagy inkább csészével a kezemben, a véggel a kezemben, rejtőzködve
a végső és elől. Hol várok, hol odakint, kérdezné
most
a rosszabbik énem. És megfordul, és mondja, kezdődjek a következmény, történjék
az alkalom. Ott az ágyon – (nézd, hirtelen már nem tudom azt írni, az
ágyadon) – nézem, ahogy az utóéleted
lángra kap. Hasznos. Teret nyit, amit nem használtunk korábban,
nem használhattunk. Elhomályosítatlan, fel nem emésztett. Benne ég a napvilág.*

A mélységi bombavető éneke

*Floyd West voltam (1. hadosztály), az arkansasbéli Portiában születtem február 6-án
1919-ben. Átvágtunk az izlandi Reykjavíkon, át az Észak-Atlantin, farkashordákon át.
1942-t írtunk, Don Whitsitt voltam, egy B-26-os középbombázó pilótája,
131 657-es számú Mississippi Morgóhal néven tagja voltam*

*a 387. bombázóosztagnak és később az 559. bombázó
repülőszázadnak. A Morgóhal a michigani Mt. Clemensben ragadt rám,
az egész csapatot átrep tettem, négy századot, századonként tizenhat gépet,
a georgiai Savannah Hunter-repteréről Langley-ig*

*a virginiai Norfolkban, onnan a New Hampshire-i Manchester Grenier repterére.
Mindenholt egy-két napot maradtam.
Grenierből a kikötőbe mentem, ahol hajóra szálltunk, ez a maine-i
Presque Isle volt, aztán megkezdtük az átkelést, először a labradori Goose Bay-be,*

*majd a grönlandi Bluie West One-ba, majd a jégsapkán át
az izlandi Mick's Fieldbe. Partra szálltunk a skót Stornoway-ben, onnan
le az észak-londoni Prestwickbe, végül a Chipping Ongar-i 162-es
állomásra. Dannek hívtak, a 367. vadászrepülő csoport 392. osztaga*

*március 21-én felszállt a Duchess of Bedfordra New Yorkban,
egy öreg angol teherszállítót alakítottak át,
hogy a német foglyokat áthozza, akiket felváltottunk*

*visszaúton Angliába. Függetlenágyakban aludtunk a fedélzet alatt.
Április harmadika Skóciában ért, és egy kellemes vidéki
utat követően beértünk Stoney Crossba, tíz mérföldre a csatornától –*

szép holdfényes éjszaka volt. Bobként ismertek.
A D században voltam. Számom 20364227. Születtem
1925. február 3-án Bristol, Tennessee-ben. A lecsupaszított, unalmas-szürkére
festett, függőágyakkal felszerelt HMS Queen Mary-n hajóztunk ki, váltásban
alvó csapatokkal. A Queen képes volt elérni akár a huszonnyolc csomót,
így kíséret nélkül haladt, mert bármelyik tengeralattjárót le tudta volna

hagyni. Keresztnevem Walter, 29. hadosztály. A Queen Mary-n jöttünk át. Az
úszómedencét befedték, többségünk itt aludt.
A nevem Alan volt, Alan Anderson, 467. légvédelmi tüzérség.

1917. november 1-jén születtem a wisconsini Winchesterben. Fort Dixben
gyülekeztünk az angliai út előtt. Az északi útvonalon hajóztunk a szélsőségesen durva
januári tengeren. Azt gondolták, hogy ez összezavarja

a német tengeralattjárókat. Nem pont így sült el.
A néhány nappal előttünk járó konvojt megtámadták, sok hajó elsüllyedt.
Láttam, ahogy a sok tengerész és katona teste sodródott mellettünk

a vízen a törmelék és jég között. Johnnak kereszteltek,
'24-ben születtem szeptember 13-án Chattanoogaában, de
Jacksonville-ben nőttek föl. Ember voltam, '42-ben érettségiztem,

az ötemeletes Ile de France-on hajóztam át tízezredmagammal.
Több mint húszat engedtek a Queen Maryre
ott a kikötő másik oldalán. Ralph voltam, gyógyszerész másodtisztt,
július 4-én Norfolkba rendelték. Az Atlanti téli átszelése

nem leírható. Képtelenség volt az ágyunkban megmaradni
anélkül, hogy minden oldalról beszíjazzuk, és a fémcsővekhez rögzítettük volna
magunkat. Egyszer ettünk naponta. Nevem Robert, amit
a kansasi Atchisonben kaptam az Egyesült Államokban, az Úr, akiben hittünk,

az Úr 1916. évében augusztus 15-én. A 149. utászadosztállyal
érkeztünk meg az angliai Liverpoolba 1944. január 8-án. Minden nap esett.
Onnan Paignton városába vitték minket. A hatóságok

mennek elől, a teherautó megáll, és azt mondják
„Rendben, hármótok kiszáll”, és egy házhoz vezetnek titeket, és azt mondják a tulajnak,
„Ez a néhány amerikai a magáé. Ezentúl magánál laknak.”

Jorie Graham (1950) amerikai költő, a világháború utáni generáció egyik legünnepeltebb szerzője. New Yorkban született, Rómában és Párizsban nevelkedett, a Sorbonne-on filozófiát, a New York University-n filmrendezést tanult. New Yorkban fordult érdeklődése a költészet felé, MFA-t szerzett az Iowa Writer' s Workshopban, 1983-tól tanított is ugyanitt. 1998-ban, Seamus Heaney leköszönését követően nevezték ki a Harvardon a retorika és szónoklat Boylston-professzorának, Graham az első női professzor, aki betölti ezt a pozíciót. 15 verseskötete jelent meg, az 1974–1994 közötti verseinek válogatását tartalmazó *The Dream of the Unified Field* című kötetéért 1996-ban Pulitzer-díjjal jutalmazták. 2005-ös *Overlord* című kötetében a normandiai partraszállás háborús eseményein keresztül keresi jelenkori problémáink elbeszélhetőségét. Legújabb, 2017-es *Fast* című kötetében az egyéni és a kollektív emberi kérdéseket tematizálja.

Zilahi Anna fordításai

Jo Shapcott

Ennyi a hús

*Mikor az üvegtető darabokra tört az íróasztalom fölött,
a szilánkok beszóródtak a laptopba, bokáig érve
leüledtek a szőnyegen. Szilikonpor szállt
a ruhámra és a ruhámból: éreztem a számban.
Söpörtem, port töröltem, egy tonna törmeléket cipeltem,
minden darab közepe tejkék a fényben –
Ó, öntisztítás és hő alkímiája.
Üveget lélegeztem, megült a hajamban.
Éjjel finom szemcséket éreztem a lepedőn
álmomban, és ébren, mikor forgolódtam.
A könyveim fölötti pusztá égre keltem föl,
a húsom üveg volt, koccant és csilingelt,
mikor beszéltem, és átlátszó énem
aznap is úgy végezte dolgát, mint mindig.*

Ügyes

*Olyan könnyű antibuborékot csinálni a konyhádban,
mint rést nyitni a nyelven*

*és kifejezni, amit tegnap nem tudtál.
Azon múlik csak, hogy vízre vizet spriccelsz*

*és nem töröd meg a felületi feszültséget, amíg a folyadék
körül nem vesz egy szövetnyi levegőt, amely folyadékot vesz körül. A testem*

*egy csepp víz. Talán a hiányosságok, a sejtosztódások
segítik abban, hogy megtörje az egész spektrumot. Utolsó sóhaj,*

*levegő, víz bugyborékol a számból. A szappanhártya a bőröm:
néhány dolgot áteresztő, membrán, más dolgokat leválasztó,*

*ez és az is, köztes mozgópont, nyugtalan
határ, nyújtózik és összehúzódik a légzéssel,*

*ami jön és megy: ez vagyok én, az vagyok én,
belégzés, és mindazzá válok, amit látok.*

Jo Shapcott angol költő, szerkesztő, egyetemi tanár. 1953-ban született Londonban. Három díjnyertes verseskötetéből (*Electroplating the Baby*, 1988; *Phrase Book*, 1992; *My Life Asleep*, 1998) válogatott versei megtalálhatók *Her Book* című gyűjteményes kötetében. Számos irodalmi díj, köztük a *Commonwealth* legjobb első kötetért járó díj és a *Forward* költészeti díj, illetve a *National Poetry Competition* kétszeres nyertese. Legutóbbi kötete, az *Of Mutability* 2010-ben jelent meg, és a halandóság, a változás természetét járja körül – a testen belül, a természeti világban és az emberek közötti kapcsolatokban egyaránt. A Royal Holloway, University of London oktatója.

Kállay Eszter fordításai

Dean Young

Egy tökéletlen isten törésteszt-bábui

*Mivel annyira hülyék vagyunk,
papírból van a chipsbe rejtett ajándék,
hogy akár le is lehessen nyelni. Nem lehet harminc
méternél közelebb menni a Stonehenge-hez, mert
mindenki szuvenírt akar törni magának,
és a hazaút egyetlen sávra szűkül,
így mindenki belebámulhat a gödörbe,
hogy aztán panaszt tegyen. Azt mondanám,
az emberiség legnagyobb találmánya
a savanyú uborka. Isten azért teremtette
a Paradicsomot, hogy azt mondhassa, Kifelé!,
talán ezért teremtettünk olyan Istent, aki nem szereti,
ha magunkfajta teremti őt. Nem csoda, ha minden
reggelünk gyermekgyógyászat, a toxikológia délutáni akció.
Fantázia csupán mindez, mocskos, mocskos fantázia?
Talán Isten szemeteskonténerre akart változtatni,
hogy felemelhessen a kukásautó hidraulikus
karja és üresre döngessen. Talán fagyivá,
hogy ragadós-édes legyél és elejthető.
Talán genitália-arcú kagylóvá, hogy
tabascóval locsoljanak és egészben egyenek meg,
vagy hogy, az ő dicsőségére, gyöngyöt szülj.*

Az atmoszférában lángolnak a dicső részecskék

*A kutyám szeret repülni.
A kávézóasztal felett ugrik át a kanapéra.
Sosem zárják be többé a halottak városába.
Ugrik, ha kekszet követel.
Ha sétát. Egy letört kristályszilánkot
a fény eredendő ideájáról.
Aztán önvizsgálatba kezd és szőnyegén hever.*

*Könyvekkel vagyunk körülvéve, és mindegyik költő
magánál tartja valamifajta kosárban a napot,
amitől koponyájuk felfénylik.*

Az elme újabb minaretje.

*Ha a kutyám hiányolja kölykeit,
a játékdobozból kiszedi a fókát,
és végleg kitépi pelyhes fehér belét.*

*Nézd, mondja, havazik. Még a kutyám is
kreatívabb, mint én,*

habár észvesztő margaritát tudok keverni.

A titok a paprika.

A titok, hogy kémcsőből kell inni.

*Valami felrobbant a világűrben,
de ne aggódj, mire elér minket,
már rég por és hamu leszünk, egészen más okból.*

Sikertörténet

Túlélted az óriási pókokat.

Túlélted a diszkót és anyádat,

Robert Frostot és a rólad levágott,

petricsészékben tenyésztett, aztán

a vadonba visszaeresztett falatnyi darabkákat.

Voltak persze különös minestrone-cafatokkal

átszótt fogkeféid,

és nem egyszerű mokus volt,

akit figyeltél, hogy téged figyel,

nem is csak álom,

hiszen alig sötétedett még.

Hatalmas árnyerők gyűlnek

Northamptonban. Talán hazatér

kismadarad. Csak nézd meg a bokám,

hogyan lásd, mi mindent lehet kibírni.

Mikor haldokoltam, nem foglalkoztam

az adópapírjaim feladásával.

De jöttek és elővettek így is

miriádujú élesztőkészülékeikkel,

úgyhogy 900 dolcsit fizettem egy láncdohányosnak,

hogyan 9 rugót fizethessenek be nekik,

és most itt állok előtted, bilincsem levéve,

tarts ki. A pulykaburgerek

meglepően ízletesek és gazdaságosak,

ha hagymával és gombával inkorporálsz őket.

*A leviatán állkapcsáról nézni
a naplementét dettó.
Egyszer találtam egy teljesen ép
porcelán babafejet hínárba gubancolva.
Egyszer esernyőt vittem a késpárbajba
és aranyhallal tértem meg belőle.
Ha senki nem hisz neked, az
az igazmondás tünete.*

A tavasz szertartásai

*Olykor ki kell tépni a szívet,
olykor tövissel védeni.*

*Egy nőt felfal egy virág.
Nem, sirjából emelik ki épp.*

*Egyetlen szív szinte sosem elég,
egy férfi a zenével pöröl,
de mindig a zene győz. Belül*

*az elektromos harangon a nyelv
ingását mágneses tér idézi elő,
de a testen belül más, elcsendesülve*

*slattyogó erők vannak.
Éhesnek lenni: életben lenni,*

*életben lenni: tűzzel égni,
tűzzel égni: észnél lenni.*

*Nem csak a fájdalom úzi a nyáját,
mi egyszerre úgy fordul, ahogy feléd én.
A disszonancia legyen felismerésünk,*

*egy égő madárijesztő legyen kalauzunk.
Aki nem hisz e rétbén, sújtsa bánat.
Egy ember árnyékával harcol.*

*Egy félszárnyú nő toporog a földön.
Olykor a szív szétdobogja magát.*

Csendes fű, zöld kő

Szeretem amikor a semmiből

*Szeretem amikor a semmiből
rám ugrik a macskám
és testem meg sem lepődik.*

Én aki szeretek mindenben meglepődni

mint egy pitypang

mint egy kupak

tücsök tücsök.

*Istenre várok hogy végre kiszóljon a hangyaboly alól.
A mítosznak arra a részére várok
ahol mindenki különféle madárrá változik
vagy a nádas megszólal
vagy lovak léptetnek ki az óceánból
rendi jelvényeikkel felcicomázottan
és városok teremnek patájuk nyomán.
A kürtszót várom egyre
és a sakálfejű istent hogy a folyón szívemet átcipelje.*

*Pár pillanat múlva az összes napsugár
belecsorog a sötétségbe. Újabbán már
megelégszem a részleges magyarázatokkal
ahogy egy félszárnyú légy szalad el.*

Dean Young (1955) kortárs amerikai költő, általában a New York-i költői iskola második generációjához sorolják, nem is véletlenül, lírája forrását valahol Frank O'Hara, John Ashbery és Kenneth Koch munkássága körül kell keresni, habár Young sajátos nyelve jellegzetesen el is tér tőlük. Költészetére az európai szürrealizmus (Breton, Éluard) is nagy hatással volt, az amerikai neoszürrealista áramlatnak pedig Young vált az utóbbi években az egyik legfeltűnőbb, legegységesebb költőjévé. Fontosabb kötetei: *Skid* (2002), *Primitive Mentor* (2008), *Fall Higher* (2011), a válogatott verseit tartalmazó *Bender: New and Selected Poems* (2012), valamint a *Shock by Shock* (2015).

Mohácsi Balázs fordításai

Tim Seibles

Delores Jepps

*Órületnek tűnik már, de
ott állt az iskolanap
reggeli fényében ázva,
számárfüles füzete
lobogott a buszmegállóban,
és mi megremegtünk*

*a gondolatra, hogy számára
veszi csak egy pillanatig a mi
kis neveinket. Nem tudom,
mit láttunk, amikor az arcát
láttuk, de tizenöt évesen
még annyi mindenben lehet hinni,*

*hogy a lány napnyugtával
szemében, kedves mosollyal
és meztelen combját finoman árnyékba
vonó égszínkéek miniszoknyában
tényleg Az Istennő. Még
szájfénye is azt susogta,
Csókolj meg, és soha többet*

*nem kell házit írnod. Szombatonként
a haverom, Terry, azt szokta mondani,
„Találd ki, ki vett Teaberry rágót
a Stentonon lévő boltban?”
És láttam szemében az édes,
bódító megvilágosodást,*

*és tudtam, hogy tudja,
hogy tudom, tudja, tudtam –
különösen mikor nyár lett,
és a nap addig volt fenn,
míg nem volt mást tennünk,
mint tűnődni a jó bőrökön*

*a lenge ruhákban és a forrónacikban!
amikről James Brown énekelt: Crystal
Berry, Diane Ramsey, Kim Graves
és ő. 1970 körül volt: Vietnam
balra tőlünk, a Fekete Muszlimok
jobbra, hatalmas afrók mindenütt*

*Philadelphiában. Fogalmunk sem volt,
hol vagyunk, mennyi történelem
volt mögöttünk – és mennyi
kegyetlenkedés, mennyi halál
jön még. Engem és Terry-t
akkor minden talánnal*

*kecsegtetett, és talán egy
tüneményes tizedikes vakító szépsége
volt a garancia, hogy egy kis időre
biztonságban vagyok az agyaraktól,
melyek a világot marcangolják.
Köszönöm szüleimnek,*

*hogyan nyugton maradtak,
nem adták fel munkáik, nem ragadtak
fegyvert, és hogy sosem adták fel
az „annyi ajtó megnyílik a jó
tanulók előtt” mantráját. Bárcsak*

*megcsókoltam volna
Delores Jepps-et. Bárcsak
volna egy halvány emlékem meleg,
fűszeres ajkáról, hogy éhes
szavaimba csomagolhassam. És*

*bárcsak táncoltam volna vele, hogy
a lassú szám alatt fényes tej-karamella
karjaiban főttem volna át lassú tüzén:
teste egyensúlyozott volna a Temptations
öt hangja és köztem – én menthetetlenül*

*pubertás fiú 4-es átlaggal
és egy menő baráttal.
Nem hiszem, hogy valaha megértettem,
milyen magányos vagyok, de akkor*

*tizenöt évesen közel jártam hozzá,
mert nem tudtam semmit: a szívem
bőröm felszínéhez olyan közel vert,

hogy arrébb tolhattam kezemmel.*

Tim Seibles (1955) amerikai költő. A virginiai Norfolkban található Old Dominion University irodalom és kreatív írás szakos oktatója. Hat kötet szerzője, melyek közül a 2012-es *Fast Animal (Fürge állat)* című a National Book Award, az egyik legrangosabb amerikai könyvszakmai díj döntőse volt.

Mohácsi Balázs fordítása

Jericho Brown

1. dal: Buja élet

*A nő a mikrofonnal azért énekel, hogy bántson,
Hogy lássa, ahogy rázod a fejed. De a mikrofon
Bőröv is lehet. Azért kocsikázol be a belvárosba,
hogy felkorbácsoljon egy nő hangja. Nem tudod megmondani
A különbséget egy bőröv és egy szerető nyelve
Között. Megeshet, hogy egy szerető nyelve ribancnak szólít,
Kedveskedő kifejezés ott, ahonnan származol, egyfajta
Bók, amit az „énekelj” szó előz meg
Bizonyos éjszakai klubokban. Buja kis nyelvod
Van: azt kiálthatod, hogy Énekelj, ribanc és hogy Szeretlek,
Minden mondat végén egy Patrón-felessel,
Minden vasárnap este ugyanazon a bársképen, de nem
Tudsz anélkül emlékezni apád bőrövére, hogy megráznád
A fejed. Ez az, ami kielégíti őt, a nőt
A mikrofonnal. Nem az a célja, hogy szórakoztasson,
Ahogy nekem sem. Beszélj hozzám egy szerető nyelvén –
Szólíts a ribancodnak és áténeklek az egész estét.*

3. dal: (Meghátrálás) Emléksáv

*A veszélyes férfiak óvatosan parkolnak,
Óriási gépjárműveket döntve
A 77-es út vonalán fekvő
árkokba. Péntek este van
Shreveportban. A csekkek
Befizetve, a számlák
Összehajtvá és elrejtve
A pénztárcákban meg melltartópántokban.
Kártyaasztalok, gyűródő székek,
És a város minden aranyfogúja
Nagyanyánk verandás
Házában tolong,
Mert a szerencsejáték illegális
Shreveportban és minden jokerért,
Ami királynővé csusszan, mindössze két*

*Dollárt vasal be kezenként. Nem tudjuk,
Hogy Minnie Riperton már évek
Óta halott, egyetlen melle volt,
Azzal temették el.
Iskolai egyenruhában egy sarokban,
Így tanulunk zenét hallgatni
Üvöltésen át, füstön
Keresztül. Szopránója kuncogásban
Jelenik meg egy fényképen,
De kiállításban végződik,
Ments meg. Azt hisszük, kedvelnénk
Az efféle szeretetet, a szomorút és trombitába
Áztatottat, pedig csak egy utcára van,
Az egész évtized szavakra
Céloz, amiket a szótárba tehet:
Crackhead, drive-by. Veszteség
És gyarapodás. A golyó,
Amit egy Money nevű férfinak szántak,
Eltávolítja csecsemő húga állát.
Kérj dudaszót Shreveportban
És szirénák kelnek útra.
Mi sem halljuk, nagymama
Mégkér minket, hogy cseréljük ki
A szalagot, Elég a lassú dalokból,
Ébren tart minket, ezek a sebészek
Előtti évek hiába
Szelik fel, és továbbhajtunk,
A hangszórók az autóban
Rhythm and Bluest-t játszanak.*

4. dal: Tükröződés

Diana Ross előadásában

Tükrözni akartam a napot.

*Csillogót hordtam, mosolyogtam,
Nyitva hagytam a szemem, és,*

A szájjadlásomon,

*Míg Isten engedte, egy hangot egyensúlyoztam,
A fejem hátrabillent, a karom megfeszült,
Ki és fel, csak imádkoztam,*

*Ha a felkelő vörös nap ad ki hangot,
Add, hogy az én hangom legyen az.*

Hallottam énekelni a napot 1968-ban.

*Megtanultam az orgyilkos szót,
És néztem, ahogy városok égnek el.*

Jött még egy és valaki

*Felgyújtotta Detroitot. Ez volt a hatalom —
A fehérek bámultak engem*

Egyenesen és megvakulva,

*Hogy ne kelljen látniuk,
Mi a franc égett feketévé.*

5. dal: Nyáridő

Janis Joplin előadásában

*Isten rajtam tartja a szemét, de nem vagyok fecske.
Sokkal inkább egy fűnyíró... nem is, egy láncfűrész,
Bármi, ami minden, gondosan ápolt gyepet szétroncsolhat
Port Arthurban, egy helyen, ahová akkor sem térnék vissza,
Ha a polgármester az összes olyan uncia olajat felajánlaná,
Amit az apám kannázott a finomítóban. A hangom, azt mondom,
Nem kellemes. Semmi szép nincs benne. Akkor sem fog repülni,
Ha Jézus nézi. Nem hiszek Jézusban.
A Baxter fiúk csak azért másztak fára, hogy datolyaszilvával
Dobáljanak meg. A fentről érkező jóságos és tökéletes ajándékok
Úgy találhatnak el, mint a villám, mégis horzsolást hagynak maguk után.
Szóval hazudtam? Hiszek benne, de nem gondolom, hogy Isten
Kedvel engem. A lányok használt betéttel
csaptak arcon az öltözőben. Ribancnak szólítottak,
de soha nem haraptam vissza. Nem vagyok kutya.
Láncfűrész, azt mondom. A hangom téged nyirbál. Fogadok,
hogy szétrepesztem a torkomat. Igyekszem reszelősnek hangzani.
Betépek, és olyan sokszor mondom egyetlen dolgot,
Mint Willie Baker, aki az utca túloldalán dolgozott.
Láttam, ahogy néhány kölyök övvel ostorozta, miközben
Azt ismételte, Kérlek. Iskolaszünet, nyáridő,*

*Az élők megkorbácsolva, Mama azt mondja, hálásnak kéne
Lennem, hogy a város rosszabbul bánik a színesbőrűekkel,
Mint ők velem, hogy ki kéne nőnöm a pattanásokból.
Istennek szeretnie kell Willie Bakert, az a sok bőr és még így is
Csak egy zenének hangzó kérek. Látod.
Nem tudnám megkülönböztetni a fecskét a poszátától.
A banda játszik. Én meg csak azt bömbölöm, Kérlek. Ez a dallam
Fele se' a bluesnak. Hálásnak kéne lennem.
Betépek és úgy nyögdecselek, mint egy fűnyíró,
Hogy senki ne vegye észre, csúnya lány vagyok.
Olyan csúnya lány vagyok. Próbálok úgy énekelni, mint egy férfi,
Mint egy fiú, ahogy a fiúk mondják. Isten felé fordítom arcom. Imádkozom.
Azt kívánom, bárcsak minden zöldre olajat önthetnék Port Arthurban.*

Egy fiatalember

*Egymásra vagyunk utalva az otthonunkban, én és a fiam,
A szomszédok azt mondják, ugyanolyan az arcunk, de én tudom,
Ő jobb nálam: amikor más gyerekek megindulnak*

*A lányom felé, ő úgy imbolyog oda, hogy eltántorítsa őket,
ahogy egy fiútestvérnek kell. A fiam egy testőr
A játszótéren. Nem fordul el tőle,*

*Bármilyen ellenséget eltávolít, őket remegve, engem
Zavarban hagyva. Sosem küzdöttem ennyi mindenért –
Megnyugtattam a lányom, amikor még ringattam*

*A lányom; a fiam henceg vele. Nem kell majd
meggyógyítania egy lányt, akit nem enged szabadon.
Olyan kicsik. És én, még mindig, egy fiatalember vagyok.*

*Benne él az én vörössé kényszerített fekete dühöm.
Játszanak. Még nincs bebörtönözve.*

Megtalálva: Messiah

(Vezető hír a The Dumb, The Bad and The Dead című blogról)

*Megöltek egy shreveporti férfit,
amikor megpróbált kirabolni két embert.*

Úgy döntött, pénzt csinálni

*Könnyebben tud, ha ellopja azt.
A lövésekre kivonuló rendőrség*

Rátalált Messiah

*Demery-re, 27 golyóval a mellkasában, amit akkor
Szerzett, amikor megpróbálta kirabolni Rodrigust*

És Shamichealt. Rodrigusnál volt egy

*Pisztoly, de a rendőrség talált nála
Egy kis marihuánát, szóval börtönbe megy,*

ő is. Ez a történet kedvesebb lett volna,

*Ha néhány ártatlan emberről is szólna,
De eggyel kevesebb gengszter az eggyel*

Kevesebb gengszter az eggyel kevesebb.

Jericho Brown a louisianai Shreveportban született 1976-ban. Költő, egyetemi oktató. Három kötete jelent meg, az elsőért (*Please*) elnyerte az American Book Award-ot. Brownt továbbá díjazták a Whiting Writer's Award-dal, valamint számos irodalmi ösztöndíjban is részesült. Szövegei megjelentek többek között a *The New Yorker*, a *The Poetry Foundation* és a *The New Republic* felületein. 2019-ben a *The New York Times* beválasztotta a legjelentősebb kortárs afroamerikai írók közé.

Borda Réka fordításai

Morgan Parker

Költemény Beyoncé születésnapján

*Köptetőt iszom egy üvegből alakja mint a
Tested bárcsak enyém volna de oly sötét
Mint ami a fejemben jár és azt mondja
Nem vagyok elég nőies manapság
Vöröses gyűlölet színez
Ami számomra fontosabb mint a nap
Létezésem továbbra is ott
Fodrozódik a többi ember szájában
Privilegium és imádat
Medencéit kívánom arra gondolok
Kizárólag posztminderista vagyok
Állatok nyaldossák államat új levelek
Nyújtóznak a pálmafákról mint kapzsi kezek
Ma tágra nyílt szemed két friss rügy
Bármi várhat.*

Beyoncé sajnálja, amit nem érez

*A főváros olyan jeges, hogy látszik
tökéletes leheletem. Akár egy térdre borult
test. Legtöbbször magabiztosan hordom
parádés alakom. A Hullámos Hajú Nép ott
gyülekezik a Jimmy Choo-m körül, zöld fénybe
bámul és elalszik. Vágyak First Ladyje,
jövőnkért gürcölök. Mint Amerika
és a bor, bármire kapható vagyok. Báránybőr
tisztítva és festve, kint hagyva a napon.
Drága vasárnap, szeleburdi vagy, mint egy
vállra hulló hajfonat, neonrózsaszínben
énekel az ég, mintha csak incselkedni
akarna. Hogy érzed magad holdkeltekor,
korog a gyomor, ahogy lassan közelít*

*az élet? Tűnődés-e a menekülésen,
az üres, néma határvidéken? Szabadság
és Otthon, tátogom a tömegben, de nem
hallanak mást, az arany hajberakásokat
csupán. Prófeciákra figyelek
lányom ragacsos szájában.
Sír, miközben kifésülöm haját.
Soha ne add meg nekik, mondom,
amit akarnak, akkor, amikor akarják.*

99 probléma

1. Babázás közben örökbe fogadtak
2. vagy a kutyát
3. Megértettem
4. Belőlem lett az Osztály Bohóca & a Különleges közötti vad patak
5. A csokoládés _____
6. Egy délután a kutya megölt egy madarat a garázsunkban
7. Odahozta a lábamhoz
8. A Bibliában minden szárny valódi
9. Boszorkány lehetnék
10. Randizni
11. Randizni
12. Lehetetlen mindig meghatónak lenni
13. Kéccáöttenér' kipakolok
14. Hatvan egy gyógycsomag
15. Inhalál/nem-halál
16. Elnyomás
17. Elnyomás
18. Elnyomás
19. Elnyomás
20. Védekezés
21. Tanítás
22. Odafigyelni
23. Sosem ismertem
24. Mama egyedül pakolta meg a lassú kocsi
25. Fölszedett az iskolából hat cukorpopfát
26. Vakulásig vezetett
27. egy új államig
28. Semmi mást nem tudok
29. Nem számít

30. *Nem ébredek föl
pedig szeretnék*
31. *Nem tudom hogyan magyarázom el
hogy minden vágyam egy-egy jégkocka
amelyeket egészben nyelek le*
32. *Fontos nekem hogy azt mondjam jól vagyok*
- 33–35. *Kéfélttem egy fehér fiúval*
- 36–42. *Az amerikai történelem*
43. *Honnan származol?*
44. *Az antidepresszántól felszedett kilók*
45. *Thomast és engem leintett a rendőr
múlt szombat este Bed-Stuy-ban*
46. *Egy taxi hátuljában ültünk*
47. *Az adók*
48. *A hervadó bolygónk*
49. *Néha elfelejtem bevenni a gyógyszereim*
50. *Szándékosan felejttem el*
51. *Nem érzek semmit*
52. *Egy tiszta test mint egy tó
Én a póce vagyok amiben testek süllyednek el*
53. *Börtönipari komplexum*
54. *Nonprofit-ipari komplexum*
55. *Házasságipari komplexum*
56. *Házmesterek*
57. *Nigger*
58. *Az OKCupid*
59. *A fehér megmentők*
60. *A karaoke*
61. *A koktélrákok véges száma*
- 62–70. *Kérem jelölje be ami igaz Önre: pánikrohamok
reménytelenség csökkent szocializációs igény büntudat
általános levertség stressz öngyilkossági kísérletek*
71. *Jól vagy?*
72. *Tyler Perry*
73. *A másnaposság*
74. *Az idő nyugati típusú felfogása*
75. *Az ételsívatagok*
76. *James Franco*
77. *Rendben túl sokat ittam*
78. *megint*
79. *Hogy nem lehet örökké levendulában fürdeni*
80. *A férfiak a keresztelkedésben*
81. *A férfiak a füstölő csoportjaikban*
82. *A férfiak a várótermekben*
83. *A férfiak a Popeye's csirkézőkben*

84. *A szoknyám alá nyúló férfiak*
85. *A Merkúr hanyatlása*
86. *Hogy a kutyám megeszik egy rúzszt*
87. *A szubjektivitás*
88. *Nem*
89. *Honnan származol?*
90. *Elveszett adatok*
91. *Az igazi nevem*
92. *Beilleszkedni*
93. *Az érdektelen szex*
94. *A tanár Sheilának nevezett*
95. *Sheila a másik fekete lány volt*
96. *Sheila utált engem*
97. *Amit mi „kitörés”-en értünk*
98. *Legyél erős*
99. *Fáradt vagyok*

Mi van

*Ha bogyóval fekszem az ágyba
A dinnyeszínű hajnal
Folyékony a nagymama rúzsa
Bűnbánó égbolt
Belefáradtam a sóvárgásba
Szögre akasztom kalapom
És búcsút intek magamnak
Úgy érzem így elmúlik
Látomásom szél és fény
Üvegek és férfiak hótakaró alatt
Ajkukat kürtökre illesztik
Mágikus erők mindenütt
Körmök postahivatalok
Beltéri kaktuszok tüskéi
Mindenki hozzámegy mindenkihez
Dal van és tánc és italok
A foghíjtelkek meggyónják virágaik
Merész színeket nyelek mert
Mi van ha több a bánatom mint
Ahány születésnapom van még öreg vagyok
A koromhoz képest vízből vagyok
Miért kelsz föl egyáltalán reggelente*

Morgan Parker amerikai költő. Három kötete jelent meg: *Other People's Comfort Keeps Me Up At Night* (Más emberek kényelme tart ébren éjszakánként, 2015), *There are More Beautiful Things than Beyoncé* (Vannak szebb dolgok Beyoncénál, 2017), valamint *Magical Negro* (Varázslatos néger, 2019). Második kötete – melyből az itt olvasható versek is származnak – jellegzetes foglalatja annak, milyen volt egy középosztálybeli fiatal afroamerikai nőnek megélni az Obama-érát.

Mohácsi Balázs fordításai

„Épp attól izgalmas az a valami, amit versfordításnak nevezünk, mert soha semmi nem egyértelmű benne”

Krusovszky Dénessel és Mohácsi Balázssal Füzi Péter és Pál-Kovács Sándor beszélget

Krusovszky Dénessel és Mohácsi Balázssal, a Versum, „a nemzetközi líra online fórumának” két szerkesztőjével beszélgettünk többek között a működésről és fenntarthatóságról, a Nagyvilág megszűnése után keletkezett úrról, a világlíra-fordítás magyarországi helyzetéről, a világlíra jelenlegi tendenciáiról, fordításeszemlényről, a lap és a fordítók jövőjéről, és még sok minden másról.

Füzi Péter – Kezdjük az elején. Mi sarkallt titeket a Versum beindítására, és miért egy weblap tűnt az ideális formának ehhez?

Krusovszky Dénes – A kiindulópont tulajdonképpen annak a lassú erózióknak a felismerése volt, ami a magyar lírafordítás műhelyeit lebontotta az elmúlt másfél-két évtizedben. Nem egyetlen pillanatról van szó, hanem egy lassú, de határozott folyamatról, amiről különböző közegekben már évek óta hol szomorúan, hol reménykedve, hol a totális apokalipszist vizionálva beszélgettünk a versfordításban érdekelt alkotókkal. Egészen egyszerűen arról van szó, hogy a rendszerváltás előtti időkből átöröklődött könyvsorozatok, a Lyra Mundi és a Napjaink költészete, majd ezek után az egyetlen speciálisan fordított irodalmat közlő lap, a *Nagyvilág* is megszűnt a 2010-es évek elejére. A nagyobb kiadók nem törődtek többet a lírafordítással, a kisebbeknek meg nem volt rá kapacitásuk. Azt vettük észre, hogy egyszer csak megszűnt a versfordítás mint szervezett tevékenység, és a külföldi költészetnek csak sporadikus megjelenési esélyei maradtak. A fordítók tovább dolgoztak persze, de megrendelések és könyv formátumú kiadás esélye nélkül, szétszórtan és magányosan kellett megküzdeniük a lírai művek fordításával – ami közben nyilván nem lett semennyivel sem könnyebb. Mert ugye, ha megszűntek a szerkesztőségek és a műhelyek, ahol a versfordítás különleges eszközkészletet és felkészültséget igénylő feladattára szakosodott fordítók együtt dolgozhattak a beérkezett szövegeken, akkor gyakorlatilag megszűnt a fordítók számára is az a lehetőség, hogy munkáikat szakmai ellenőrzésnek vessék alá. Akkoriban, és részben még most is, azt láttuk, hogy a fordítók megszokásból vagy megszállottságból tovább dolgoztak, de már javarészt csak az asztalfióknak. Arra gondoltunk, hogy létre kellene hozni egy új, dinamikus, nyitott szakmai fórumot, ahol ezeket a fordításokat, és egyáltalán bármiféle versfordítást, le tudunk közölni. Legyen könnyen kezelhető, könnyen

elérhető, és legyen olcsó is ez a fórum, hiszen nem volt alaptókénk, mint ahogy ma sincs semmiféle tókénk, a szellemi leszámítva – mindezek miatt gondoltunk a weblapra mint ideális felületre elsősorban.

Pál-Kovács Sándor – Milyen a világlíra-fordítás helyzete ma Magyarországon? Érzésem szerint a folyóiratok ráerősítettek kicsit erre a vonalra, mióta megszűnt a Nagyvilág, illetve a Magvető Időmérték sorozatában azért jelentek meg kötetek, éppen a Versummal együttműködésben, nem is beszélve a Fiala Írók Szövetségének Horizontok-sorozatáról.

KD – Lehet, hogy bizonyos folyóiratok ráerősítettek a fordított líra kiadására, bár én azért nagyon nagy hullámot ebből a szempontból nem érzékelek. Inkább arról van szó, hogy a versfordítók szállingóztak szét a *Nagyvilág* után, és több helyen egyszerűen csak befogadták őket. Kiadók olykor próbálkoznak világlírával, egy időben a Kalligram nagyon fontos és szép könyveket hozott, később a Jelenkor és a FISz közös sorozata is igyekezett tenni valamit az ügyben, és valóban, a Magvető Időmértéke is bátran belevágott ebbe a kemény fába. De azt is látni kell, hogy azóta a Jelenkor nem adja ki a FISz könyveit, a Kalligram nem foglalkozik külföldi lírával olyan mértékben, mint korábban, és sajnos a Magvető Időmérték sorozatában is az utolsó külföldi kötet megjelenésére várunk épp. Ráadásul egyik próbálkozás sem volt elég hosszú vagy elég sűrű ahhoz, hogy valamiféle valódi hiánypótlást vagy felzárkóztatást el tudjunk végezni. Megjelent néhány jó könyv, de egyik sorozat sem bírt az elődök (Lyra Mundi, Napjaink költészete) nyomába lépni. Azzal pedig, hogy megszűntek sorozatként tovább működni, a már megjelent kötetek dolgát is nehezebbé tették, hiszen nem viszik tovább a brandet, az újabb kötetek pedig, mivel nincsenek, nem irányíthatják rá a reflektorfényt a korábbiakra. Nem sok biztatót tudok mondani, azt hiszem, hamarosan eljutunk odáig, hogy a fordított líra egyfajta szubkulturális jelenséggé válik, ami nem biztos, hogy nagy baj. Úgy értem, hogy át kell értékelni a kulturális termékek szerepét és pozícióját, s ha ebből az jön ki, hogy külföldi lírára ma csak ötven-száz, vagy maximum kétszáz ember kíváncsi Magyarországon, akkor elkezdhetünk kézműves könyvkiadóknak gondolkodni. Van ilyen a világban, nem is kevés, nagy kultúrákban is van ennek a fajta új autentikusságnak és piaci-logikamentességnek kultusza a könyvkiadásban. Lehet, hogy a külföldi líra lesz az Magyarországon, ami ebben utat fog törni. Vagy ez lesz, vagy eltűnik teljesen. Mindkettő reális, csak hát közben elég fájdalmas mégis arra gondolni, hogy amikor a magyar irodalomnak jól ment, az mindig egy erős fordításkultúrával járt együtt, gondoljunk csak a századelőre (*Nyugat*) vagy a szocializmus kényszerből létrejött, aztán mégis termékeny tereppé váló fordítási körülményeire. Ma ebből egyelőre nem látunk semmit.

Mohácsi Balázs – A könyvpiacra tulajdonképpen lírafordítás nem létezik. Annyira kevés ilyen könyv jelenik meg, ha egyáltalán, hogy még mostohának is csak a közhelyes szófordulat mondatja velem a helyzetet. Viszont a FISz Horizontok fantázianevű sorozata szerencsére a Jelenkor Kiadó után újraindul/folytatódik a Kalligramnál, és lesznek verseskötetek, ahogy korábban is, bár egyelőre csak egy Vörös István fordította cseh költő, Ivan Wernisch könyvéről tudok.

Ami a folyóiratokat illeti, szerintem is történt némi erősödés, bár ez nem igazán érzékelhető. Amikor a *Kulter* felkért, hogy állítsam össze az általam 10 legjobbra ítélt 2018-as magyar vers listáját, akkor több mint húsz periodikumot szemlélve tűnt fel (mellékesen), hogy egyáltalán nem csekély mennyiségű lírafordítás jelenik meg a lapokban, s ráadásul a fordítóknak csak kis részét ismertem korábról. Őszintén szólva eléggé meglepődtem, mert előtte teljesen más volt a benyomásom. De hát ez inkább arról szól, hogy a várakozásaimmal szemben azt tapasztaltam, hogy nem annyira borzasztó a helyzet, mint előtte gondoltam. Ettől még persze, sajnos, teljesen rendszertelenül és áttekinthetetlenül jelennek meg ezek a szövegek, ezt abszolút befogadói szempontból mondom – ha nem lett volna ez a felkérés, nem találkoztam volna ezeknek a szövegeknek nagyjából a kétharmadával. Ami nyilván mediális sajátosság is: a Kárpát-medence különböző pontjain megjelenő lapok közül sokhoz nem egyszerű hozzáférni, meg az átlagember sem abból áll, hogy két tucat folyóiratot figyel párhuzamosan. Ezt lehetne ellensúlyozni egy olyan tudatosan szerkesztett világirodalmi folyóirattal, mint amilyen a *Nagyvilág* volt, illetve olyan könyvsorozatokkal, amilyenek például a *Lyra Mundi*, a *Napjaink költészete* meg az *Új Pegazus* sorozatok voltak.

De az egyes fordítók fordításgyűjteményeinek hiánya is égető, mondok egy példát: össze kellene gyűjteni Tandori összes versfordítását egy kiadásba. Nemcsak azért, hogy például Devecseri, Illyés, Kálnoky, Vas és Weöres mellé kerüljön a polcunkra, hanem azért is, hogy végre legalább esélye legyen az elhivatottnak, hogy felmérjék a világlírai transzfereket az elmúlt fél évszázad alighanem legnagyobb hatású magyar költőjénél. De nem lenne ennél haszontalanabb Nemes Nagy Ágnes vagy Rakovszky Zsuzsa fordításainak összegyűjtése sem.

PKS – Mennyire volt fontos igazodási pont számotokra a Nagyvilág, amíg működött, működhetett, és mennyire kimondva-kimondatlanul tekintitek a Versumot egy-fajta örökösnek?

KD – Fontos volt a *Nagyvilág*, hiszen nem is volt rajta kívül más folyóirat, ami a világirodalomra fókuszált volna, és hónapról hónapra minőségi fordításokkal töltötte volna meg a teljes terjedelmet. Ugyanakkor nem volt olyan ambíciónk az induláskor, hogy a *Nagyvilág* örökösei legyünk, annál is inkább, mert mi csak a lírára koncentráltunk, Fázsy Anikóék lapja meg nagyobb részt azért prózai vagy értekező szövegeket hozott, a líra ott is mindig háttérben volt – de egyáltalán volt, és ez már önmagában csodaszámba ment az utóbbi időben! A *Versum* azóta sem hiszem, hogy olyan babérokra törne, mint a *Nagyvilág*, nem is teheti meg, nincs mögötte se infrastruktúra, se semmilyen támogatás. Viszont az internetes felület sok mindenre lehetőséget ad, amit a *Nagyvilág* nem tudott – interaktív tartalmakra, videók, hangzóanyagok feltöltésére, nyitottabb működésre. Egy olyan print havilap, mint a *Nagyvilág*, érzésem szerint nagyon korszerűtlen termék ma már. Fáj ezt valahol kimondanom, mert nagyon szeretem az ilyen lapokat, de ezek gyakorlatilag fenntarthatatlanok, azon túl, hogy lomhák és túlságosan zártak is. Nem tudom, hány előfizetője volt a *Nagyvilágnak*, de attól tartok, ha levennénk belőlük a könyvtárakat és az egyéb hivatalosan megtámogatott előfizetőket (iskolák – ha ugyan az iskoláknak még futja ilyesmire), siralmas szám jönne ki.

Vagyis egy ilyen lapot vagy támogatási függőségben lehet üzemeltetni, vagy egy nagyon olcsó struktúrában, gyakorlatilag önkéntes alapon. A *Versum* az utóbbi úton indult el, innen nézve nem sok hasonlóság van tehát a két fórum között. De egyébként nekem mindezzel együtt is borzasztóan hiányzik a *Nagyvilág*, illetve egy olyan típusú, csak modernebb lap, amilyen a *Nagyvilág* volt.

MB – A végén kezdem: jó lenne, ha a *Nagyvilághoz* hasonló fontosságúként élne vagy maradna meg a köztudatban a *Versum*. Sajnos – egyelőre biztosan – nincsen módunk felnőni a feladathoz. A *Nagyvilág* évtizedeken keresztül ablak volt a világirodalomra. Komoly szakemberek kezében volt, tudatosan, rendszeresen fordította-szemlélte a világirodalmat. Mi illet nemigen tudunk véghezvinni. Nem is annyira a szaktudás hiánya miatt (bár nem szeretnék úgy tenni, mintha nem lehetne találni nálunk jobb és tapasztaltabb, egy-egy nyelvtérület irodalmához valóban széleskörűen és szakszerűen értő fordítókat és szerkesztőket). Legfőképpen az online magazin formája az, ami szerintem kevésbé alkalmas rendszeres és tematikus szerkesztésre, mint egy folyóirat lapszáma. Online másképp képződnek meg az összefüggések, ha megképződnek egyáltalán. (De az is látszik a válaszból, hogy mennyire meghatározza, köti a gondolkodásom a munkahelyem, a *Jelenkor* folyóirat – ahol a printen van a hangsúly, az online pedig teljesen másként működik, mint a *Versum*.) Emiatt például tervezzük is, hogy az antropocén/ökopoétika tematikus hónapunk (2018 decemberének) anyagát összerendezzük, betördeltetjük és pdf-ben, afféle online antológiaként is közzétesszük.

Illetve a finansziális működés sem teszi lehetővé azt a típusú munkát, amiről beszélek. „Működés”... – mintha történe valami. Valójában a *Versum* egy teljesen nonprofit projekt: mind a fordítók, mind a szerkesztők a saját idejüket és néha a pénzüket teszik bele. Az előbb említett antropocén/ökopoétika antológiát szeretnénk szépen betördeltetni, megterveztetni, ezt zsebből fogjuk kifizetni. Olykor persze egy-egy konkrét ötletre, most például a második *Versum*-fesztiválra tudunk szerezni némi pénzt a különböző kulturális intézetektől vagy egy-egy pályázatból. De ez nem befolyásolja azt a tényt, hogy a mindennapi működés nulla forintból és elhivatottságból történik. Ha van időnk és energiánk, megszerkesztünk, megbeszélünk vagy feltöltünk és megosztunk egy-egy verset. Ha nincs, akkor nem. Szerencsére az elfoglaltabb időszakokban is tudjuk tartani a heti két-három megjelenést, illetve azt a háttérmunka-mennyiséget, ami ehhez a tempóhoz elég.

FP – Egyáltalán, lehetséges lenne ma beindítani újra a *Nagyvilágot*, vagy a *Versumból* print lapot létrehozni? Azon túl, hogy a nyilvánvaló anyagi korlátok ott vannak, lenne-e erre kulturális igény? Ezt a honlap látogatottságán nyilván tudjátok mérni valamennyire, illetve a kapott reakciókból talán kirajzolódik, hogy milyen egyéb nehézségekkel járna ez.

KD – Szerintem a magaskultúrának, vagy mi ez, amiről beszélünk, sok-sok olyan szelete van, amire nincs úgynevezett reális piaci igény. Nem is kell, hogy legyen. Mit tudom én, például egy ógörög nyelvészeti kutatócsoportra mekkora igény van ma Magyarországon? Mégis egészen biztos vagyok benne, hogy sok-

kal rosszabb lesz mindenkinek, ha az ilyen kutatócsoportokat sorra beszántják, mintha azt a pár fillért rájuk szánják, amiből különben elműködgetnek szépen. Ebben én konzervatív volnék: egy komolyan vehető kultúra viseljen már el olyan luxustermékeket, mint egy csak fordított irodalmat kiadó lap. Nem fogja ezt eltartani a piac, az egyértelmű, és egy szép, igényes kiállítású print lap ma már tényleg szinte aranyárúnak tűnik az internetes fórumok világában. De még mindig igen csekély pénzekről beszélünk, amit azért valahol egy komolyan gondolkodó kultúrafinanszírozási rendszernek ki kéne tudni állítani. Ám éppen ez a bökkenő, hogy nálunk a kulturális finanszírozás rendszere épp a totális összeomlás szélén áll, és ahelyett, hogy a kultúra hosszú távú céljaira figyelő szakemberek szava számítana, összevissza handabandázó kultúrpolitikai szerencselovagok herélik ki épp egy kiöregedett struktúra utolsó működő részleteit. Nem, a *Versum* nem akar, és nem is alkalmas arra, hogy print lappá váljon mostanában, ráadásul ezek között a körülmények között ez gyakorlatilag öngyilkossággal érne fel.

MB – Ez így elég nehéz kérdés, mert az igény fogalma nagyon piaci logikát tükröz. (Azt csak megemlítem, hogy az igények alakíthatók is, csak egy példa a közelmúltból: nem olyan baromi magától értetődő, hogy az ember megvegye David Foster Wallace *Végtelen tréfiáját*, sőt kritikusként mondom: az se természetes, hogy egy ezeroldalas monstrumot a megjelenés után ilyen rövid idővel már ennyien recenzeáltak, mégis ez történik, vagy legalábbis ezt hiteti el velem a hozzám eljutó kultsajtó, illetve az engem elérő marketingtevékenység. És lám, jómagam is beszeréztem az opust, mert igényem lett rá.) Nekem egyébként lenne igényem egy komolyabban, professzionálisabban működő világirodalom/világlíra fókuszú periodikumra, meg – gondolom – még vannak így páran. Mindenesetre ha nem lenne pénzügyi akadály, és működne valami ilyesmi, az semmiképpen sem válna a magyar kultúra kárára. De nem akarok úgy tenni, mintha ez egy exkluzív kis homokozó lenne. Én legalábbis a honlapunkon és a Facebook-oldalunkon úgy látom – de ez inkább benyomás, mint konkrét statisztika –, hogy van egy nem elhanyagolható létszámú közönségünk. Sokan szakmabeliek, sokan műkedvelők, vannak zenészek, képzőművészek, akik talán inspirálódni jönnek hozzánk. Többüket lassan ismerem névről, mert rendszeresen olvasnak, lájkolnak, megosztanak. Nem szeretem lájokban mérni a művészetet, mert az nem a minőséget fejezi ki, hanem inkább az időzítés, az algoritmusok és a közízlés valamiféle furcsa elegyét; mégis: vannak szövegek, amelyekre simán összejön több tucat (sőt egyszer-egyszer száznál is több) lájk, ami szerintem elég jó teljesítmény, s ahogyan figyelem más online folyóiratok megosztásait, nem maradunk alul ezzel a mennyiséggel, sőt, ha azt veszem figyelembe, hogy Facebookon háromezren sem követnek minket, akkor elég jó arányról beszélhetünk. De nem akarok itt matekozni. Ennek csak az a tanulsága, hogy a követőink számottevő része tényleg követ minket, nem csak odadobott annak idején egy kósza lájkot. Ami tök jó.

FP – Csak egy kicsit feszegetném még ezt a vonalat. Balázs fölvetett egy érdekes szempontot, hogy az igények alakíthatók is. Hogyan lehetne az egyébként is irodalomkedvelő emberek igényeit úgy formálni, hogy az évente felröppenő és itthon (is) divatossá váló

külföldi szerzőkön (például a Könyvfesztivál díszvendégein) túl is érdekelje őket a külföldi irodalom, a műfordítás? Vagy pedig – és itt belemegyünk a Versum látogatottságába is – úgy látjátok, hogy ez az igény már megvan, és ti is egy szilárd, hetente-naponta visszajáró közönségre támaszkodhattok?

MB – Azt mondják, a kereslet határozza meg a kínálatot. Csakhogy ez fordítva is igaz: hiába keresek világlírárt, ha nincs – aztán egy idő után már nem is keresem, mert beszerezem más forrásból (ami viszont – erről szól ez a beszélgetés is – azért nem egészen ugyanaz). Szóval szerintem van, akiben eleve megvan ez az érdeklődés. És nyilván van még egy olyan réteg – nem mondom, hogy ezek rekorder számok –, akiket be lehetne még vonzani.

Például Roberto Bolaño vagy Margaret Atwood verseit szerintem megfelelő marketinggel simán el lehetne adni a prózáik farvizén. A farvizet abszolút piaci szempontból értem, arra gondolok, hogy úgy talán még a kiadónak is megérné, mert amúgy kiváló költőkről van szó, akiknek a verseivel jó lenne behatóbban megismerkedni. Amikor bizonyos könyvek úgy vannak marketingelve, hogy már előjegyzésben rekordokat döntenek, vagyis amikor sikerül úgy eladni nagy példányszámban könyveket, hogy az olvasó csak remélheti, hogy az, amit vásárol, az ígérteknek megfelelően valóban jó és tetszeni fog neki, tehát amikor létezik egy ilyen hatékony marketinggépezet, az szerintem megfelelő ráfordítással a Bolaño- vagy az Atwood-verseket is minimum nullszaldósra ki tudná hozni... Talán nem teljesen irreális feltételezés ez tőlem. És még csak bele sem mentem olyan utópiákba, amelyekben egy kultúrájára oly büszke ország olyan kultúrpolitikáját álmodom meg, amely például képes pozitív irányban alakítani ezen a torz könyvpiaci helyzeten.

KD – Csak annyiban vitatkoznék Balázssal, hogy nem vagyok biztos benne, hogy az ilyen „torz könyvpiaci helyzetet” valóban egy állami dotáció tudja-e megsegíteni, sőt, én nem feltétlenül látom nagyon torznak sem a dolgot. Még ha sok jelenségnek nem is lehet örülni közben a fordított líra mezején széttekintve. Az van, hogy a költészetfordítás kiadása gyakorlatilag a legmunkaigényesebb irodalmi ügymenet, nem elég, hogy meg kell venni a jogot, kifizetni a fordítókat (akik egy vaskosabb kötet esetében féltucatnyian is lehetnek), muszáj a verseket kontrollfordítóval (kontrollfordítókkal) is átnézetni, a végén még akkor sem biztos, hogy működni fognak a szövegek magyarul, mert a vers ilyen, van, ami fordítható, van, ami kevésbé. Ez utóbbi tipikusan az, amit azért adunk ki, mert fontos, de igazából senki sem bír a közelébe kerülni. Mindezt csak azért sorolom, hogy valahogy körülírjam, itt egy rétegműfajról van szó, egy ingyencségről, luxus-termékről, ahol a luxust nem a megbecsültség vagy az eszmei érték adja, hanem inkább a nehéz hozzáférhetőség. Amit tehetünk, hogy igyekszünk időről időre jelezni, hogy ez amúgy egy érdekes és izgalmas dolog. Én úgy látom, a közönségi oldalak az interneten jót tettek a dolognak, mert nagyon megkönnyítették a hozzáférést. Ettől nem lett több olvasója a világlírának, ha jól látom, viszont akik eddig is olvasták, mintha mostanában többet olvasnának belőle. A *Versum*nak például nem nő radikálisan az olvasótábora, akik viszont követnek minket, lelkesen reagálnak egy-egy új versfordításra. Lassú növekedés persze elképzelhető, és nem is lehet más célunk nekünk sem, de nagy illúziókat feleslegesen táplálnunk ez

ügyben. Abban ugyanakkor igaza van Balázsnak, hogy amit nem látsz, azt nem is tudod, hogy keresned kéne sokszor, vagyis ha teljesen láthatatlanná válna a külföldi líra magyarul, a most meglévő olvasótábor is elolvadna lassan. Ez ügyben muszáj tenni valamit, és hát igyekszünk is, a magunk lehetőségei szerint.

PKS – Mi alapozta meg nálatok az ez irányú érdeklődést? Ha jól tudom, Dénesnél például bevallottan fontos volt a Napjaink költészete sorozat.

KD – Ó igen, előbb a Napjaink költészete, kicsivel később a Lyra Mundi lett a mániám. A kisvárosnak, ahol felnőttem, kamaszként naponta bejártam a könyvtárába, és szisztematikusan végigolvastam a Napjaink költészete sorozat köteteit. Arra már nem emlékszem, hogy hogyan bukkantam rájuk, csak arra, hogy egyiket veszem le a polcról a másik után. Szinte érintetlenek voltak még, nem sokan kölcsönözték ki őket az évtizedek alatt, de ez megint csak egy olyan dolog, aminek ebben az esetben nincsen nagy relevanciája – ez nem tömegolvasmány, de sokkal szegényebb lesz az a könyvtár, amelyikben nincs ott Hart Crane, Pablo Neruda vagy Paul Chaulet könyve, mint az, amelyikben ott van. Szóval kamaszkoromban faltam ezeket a verseskönyveket, és ez nyilván egy idő után arra sarkallt, hogy megpróbáljak én is fordítani valamit. Angolos osztályba jártam, és épp Dylan Thomast (az Lyra Mundi-kiadás volt) olvastam a pad alatt, amikor arra gondoltam, az *És nem vesz rajtuk erőt a halál* sokadik olvasása után, hogy ezt én is le akarom fordítani. Annyira tetszett a vers Kálnoky László-féle magyar változata, hogy akartam egy sajátot belőle. Eleve paradox érzés volt: Kálnoky fordítása miatt szerettem volna én is lefordítani – furcsa gondolat, mégis, azóta is azt hiszem, a lírafordítás lényegéhez van valahol köze. Meg is próbáltam amúgy, de totális katasztrófa lett, a kudarc viszont csak még inkább felkeltette az érdeklődésemet a dolog iránt.

MB – Nagy, sorsfordító jelentőségű találkozásom nem volt, visszatekintve legalábbis olyan, mintha nagyon természetesen következett volna a műfordítás a dolgaimból. Mint ahogy tők természetesen érzem, hogy verset írok, kritikát írok, szerkesztek is. Őszintén szólva számomra az elképzelhetetlen, hogy valaki megmarad csak egyiknél vagy másiknál. Szóval tők magától értetődőnek tűnt, hogy mivel irodalommal foglalkozom, és mivel relatíve jól tudok angolul és németül (bár az utóbbi mára sajnos erősen berozsdásodott), előbb-utóbb fordítani fogok.

Viszont Szolláth Dávid hatását mindenképpen említeni akarom, mert az egyetemen az ő biztatására kezdtem komolyabban, rendszeresebben fordítani. Meg egyébként Dénesnek is volt szerepe az érdeklődésem alakulásában: máig emlékszem egy bárkás interjújára még *A felesleges part* című kötete kapcsán, amelyben a New York School költőiről (például John Ashbery-ről, Frank O'Haráról) és a Black Mountain College-ről (elsősorban Charles Olson-ról) beszél. Azt hiszem, Dean Youngot például Dénes miatt kezdtem olvasni és fordítani.

FP – Vájkáljunk picit az oldal működésében. Mennyire kell kérnetek a fordításokat, és milyen arányban keresnek titeket kész fordításokkal? Milyen nehezen indult be a folyamatos közlés, amíg kiépült a fordítóknak egy megbízható hálózata?

MB – Ez változó. Mivel nincsen pénzünk, célirányosan fordíttatni nem igazán tudunk. Ez azt jelenti, hogy nagyrészt rá vagyunk utalva a fordítóink ízlésére,

vagyis hozott anyagból dolgozunk. Szerencsére sok fordítónk rendszeresen küld szövegeket. És persze olyanok is vannak, akiket néha nógatni kell kicsit, hogy küldjenek megint.

A folyamatos közlés beindulásának kapcsán én a 2014-es, 2015-ös dolgokról nem tudok nyilatkozni, mert csak 2016 tavasza óta vagyok szerkesztő. Azóta sok minden történt. Volt időszak, amikor voltaképpen egyedül csináltam a *Versumot*, aztán 2018-ban frissítettünk a szerkesztőség vérkeringésén: bevettük Bordás Mátét, Kállay Esztert, Sipos Tamást, Vajna Ádámot a szerkesztőségbe. Most velük és a régebbi kollégák közül Urbán Bálinttal közösen tartjuk a frontot.

Az elmúlt három év tapasztalata azt mondhatja velem a folyamatosságról, hogy – miként azt feljebb már említettem – inkább a szerkesztők kapacitásán múlik a működés folytonossága, mint az érkező fordításokon. S talán optimista állítás, de meggyőződésem, hogy akár napi több frissülést is össze tudnánk hozni, és tartani tudnánk, hogyha nem a szabadidőnkéből kellene lecsípkedni a versumos munkára, hanem mondjuk ez lenne a főállásunk, meg ha fizetni tudnánk a fordítóknak. Sőt, ha lenne anyagi lehetőségünk, akkor végre komolyabban működtethetnénk az interjúrovatunkat, a „háttér” rovatot, amelyben szekunder írásokat közlünk, és a „vetítőt”, amelyben felolvasások, beszélgetések videóit közöljük magyarázó kommentárral.

KD – Amiről itt Balázs beszél, az nagyon lényeges: nekünk nincs infrastruktúránk, és nem tudjuk eltartani magunkat sem, nemhogy egy szerzői-fordítói gárdát megfizetni. Innentől kezdve viszont az van, hogy a szerkesztői energia szorozva fordítói hálózattal, osztva szerencséivel nagyjából az az egyenlet, amivel a működésünket ki lehet (illetve hát nem lehet) számolni. Az nem kérdés, hogy annyi anyag van, hogy csak az erősebbjét lefölvözve és alaposan megszerkesztve egy naponta frissülő oldalt lehetne működtetni, amit, ha gondolatban a többi rovattal kiegészítünk, rögtön a versfordító paradicsomban találjuk magunkat. A valóság ezzel szemben az, hogy ha heti két-három verset sikerül beszerkeszteni, az is nagy öröme és büszkeségre ad okot. Mert nem csak arról van szó, hogy bejön valami, mi meg felpakoljuk. Rendes szerkesztés folyik, olykor vitákkal, de minden esetben figyelemre méltó eszmecserével. Én ráadásul úgy látom, hogy mindenki, aki bekerült a szerkesztőség frissítésekor, nagyon lelkes, és nagyon hasznos munkát végez. Én borzasztó hálás vagyok nekik, mert most ők viszik a hátukon ezt az egész projektet. Ők hozzák be az újabb fordítókat, és ők nézik át a beküldött anyagokat is. Amik egyébként szép számmal jönnek, szerencsére. Eleinte ez nehezebb volt, és volt olyan időszak is, amikor saját anyagokkal kellett fenntartani a működést. Viszont már az elejétől nagyon sok megerősítés jött a versfordító közösség felől – ma meg már a szövegáramlás is egész kiszámítható.

PKS – Mindketten költők is vagytok, amellett, hogy műfordítással foglalkoztok. Mennyire fedi egymást a műfordító és a költő érdeklődése? A kérdés csak látszólag egyszerű, mert például van olyan irodalomtörténész-költő, aki élesen elválasztja egymástól e kétféle érdeklődését.

KD – Én valahogy elég közelinek látom magamnál ezt a két dolgot, annyi könyvnyitással, hogy a fordító énemnek nagyobb a szabadsága, mert nem annyira és

nem úgy köti őt a személyes ízlésem, mint a költői éneket. Arról van szó, hogy míg versíróként határozottabb keretek között mozogok, még a kísérletezések során is, versfordítóként van egy olyan elképesztően felszabadító helyzetem, hogy lényegében azt fordíthatok, amit csak akarok. Én ebből nagyon sokat inspirálódtam már; élmény néha a sajátomtól gyökeresen eltérő lírákba elkalandozni. Azt is érzem közben, hogy ez mindig csak kalandozás marad: tanulságos, de arra jöttem rá, hogy egy nagyon másfajta lírai gondolkodású szerzőtől sokkal nehezebben fordítok le egész ciklust, pláne könyvet, viszont egy-egy vers erejéig nagyon élvezetes belebújni a bőrébe egy ilyen költőnek is. Az időutazás effektusról nem is beszélve, vagyis arról, hogy nemcsak a lírai stílusok és gondolkodásmódok, de irodalomtörténeti korszakok között is szabadon garázdálkodhat a fordító. Ilyen szempontból is megvan, hogy mi érdekel igazán (20. század második fele plusz kortárs), de nem vagyok ettől még a legkevésbé sem röghöz kötve.

MB – Sok mindent olvasok és fordítok. Elsősorban olyasmiket, amelyek valamilyen módon megszólítanak, közel állnak hozzám – és persze olyat is, ami kevésbé, de valamilyen objektív szempontból érdekesnek, fontosnak tartom –, de ez nem feltétlenül jelenti, hogy közvetlen nyomot hagynak ezek az olvasmányok a saját írásaimon. Máshol is elmondtam már, de nem változott a helyzet, úgyhogy ismételnem kell magam: én a saját írásaimban inkább a fordítás (és a szerkesztés) mint művelet, mint alkotásmód hatását érzékelem. Fordítás és szerkesztés közben a lehető legjobb(an odaillő) szöveglehetőséget kell keresni, hogy ezt kiválaszd, számos lehetőséget kell párhuzamosan szem előtt tartanod. Azt hiszem, valahogy ez a látásmód, figyelem az, ami egyre inkább irányítja az írásaimat.

FP – Mi a fordításkeresőszemélyetek? Lehetséges-e egy ideális fordítás?

KD – Az én fordításkeresőszemélyem az, hogy a végeredmény lehetőleg egy élvezhető, értékelhető magyar vers legyen. „Ja, ez azért ilyen fura, mert fordítás” – hallhatjuk sokszor ezt a szomorú mondatot, ha külföldi vers magyar változatát olvassa valaki. Az én célom vagy eszményem tehát lényegében az, hogy ez a mondat minél kevésbé legyen érvényes a fordításra, ami a kezem alól kikerül. De nem egyszerű dolog ez, hiszen ahhoz, hogy jó magyar átíratot tudjunk egy idegen versből készíteni, először is, értenünk kell azt – és itt nem a szavak jelentésére gondolok, hanem a kompozíció működésére. Márpedig ennek a kompozíciós működésnek a dekódolása egy idegen nyelven még akkor is nehéz feladat, ha különben a szavak jelentésével és a grammatikai szerkezetekkel abszolút képben vagyok. Sokszor találkoztam már azzal, hogy egy nagyon jó nyelvismeretű fordító nem boldogult egy szöveggel, miközben egy szerényebb nyelvtudású, de költő fordító simán megoldotta a szöveget. Van olyan, hogy költőnek kell lenni a kompozíciós elvre való ráérzéshez és ráhangolódáshoz. Ezért is macerás a versfordítás, mert nem elég ismerni az adott nyelvet, nem elég kulturálisan és az irodalmi-művészeti, sőt, a szociális-történelmi kontextus mibenlétével tisztában lenni, még az sem árt, ha az ember közben a maga nyelvén remek költő. Ez az együttállás azért nem gyakori, pláne nem a kisebb nyelvek esetében. Egyszóval, van nehezítés elég, de hát épp attól izgalmas az a valami, amit versfordításnak nevezünk, mert soha semmi nem egyértelmű benne.

MB – Azt hiszem, az ideális fordítás (akárcsak a kész fordítás vagy a kész szöveg) mint olyan, oximoron. Karinthy mondta, ha jól tévedek, hogy minden fordítás ferdtítés. Emiatt a fordításkeresőm az, amelyik a legjobban, a lehető legpontosabb és legfontosabb kompromisszumokat meghozva ferdtít. Ha van ilyen. Én például alapvetően híve vagyok a formahűségnek (az ésszerűség határáig), de a tartalmi pontosságot is marha fontosnak tartom. (Szóval például Nádasdy Ádám újabb – formahagyó és jelentésfókuszú – fordításkeresőm számmomra eléggé billegős: abszolút megértem és támogatom a döntést, ami az *Isteni színjáték* fordítását létrehozta; ugyanakkor az én felfogásomtól teljesen idegen az, amit a *Jelenkor* 2018. márciusi számában írt, amely szerint már Verlaine *Őszi dalát* is hasonló eszmény szerint fordítaná, kerekedett is belőle egy kisebb vita Kappanyos András, Horváth Viktor és Imreh András hozzászólásaival az áprilisi és a július-augusztusi számokban.)

A fordítás persze nagyon ellentmondásos dolog. Nem szeretem például különösebben a magyarzó lábjegyzetekkel megszakított fordításokat, mégis azon kapom magam olykor, hogy ilyeneket készítek. Nemrég fordítottam a 2019-es T. S. Eliot-díjat elnyerő Hannah Sullivantól: lábjegyzeteltem, és szinte bizonyos, hogy a jelentés rovására őriztem meg egyes részletek versformáját, máshol a jelentés megőrzése végett változtattam meg vagy engedtem el a formát. „Mennyit hibázok, te úristen”, ahogyan Kukorelly mondja. Azt hiszem, fellengzősen hangzik, de „jól hibázni”, az az én eszményem. Persze tulajdonképpen megvalósíthatatlan.

PKS – *A teljes, kurrens ún. világlírárt áttekinteni nyilvánvalóan lehetetlen vállalkozás, talán még elméleti játékként is merész, most mégis az lenne a kérdésem, hogy látok-e valamiféle tendenciákat, divatokat, erős hatásokat, netán csoportosulásokat ezen a hatalmas terepen? Tudomásom szerint mindketten elsősorban angolszás nyelvterületen mozogtok otthonosan, szóval akár ezen a szegleten?*

MB – Német nyelvterületen erős az ökokritika, az antropocén tematika, de – ha jól látom – ez inkább az underground vonal. Ezt magyarul főleg Székely Örs fordításaiban lehet követni. Ugyanakkor érdekes, hogy a talán jelenleg legismertebb, nemcsak a legkomolyabb német irodalmi díjakkal, de tényleges közönségsikerrel is büszkélkedhető költő, Jan Wagner az én fogalmaim szerint olyasféle posztmodern lírát művel, amelyet a magyar olvasó a kilencvenes-kétezres években láthatott például Parti Nagy Lajostól vagy Kovács András Ferentől. Amivel nem azt akarom sugallni, hogy le lennének maradva hozzánk képest, vagy mi tőlük, vagy ilyesmi. Csak más a tempó, egy-egy kultúra belső logikája, és így fejlődése, és természetesen mások az underground és a mainstream mintázatai.

Persze mivel beláthatatlan terepről beszélünk, a személyes érdeklődés mindig csalókan torzít(hat)ja a képet. Vonnák Dia ukrán fordításai és a saját elmondása alapján északkeleti szomszédunknál – érthető módon – kurrens téma a háború. André Feri, Gyórfi Kata vagy Mihók Tamás román fordításai alapján az a benyomásom, hogy a fiatal román lírában meghatározó még a (poszt)szocialista örökség, illetve ennek találkozása a globalizáció nyugati kultúrájával.

A fiatal amerikai lírában érdekes módon a kisebbségek alkotják a mainstreamet. Nehéz erről beszélni, mert nem szeretnék érzéketlennek, pláne kirekesztőnek tűnni. De a társadalmi témák – a faji kisebbségek, a szexuális kisebbségek, a genderszerepek, a feminizmus kérdései és problémái, és ezek tetszőleges variációi – abszolút teret nyertek. És ez tök jó (bár az furcsa tapasztalat, hogy az – urambocsá! – fehér, heteroszexuális férfiakat tulajdonképpen vadászni kell). Sajnos ezek a témák legtöbbször a minőség rovására mennek. Hozzám nagyon közeli példa: Saeed Jones afroamerikai meleg költő, ráadásul a déli államokban nőtt fel, az ő verseiben mindez baromi organikusan ér össze, és elementáris az erejük. Nem volt kérdés, hogy lefordítsam-e. De nem nagyon tudok még egy ilyet mondani. Az igazsághoz persze az is hozzátartozik, hogy a *Porgy és Besst* játszó hazai operaénekesekkel szemben én nem vagyok képes egyetlen szemrebbenés nélkül azonosulni az afroamerikai (vagy az ázsiai, vagy valamilyen szexuális kisebbségi) kultúrával, szükségszerűen marad valami távolság és idegenség, ami miatt természetesen másként szólítanak meg ezek a művek – ha megszólítanak egyáltalán –, mint az anyanyelvi olvasót, akinek viszont fordított esetben egy Bertók László-, egy Petri György- vagy egy Takács Zsuzsa-vers nem lenne úgy beszédes, ahogy mondjuk nekem az.

Mindenesetre jelenleg az amerikai líra női hangjai izgatnak leginkább: például Adrienne Rich, Eileen Myles, Claudia Rankine, Jorie Graham, Tracy K. Smith, Morgan Parker, Patricia Lockwood. Az angolszász irodalomból még a kanadai Margaret Atwood, a brit Kate Tempest és a friss T. S. Eliot-díjas Hannah Sullivan. Az utóbbi időben az ő verseiket forgattam. Némelyiküktől fordítottam is, vagy legalábbis kinéztem magamnak egy-két lefordítandó szöveget. Persze ez nem valamiféle tendencia vagy trend. Pusztán az angolszász lírában a női költészetnek jóval régebbi és stabilabb (bár persze a férfikanonhoz képest aránytalanul szűkös) hagyományai vannak, mint a magyarban, s ezért mostanában ebbe a szövegtörzshöz igyekszem lehetőségeimhez és képességeimhez mértelen belepillantani.

KD – Én is úgy látom, ahogy Balázs, azzal a kitételrel, hogy nagyon erős jelenségnek érzem a mainstream és az underground helycseréjét az utóbbi időben mind tematikus, mind nyelvi szinten. Persze nem látok rá, csak a szcena nagyon apró szeletére, de az alapján a nagyobb irodalmakban most biztosan valami ilyen tendencia zajlik. Az avantgárd-posztavantgárd szövegszervező elvek váltak az elmúlt időben a főcsapássá, míg a hagyományos költői attitűd és a tradicionális elemeket is játékba hozó líra kisebbségbe (elitista karanténba) szorult. A fesztiválokat járva úgy tűnik, hogy ma már szinte követelmény a költői előadás performatív irányba történő megnyitása, illetve a líra előadhatóságának belekalkulálása az írásfolyamatba is. Ha az ember csak amolyan „page poet” még mindig (vagyis olyan költő elsősorban, aki ír, és nem előad), szinte dinoszaurusznak érezheti magát egy-egy lírai happeningen. Németországban nagyon erős lett a lírai underground kultusza és igénye – de Angliában sem egy tweedzakóban szomorkodó fehér fiú már a fiatal költő mintaképe. Egyfelől a tömegkultúra nagyon erősen hatott az utóbbi időben (a hip-hop, hogy mást ne mondjunk), de az a különös, félig-meddig ellenkultúra is, ami azért még mindig

inkább egy fogyasztói társadalomnak betudható hibrid identitás az Y generáció körében. Vagyis a hipstermentalitás, ami folyamatosan a naprakészségben, a trendkeresésben (majd egy-egy rövidebb időre trendkövetésben) és a külsőben kulminálódik, azon túl, hogy erős öngyűlölet, vagy jobb esetben önironia is van benne, hiszen mégiscsak egy felső középosztálybeli privilegizált közösség mozgalma ez. A slam-poetry, illetve annak főleg az európai változata nagyon erősen idevág. Másfelől jellemző tendencia a technikai lehetőségekkel élő közösségi költészet, és annak különféle népszerű változatai (instapoetry, tweeterature stb.). És legvégül nagyon fontos tendenciának látszik az, amiről Balázs is beszélt, az identitás költészet. Ez is az undergroundból, a kisebbségi kultúrából, a queer-közegből tört fel: ma az amerikai fiatal költők jelentős része vagy a nemi, vagy az etnikai (vagy mindkét) identitás keresés problematikájára építkezik. A meleg és afroamerikai Saeed Jones, a szintén meleg és szintén afroamerikai Danez Smith, a szintén meleg, de vietnami származású Ocean Vuong költészete egyszerűen nem értelmezhető a költő személyiségének ismerete, végső soron a költő életrajza nélkül. Ami, figyelembe véve, hogy mindhárom költő micsoda feltűnést keltett az utóbbi években, és velük együtt még mennyi hasonló szerző jelent meg hasonló témákkal a színen, könnyen lehet, hogy egy új irodalomértelmezési korszak küszöbét is jelzi: a barthes-i értelemben vett halott szerző helyét egy nagyon is élő szerző – ráadásul egy olyan, aki főleg a saját életéről ír – veszi át manapság a költészetben is.

MB – Két dolgot talán hozzáfűznék még Dénes iménti válaszához. Az egyik: nem akarom erősíteni a „le vagyunk maradva minden téren a Nyugattól” narratíváját, de azt azért érdemes megjegyezni, hogy a magyar irodalom, azon belül a költészet belső fejlődésrendje eléggé eltér más európai irodalmakétól. Amíg például a nyugati irodalmakban – eklatáns példa a francia – az avantgárd már-már köznyelvesült (de úgy tudom, az exjugoszláv irodalmakban is hasonló a helyzet), addig nálunk Kassák Lajos, Tamkó Sirató Károly, József Attila, Kormos István, Nagy László vagy Tandori Dezső, Juhász Ferenc, Tolnai Ottó, Ladik Katalin munkássága, vagy a nagyszerű nemzetközi avantgárd szerzők jelentős mértékű magyarra fordítása (például Vas István, Somlyó György, Kálnoky László, Illyés Gyula, Tamkó Sirató Károly, Nemes Nagy Ágnes, Weöres Sándor, Tandori Dezső nagyszerű fordításai) ellenére is legfeljebb bűvópatakszerű és/vagy tudatalatti az avantgárd hatása. De ha ezeket ismerjük is – akkor még mindig a papíron vagyunk. Baromi nehéz úgy Magyarországon nem page poet dinónak lenni, ha egész egyszerűen a hazai közegben nincs élő alternatív hagyománya a performatív előadásmódnak (nem számítom ide a slamet, mert az más tészta szerintem), sőt nemcsak nincs hagyománya, de visszatekintve úgy tűnik, hogy évtizedeken át ellene is tartottak, akadályozták a kialakulását. Ez már nemigen tartozik ide, de én mindenesetre már annak is örülni szoktam, ha egy magyar költő hangsúlyozva, értelmezve tudja felolvasni a saját szövegeit. Ha kicsit elkalandozik az ember a Youtube-on, akkor meg azt látja, hogy máshol mintha ez lenne a minimum: hogyha írtál valamit, azt fel is tudod olvasni rendesen.

A másik az élő vagy halott szerző barthes-i gondolatát érinti. Én sok fiatal magyar költőnél érzem ennek a hatását (s talán megemlíthetem, hogy Görfől

Balázs kollégám hasonló jelenséget detektál a fiatal prózáírásunkban a *Jelenkor* 2019. februári lapszámában megjelent esszéjében, szóval lehet, hogy van itt egy nagyobb, átfogóbb tendencia is). Persze nehéz megmondani, hogy miben hoz újdonságot ez az új referencialitás mondjuk a vallomásossághoz képest, itt és most nem is próbálkoznék meg azzal, hogy megpróbáljam kitapogatni. Mindenesetre az a benyomásom néhányak szövegét olvasva, hogy ezeknek a – hol fordításban, hol eredetiben olvasott – világirodalmi, elsősorban amerikai hatásoknak is szerepük van abban, hogy a személyes témák mintha megint felértékelődőben lennének a fiatal magyar lírában.

PKS – Mit tartogat a jövő a Versum számára? S mit tartogat Krusovszky Dénesnek és Mohácsi Balázsnak mint műfordítóknak? Milyen terveitek vannak akár rövid, akár hosszú távon?

KD – Fogalmam sincs, mit tartogat a jövő a *Versum* számára, de azt látom, hogy akik most benne vannak, szeretik, és ha idejük engedi, lelkiismeretesen foglalkoznak is vele. Azt gondolom, hogy ez már így, önmagában is elég kell legyen: néhány ember szívügye, és végül is már évek óta létezik, annak ellenére, hogy gyakorlatilag semmilyen pénz nincs benne. Kicsit hippy dolog, de így szeretjük. Persze próbálkozunk azért kilépni ezek közül a keretek közül: idén lesz (volt) ismét Versum-fesztivál, amit most sikerült az elsónél kicsit komolyabbra szervezni. Közben sajnos a könyvpiac kegyetlen csatamezején hősi halált halt a Magvetővel közös könyvsorozatunk, így annak utolsó kötete – amiből részletek ebben a lapszámában is olvashatók –, Frank O'Hara versei idén ősszel jelennek meg Gerevich András és az én fordításomban. Aztán ki kell majd találni, merre tovább. Én például szívesen folytatnám ezt a sorozatot, mondjuk a Magvető kiszállásával például egy fokkal kézművesebb módon. A világban sokfelé, Berlinton New Yorkig ilyen kézműves műhelyek adják ki a legizgalmasabb lírát. Kíváncsi lennék rá, hogy Budapesten egy hasonló konstrukció mennyire tudna a felszínen maradni.

MB – Mire ez a beszélgetés megjelenik, addigra túl leszünk a májusi 16-i második Versum-fesztiválon – remélem, jól fog sikerülni, mert sok energiánk van benne. Utána muszáj lesz átbeszélünk ennek a szervezésnek a tapasztalatait, a nagy tervezetés is erre az időszakra marad. Nekem személy szerint a minimálprogramom az, hogy a *Versum* továbbra is fusson el heti 2-3 frissüléssel. Néha fordítsak is le egy-egy verset. Középtávra mondjuk be van tervezve egy feminista blokk, amit elsősorban Kállay Eszter kollégánk koordinál, a nektek készített fordításblokk és a fesztivál után hamarosan alighanem ennek is komolyabban neki fogunk menni. Ebből mindenképpen szeretném kivenni a részem, a lehető legtöbb anyaggal.

Folyóiratunk ezen száma a Versummal (versumonline.hu), a nemzetközi líra online fórumával együttműködésben valósult meg.

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000

NYOMDA KFT KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenetését az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Alap